

Міжнародна науково-практична конференція

Громадський активізм українських мігрантів Європи: згуртовані новими викликами

24.10.2019

Збірник матеріалів

Львів - 2019

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою**

Міжнародна науково-практична конференція

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Громадський активізм українських мігрантів Європи:
згуртовані новими викликами
24 жовтня 2019 року**

УДК 314.7

ББК 6

Редакційна колегія:

Малиновська О. (д. н. з держ. управління)

Іванкова-Стецюк О. (д. соц. н.)

Ключковська І. (к. пед. н.)

П'ятковська О. (к. е. н.)

Громадський активізм українських мігрантів Європи: згуртовані новими викликами: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 24 жовтня 2019 р.— Львів: Видавництво «Апріорі», 2019. - 230с.

До збірника увійшли результати дослідження «Молодіжний громадський активізм українських мігрантів у країнах ЄС», проведеного Міжнародним інститутом освіти, культури та зав'язків з діаспорою, наукові виступи та доповіді учасників Конференції «Громадський активізм українських мігрантів Європи: згуртовані новими викликами», а також короткі інформаційні матеріали про діяльність українських громадських організацій за кордоном.

Об'єктом наукового обговорення стали сучасні міграційні процеси в Україні та світі, зміни в міграційній політиці України, особливості формування новітніх громад українських мігрантів після Революції Гідності, роль та завдання українського громадського активізму в країнах ЄС та перспективи співпраці українських активістів за кордоном з українськими державними інституціями та громадським сектором.

Збірник призначений для широкого кола науковців, студентів, аспірантів, викладачів, а також громадських організацій, діяльність яких пов'язана з міграційною проблематикою.

Відповідальна за випуск: Ірина Ключковська

Комп'ютерна верстка: Ірина Українська

Літературна редакція: Оксана Галайчук, Наталія Мартинишин, Оксана Трумко

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори. Точки зору авторів публікацій можуть не збігатися з точкою зору редколегії збірника.

МОЛОДІЖНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВІЗМ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У КРАЇНАХ ЄС

*(за результатами дослідження Міжнародного інституту освіти,
культури та зв'язків з діаспорою)*

Актуальність. Українська міграція сьогодні – це неоднорідне та складне явище, особливо в контексті інтенсифікації міграційних процесів унаслідок запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС. При цьому ми маємо лише фрагментарні дані про окремі сторони української міграції. З огляду на те, що участь українських мігрантів у побудові сучасних європейських суспільств вивчено недостатньо, фокусом нашого дослідження є активізм українських мігрантів у їхніх неурядових організаціях у процесі інтеграції мігрантів у суспільства країн перебування. Оскільки громадські (неурядові) організації – це один із найбільш інституціалізованих проявів громадського активізму, саме соціальна участь в українських мігрантських ГО в центрі нашої уваги.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Громадську активність нових членів суспільства як елемент інтеграції мігрантів досліджували Т. Гадлстон, М. Леві, Р. Патнем. Особливості взаємостосунків організацій мігрантів з погляду суспільств-реципієнтів вивчали М. Феннема і Дж. Тіллі.

Проблематика української міграції до країн Європи є об'єктом дослідження багатьох українських учених, зокрема, питанню оцінки міграційного потоку до країн ЄС загалом присвячені праці Е. Лібанової, О. Позняка, І. Маркова, до Італії – П. Гаврилишина, до Польщі та Франції – О. Міхеєвої, Д. Судина, В. Сусака, І. Козлової, Д. Мироновича, О. Малиновської. Аналізом впливу міграційних процесів на ідентичності та сімейні ролі мігранток, зокрема у Греції та Польщі, займалися В. Володько, О. Ровенчак, в Італії – С. Одинець; нові діаспорні утворення, які формують трудові мігранти в Італії, Іспанії, Португалії та Греції досліджує О. Годованська.

Емпіричну базу публікації становить дослідження молодіжного громадського активізму українських мігрантів у країнах ЄС, яке проводилось протягом 2019 р.

Метою дослідження є виявлення особливостей і тенденцій українського молодіжного активізму в країнах ЄС, процесів вибудовування взаємодії мігрантів між собою, з країною перебування та країною походження.

Методологія. Для проведення дослідження використано якісну методологію – глибинне напівструктуроване інтерв'ю з українськими громадськими активістами за кордоном. Основними критеріями відбору респондентів були: вік (18-35 років), країна перебування (Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Португалія, Польща, Чехія), термін перебування за кордоном (не може перевищувати 15-и років) і тип громадської організації чи ініціативи,

у якій респондент займається громадською діяльністю (до уваги бралися організації та ініціативи, які створили українські мігранти, або ті, в яких українські мігранти становлять більшість учасників).

У лютому-червні 2019 р. проведено 28 інтерв'ю – по 4 громадських активісти (по два чоловіки та дві жінки) зі семи країн ЄС*. Респондентів відібрано за допомогою методу снігової кулі. Інтерв'ю проводилися за допомогою Skype та інших VoIP-програм.

*Примітка. З метою збереження анонімності респондентів, які брали участь у дослідженні, автори подають у [квадратних дужках] менш персоніфіковану інформацію.

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ У СЕРЕДОВИЩА КРАЇН ПРОЖИВАННЯ

Вікторія Гойсан
соціолог

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
victory.goisan@gmail.com

Ірина Ключковська

к. пед. н., доцент, директор

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
ikluch@miok.lviv.ua

Перед тим як окреслити особливості молодіжного громадського активізму українських мігрантів у країнах Європейського Союзу, вважаємо за потрібне описати соціально-демографічні характеристики респондентів, які взяли участь у дослідженні, виявити причини їхньої еміграції, з'ясувати ступінь інтеграції та розглянути життєві стратегії.

Громадські активісти представляють абсолютно різні регіони походження. Половина з опитаних народилися на Західній Україні (Івано-Франківськ, Львів та Рівне), шість – на Східній Україні (Харків, Донецьк, Луганськ), чотири – родом з Центральної частини (Київ та Вінниця) та три – з Південної (Запоріжжя та Миколаїв).

Серед наших респондентів були особи, рідною мовою яких була як українська, так і російська, або обидві. Звернемо увагу, що деякі респонденти, які розмовляли російською мовою, переїхавши за кордон, почали більше переходити у спілкуванні на українську мову. Для прикладу, одна респондентка розповіла, що стало причиною зміни її мови спілкування:

«Я вам можу таку річ сказати, що я от українською вільно почала розмовляти тут в Італії, тому що я колись навчалась в школі, моя родина розмовляла російською, коли переїхала до Києва, де всі розмовляли російською, тобто, звичайно, я розмовляла російською. Але тут 3 роки тому я познайомилася з багатьма дівчатами, і вони стали моїми подругами. Майже всі вони з Західної України або з Центральної. Вони розмовляють українською, і тому я, дякуючи їм, почала також практикуватись. Хоча ще маю деякі слова вивчити, можливо, ще не все добре в мене отримується, але я почала... Коли ми тут організовуємо заходи і все це, і в інтернеті, то ми все пишемо українською» (Італія, жін. 2).

Для того, щоб зрозуміти яким чином відбувалася інтеграція українських громадських активістів у суспільства країн перебування, необхідно виокремити причини переселення української молоді у країни Євросоюзу. Однією з основних є переїзд у зв'язку з навчанням – зазвичай вступ в університет (бакалаврат, магістратура чи аспірантура) та в одному випадку – навіть навчання у середній школі. Варто зазначити, що деякі респонденти переїхали в інші країни ще у дитячому віці через трудову міграцію їхніх батьків. Також серед опитаних є частка тих, хто й сам був трудовим мігрантом. У ході дослідження було виявлено, що в значній частині опитаних були родичі чи знайомі, які проживали за кордоном, що певною мірою сприяло легшій інтеграції молоді. Серед інших випадків – переїзд через особисті обставини, зокрема, в одному випадку – наявність хлопця – громадянина іншої країни, та в іншому випадку – друга, який запропонував респондентові переїхати після участі в операції АТО.

Проживши певну кількість років за кордоном у європейських країнах, мігрантам, як правило, пропонують взяти громадянство країни проживання. Деякі з опитаних громадських активістів зазначили, що отримали право на подання такої заявки. Частина взяли чи планують взяти громадянство іншої країни, мотивуючи це складністю проживання за кордоном через постійні бюрократичні нюанси. Для прикладу, один респондент акцентує на складності відмови від українського громадянства:

«Дуже багато різних речей, яким французьке громадянство набагато більш помагає, ніж бути просто тут членом суспільства, який кожного року має подавати заново документи і чекати на відповіді, чи він залишиться в цій країні, чи ні. Надіємося дуже сильно, що в Україні буде дозволено подвійне громадянство, тому що нам трішки так важко було відказатися від українського громадянства, так як ми повністю відчуваємо себе українцями» (Франція, чол. 1).

Натомість інші респонденти, які не взяли громадянство країн ЄС, зазначають, що не користаються цією можливістю через моральний дискомфорт відмови від українського паспорта у зв'язку з не до кінця врегульованим питанням множинного громадянства:

«Багато моїх подруг от вийшли заміж за італійців і могли б взяти собі громадянство Італії, але вони залишаються українками. Тому що всі кажуть, і я також так вважаю, що взявши італійське громадянство, повертаючись в Україну, відчувати себе якимось... ну... гостем, ну, не дуже приємно. Тобто я вважаю, що якби давали подвійне громадянство, то було б набагато краще» (Італія, жін. 2).

Саме тому абсолютна більшість опитаних громадських активістів позитивно ставиться до ідеї подвійного чи множинного громадянства. На їхню думку, наявність громадянства якоїсь із країн ЄС спрощує бю-

рократичні процедури стосовно роботи, навчання та й життя в цілому, водночас маючи паспорт громадянина України. Воно дає також ширші можливості для мобільності в інші країни. Втім, потрібно звернути увагу, деякі з опитаних активістів акцентували на тому, що в сьогоденних умовах питання подвійного громадянства може бути небезпечним. Тому частина висловились за те, аби право на подвійне чи множинне громадянство реалізовувалось лише з визначеними країнами, окрім Росії.

Загалом можна стверджувати – абсолютна більшість громадських активістів вважають себе добре інтегрованими у суспільства країн перебування та почуваються досить комфортно у цих середовищах. Ті, які зазначили, що не адаптувалися повністю, зазвичай погано володіють мовою країни перебування, оскільки спілкуються англійською, або ж є самозайнятими, спілкуючись з обмеженим колом людей – переважно українцями.

На початках свого перебування за кордоном майже усі опитані стикнулися з труднощами. За їхніми відповідями можна виділити такі:

- **погане чи недостатнє володіння іноземною мовою**

«В мене найбільша трудність – це мова, мені вона дуже важко дається. І на даний момент так само» (Іспанія, чол. 2);

«Я була в Польщі, була в середовищі, поспілкувалася, зрозуміла, що це не так просто. Пам'ятаю, перший раз боялася зробити покупку. Зайшла в магазинчик. Там маленьке містечко. Стоїть перед прилавком продавець, каже: «Що вам подати?», я боялася, був той бар'єр, трудність перша. Коли я була на Україні, я дуже класно підготувалася, рівень мови і все таке – це було по підручниках, по зошитах. Коли я приїхала до Польщі і зайшла в магазин, в мене був такий ступор, і я думаю, що мені говорити, в мене гроші в руках, а я встидаюся сказати, описати, тобто в мене все вилетіло з голови» (Польща, жін. 1);

- **відсутність друзів**

«Я коли спілкуюся з людьми, які живуть за кордоном, я називаю, є таке – піврічний синдром – коли проходить пів року такої ейфорії від нового місця, від нової країни, від нових знайомств. Тому що в тебе все нове. Особливо, якщо брати момент, коли в тебе тут нікого немає, немає навіть людини, щоби потрапити в її компанію, щоб вона тобі щось показала. Проходить пів року і ти розумієш такий момент, що відкриваючи телефон, в тебе там три людини, реально, з якими ти можеш зараз зустрітись. Наприклад, у тебе прийшли вихідні, ти не хочеш сидіти вдома, ти хочеш вийти. Одна людина захворіла, другий зайнятий, третій зараз готується там до екзамену чи ще щось. І ти розумієш, що весь список залишився там – звідки ти приїхав. І це дійсно момент того розуміння приходить, що це все-таки абсолютно інша країна... що ти тут як мінімум нікому не потрібен... Ти повинен сам заводити нові знайомства...» (Чехія, чол. 2);

- **побутові проблеми**

«Це був мій такий перший досвід взагалі проживання самої, та ще й в іншій країні. І, тобто закупка навіть продуктів, купівля квитка, не знаю, здавання сміття у різні баки – для мене це було вперше все. Навіть те, що треба здавати пляшки окремо. Ну, тобто такі, як би здається, дуже маленькі речі, але вони постійно були нові, постійно собі відкриваєш щось нове»(Німеччина, жін. 2);

- **незнання законів та обов'язків мігрантів**

«Деякими труднощами було знання щодо нових правил в новому місті, тобто, ну, не знаю... з документами, з вимогами, з законами, з певними обов'язками як іноземця в країні перебування, чи обов'язками як підприємця, чи як... просто як активної людини» (Польща, чол. 1);

«Я не можу сказати, що це були жахливі труднощі, але це було, мабуть, інформаційне забезпечення щодо всяких адміністративних кроків. Бо тут це не так просто. Всякі там страховки, папери і таке інше» (Франція, жін. 2);

- **самореалізація у професійному плані**

«Проблемою було те, що... стосується роботи. Тому що от на моєму прикладі: я мала освіту, я мала музичну освіту, я жила в маленьких містечках, то, можна сказати, як у нас на периферії або в якомусь селі. І тому щось пов'язане з музикою я не могла зробити тому, що [наш національний інструмент] ніхто не знав, і мій диплом тут не підходив для того, щоб працювати в якомусь державному закладі. І тому от це для мене було проблемою. Тому що людина, яка 20 років навчалась музиці, і має йти на роботу, і не може знайти по професії роботу, і ти маєш іти прибирати... Це... так, добре, робота, але спочатку було трішки складно в голові, переключитись на роботу, яка не була твоєю. Але потім ти звикаєш» (Італія, жін. 2);

- **велика конкуренція**

«Це є Париж. Тут надзвичайно важко жити (сміх). Тому що тут надзвичайно багато людей. В принципі, як у Києві, Нью-Йорку або в других великих містах. Тут надзвичайно велика конкуренція і, якщо би, наприклад, в моєму рідному місті, де колись проживав, якщо там мені досить легко було колись бути першим у всьому, що я розпочинав (тому що конкуренція була надзвичайно маленька), то тут це надзвичайно важко, і першими ви тут ніколи не можете стати. І це насправді... кожен день така боротьба, знаєте, над тим, щоби просто не впасти і продовжувати боротися. Але поки ми молоді це, насправді, такий челендж і, насправді стає дуже цікаво пробувати чогось добитися і знайти якусь красиву, гарну роботу, знайти гарне житло, чогось добитися в цьому житті» (Франція, чол. 1);

- **стрес через зміну середовища проживання**

«Ну, насправді, мені персонально було трішки важко, бо, знаєш, як то виїхала із села. Можливо, міські діти це по-інакшому сприймають. Мене Мадрид трохи

імпакував. Це величезне місто, метро, багато людей, багато машин. Кілька місяців мені було важко усвідомити, де я є і просто розслабитися» (Іспанія, жін. 2);

«Я приїхала до Варшави з маленького містечка. Ніколи не була в такому великому місті. Я завжди блудила, завжди ходила з навігатором, з телефоном в руках. Могла приїхати додому пізно, бо не могла знайти дорогу, трамвая, що мені треба» (Польща, жін. 1);

- **інший менталітет**

«Хоч я не зустрівся з проблемою браку комунікації, але, наприклад, мав таку проблему... може, це не проблема, а такий фактор, що інтегруватися на рівні побутовому чи там входити в якийсь ближчий контакт з людьми, ближчу довіру у відносини, ну, то легше з українцями мені було персонально. І через мову, а з іншої сторони – і через якийсь спільний досвід життя в Україні, спільні зацікавлення, схоже почуття гумору, схожі теми на обговорення, схожі серіали і мультфільми, які ми дивилися в дитинстві, як би це – такий спільний досвід. Подібний досвід перебування в подібному інформаційному просторі – він зближує людей. Натомість, приїхавши в Польщу, часом відчував себе не в своїй тарілці при розмовах про якісь такі речі, які були тільки в Польщі» (Польща, чол. 1);

«Мені завжди здається, що тут (у Чехії – ред.) мало нейтралітету: або дуже приємні і дуже привітливі люди, які якби цікавляться світом, цікавляться іншими країнами, культурами і так далі, або такі... навпаки, дуже закриті, дуже неприємні. І тому мені здається, що я тут можу нормально жити тільки, якщо буду крутитися в такій бульбашці закритій з цих привітних людей (сміх). Це мої труднощі» (Чехія, жін. 2);

- **інша система освіти**

«Треба було звикнути до того, що книжки видаються не в бібліотеці, а їх треба буде в магазині самому собі купити. Був інший підхід, наприклад, до різних предметів, що історія є одна, а не поділ на українську і всесвітню, що польська мова включає в себе літературу як предмет. Фізкультура – підхід набагато серйозніший, більше уваги прикладалося і були, наприклад, спеціалізації, кола, такі клуби, навіть можна сказати, спортивні, яких не було в українській школі» (Польща, чол. 2);

- **наявність стереотипів щодо українців**

«Я вважаю, що поляки – це досить таки закритий, замкнутий народ. І до них знайти підхід є досить важко. І мені здається, що спочатку я відчувала певне таке відторгнення суспільства до мене, тільки з огляду на мою національність. Але тоді, вже буквально після 2-3-х місяців, я почала активно знайомитися, спілкуватися, пройшла такий перший період інтеграції. Тоді, коли вони почули, що, ага, я вже розмовляю польською, зі мною можна, в принципі, спілкуватися, тоді я, власне, увійшла в те середовище» (Польща, жін. 2);

- **бюрократичні перешкоди**

«Перший час було досить, ну, не можна сказати, що важко з документами, але був якийсь такий період, що досить багато людей сюди приїхали, і не тільки українців, а і з різних країн. Яюсь в той час була якась така хвиля міграції. Через це всі документи, які тобі потрібно оформляти, будь-які довідки, будь там подавати документи на резиденцію, от це все займало багато часу. Наприклад, ти стаєш в чергу і чекаєш 5-6 місяців, щоб тільки піти і ці документи здати. Потім після того ти так само довго чекаєш. Мені ще помилку зробили в моїх документах, через це я резиденцію після подачі отримала не через пів року, як би мало бути, а аж через рік. Тобто це чекання було таке досить складне в тому плані, що це яюсь невизначено, висіло в повітрі, і ти не можеш виїжджати з країни. І весь час хотілося поїхати додому і ще кудись подорожувати хотілося, а довелося два чи два з половиною роки, напевно, з того часу як ми поїхали, довелося тут, в Португалії, бути цей весь час» (Португалія, жін. 2);

- **фінансова нестабільність**

«Зразу можу сказати – це була нестабільність. Тобто я такий висновок зробив, що відносно роботи є фінансовий такий аспект. Не було стабільності ніякої. Тобто ти міг, в принципі, за день заробити, а потім місяць сидіти без роботи. І це, в принципі, трішки тебе так виводило з рівноваги. Знаючи, особливо те, що на Україні в тебе є сім'я, старався яюсь зразу їм допомогти (Італія, чол. 2);

«Не знаю... нестача коштів. Перший рік постійно думали, що будемо повертатися незабаром, постійно ставили якісь ліміти, наприклад, не треба знімати квартиру, бо не зможемо від неї відмовитися, коли будемо повертатися за короткий термін. Наприклад, тут, якщо ти орендуєш квартиру, щонайменше за три місяці до того, як ти хочеш з'їхати, ти мусиш почати той процес. Але якщо, наприклад, у нас там навчання закінчилося, і ти мусиш за місяць з'їжджати – то це дуже складно. Тобто постійно, скажемо так, моральне навантаження було саме через те, що постійно думав, що, можливо, це вже останній семестр і будеш повертатися» (Німеччина, чол. 1).

Варто зауважити, що значну роль в процесі інтеграції наших респондентів зіграли громади українців, які проживають за кордоном, українська церква, а також відкритість суспільства перебування до мігрантів:

«З тим тут наші земляки дуже допомагали в тому плані, починаючи з банальної інфраструктури – де і які магазини є, закінчуючи тим, до якого лікаря краще звернутися» (Німеччина, чол. 2).

«Велику роль зіграло знайомство з нашою парафією. Там по неділях відбувалася зустріч молоді. На неї приїжджали навіть люди з інших міст. Багато знайомств там відбувалося. Тобто я там знайшов багато друзів, з якими до сих пір ми розвиваємо стосунки, різні проекти. Там дуже багато талановитих людей,

ідейних. Тобто взагалі ті роки для нас як ностальгія, коли ми там знайомилися, знаходили один одного і вже потім якісь проекти робили» (Італія, чол. 2).

«Можна сказати, що італійці, вони досить такі люди... вони тобі допомагають. Тобто вони бачать, якщо ти хочеш, якщо ти маєш бажання працювати, то навіть не звертають уваги, що ти там не дуже добре розмовляєш італійською. Вони хочуть бачити, насправді, бажання, і вони тобі допомагають» (Італія, жін. 2).

Як ми зауважили раніше, чимало наших респондентів переїжджали у ті країни, де мали родичів чи знайомих, які, відповідно, допомагали у процесі інтеграції. Та все ж значну роль відіграють соціальні мережі, завдяки яким відбувається комунікація українців для вирішення тих чи інших питань:

«Мені дуже пощастило, оскільки я приїхала сюди до мами своєї, і мама мені допомагала, якщо десь потрібно було, тому там було набагато легше через це. Якщо приїжджати самому, звичайно, набагато складніше, тому що все тобі треба дізнаватися, шукати, але в Португалії – тут досить класно те, що тут є група в фейсбуку, і вони дуже допомагають, тобто будь-які питання, які в тебе є, ти можеш там задати, і групи ці активні, тобто багато коментарів з'являється, люди розказують про свій досвід, ну, це дуже класно, це дійсно дуже допомагає. Так що навіть, якщо самому приїхати, все можна розпитати, люди допоможуть і, навіть, можна когось знайти, хто з нами піде в цю організацію, наприклад, допоможе поперекладати, може за якусь там плату. Ну, тобто, навіть, ці питання можна вирішити насправді» (Португалія, жін. 2).

Важливим компонентом інтеграції у середовище країни перебування є мова. Більшість опитаних володіють ними на хорошому рівні, хоча деякі респонденти, зазвичай, послуговуються англійською мовою, знаючи місцеві мови лише базово. Чимало громадських активістів, які взяли участь у дослідженні, вивчили іноземні мови уже в країнах, куди вони переїхали, однак значна частка вивчала іноземні мови ще під час свого навчання у школі (наприклад, німецьку, французьку, польську). Цікаво, що італійську мову одна респондентка легко вивчила завдяки музичній освіті, де було багато термінів, споріднених з цією мовою. Інша не мала труднощів з італійською, бо знала іспанську. Ще одна активістка з Польщі зазначила, що вчити польську їй було досить легко завдяки її бабусі, яка у своєму мовленні використовувала польські слова, хоча респондентка вважала їх старовинними українськими. Варто зауважити, що ті, хто поїхали за кордон у дитинстві, відвідували спеціальні класи, де навчалися мігранти, значно легше вивчали мови країн проживання.

На запитання, чи заняття громадською діяльністю допомогло активістам краще інтегруватись у суспільство країни проживання, ми отримали різні відповіді. Чимало респондентів не одразу почали займатись

волонтерством. Здебільшого, вони спочатку навчалися або працювали, тому встигли інтегруватися раніше. Однак були й ті, кому громадська діяльність допомогла розвиватись, навіть тоді, коли вони прожили за кордоном чимало років:

«Я колись дуже боявся десь там виступати, знаєте, в класі віршиків розказувати, це для мене щось дуже страшне було. То тут я зміг, коли була Революція Гідності, коли війна тільки почалась, виступав по багатьох каналах, дуже великих каналах, виступав перед дуже великою публікою (близько тисячі людей). І, в принципі, мені це багато в чому допомогло, щоби я в себе почав більше вірити, що я теж зрозумів, як саме працює вся система в цьому світі на різних рівнях, як воно все можна робити... Так що так, в принципі, завдяки саме цьому я зміг допомогти (і далі продовжую допомагати) Україні» (Франція, чол. 1).

Ті, кому активізм допоміг в інтеграції, зазначили, що завдяки громадській діяльності з'явилось більше контактів не тільки з українцями, але й з місцевими мешканцями, а також покращилися навички володіння мовою країни проживання:

«Дуже багато знайомств появляється зразу, якісь спільні інтереси, різні проекти, і тому ти якби вже заходиш на цю хвилю і пливеш по течії тому, що тебе вже знають якісь люди, тебе запрошують на зустрічі, на якісь різні проекти, на якісь форуми, які стосуються України і українців. Ти просто вже один за одним, тому так все глибше і глибше ця інтеграція відбувається» (Польща, жін. 1).

«Якщо ти починаєш крутитися в цих активістських колах, то потім починаєш знайомитись з чехами або з іншими іноземцями, які так само займаються подібними речами, або які хочуть допомагати Україні, або як просто там роблять подібні речі для своїх країн – і так якимось чином, така собі складається «комуніта» (спільнота – ред.)» (Чехія, жін. 2).

«Коли громадський діяч щось організовує, він в першу чергу має зв'язатись з місцевою владою, взяти дозвіл, домовитись, розпитатись, взнати, тому він якби змушений говорити на мові тієї країни, де він знаходиться. Воно, як би, якщо ти хочеш – ти робиш, не хочеш – не робиш» (Португалія, чол. 2).

Попри вдалу інтеграцію опитаних респондентів, не усім українцям, які мігрують за кордон, вдалося інтегруватися. Громадські активісти зазначають, що стикалися з випадками, коли українці, перебуваючи певний термін за кордоном, вирішували повернутися назад в Україну. Для прикладу, одна активістка з Польщі розповідає про таку тенденцію:

«Серед моїх одногрупників, які з Києва, Харкова, Полтави чи Херсону, наприклад, половина з цих людей повернулися назад в Україну або хочуть повернутися, тому що вони кажуть: «Так, тут класно, Варшава, робота і т. д.». Вони кажуть, що у нас краще, особливо, це про Київ. В мене деякі друзі казали, що для нас Варшава, як село, а Київ – більший і там більше... А я кажу:

«А чому ви сюди приїхали?» Вони верталися назад в Київ. Є такі люди, які просто тут не інтегрувалися <...> От в мене всі знайомі, які з Західної України, їм легше, є якась тенденція» (Польща, жін. 1).

Здебільшого ті, хто мав труднощі з інтеграцією, були людьми старшого віку, однак траплялися й випадки, коли молодь, яка, для прикладу, разом навчалася і проживала, замикалася у середовищі самих українців, ізолюючись від мешканців країни проживання. Зазвичай, такі категорії людей, навіть мігрувавши в іншу країну, спілкуються із українцями або вихідцями з інших пострадянських країн:

«Ви знаєте, що якщо брати інтеграцію, то тут (у Чехії – ред.) достатньо велика можливість взагалі не стикатися ні з чим чеським, тобто тут можна вибудувати таке коло спілкування, коли всі твої друзі будуть, ну, як мінімум – російськомовні або абсолютно українці, тому що є величезна кількість людей з Білорусі, Казахстану, тієї ж Росії і так далі, з пострадянського простору. Так само величезна кількість експатів з Великої Британії, з Європи, з Америки. Подобається? Будь, будь ласка, в цих компаніях. Ти можеш прийти, знайти собі лікаря чи адвоката, чи ще когось, який буде говорити англійською, чи, якщо треба, – російською, чи навіть українською, та й в банку то саме. Тому цей момент він трішки розслабляє. Достатньо багато знаю людей, які, в принципі, не спілкуються з чехами абсолютно, тобто десь там на роботі, коли потрібно, а так, щоб сказати, що в них є близькі друзі, що в них є якесь таке коло спілкування чеською, в чеському соціумі, не так вже і багато» (Чехія, чол. 2).

Цікавою категорією українців, які не хочуть інтегруватися в середовище країн проживання, є хлопці, які уникнули призову для проходження строкової військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. З таким випадком, працюючи в іспанській державній структурі, стикнулася наша респондентка:

«Я приймала наших українців, які просили політичний притулок в Іспанії. Здебільшого, це були молоді хлопці призовного віку, які жили в Україні, не навчалися більшість, жили в своєму селі, місті і за рахунок мами, яка надсилала кошти. Потім їм прийшла повістка і, звичайно, що перше, що мама подумала – це уберегти свою дитину і забрати до себе до Іспанії. І таких людей зібралось, ну, хлопців особливо, досить велика група – які не спілкуються, не інтегруються, не вивчають мову, і навіть інколи створюють проблеми, мають конфлікти з... наприклад, поліцією. Це коли компанії наших українських хлопців били пару хлопців-гомосексуалів тому, що їм не подобалося, що вони там йшли за руку чи вони цілувалися, я не знаю... не пам'ятаю точно, але був такий випадок» (Іспанія, жін. 1).

Респонденти також згадують українців, які повернулись в Україну. Причинами рееміграції було названо труднощі з пошуком роботи та

житла, психологічно некомфортне перебування в іншому середовищі, а також невідповідність очікувань та реальності стосовно проблем, які виникнуть у процесі інтеграції. Очевидно, що найпоширенішою категорією було повернення українців у зв'язку з націленістю на короткострокове перебування за кордоном з метою роботи.

Попри певний відсоток українців, яким не вдалось інтегруватись у середовище країн проживання, мають місце випадки, коли вони, навпаки, асимільовуються. Частина опитаних стикалася з випадками, коли українці соромилися розмовляти українською мовою або не визнавали свого походження:

«От наша подружка, що працює в консульстві, каже, бувають такі випадки, коли їй дзвонять і розмовляють італійською. Ну, і вона каже: «Можливо, ви можете розмовляти українською? – «Ні, я вже не пам'ятаю. Я вже тут 15 чи 20 років. Я не пам'ятаю». Тобто наскільки це правда – не відомо, але такі-от є випадки, що вони кажуть, що не пам'ятають (сміх)» (Італія, жін. 1).

На основі відповідей громадських активістів можемо виділити такі причини, які змушують інших українців цуратись своєї національності:

- **комплекс меншовартості**

«Я б сказала, що є такі ситуації, коли люди прямо не говорять звідки вони є або не розмовляють українською мовою, через те, щоби старатися бути більшими, ніж вони є, або бути крутішими, ніж вони тут» (Іспанія, жін. 2);

- **стикання з негативним ставленням іноземців до українців**

«Абсолютно тенденція йде на збільшення зараз, останнім часом, тобто чим ми дальше заходимо, тим більше людей встидається свого походження. По-перше, тому, що вони краще знають польську мову, більш асимільовані, більш інтегровані до суспільства, тому немає такої потреби. А по-друге, через те, що є різні негативні конотації і реакції на українця деколи, тому інколи люди надають перевагу не те, щоб обманювати або не говорити, або скривати своє походження, а просто про нього не говорити» (Польща, чол. 2);

- **образа на Україну**

«Є така категорія людей, які просто хочуть забути Україну, не тому, що їм не подобається ця країна, а тому, що у них були надзвичайно великі, наприклад, економічні труднощі в Україні, і вони просто хочуть про це все забути. І вони роблять вигляд, що... Їх є досить мало, насправді, але трапляються ті люди, які роблять вигляд, що вони є французи. Ось я знаю одного чоловіка (сміх), якому я казав: «Слава Україні!», а він мені казав: «Viva la France!» Хоча ця людина в Франції не цілих 5 років, в неї нема французького громадянства, тому це дивно таке бачити, що людина повністю відреклася від України» (Франція, чол. 1);

«Я знаю людину, яка повністю відмовилась від поїздок до України, звела до мінімуму спілкування російською або українською, повністю перейшла

на спілкування німецькою мовою, планує відмовитись від громадянства. Він хоче, щоб його вважали людиною, яка народилась і проживає в Німеччині. Насамперед, для нього була тяжкою ситуація на Сході України. Вона дуже вплинула на нього. Він, скажімо так, розчарувався в тому як зараз проходить вся ця ситуація в Україні. І тут можна, якщо дуже, скажемо так, висловитись, то він якби образився на Україну, за те, який там зараз стан існує» (Німеччина, чол. 2).

Після певного терміну перебування за кордоном перед активістами, вочевидь, постає питання: залишатись за кордоном і продовжувати свою справу чи повертатись в Україну? Згідно з отриманими результатами, вибір громадських активістів можна розділити на дві категорії – визначені та невизначені. Перша група знаменує уже зроблений вибір – остаточне бажання залишитися за кордоном або реальний план переїхати в Україну. Натомість, інші вагаються щодо свого майбутнього, залежно від політичної ситуації в Україні. Решта вважає, що в країні свого перебування можуть більше зробити для України, однак не виключають свого повернення:

«Натомість поки що, на даному етапі мого життя я розумію, що більше я можу зробити для своєї країни поки що перебуваючи тут. В мене зараз тут більше можливостей безпосередніх. Я допомагаю, можливо, безпосередньо Україні не географічно, я допомагаю, наприклад, громадянам українським тут, які проживають зараз, які потребують нашої підтримки... І тому, я плекаю надію, що коли я здобуду належну кількість знань, освіти, буду достатньо освіченою, буду знати кілька мов і зможу ознайомитися з досвідом кількох країн в різних сферах, тоді я зможу повернутися в Україну з цим багажем знань і втілити їх там» (Польща, жін. 2).

Із відповідей деяких респондентів можна прослідкувати, що значний вплив на бажання повернутись в Україну мала Революція Гідності 2013-2014 р.:

«Мабуть, я єдиний з моєї сім'ї, у кого такі бажання виникають, оскільки я не загубив відчуття своєї причетності до України та причетності до українського народу. Особливо, після подій 2014 року та подальших, я все таки відчув, що у мене українське все ж таки переважає над цим європейським, що мені тут давалося» (Іспанія, чол. 1).

Однак, існує ряд факторів, які відштовхують громадських активістів від повернення в Україну. Серед основних причин було виділено корупцію, складність щось зробити без зв'язків, несприятливу соціально-економічну та політичну ситуації в країні, погану якість медицини, проблематичну пенсійну систему, незацікавленість України як держави в молодих людях, зокрема, і тих, які мають європейську освіту.

Натомість ті респонденти, які планують залишитися у країнах свого перебування, зазначають такі стримуючі фактори: дотримання

усіма громадянами законів, комфортність перебування, впевненість у хорошому майбутньому, близькі люди, які проживають з ними, реалізація в професійному плані та, навіть, кліматичні умови. Для прикладу, респондентка з Іспанії пояснює свій вибір так:

«Поки я гостюю в Україні, я так романтично до того ставлюся. Мені все подобається. Мені подобається моя країна, мені подобаються люди. Але, коли виїжджаю за межі України, я розумію наскільки вона ще... принаймні, до межі Іспанії. Я розумію, що нормальний розвиток людини день в день в Україні досить важкий. І я не знаю, чи я спроможна поміняти іспанську комфортність на українські будні, бо романтика скоро закінчується» (Іспанія, жін. 2).

Зважаючи на те, що наші респонденти самі є мігрантами, ми задали питання – «Чи радили б ви українцям мігрувати за кордон?» та отримали досить цікаві відповіді. Серед опитаних були такі, які зазначили, що не брали б на себе відповідальності радити здійснювати такий важкий вибір, оскільки, це рішення кожної людини. Однак все-таки, більшість радить їхати за кордон, щоб набиратися нового досвіду, але з метою навчання в закордонних університетах, стажування, перепрофілізації, культурного обміну чи навіть для ведення бізнесу. Однак обов'язковою умовою повинно бути повернення в Україну:

«Я скривив би душею, якби не рекомендував українцям емігрувати, будучи емігрантом сам. Еміграція може бути легким рішенням для багатьох, наскільки воно правильне, це залежить від кожного. Тут також не все так легко. Але я думаю, що принаймні тимчасова еміграція, принаймні на навчання молодих людей була би корисна, оскільки дуже багато чому є навчитися все-таки» (Іспанія, чол. 1).

Інша активістка радить здобувати новий досвід для того, щоб Україна ставала кращою:

«Перш за все, я би хотіла, щоби українці мали можливість більше подорожувати і працювати в закордонних фірмах, і розширяти свій світогляд. Для цього їм потрібно також володіти мовами. Це те, що змінить їхній світогляд і побудує нову сильнішу українську націю, тому що ми є трішки ізольованими у цьому плані» (Польща, жін. 2).

Також одна респондентка дає пораду тим, хто все ж таки вирішив залишитися за кордоном, допомагати Україні на відстані та знайомити іноземців з Україною:

«Я б не бажала українцям виїжджати на багато часу. Тобто ті люди, які виїжджають сюди тільки, щоб заробити грошей і щоб допомогти людині, або щоб поставити на ноги дітей, я даю респект цим людям, я їх поважаю. Але все ж таки було б краще цим повернутись додому, тому що як можна будувати країну, щось змінити, якщо ми всі поїдемо? Мають же бути люди, які люблять, вірять

в цю країну, і вони залишаться там і будуть будувати цю країну. А ті, хто вже виїхав тому, що в нього так склалась доля, то хоча б от робити те, що робимо ми – знайомити світ з Україною і в якомусь сенсі прославляти і також допомагати, наприклад, відправляти якісь там благодійні кошти і так далі» (Італія, жін. 2).

Натомість інший активіст, який, між іншим, має намір повернутися в Україну, зазначив, що не рекомендував би українцям виїжджати за кордон:

«Я б не радив українцям мігрувати, тому що ситуація, яка зараз виглядає в Україні, є набагато більш позитивною, ніж та, яка була раніше. Це так, зараз є дуже велика кількість можливостей, яка народжується в Україні. Це може бути трішки нераціонально з їхньої сторони мігрувати. З іншої сторони, конкуренція за кордоном є більшою. Звичайно, що різні проблеми, і в тому числі жити поза своєю батьківщиною – нова культура, новий народ і всі проблеми, з тим зв'язані, деколи дискримінація або ксенофобія, і різні речі теж мають місце. Ну, баланс позитивних, негативних елементів, як на мене, є зараз на користь залишатися в Україні» (Польща, чол. 2).

Висновки. Українські громадські активісти за кордоном представляють абсолютно різні міста України та є як українськомовними, так і російськомовними. Характерним є факт, що українські мігранти не відразу стають активними в громадському житті країни перебування, хоча чітко виділяються ті українці, які одразу після переїзду в іншу країну цілеспрямовано приєднуються до українських громадських організацій задля кращої інтеграції у нове середовище.

Та все ж на початках свого перебування за кордоном майже усі стикаються із певними труднощами. Насамперед – погане чи недостатнє володіння іноземною мовою, відсутність друзів, побутові проблеми, незнання законів та обов'язків мігрантів, самореалізація в професійному плані, велика конкуренція, стрес через зміну середовища проживання, інший менталітет, інша система освіти, наявність стереотипів щодо українців, бюрократичні перешкоди та навіть фінансова нестабільність.

Багатьом із громадських активістів у процесі інтеграції допомагали родичі чи знайомі, які уже проживали за кордоном, а також українська громада і самі ж корінні мешканці. Частині опитаних значною мірою допомогла громадська діяльність, завдяки якій у них з'явилось більше знайомств у країнах проживання. В основному, зараз вони комфортно почуваються у цих середовищах та добре володіють іноземними мовами.

Частина з опитаних планує повертатися в Україну, частина вирішила залишатися за кордоном та продовжувати займатися громадською діяльністю, однак є чимало невизначених, які чекають мінімального покращення становища України. Активісти також радять українцям мігрувати за кордон, однак швидше з метою навчання, для того, щоб

потім повернутися в Україну та розвивати її. Абсолютна більшість з них виступають за можливість громадянам України мати подвійне чи множинне громадянство, хоча невелика частина з них уже отримала паспорт країн ЄС, та все ж продовжує представляти Україну за кордоном, знайомити іноземців з її культурою, допомагати українцям в Україні та поза її межами.

Громадський активізм за кордоном: погляд української молоді в Євросоюзі

Юрій Марусик
науковий співробітник
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
yuriy_m@outlook.com

Ірина Ключковська
к. пед. н., доцент, директор
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
ikluch@miok.lviv.ua

Досліджуючи представників різних країн ЄС, ми бачимо, що молодіжний активізм українських мігрантів у Європі нерозривно пов'язаний із загальним середовищем активних українців. Описуючи умовний портрет громадських активістів, наші респонденти звернули увагу на переважання серед активістів людей старшого віку. Зокрема, це стосується тих країн, до яких масова міграція відбувалась уже на початку 90-х років (Іспанія, Португалія, Італія). У різних випадках це особи віком понад 30 (все ще молоді за українським законодавством) та 40 років.

«Більшість жінок, не переважна більшість, але все ж таки більше жінок. Віком скажімо від 35 до 50 приблизно. <...> В принципі більшість це представники інтелектуальних професій, тобто журналісти, перекладачі. Але є і прості люди. Тобто якихось там професій скажімо необов'язково інтелектуальних. <...> Якусь загальну характеристику я дати не можу, бо дійсно всі різні» (Франція, жін. 2).

Пояснюють ці особливості тим, що зараз найактивнішими є українські мігранти, які приїхали у молодому віці, інтегрувались, покращили своє фінансове становище, а тепер мають можливість приділяти громадському активізму свої ресурси – як матеріальні, так і нематеріальні.

«Коли в тебе стоїть питання, де я буду сьогодні ночувати, де я буду жити, при всьому бажанні, тобі в принципі не важливо, що відбувається навколо» (Чехія, чол. 2).

«Звичайно, значно легше бути активістом, коли у тебе немає матеріальних проблем, саме тому я думаю, що лідерами громадського руху в основному є люди, у яких немає серйозних економічних проблем» (Іспанія, чол. 1).

Водночас, частина респондентів, незалежно від країни перебування, описує і яскраво виражений молодіжний активізм, який часто пов'язаний

із перейманням українцями соціальних особливостей конкретної країни. Це стосується і громадського активізму, що поширений у навчальних закладах країни перебування.

«Як я вже сказав, це молодий вік, це вища освіта, це дуже хороша інтеграція в іспанське суспільство, у дуже багатьох випадках це хороші зв'язки з іспанськими компаніями, навіть із публічними інституціями, тобто це може бути університет. Активізм в іспанських університетах часто переходить у активність національного характеру. Це не тільки стосується українців. Також це дуже велике і обширне коло спілкування цих людей як серед українців, так і серед людей інших національностей» (Іспанія, чол. 1).

Однак респонденти не вбачають у вікових відмінностях причин для непорозумінь. Навпаки, важливим для опитаних активістів є те, що в центрі уваги є не спільність у віці чи в інших характеристиках, а саме громадська діяльність – чи то для громади українців у країні перебування, чи то для України.

«Але ми завжди переступали через власні якісь конкретні ідеї для того, щоб дійти до нашої мети. У нас завжди була, насамперед, мета – допомогти українцю, допомогти солдату, допомогти українській дитині-сирітці, по-різному бувало, але нас то об'єднує наша любов до України» (Іспанія жін. 2).

Наші респонденти звертають увагу на те, що найчастіше це жінки, які уже встигли призвичаїтись до нової країни. Професії в активістів різні, але респонденти досить чітко розрізняють некваліфікованих мігрантів, що працюють понаднормово і націлені саме на працю («заробітчани»), та тих українців, які навчаються чи працюють у режимі, який дозволяє займатись громадським активізмом.

Майже всі опитані активісти відзначали, що саме мігранти з Західної України становлять найчисельнішу групу українських громадських активістів у країні їхнього перебування. Водночас, вони зауважували, що однією з найважливіших причин такого стану речей, є чисельне домінування мігрантів із західних регіонів нашої країни. Цим можна пояснити і переважання української мови у відповідних середовищах. Хоча використання інших мов респонденти описують як звичне явище, саме українська мова є тим, що об'єднує часто навіть російськомовних українців, які проявляють громадську активність за кордоном.

«У нас було таке, що була жінка з Києва, яка створила Асоціацію. Вона практично не спілкувалася українською мовою, а зараз вона спілкується українською мовою. Вона українську розуміла, але не спілкувалася, але зараз... ну, так само приймає участь у заходах, і заходи організовує, і вона перейшла на українську. А є випадки, що ні» (Іспанія, жін. 1).

Цікавою особливістю країн, масова міграція до яких триває з 90-х років (Італія, Іспанія, Португалія) є і наявність серед активістів іноземців,

що не мають українського походження. Часто це люди, які пов'язані з українцями чи українками шлюбом, але респонденти описують і випадки, коли люди без жодного особистого зв'язку починають співпрацювати із громадсько-активними українцями, що живуть у цій країні.

«У нас в асоціації є іспанці. Нема нічого спільного до української мови, але вони просто переконані у правильності наших вчинків, тобто в тому, що ми йдемо в правильному напрямку і потрібно бути активними, потрібно рухатися. Є просто люди, які хотіли через ідеологічні причини приєднатися до нашої асоціації. Але в основному – це чоловіки чи дружини українців» (Іспанія, жін. 2).

Церкву наші респонденти вважають важливим чинником формування громад. Щонайменше, як вони стверджують, це одне з перших місць, куди можна піти і точно знайти українців. Тобто це не лише релігійна установа, але й місце знайомств зі «своїми» у новій країні. У разі потреби церковна спільнота може стати і більш активним учасником суспільного життя.

«Вони звичайно просто ходять в церкву, як привикли це робити, але завдяки тому, що це якась громада, вони здатні мобілізуватись досить швидко в разі потреби» (Чехія, чол. 1).

У різних громадах навіть однієї країни відрізняється ступінь того, наскільки активно церква впливає на громадське життя та групує людей для позацерковної активності. Але в будь-якому разі залученість мігрантів до життя українських церков – це важливий індикатор збереження національної ідентичності.

«Ви заходите в церкву – в вас український прапор, червоно-чорний прапор, звичайно ж портрет Бандери, і в принципі все стає зрозуміло: куди ти прийшов і, скажімо так, що від тебе вимагається. Тому що це людина, яка, крім того, що намагається тримати громаду в релігійному плані, робить величезну кількість збірок, акцій» (Чехія, чол. 2).

Здебільшого відповіді на питання про церкву мали характер опису зовнішнього спостерігача. Типовою для наших респондентів є певна відстороненість як від життя церковної громади, так і від релігійного життя. Частина респондентів пояснюють це особливістю свого покоління чи віку.

«Треба розуміти, і тут дуже чітко вимальовується різниця поколінь. Зрозуміло, що для старшого покоління цей момент набагато важливіший, чим для покоління, яке приїхало нещодавно, особливо молоді, особливо не з західних регіонів. Дуже часто це люди або атеїсти, або люди які, ну так вірю, на Паску раз в рік ходжу» (Чехія, чол. 2).

Розглядаючи історії громадської активності, наших респондентів можна розподілити на дві групи. Перша – мігранти, які прибули в країну проживання десять і більше років тому та почали активну громадську діяльність під час або після Євромайдану. Та друга – особи, переїзд яких відбувався у період

2013–2019 рр., які досить швидко виявились включені у громадську активність. Події в Україні, що відбувались протягом 2013–2014 рр. та наступних років є тим фактором, який об'єднує ці групи активістів.

«Не, я не можу назвати себе занадто чи сильно громадсько-активною людиною. Але після подій на Майдані 2014 року, звичайно, я не міг стояти осторонь і тому взяв участь у ряді заходів» (Іспанія, чол. 1).

«Євромайдан був досить сильним емоційним сплеском в моєму житті, і, як би, дав мені досить багато мотивації і теж віри в те, що можна... щось можна робити і щось треба робити. Ну, якось та вся енергія, яка тоді була і тоді відчував, вона не могла от так просто пропасти і... я не міг так просто списати на те, що процес закінчився, закінчився Євромайдан і далі будемо жити собі просто. Тому хотів щось робити» (Польща, чол. 1).

Така особливість стосується не лише тих активістів, діяльність яких прямо спрямована на те, щоб допомогти Україні та українцям у межах національних кордонів, але і тих, діяльність яких сконцентрована на потребах української громади у країні проживання.

«Коли почалась війна, дуже багато українців як в Україні, так і за кордоном почали відчувати себе більше українцями. Я сам почав більше цікавитися взагалі темами з історії, взагалі темами, пов'язаними з Україною, і почав шукати... почав шукати організації, де би я міг щось робити» (Португалія, чол. 1).

Типовим для наших респондентів є те, що вони уже в Україні встигли бути залученими до різних громадських активностей. Це і відстоювання громадянської позиції на вуличних акціях, і участь у діяльності інститутів громадянського суспільства. А приїхавши до нової країни, рано чи пізно вони приєднувались до наявних ініціатив або ініціювали створення нових.

«Коли приїхала сюди, відповідно, вовком вила, мене все трафляло, що тут в українців немає, ну, чи Маріїнської дружини, чи щось такого при церкві, і, відповідно, почала діставати священників, що «слухайте, треба щось тут робити молодіжне»» (Португалія, жін. 2).

Ще одним типовим поштовхом для початку громадської активності є і незадоволена потреба у спілкуванні, яка переростала і в більш організовані способи взаємодії.

«Це десь трохи більше року тому, якось я зрозуміла, що мало з ким спілкуюся тут в Португалії, а більше в мене просто по Скайпу, там спілкування з друзями моїми, я зрозуміла, що треба якось виходити в люди, я почала в Фейсбуку шукати якісь події в цих групах і просто на них ходити, і знайомитися з людьми» (Португалія, жін. 2).

Окремо варто виділити й тих респондентів, які цілеспрямовано шукали громадські організації українців для того, щоб оптимізувати процес інтеграції у нове суспільство.

«Як тільки я переїхала сюди, моєю метою була швидка інтеграція в студентське середовище, знайти швидко друзів, підтягнути мову, зрозуміти культурний менталітет, почати жартувати їхньою мовою і розуміти жарти. А що я зробила одразу, коли я приїхала? Я перед від'їздом навіть моніторувала, які тут є студентські організації, яка їхня діяльність і зрозуміла, яка з них мені найцікавіша, одразу вступила до тієї організації» (Польща, жін. 2).

Водночас, уточнюючи мотивацію до подальшої громадської діяльності, ми доповнили цю картину. Зазвичай це різні варіанти комбінації трьох елементів: праця над чимось важливим (для свого оточення чи України), розвиток (самореалізація і навчання) та цікаве проведення часу. Ми зафіксували і випадки домінування одного з цих елементів.

«Ну, мені, перш за все, цікаво об'єднати саме студентів українських, тобто проводити більше спільних заходів, бути однією групою, допомагати один одному. Також знайти нових друзів. Ось, наприклад, я проводила захід. Ми їздили у сусіднє місто, і ми їздили в музеї, до нас приєднався хлопець, він живе на півночі Німеччини. У нашій землі також. І ось ми дізналися про нового студента з зовсім іншого міста. І воно цікаво так, і спілкуватись з іншими студентами, дізнаватись, як вони живуть. Приїжджати до них. Тобто створювати свою групу людей свого віку» (Німеччина, жін. 2).

Розглянувши питання мотивації детальніше, бачимо, що основною мотивацією для частини активістів є поєднання особистого та спільного українського інтересу. Знайомство з новими людьми, формування групи однодумців поєднуються із можливістю налагодити тісні зв'язки між Україною та Європою, поширювати актуальну інформацію про нашу країну та відстоювати її інтереси у країнах перебування.

«Перше – це самореалізація та поширення цінностей, в які я вірю особисто. Другою мотивацією є глибоке розуміння потреби покращення міжнародного іміджу для України» (Польща, чол. 2).

Також у деяких випадках ми зафіксували потребу «спокутувати» відчуття провини за те, що у непростий для країни час респондент перебуває за кордоном.

«Я їхала в Німеччину назавжди, але моїми планами було зв'язати свою діяльність з Україною, тобто тим чи інакшим шляхом допомагати Україні, тобто моя мотивація – це через цю організацію допомагати людям, які хочуть поїхати на навчання, українцям, які вже є тут, допомагати втримувати свій культурний багаж. Не забувати свою культуру і так далі. Просто зробити свій такий вклад в країну, яку я покинула» (Німеччина, жін. 1).

Серед опитаних активістів ми зафіксували і тих, хто з часом почав проявляти громадську активність, що не стосується саме українських питань. Водночас, респонденти описували і зворотний варіант траек-

торії активіста: від студентських ініціатив не пов'язаних з мігрантами до спільної діяльності з організаціями українців у країні перебування.

Серед наших респондентів є представники різноманітних організацій українців за кордоном. Це організації, що об'єднують вузькі групи (наприклад, студентів), ширший спектр українських мігрантів і діаспори чи місцевих жителів, які зацікавлені в українській тематиці.

Здійснення різного типу громадської діяльності зазвичай починається зі спонтанного об'єднання навколо спільних інтересів, ідей (наприклад, допомоги Україні) чи з їхнього поєднання. Водночас, національне законодавство країни перебування визначає вимоги та обмеження для таких ініціатив. Часто саме ці обмеження стають причинами для офіційного оформлення та подальшої інституціалізації громадського активізму українських мігрантів у ЄС.

Звичним явищем для наших респондентів є активізм, що не обмежується лише діями разом з однією організацією. Це може бути як участь у діяльності різних організацій, так і епізодична взаємодія з окремими активістами, що не мають членства у жодній організації.

«Мені здається, що люди просто хочуть щось робити. Просто в людей виникають ідеї, ну, просто люди збираються: «О, давайте організуємо дискусійний клуб?», «Давайте». «Давайте щось робити будемо». «Купа якихось ідей, от, давайте будемо робити» (Португалія, жін. 2).

Ми ж основну увагу сконцентрували на діяльності в рамках організації чи ініціативи, якій кожен респондент приділяє найбільше часу. Водночас, ми не обмежувалися офіційно зареєстрованими організаціями.

Частина опитаних активістів перебувають на етапі створення організації, для розширення легальних інструментів своєї діяльності. Зафіксували ми і громадську ініціативу, яка перебувала у процесі планування створення організації, але активісти відмовилися від такого кроку. Ще одним варіантом взаємодії з різними організаціями є особиста ініціатива, до якої долучаються представники кількох організацій українців. У такому випадку активіст працює виключно над власним проектом, а сторонні організації надають йому свою підтримку, потрібну для реалізації цієї ініціативи.

Зазвичай, організації мають по кілька основних напрямів діяльності. Якщо розглядати їх з точки зору інтересів, то можна систематизувати цю роботу таким чином:

- 1) підтримка українських мігрантів за кордоном;
- 2) відстоювання інтересів України за її межами;
- 3) допомога Україні та українцям у межах національних кордонів.

1) Під підтримкою українських мігрантів ми розуміємо надання чи організацію юридичних консультацій, підтримку постраждалих мігрантів, організацію курсів для вивчення мов країн проживання, відкриття власних українських шкіл, гуртків та ін., все те, що відображає інтереси самих українців, які опинились за кордоном.

«Організація займається допомогою українцям, які проживають в Португалії. Це можуть бути консультації, чи допомога якась така соціальна, чи юридична, чи що... Ось, наприклад, приїхав українець до Португалії і не розуміє, куди йому звернутися, ну там, до лікаря чи куди. Відповідно, організація може йому в тому допомогти, інформаційно скерувати туди чи сюди. Чи допомогти його, наприклад, супроводити, якщо у цьому є необхідність» (Португалія, жін. 1).

2) Під відстоюванням інтересів України за її межами ми розуміємо інформування населення країни проживання про Україну, адвокація українських інтересів, спроби впливу на владу у країні перебування та ін. Форми цієї роботи дуже різноманітні: починаючи від вуличних акцій з нагоди приїзду до країни чиновників РФ і закінчуючи перекладом новин про Україну.

«В основному це освітлення новин про Україну та, я би навіть сказав, боротьба із пропагандою ЗМІ інших країн, які можуть досить чорними фарбами освітлювати те, що відбувається в Україні, а також популяризацію української мови та культури. Це основний напрямок» (Іспанія, чол. 1).

Оскільки активність, що пов'язана з інтернет-ресурсами, не потребує зосередження активістів у єдиній локації, це розширює можливості для об'єднання українців навколо тих питань, у яких вони зацікавлені, незалежно від місця перебування.

Окремі заходи українські активісти координують у різних містах і країнах Європи. Це можуть бути одночасні акції у різних локаціях чи серія заходів з єдиною ідеєю, наприклад, для звернення уваги до репресій у Криму чи українських військовополонених у РФ.

«У нас, в принципі, більше діяльність пов'язана просто з цікавим проведенням часу. Але якщо є якісь події конкретні, наприклад, був Сенцов, ми підтримали, пішли, роздрукували плакати, рупор навіть купили собі, пішли, провели акцію, пофотографувалися, відео зняли» (Португалія, жін. 2).

3) Під допомогою Україні та українцям у межах національних кордонів ми розуміємо, наприклад, підтримку реформування держави, допомогу армії, добровольцям і ветеранам, соціальним ініціативам, окремим громадянам та ін.

«В одних наших хлопців, нашого підрозділу, розбомбили машину. На благодійному концерті в неділю ми вже частину зібрали на цю автівку, але от в неділю будемо збиратися ще на наступні збори, щоби придумати, який ми

наступний захід, яке ми наступне свято чи якийсь благочинний розпродаж, ярмарку, чи що будемо робити, щоби зібрати кошти на цю автівку» (Італія, жін. 1).

Окремо варто виділити культурні заходи, які відіграють важливу роль у реалізації означених вище трьох основних напрямів діяльності організацій: підтримка українських мігрантів за кордоном, відстоювання інтересів України за її межами та допомога Україні чи конкретним українцям, що залишились у межах національних кордонів. Адже такі заходи дозволяють українцям бути помітними у публічному просторі країни перебування. Така діяльність українських активістів допомагає налагоджувати зв'язки між українцями у країні проживання, виходити за межі своєї громади, презентувати себе не лише як нових членів цього суспільства, а й представляти Україну. Також культурні заходи забезпечують взаємодію українських ініціатив у країнах ЄС та в Україні.

У кожній країні свої особливості такої діяльності. У частині з них проводять спеціальні фестивалі, де представники різних культур, які сьогодні живуть у Європі, демонструють власну самобутність, свої традиції в рамках встановлених владою форматів. Це важливий крок для ще одного елемента інтеграції мігрантів, про яку не варто забувати – вироблення у суспільства здатності сприймати «інших». Такі форми взаємодії дозволяють одній стороні виражати власну ідентичність, формувати національну та мігрантську солідарність, а іншій – звикати до нової реальності, коли членами суспільства стають люди, які відрізняються за цілим рядом параметрів.

«Це організація, яка співпрацює із, от, дитячими колективами, яка співпрацює з творчими колективами, яка намагається створювати максимальну кількість такого наповнення культурного життя українців. І зараз ми намагаємося зробити, як я казав, не лише для українців, а і для іноземців, в тому числі і для місцевих чехів і інших людей» (Чехія, чол. 2).

Не всі організації займаються саме тим, для чого були засновані. Частина організацій була створена в інших умовах, що притаманні періоду до 2013–2014 рр. Але зі зміною ситуації в Україні основні сфери їхньої діяльності були спрямовані на допомогу державі та українцям, що залишились у межах національних кордонів. Частина організацій була змушена перебудовувати свою діяльність відповідно до нового бачення своєї місії.

Водночас, наші респонденти описали й інші випадки динаміки функціонування організацій. Частина активістів свідчить про випадки поступового спадання активності частини організацій. Насамперед, тієї частини, яка стосується допомоги Україні. Нові загострення ситуації на фронті та інші вияви агресії РФ наші респонденти називають суттєвим фактором мобілізації ширшого кола людей.

«Зараз рідше і все більш хвилями було. Тобто, наприклад, в період Євромайдану все це було регулярніше: демонстрації, мітинги, гуманітарна допомога в Україну. Зараз такий трошки ніби занепад, і відбувається, можливо, одна-дві події на місяць» (Німеччина, жін. 1).

Оскільки значна частина українських мігрантів не має громадянства країни проживання, впливати на політику вони можуть, насамперед, поза електоральним процесом, через взаємодію із політиками різного рівня чи із громадськістю та конкретними виборцями. Центральним інструментом впливу на політику у країні перебування є різноманітні вуличні акції та привернення уваги громадськості до української проблематики.

«Основне, чим ми займаємося, це організацією все ж таки маніфестацій, пікетів, це в разі потреби, як якимось чином змінюється ситуація в Україні, коли є якісь потреби, вийти чи під італійський парламент, чи під якісь інші інституції» (Італія, жін. 1).

З огляду на це, важливими є не лише солідарність українців, а і те, наскільки вони видимі у публічному полі країни перебування. Найчастіше центральним інструментом інформаційної присутності організацій, про які ми опитували респондентів, є соціальні мережі. Деякі організації мають власні сайти. Залежно від завдань та наявних ресурсів, це україномовні чи іншомовні сайти. Водночас, трапляються і випадки, коли організації орієнтуються лише на аудиторію країни перебування та її мову.

«Сайт на французькій мові, так. На українській мові ми не робили, і я навіть Вам скажу трішечки більше: ми все робили так, щоби... якщо цей сайт ідеально перекласти на якусь іншу мову, то він стане трішки менш цікавим другій країні. Ми насправді працювали над тим, щоби французи, які читають якусь статтю на нашому сайті про економіку, про туризм, щоби він був зацікавлений Україною» (Франція, чол. 1).

Крім цього, респонденти розказують про зацікавленість у висвітленні їхньої діяльності зі сторони ЗМІ, насамперед українських з епізодичними винятками.

«Звичайно, я б сказав, що більше зацікавленості йде в українських ЗМІ, плюс, ну, такий момент, що тут в Чехії діє Радіо «Свобода», яке дуже часто буває на наших акціях і висвітлює дуже багато подій» (Чехія, чол. 2).

Опитані активісти представляють організації різного статусу, розміру, структури. Найчастіше це організації, в яких нараховується від кількох осіб до пів сотні членів, навколо яких об'єднується різна кількість волонтерів, які регулярно чи епізодично включаються в роботу.

Найбільш активними зазвичай є об'єднання до десяти учасників. Але формальне членство не завжди корелює із найбільшою активністю в організації.

Персональний склад членів організацій, представників яких ми опитали, в загальних рисах повторює умовний портрет громадського активіста, описаний вище. Найчіткіше проявляється переважання жінок і людей старших 35 років. Кардинально відрізняються лише студентські організації.

«Коротше, це активна молодь, але вже така зріла (сміх). Тобто, не студіки. А люди трохи старші. Від 30 до 40 в середньому. Заняття в них... більшість з них, а може і всі не працюють руками десь там на будові або шось таке. Це більше діяльність така розумова, якщо так можна сказати. Дохід вище середнього... або середній. Тобто не мінімальний» (Португалія, жін. 2).

За кількома винятками, організації відкриті до залучення нових учасників, але цілеспрямовані дії для пошуку активістів не ведуться. Зазвичай залучення нових людей – результат попередньої роботи. Респонденти свідчать, що громадська активність сама по собі здатна зацікавити людей, що стикаються з нею. Водночас, важливим варіантом залучення нових активістів є запрошення своїх друзів і знайомих.

Наприклад, на запитання, яким чином відбувається пошук і залучення нових активістів, респонденти дають такі відповіді: *«О, це дуже цікаво (сміх). Ну, насамперед, це все ж таки популяризація того, що робиться і залучення до різних свят, до різних там якихось виставок і так далі. І кожного разу просто, якщо з'являється якась в основному молода людина, яка дає на себе щось повішати, так ми стараємось просто тим скористатись і наступного разу (сміх). І, ну, дехто так залишається там на кілька місяців, а потім, наприклад, переїде тому, що змінив місце чи проживання, чи роботи. А дехто залишається на довший час» (Італія, жін. 1); «Ну, це більше йшло через знайомство. Це, коли, пані президентка з чоловіком вирішили створити цю організацію, вони спочатку долучили своїх друзів, а друзі вже долучили своїх, більше йшло так через знайомство і через тих людей, які хочуть справді допомогти» (Франція, жін. 1).*

За окремими винятками, наші респонденти стикаються із нестачею людського ресурсу для реалізації всіх ідей. Це стосується як нестачі нових активістів, так і недостатньої активності наявних членів організації.

«Коли все більш-менш спокійно, то люди не настільки зацікавлені в волонтерстві, в громадських організаціях, в допомозі. А як тільки стається якась трагедія, чи обстріли, чи загиблі в великій кількості, одразу там на рахунок його організації приходять просто сотні тисяч гривень, а то і доларів» (Чехія, чол. 2).

В такій ситуації ще більше зростає вагомість інституційно спроможних і життєздатних організацій, які навіть у більш спокійний час можуть продовжувати функціонувати, залучати нових активістів. Це важливо як для сталості їхніх «буденних» результатів, так і для ефективності в разі

екстрених випадків, коли менш активні, але все ж небайдужі люди могли б приєднатись до спільної справи.

Частина респондентів повідомили, що їхні організації переживають становлення чи перетворення. Це стосується і визначення нових пріоритетів, і вироблення відповідних форм діяльності, і пошуку потенційних партнерів.

«Сьогодні ми на тому етапі, де ми створюємо навкруг себе список контактів і знайомимось з різними людьми... Це як бізнес-структура, розумієте, все заплановано і правильно... нам потрібен час, щоб створити список цих контактів, нових партнерів і дати всім зрозуміти, що це є гарний проект» (Франція, чол. 1).

Респонденти з тих організацій, у яких не відбуваються серйозні трансформації, інколи беруть участь у зовнішніх тренінгах, семінарах чи інших заходах, які можуть бути корисними для діяльності організації. Однак самі організації українців у більшості випадків надають перевагу саме проєктній діяльності, значно менше уваги приділяючи навчанню свого персонального складу чи стратегічному плануванню.

«У нас немає такого конкретного, що перша субота місяця, наприклад, але так, час від часу, за потреби домовлялися, що давай зустрінемося, обговоримо що, як, куди рухаємось і так далі» (Чехія, жін. 2).

Лише деякі активісти повідомили нам, що їхні організації останнім часом проводили стратегічні сесії чи подібні заходи. Пояснення цьому – сприймання організацій занадто молодими або малими як для такої діяльності.

«Ми настільки малі, у нас все, як правило, на особистому рівні. Знову ж таки, якийсь обмін досвідом, поради скоріше, ніж тренінги» (Чехія, жін. 2).

Частина організацій стикається із значною плінністю складу учасників, тому реалізацію навчання та посилення командної взаємодії відкладає на час, коли активісти стануть більш постійними учасниками діяльності.

«Обговорюється ця історія, але знову ж таки пов'язана вона з тим, що більше є волонтерів, які тимчасово пов'язані з організацією, ніж таких от постійних членів, і, напевно, з тим це пов'язано, тому зараз не організовується, але, в принципі, це обговорюється, і я думаю, що в планах, можливо, ми приїдемо до того, що будемо організовувати внутрішні тренінги» (Чехія, чол. 2).

Зазвичай, організації функціонують як молоді і динамічні структури, у яких ще не сформувалися свої бюрократичні процедури і політики. Важливою проблемою, часто не обговореною, є відмінність у цілях, мотивації, баченні того, до чого має рухатись організація та яких результатів діяльності хочуть досягнути учасники.

«Часто в людей просто різні цілі роботи в організації. Хтось працює більш на таких, громадських засадах, тобто то, що йому подобається, зробити

внесок в розвиток своєї культури. А хтось працює, бо його попросили. І через це, коли планується... коли треба іноді перепрацювати заради результату, не завжди від всіх можна добитися цієї згоди» (Чехія, жін. 1).

Для розуміння того, на що опираються організації ресурсно, ми питали про те, чи практикується у організаціях сплата членських внесків, та які інші джерела підтримки їхньої діяльності. Незалежно від наявності чи відсутності фіксованих членських внесків, найчастіше одним із ключових джерел фінансування є ресурси самих активістів та їхніх друзів. Частина організацій проводить збір коштів на проєктну діяльність серед ширшого кола. У країнах, де регулярно проводяться фестивалі культур, де прийнято отримувати кошти в цьому процесі, українські активісти використовують такі засоби.

«Крім членських внесків чи меценатів, які там щось придбали, це можуть бути організація заходів, там, де є момент такий, продаж, чи лотерей, чи щось таке...» (Франція, чол. 2).

В окремих випадках є спонсори чи меценати, які забезпечують стале функціонування організацій. Там, де вони прямо не залучені до діяльності, ми зафіксували протиріччя у баченні того, як має розвиватись організація.

«В нас є спонсори, які допомагають, вони теж українці, бізнесмени, які допомагають фінансово, наприклад, покривати часткову оренду приміщень. Того що дуже дорого платити і вони нам покривають на рік» (Чехія, жін. 1).

Також важливою є співпраця організацій українців із місцевим самоврядуванням, українськими державними інституціями, з різноманітними представниками громадського сектору країни перебування стосовно використання локацій, техніки та інших ресурсів багаторазового використання.

Типовим для наших респондентів та їхнього оточення є сприймання активізму лише як безоплатної діяльності із частковою зайнятістю. В таких умовах організації не завжди можуть надавати ту частину послуг, яка потребує залучення високооплачуваних спеціалістів. Насамперед, це стосується юридичної допомоги, яку не завжди можуть надавати відповідні фахівці безкоштовно. Особливо це питання актуальне там, де внаслідок об'єктивних обставин немає юристів українського походження. Така ситуація частково обмежує і можливості повної зайнятості у громадському секторі, а, отже, і можливості для професійного зростання активістів.

У баченні майбутнього своїх організацій респонденти оптимістичні. Активісти з невеликих і молодих організацій очікують оптимізації своєї діяльності, налагодження співпраці з партнерами, підвищення кількості та якості реалізованих проєктів, зростання авторитету структури, яку вони представляють.

«Я б хотіла, щоб місія, яку ми несемо, тобто створення такого... простору і платформи, де люди борються зі стереотипами, обмінюються культурами, навичками та своїми поглядами. Я б хотіла зберегти цю місію, щоб ми далі асоціювались людям з платформою, яка інтегрує культури, створює дружбу народів і зменшує якийсь такий тиск між нами. Звісно, хотілося б дуже мені особисто, щоб ми налагодили співпрацю з українськими організаціями тісніше, тому що вважаю, що така потреба є. Але, власне, ми вже запускаємо цей двигун» (Польща, жін. 2).

Представники деяких організацій, зокрема тих, що уже реалізують багато масштабних проєктів та розташовані у країнах, де помітно зростає кількість нових українських мігрантів, очікують масштабування своїх структур на інші міста.

«Хотілося би, звичайно, розширення не тільки в нашому місті, тому що я думаю, що таких організацій потребують і інші міста. І в маленьких містечках, щоб тоже об'єднувалися. І ми би з радістю ділилися досвідом тим, що ми маємо тут. Ну, і, звичайно, допомога студентам у саморозвитку, можливо, в збільшенні партнерів, можливо, сталого фінансування, сталих спонсорів теж було би непогано. Співпраця з консульством, з українським фінансуванням від консульства ідеально просто, можливо, після виборів так і буде» (Польща, жін. 1).

Активісти висловлюються досить оптимістично і стосовно майбутнього українських громад у країнах їхнього проживання. Вони сподіваються на подальші успіхи не лише своїх організацій, а й інших українських ініціатив.

«Я думаю, що у нас буде гарна українська діаспора, і я думаю, що не за горами той період, де ми зможемо добитися, щоби українську мову можна було вивчати в португальських школах, наприклад, як іноземну, як англійську, як факультатив. Тобто якщо є школи, в яких навчається там якийсь відсоток дітей українського походження, то їх кожного разу все більше і більше. Ви ж розумієте, так? Покоління тут одружуються і з португальцями, і між собою. І, відповідно, хочеться дотримуватися, і хочеться якось передати ці знання культури, мови, історії, традицій. І я впевнена, що в скорому часі відбудеться...» (Португалія, жін. 1).

Водночас, прозвучали і певні перестороги. Насамперед, щодо асиміляції, тенденцію до якої спостерігає частина з опитаних. Також варто відзначити і дуже поширені серед наших респондентів ідеї про співпрацю та об'єднання, поглиблення співпраці між різними українськими ініціативами у країнах перебування. Це, з одного боку, може дати зростання результативності дій, але несе у собі ризики конфліктів, про які згадувала частина наших респондентів.

«Я думаю, буде проводитися певний процес асиміляції українців в Польщі. Перш за все, у цьому зацікавлена Польща, і вони на це будуть вкладати певний ресурс. Деякі лишаться українські громади, а деякі – розчиняться в соціумі. Думаю, що може щось вийти, але якийсь один великий чи інший

проект, якщо ці громади будуть спілкуватися і більш-менш об'єднуються, чи в якомусь конкретному проекті. Натомість я поки що бачу, що воно так буде, як зараз: трошки розрізнено, самостійно, люди будуть пробувати своїми силами, своєю правдою вирішувати якісь глобальні проблеми, що не дуже ефективно, але безпечніше, ніж... не знаю... йти на ризиковану співпрацю чи не повністю довіряти своїм партнерам, чи не входити в певні співпраці, які йдуть в розріз з принципами організації» (Польща, чол. 1).

«Я сподіваюсь, що в майбутньому вони (українські громади – ред.) будуть більше пов'язані один з одним. Тобто буде також більше проводитись спільних заходів і будуть більше контактувати, а не ворогувати між собою» (Німеччина, жін. 2).

Висновки. Український молодіжний активізм є невід'ємною частиною загальних українських середовищ у країнах ЄС. Попри те, що, описуючи загальний портрет українського громадського активіста, не кожен з респондентів згадував, насамперед, молодь, але все ж, вікові особливості не визначались як ключові. Українська молодь, співпрацюючи із досвідченішими колегами, виконує важливі функції і подекуди посідає відповідальні посади. Зазвичай, найактивнішими в складі організацій, представників яких ми опитували, є люди на межі терміну «молодь» – від 30 років.

Громадські організації та ініціативи українців у країнах ЄС займаються широким спектром справ, підтримуючи українських мігрантів за кордоном, відстоюючи інтереси України за її межами, допомагаючи Україні та конкретним громадянам, що залишились у межах національних кордонів. Кожна організація представляє свій підхід до реалізації різноманітних проєктів, корисних для українців як за кордоном, так і в Україні.

Важливим викликом для молодих українських організацій є вихід за межі українських громад, що особливо актуально для українських активістів, починаючи з періоду 2013–2014 років.

Неоднозначним є зафіксоване нами сприймання громадського активізму лише як безоплатної діяльності із частковою зайнятістю. Цей фактор дещо сповільнює професійний розвиток активістів та обмежує коло активістів, які можуть приділити більшість свого продуктивного часу громадській діяльності.

Дві найважливіші проблеми, про які говорять наші респонденти – це нестача фінансування та активістів для реалізації всього, що вони хотіли би зробити. Навіть представники організацій, які не вважають недостатню активність українців серйозною перепорою для своєї діяльності, зізнаються, що найбільше бажання взаємодіяти з'являється саме в періоди найбільших криз, нових ескаляцій агресії РФ та інших проблем. За таких умов особливо важлива наявність інституційно спроможних та ефективних організацій, які можуть як демонструвати успіхи в умовах стабільності, так і розгортати свою діяльність в умовах кризи.

ПАРТНЕРСТВО ТА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ ЗА КОРДОНОМ

Оксана П'ятковська
к. е. н., заступник директора
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
o.pyatkovska@gmail.com

Ірина Ключковська
к. пед. н., доцент, директор
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
ikluch@miok.lviv.ua

Варто підкреслити, що у даній публікації ми не розмежуємо сталу та ситуативну співпрацю, яку ведуть українські громадські активісти за кордоном. Будь-які, навіть короткострокові спільні ініціативи, чи часткове долучення до інших проєктів ми розцінюємо як їхню співпрацю. Також, зауважуємо, що респонденти могли по-різному підходити до розуміння поняття партнерства та співпраці.

Результати нашого дослідження засвідчують активну співпрацю українських активістів за кордоном, насамперед, з українськими посольствами та консульськими установами, а також з почесними консульствами. Майже кожен респондент згадував про співпрацю з цими структурами, яка проявлялася у формі як конкретної фінансової допомоги, так і проведення спільних заходів, надання приміщень, інформаційного супроводу та ін.

Також достатньо активно українська молодь за кордоном співпрацює з українською церквою, українськими школами та українськими громадськими організаціями у країні їхнього перебування чи в інших країнах.

«...ну, є багато по всій Італії. Я ж кажу ці з Феррарі, потім – з Равенни є асоціація [назва організації], потім ми співпрацювали з культурною асоціацією з Мілану, коли вони також організували шевченківські дні, ще ми співпрацювали з греко-католицькою церквою <...> і там співпрацювали з нами українські школи, окрім громади, тобто зі школами, ну от в основному це або культурні організації, або школи, або от релігійні організації» (Італія, жін. 1).

Серед найбільш відомих координаційних надбудов українських діаспорних організацій були названі Світовий Конгрес Українських Молодіжних Організацій, Світовий Конгрес Українців.

Також ми виявили ще такий напрямок співпраці з українською школою: «... наприклад, коли хлопців-воїнів привозили там з історіями своїми чи з досвідом, чи дітей-сиріт, то ми знаємо, що в суботу ми можемо виділити якусь... чи вони можуть виділити якусь годину, і ми можемо піти з хлопцями і проінформувати, щоб ці діти мали хоча б якийсь поняття. Якщо вони дома не спілкуються про новини, про Україну, щоб їм з перших уст, наприклад, про це розказати. І такий шанс – от коли є багато дітей можна більшу аудиторію мати» (Іспанія, жін. 1).

Щодо іноземних партнерів, то в цьому секторі активну співпрацю українські громадські активісти ведуть переважно з громадськими об'єднаннями представників місцевого населення, з органами влади різних рівнів, органами місцевого самоврядування в населених пунктах, де вони проживають, та з сусідніх міст чи невеличких містечок, окремими департаментами міських рад чи обласних адміністрацій в країні проживання, з органами правопорядку, а також з навчальними установами та різноманітними культурними чи мистецькими колективами.

«Ми дуже часто співпрацюємо, наприклад, з італійцями, з італійськими культурними асоціаціями, які нам, наприклад, надають якихось артистів, співаків, або разом організуємо якісь заходи. В тому році ми співпрацювали зі школою італійською, де були дітки з хору, виступали з нами, співали, тобто з італійськими школами, та з італійською громадою» (Італія, жін. 2).

«Багато культурних заходів та навіть стихійних мітингів були досить тепло сприйняті саме владою міста. Тобто, у нас як мінімум немає жодних проблем із цим. А як максимум – це все-таки є сприяння українському активізму на інституційному рівні. Також завжди як і в Малазі, так і по всій Іспанії університети роблять багато для висвітлення всіх культур і української... і, таким чином, багато організацій можуть показати себе, як то кажуть» (Іспанія, чол. 1).

Крім цього, ведеться співпраця українських активістів за кордоном з європейськими дипломатичними установами, Європейською комісією, ООН. Респонденти також зазначали, що досить різноманітну співпрацю вони реалізують як з окремими державними інституціями (міністерствами, департаментами), так і з окремими політиками країни перебування.

«... ми співпрацюємо частково з португальським парламентом. Тому, що є люди, є депутати португальські, і один з них є євродепутатом, який недавно був в Україні. Коли проводимо якісь зустрічі, ми завжди їх запрошуємо» (Португалія, чол. 1).

Серед своїх партнерів українські ГО за кордоном також називають організації іммігрантів з інших країн у країнах свого перебування, зокрема з Грузії, Болгарії, країн Латинської Америки та ін., а також міжнародні організації, зокрема, МОМ, які займаються питаннями міграції.

«От є якісь великі NGO, які займаються іншими питаннями, наприклад, міграції. Не тільки української міграції, звичайно ці люди також знайомі між собою і також намагаються одне одного як мінімум інформувати, просто допомагати, тобто однозначно ця співпраця існує між різними секторами» (Чехія, чол. 1).

Співпраця з бізнес-сектором відбувається рідше, однак, якщо її детальніше проаналізувати можна виокремити ті ГО, які основними напрямками своєї діяльності вважають розвиток та налагодження бізнесу чи торгівельних зв'язків з Україною та країною перебування, та ті, які долучають приватних підприємців чи бізнес-структури до власних культурних чи гуманітарних проєктів.

«Це такі, скажемо так, заходи для того, щоб поспробувати об'єднати і почати співпрацю між українськими і чеськими бізнес-сферами, можливо, навіть вивести на рівень чесько-українських, мається на увазі між-державних стосунків, допомагати налагоджувати контакти українським бізнесменам в Чехії. Можливо, виходити сюди на ринок. Так само чехам на територію України» (Чехія, чол. 2).

Щодо останніх, то тут співпраця ведеться переважно з такими партнерами:

• українськими магазинами за кордоном, які або надають свою продукцію, або поширюють інформацію про проведення якихось заходів;

«На українських магазинах оголошення про мітинги були або про ярмарок цей, на якому ми з українськими магазинами співпрацювали... Просто ми робили афіші і просили магазини вивісити їх в себе» (Іспанія, чол. 2).

«... українські магазини ще можуть бути. Для реклами зазвичай, коли нам потрібна, ну, наприклад, для того, щоб на якийсь захід... щоб пригостити людей, чи нам потрібні напої, тоді в нас, от, наприклад, емблема українського магазину або декількох магазинів може бути на рекламах або на якихось флаєрах... ми кладемо їх емблему і за рахунок цього можемо пригостити людей. Ну, і дуже часто вони можуть давати нам продукти по оптових цінах... і потім, з дозволу, повертаємо, якщо щось залишається. Тобто в отакому саме магазини співпрацюють і допомагають» (Іспанія, жін. 1).

• українськими туристичними фірмами, авто- та авіаперевізниками для забезпечення транспортування гуманітарної допомоги в Україну, поранених бійців для лікування за кордоном, а також перевезення дітей для участі в оздоровчих таборах за кордоном;

«... є пан, в якого є туристична фірма: вантажні перевезення і т. д. І він, наприклад, періодично, коли в нього є можливість, відправляє просто кілька вантажівок гуманітарної допомоги на Україну за свій рахунок. Так що це залежить від конкретного бізнесу» (Чехія чол. 1).

«... є невеличка співпраця з авіакомпанією, яка дітям, які приїжджають, завжди дарує квитки. Тобто ми не сплачуємо за ці квитки.» (Франція, жін. 2)

«Коли нам було потрібно, то відгукувалися навіть українські аеролінії, допомагали перевозити солдатів безкоштовно або за якусь символічну ціну» (Іспанія, жін. 2).

• бізнесменами, які виступають меценатами певних проєктів.

«В нас є спонсори, які помагають, вони теж українці, бізнесмени, які допомагають фінансово, наприклад, покривати частково оренду приміщень. Оскільки дуже дорого платити, вони нам покривають там на рік ... в основному – це стабільні три меценати. Вони українці, вони бізнесмени, і вони допомагають фінансово» (Чехія, жін. 1).

На наш погляд, залучення українськими активістами за кордоном бізнес-сектору чи окремих підприємців для реалізації саме їхніх власних проєктів є гарним прикладом для громадського сектору в Україні, який доволі слабо співпрацює з бізнесом. Часто організації в Україні працюють в тому напрямі, який визначають для них донори. Така недостатня співпраця з бізнесом призводить до того, що громадський сектор в Україні дистанціюється від населення та його реальних потреб, реалізуючи переважно грантові проєкти. Натомість українські мігранти, навіть перебуваючи у чужоземному середовищі, достатньо успішно знаходять бізнес-партнерів для реалізації проєктів на користь України.

Якщо розглядати співпрацю мігрантів-активістів безпосередньо з Україною, то тут можемо виокремити такі основні сфери: співпраця з громадськими та волонтерськими організаціями, благодійними фондами, лікарнями та медиками, театрами, Українським культурним фондом, Національним кіно, міськими радами, вищими навчальними закладами, компаніями та інформаційними ресурсами, які заохочують залучення інвестицій до України.

«Пам'ятаю, наприклад, у Львові була така бригада парамедиків, ми їм допомагали закупляти різні засоби, інструменти першої необхідності. Було таке, що ми напряму співпрацювали з асоціаціями, які того потребували на Україні» (Іспанія, жін. 2).

Співпраця українських активістів за кордоном з Україною істотно залежить насамперед від напряму діяльності їхньої організації і, відповідно, визначення тих партнерів, які є необхідні для реалізації конкретної цілі. Водночас досить вагомою, на наш погляд, є така особливість – майже відсутня співпраця з українськими чиновниками та політиками. Про єдиний гарний приклад такої співпраці нам розповіла респондентка з Чехії: *«В нас був проєкт, коли ми з політиками такого дуже високого рівня були медіаторами, щоб українські політики зустрілись із європейськими. Ми не возили, але ми організовували, зв'язували і так далі, коли наші літали в Брюссель, і відповідно, навпаки, коли іноземці прилітали в Україну. Це був такий проєкт на кілька місяців» (Чехія, жін. 2).*

На наш погляд, доволі характерною є ще одна особливість співпраці українських молодіжних активістів – високий рівень позаінституційної співпраці – коли центральним суб'єктом співпраці виступають окремі особистості, а не організації, які вони представляють.

«... в основному я не можу сказати, що є прямо така співпраця напряду саме між організаціями. Більше це пов'язано з особистими контактами і якимись знайомствами, тобто ти можеш залучити, наприклад, підтримку якогось свого друга, який, ти знаєш, там працює над якимось проектом» (Чехія, чол. 2).

Один з респондентів зазначає, що у них є хороші контакти з іншими країнами завдяки його товаришеві, який має знайомих і «знайомства якраз серед саме активних там громадян. Так, щоб правильніше сказати, це, скоріше, все на особистому рівні, ніж на державному, на якомусь офіційному, на формальному» (Чехія, чол. 1).

Важливу роль для формування та розвитку співпраці на позаінституційному рівні відіграють соціальні мережі, які дозволяють українським активістам не створювати окремі організації чи укласти якісь угоди про співпрацю, а лише створювати спільні групи у соціальних мережах і об'єднуватися для проведення масштабних заходів: *«Тут просто варто пояснити вам. Це навіть не можна сказати, що це співпраця з іншими спільнотами, це є співпраця всередині однієї спільноти, просто... ну, група в Фейсбуці, відповідно, багато людей є в одному місті, але є люди, які так само в тій групі і так само активні, вони просто в інших містах живуть. Відповідно, коли ми робимо Сенцова і там той же прапор, то просто ми знаємо, в нас там є [ім'я дівчини] в Порто. Ми з нею домовляємося, але вона так само ніби з нами разом. Ну хоча, звичайно, вона там на місці своїм окремим займається» (Португалія, жін. 2).*

Вагомим критерієм для оцінки співпраці ГО з іншими інституціями є наявність стратегії та прописаних у ній стратегічних партнерів. У випадку з українськими громадами ми спостерігаємо більш хаотичну роботу, готовність долучатися до будь-яких проєктів та підтримки будь-яких цікавих ініціатив. Ми маємо приклади, коли культурні організації долучаються до проведення інформаційних заходів спільно з кредитними агенціями, або тренінгів для поліції. Також після початку війни на Сході України достатньо багато ініціатив були скеровані на збір та пересилання в Україну гуманітарної допомоги. Згодом діяльність таких організацій починає змінюватися і вони знаходять для себе й інші актуальні напрями роботи. У цьому контексті вагоме значення відіграють нові знайомства та потенційні партнери.

Аналізуючи особливості наявної чи потенційної співпраці українських громадських активістів в країнах ЄС, дуже важливо брати до уваги такий феномен як наявність конфліктів, оскільки з позицій конфліктології, спів-

робітництво – протилежне поняття до конфлікту. Таким чином, розуміючи сутність, причини та особливості конфліктів українських мігрантів, ми можемо більш системно підійти до аналізу не лише суспільного середовища, в якому вони функціонують, але й зрозуміти наявність потенціалу для їхнього як взаємного мережування, так і багатосторонньої співпраці з іншими інститутами громадянського суспільства та державними установами за кордоном та в Україні.

Загалом результати аналізу глибинних інтерв'ю дозволяють нам виокремити 2 основні типи конфліктів:

1. Зовнішній: зовнішні конфлікти з політиками, групами осіб, організаціями, іншими мігрантами чи окремими особами, які мають проросійський напрям діяльності. Фактично, це один з центральних конфліктів, про який згадували більшість респондентів.

«Були конфлікти під час перших років війни на Сході України з деякими організаціями, фейковими та нефейковими, які все-таки вели пропаганду з боку агресії як інших країн, як ми знаємо, Російської Федерації, так і з, так названої, Новоросії. Все-таки були і скарги до Фейсбуку, на наші новини, які висвітлювали всю цю ситуацію саме з боку України. Також всередині Іспанії були невеличкі конфлікти, як і в мене особисто, так і у інших членів організації з представниками конкретних політичних сил. Вони не є офіційними і не є на рівні Іспанської держави, але так» (Іспанія чол. 1).

«Ми знаємо багато організацій, які, наприклад, або є наполовину українськими, тобто є українськими, але в той самий час є російськими. Чи які мають в своєму складі, наприклад, людей, які, ми точно знаємо, що співпрацюють з російським посольством, які отримали навіть різні відзнаки, грамоти від російського посольства, і зараз вони представляють інтереси українців. З такими організаціями звичайно ж має бути конфлікт» (Португалія, чол. 1).

Також дуже поширеною серед активістів була ось така думка: *«Під час мітингів і демонстрацій можуть бути (конфлікти – ред.), коли національні меншини, такі як росіяни, чи представники країн СНД виражали незадоволення на наших мітингах, агресивно поводитися» (Франція, чол. 2).*

«...коли комуніст їде святкувати в Донецьк (сміх) якісь незрозумілі події, звичайно, у нас автоматично з ним з'являється конфлікт. Тому тут ми, скажемо так, одразу конфліктуємо. Ну, а от, що стосується наявності комуністичної партії в Чехії, – у нас з ними сталий конфлікт, і ми одне одного дуже недолюблюємо» (Чехія, чол. 2).

2. Внутрішній: конфлікти чи непорозуміння, пов'язані з певними розходженнями у візіях активістів, зокрема щодо вживання російської мови, або у процесі досягнення порозуміння як всередині організації, так і з інвесторами чи іншими організаціями.

«Тут хіба що нічого не робиш, то не будеш мати з ніким проблем. Завжди багато є непорозумінь, недоговорок, знаєш, завжди багато зі всіма: з посольством, з другими асоціаціями. По-різному бувало. Звичайно, доходило до якогось компромісу, але я таких переконань, що тільки людина або асоціація, яка нічого не робить, не має проблем з ніким» (Іспанія, жін. 2).

«Непорозуміння були. Непорозуміння завжди є, коли щось робиш, і хтось може щось не зрозуміти... Скажімо так: вони були, але я дивлюся більше так на результати тих непорозумінь і на те, як люди виходять із ситуації, і які висновки потім беруться з цього, аніж на сам факт непорозуміння. Тому що непорозуміння – це нормально. Але потім, якими люди виходять після нього чи як люди ведуть себе в певній іншій атмосфері... Непорозуміння були і будуть. Але через ті непорозуміння ми насправді здобуваємо інформацію з ким ми співпрацювати хочемо, а з ким – ні. Так що це навіть корисно.» (Польща, чол. 1)

«Та, в принципі, таких конфліктів не було в нас, масових, були просто, наприклад, різні погляди на організацію чогось, коли ми хочемо якимось прогресивно по-новому, а є ще схильність до шароварщини часто, до такого зображення українців, а це теж більш такі точкові якісь непорозуміння, ніж там прямо масштабний конфлікт, я б так не сказала» (Чехія, жін. 2).

Щодо мовного питання, то тут важко виокремити якусь конкретну тенденцію. Одні респонденти згадують про роз'єднаність українців на основі мовного питання, у той час, як інші констатують, що таких проблем немає. При цьому ми не спостерігаємо якихось особливостей щодо регіону походження українського мігранта відносно акцентування уваги на мовному питанні як основі конфлікту чи розбіжності інтересів.

«Я знаю, що в тієї... спілки, в них є конфлікти внутрішні. Це стосовно, коли люди розмовляють на російській мові, то в деяких не розуміють, чому вони спілкуються на російській, якщо вони в українській спілці, і вони вважають себе українцями» (Німеччина, жін. 2).

«... чесно, ми не приділяємо цьому якоїсь дуже великої уваги. Існують, звичайно, люди котрі досить гостро реагують на це питання. Як би, щодо мене, то для мене не проблема спілкуватися як українською, так і російською мовами... за весь період мого тут перебування це питання ставало гостро лише один чи два рази, і то це було вже, так би мовити, під градусом, коли людей тягне на суперечки» (Німеччина, чол. 2).

Цитата респондента, який походить з Луганської області «... члени нашої організації, як і вони нормально говорять російською мовою, але нам нецікаво хто якими мовами говорить. Я ще раз повторюю. Нам цікаво і головним є справа. Якщо людина долучається і щиро робить те, що робимо ми всі. Це мова людяності ... і це найсильніша мова в світі» (Італія, чол. 2).

Цитата мігрантки, яка походить з Івано-Франківської області: «В основному, якщо з Київської області або по центральній зоні, то російськомовні були звичайно. Але це для нас не проблема. Як я кажу, що ти сприймаєш людину спершу за її зовнішністю, але потім її проводжаєш по її розуму, інтелігенції... В нас в асоціації є іспанці. Не мають нічого спільного до української мови, але вони просто переконані в правильності наших вчинків, то є – що ми йдемо в правильному напрямку і потрібно бути активними, потрібно рухатися» (Іспанія, жін. 2).

«В якості спостереження, я можу сказати, що під час однієї з найбільших акцій у провінції Малага, також пов'язаної з подіями на Майдані (це був 2014 рік), де зібралось близько чотирьох сотень людей, я міг почути російську мову» (Іспанія, чол. 1).

Серед не зовсім поширених, проте все-таки присутніх, ми виявили конфлікт з іншими іммігрантами, зумовлений специфікою політики країни перебування, зокрема йдеться про фестиваль культур в Італії, де стався конфлікт між українцями та іммігрантами з Африки на заході, що був організований місцевою владою. На думку респондентки, це було зумовлене тим, що місцева влада в Італії, з одного боку, боїться іммігрантів з Африки та йде їм на поступки, а з іншого – є прокомуністичною та вважає українців «нацистами».

Певну закономірність ми також прослідкували у відносинах мігрантів з церквою. Попри те, що загалом мігранти високо оцінюють роль церкви в процесі їхньої інтеграції та гуртування українців за кордоном, однак вони іноді згадували про певні непорозуміння зі священниками, індивідуальні випадки закритості церкви чи неготовності до співпраці з ними.

Ми зареєстрували ситуацію, коли у респондентки після спільної поїздки, організованої греко-католицькою церквою, з'явився конфлікт у зв'язку з тим, що, на думку представників цієї церкви, вона є «занадто активною». Респондентка зізналася, що після цього випадку вона більше не бере участі в церковному житті, хоча загалом про церкву вона відгукується дуже позитивно і описує багато суспільно важливих справ, які робить церква у країні її перебування.

«У нас тут є греко-католицька церква, і я от, коли тільки переїхала у Італію, граючи на [український національний інструмент], одразу пішла до них познайомитись і запропонувати з ними щось робити, наприклад, там грати на якихось заходах <...> Я в них, звичайно, не просила ні грошей, ні нічого, і кожного разу мені знаходили відмову, щоб я там не була» (Італія, жін. 2).

Також респондентка розповідала про закритість греко-католицької церкви, неготовність до проведення спільних заходів чи будь-якої співпраці.

«З церквою тут все досить складно, з офіційною, католицькою. Вона, скоріше навпаки, не дуже допомагає. Так що, ну, я би сказав, що скоріше співпраця всередині громадського суспільства і співпраця з деякими окремими політиками» (Чехія, чол. 1).

Цілком очевидним є той факт, що досвід співпраці громадських активістів формує їхній рівень довіри відносно тих чи інших організацій, може бути визначальним для планування подальшої співпраці. Проаналізувавши відповіді респондентів на питання, що стосуються довіри, можемо зробити висновок, що особливості їхньої співпраці, які нам вдалося окреслити вище, значною мірою обумовлені рівнем довіри до тих чи інших інституцій суспільства. Насамперед, слід зазначити, що більшість респондентів довіряють закордонним громадським організаціям та державним інституціям. Також певною мірою українські активісти довіряють іноземним державним установам та іноземному бізнесу. Щодо України, то респонденти зазначають, переважно, про їхню довіру до громадського сектору. При цьому, достатньо респондентів акцентували більше уваги на окремих особистостях, яким вони довіряють, а не на конкретних установах.

«Ми не довіряємо цілим організаціям, ми довіряємо більше людям, окремим людям... коли висилаємо гуманітарну допомогу Україні, ми розумієм, що деколи можуть бути з цим деякі проблеми, деяка частина допомоги може зникати і йти незрозуміло куди. І тому, в загальному, це нас навчило, і всіх у Франції, що потрібно працювати не з організаціями, а з людьми, яким ми довіряємо» (Франція, чол. 1).

Ще одна особливість, яку нам вдалося виявити, що пов'язана з довірою та пошуком партнерів, – перестороги за власний авторитет та проєкти.

«На щастя, маємо в Україні поки що кілька організацій, з якими ми можемо співпрацювати, не боячись за репутацію і за якість реалізації проєкту. Ну але поки що тільки кілька» (Польща, чол. 1).

Попри те, що більшість респондентів не виявили довіри до українських державних органів влади чи політиків, мігранти вважають, що «в ідеальному середовищі, ну звичайно, що держава має бути твоїм помічником. Держава для емігрантів має бути помічником. В ідеальному житті це, я думаю, що має бути держава, бо бізнес завжди буде лобювати якісь свої партикулярні інтереси... Мені здається, держава має бути таким нейтральним інститутом, який має бути найбільш зацікавлений в активності асоціації» (Іспанія, жін. 2).

Також, незважаючи на те, що респонденти, переважно, не говорили про їхню довіру до українських державних структур, однак українські активісти за кордоном саме їх згадували серед найбільш бажаних потенційних партнерів. Також їх цікавлять і недержавні українські установи, волонтерські групи, українські колективи. Звичайно ж іноземні організації та бізнес теж були окреслені серед бажаних партнерів, однак, достатньо велика частка наших респондентів не виокремлювала конкретних потенційних партнерів, а лише підкреслювала необхідність розширення

співпраці загалом: «Ну, ми завжди шукаємо нових партнерів, як я казала, чим більше партнерів, тим ми міцніше стоїмо на ногах, бо ми менш залежні від когось одного конкретного» (Польща, жін. 2).

Висновки. Підсумовуючи наш аналіз щодо форм, методів, особливостей та потреб співпраці громадських активістів за кордоном, можемо зазначити, що існує значна потреба у розширенні такої співпраці, насамперед, з українською стороною, адже респонденти, з одного боку, дуже позитивно налаштовані на такий крок, а з іншого – проявляють значну гнучкість щодо напрямів роботи.

Вагомим внеском для цього, на наш погляд, може стати безпосередня комунікація, інтеграційні зустрічі, зокрема у форматі форумів громадських активістів з України та з-за кордону, із залученням державних українських структур, адже респонденти підкреслюють важливість наявності довіри саме до конкретних особистостей, а не організацій загалом.

УДК 378.1:314.74

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ ЯК «ВІКНО МОЖЛИВОСТЕЙ»: УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ В ПОЛЬЩІ У ДИЛЕМАХ АКТИВІЗМУ

Василь Гулай
д-р політ. наук, професор,
кафедра міжнародної інформації
Національного університету «Львівська політехніка»
gulayvasyl@gmail.com

Наталія Дмитришин
канд. політ. наук, асистент,
кафедра міжнародної інформації
Національного університету «Львівська політехніка»
kolesnycka@di.ua

Анотація. Розкривається сутність, характер та масштаби освітньої міграції у міграційних процесах між Україною та Республікою Польщею. Вказується на негативні та позитивні наслідки освітньої міграції з України до Польщі. Критично аналізуються зміни в системі вищої освіти України від 2016 року, яка, серед іншого, зумовлює зростання кількості молодих українців, які прагнуть отримати якісну вищу освіту за конкурентноздатною спеціальністю у Польщі. Звернено увагу на потенціал розвитку громадянського та політичного активізму освітніх мігрантів з України в Польщі для обох країн.

Ключові слова: освітня міграція, Україна, Польща, виклики, загрози, ризики, активізм.

Abstract. The essence, nature and extent of educational migration in migration processes between Ukraine and the Republic of Poland are revealed. The negative and positive effects of educational migration from Ukraine to Poland are indicated. The changes in the higher education system of Ukraine from 2016 are critically analyzed, which, among other things, lead to an increase in the number of young Ukrainians who are seeking higher education in a competitive specialty in Poland. Attention is drawn to the potential of developing civic and political activism of educational migrants from Ukraine to Poland for both countries.

Key words: Educational migration, Ukraine, Poland, challenges, threats, risks, activism.

Актуальність і постановка. Пропонована тема розглядається як актуальна в наукового-теоретичному та прикладному аспектах, дозволяючи узагальнити причини, перебіг та наслідки освітньої міграції з України до Польщі крізь призму «вікна можливостей» не тільки для

останньої як реципієнта українського інтелектуального капіталу, але й для розвитку України на нових інституційних засадах через реалізацію активістського потенціалу українського студентства та випускників польських вузів.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Характеризуючи ступінь дослідження теми, насамперед, необхідно виокремити праці теоретико-фундаментального характеру таких українських науковців: О. Гринькевич [5], Т. Нагорняк, Ю. Пачос [9], К. Ніколаєць [10], С. Степуриної, В. Дерихівської [13] та ін.

Питання мінімізації негативних наслідків відтоку українських студентів до Польщі через відсутність привабливих освітніх програм на конкурентноздатних умовах, обґрунтування доцільності активізації роботи щодо підготовки програм подвійних дипломів – ці питання розглядалися також у попередніх публікаціях одного з авторів [6-7].

Одночасно до наукового обігу були залучені аналітичні матеріали центру «CEDOS» [4] та профільні публікації у провідному українському новинному інтернетвиданні «Українська правда» [1; 2; 11]

Мета. Метою дослідження є комплексний аналіз процесів освітньої міграції з України до Польщі через концепт «вікна можливостей» для реалізації активізму, зокрема громадянського, українського студентства у Польщі та Україні.

Виклад основного матеріалу. Як вихідне положення можемо прийняти твердження, що перед державними інститутами як України, так і Польщі сьогодні стоїть питання збереження людського капіталу та надання достатніх можливостей для розвитку і конвертації у реальну національну цінність. Світові тренди міграції демонструють відтік людського капіталу до глобальних міст та комфортних для життя зон. Скорочення загальнонаціонального населення та виснаження інтелектуального капіталу держав-націй – актуальний тренд усіх країн Східної Європи [9, с. 33].

У цьому контексті варто ознайомитися з актуальною статистикою для ілюстрації масштабів міграції з України до Польщі. Наприклад, у січні 2019 р. фірма Selectivn порахувала, скільки власників смартфонів із польськими сімкартами використовують інтерфейс українською або російською мовами і хоча б раз на рік перетинають польсько-український кордон. Таких виявилось 1,27 млн – цю цифру Selectivn подає як найточніші дані про кількість українців у Польщі [1]. З іншого боку, за оцінками Національного банку, 2019 року на польському ринку праці одночасно працює близько 800-900 тисяч українців, серед яких 30 % – на постійній основі, а інші змінюються протягом року, що в сумі і дає цифру понад 1,5 млн [1].

Варто враховувати, що перед країнами-донорами інтелектуального капіталу стоять серйозні виклики та загрози економічній безпеці, серед

яких доцільно виділити ризики втрати трудового потенціалу та переходу освітньої міграції в трудову еміграцію населення, погіршення структури населення через збільшення середнього віку працюючого населення. Також виникає загроза, пов'язана з гальмуванням розвитку науково-технічного прогресу країн, адже можливий «відплив мізків», тобто країна втрачає свій інтелектуальний потенціал, що, в свою чергу, сповільнює інноваційний розвиток країни, затримує економічне зростання [13, с. 499].

Можемо погодитися з колегою, що масштаби зовнішньої трудової міграції свідчать про недосконалість сформованих в українському суспільстві соціальних ліфтів і недостатні умови для самореалізації працівників. Доказом цього є зростання кількості молодих людей, які виїжджають у пошуках роботи за кордон, а також трансформація тимчасової трудової міграції на постійну [10, с. 110]. Наслідком цього, серед іншого, є падіння останньої хвилі громадського активізму, започаткованої Євромайданом та Революцією Гідності.

Одночасно із висловленим вище, позитивними моментами збільшення участі українців у міграційних процесах є набуття нових навичок, зростання їх мобільності на ринку праці, прискорення обміну технологіями, збільшення можливостей для підприємництва, зростання експортних можливостей для українських виробників, адже мігранти за кордоном генерують попит на українські товари в країні перебування [11].

В структурі загальних міграційних потоків освітня міграція обумовлена задоволенням соціальної потреби в отриманні освіти та підвищенні рівня кваліфікації. В той же час, освітня міграція може в певній мірі відповідати закономірностям і соціального, і економічного типу міграції [15].

Освітня міграція є особливим видом міграції, характерними рисами якої є короткотерміновість, більш-менш чітко окреслені часові рамки, обмеження до певної вікової групи, а також мета виїзду – здобуття освіти за кордоном [3].

Характеризуючи сутність освітньої міграції О. Гринькевич пише, що це масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань. Для позначення процесів переміщення людини з метою досліджень та навчання у наукових колах, експертному середовищі додатково використовують пов'язані з освітньою міграцією терміни. Це транскордонна освіта та академічна мобільність [5, с. 256].

Трактуючи поняття освітньої міграції, вчені порівнюють її з академічною мобільністю, транскордонною освітою, навчальною міграцією та еміграцією через освіту. Однак усі підходи авторів до тлумачення освітньої міграції є тотожними з погляду мети та змісту відповідного процесу, оскільки розглядають освітню міграцію як переміщення осіб різних вікових груп

(пере- важно молоді) за кордон для здобуття вищої освіти. Освітніх мігрантів об'єднує спільна мета та мотиви, вони є споживачами освітніх послуг, учасниками освітніх програм академічного обміну [13, с. 497].

Освітня міграція є невід'ємною складовою процесу інтеграції освіти, науки та виробництва: спільного використання потенціалу освітніх, наукових та виробничих організацій у взаємних інтересах [15].

Закордонні студенти є особливою групою тимчасових мігрантів. Належать до них особи, які здобувають за кордоном вищу, післядипломну та іншу освіту. Із соціологічного погляду, ситуація закордонного студента є ситуацією чужого, прибульця, який є в контакті з новим середовищем, іншою культурою і іншим суспільством протягом довшого, але загалом визначеного часу. З одного боку, це вимагає адаптації до середовища і наявних у ньому умов, а з іншого – повне пристосування до культури суспільства, що приймає, не є необхідним. Закордонний студент виконує у новому середовищі кілька ролей: роль молодшої особи, студента, іноземця, представника своєї країни, а також посередника між культурами [3].

Специфічною особливістю освітньої міграції, на думку дослідників, є її найменш шкідливий характер на відміну від інших видів міграції [15].

Для нашої держави як для країни-експортера освітніх мігрантів досить важливим є аналіз наслідків відтоку інтелектуального потенціалу та молодих фахівців із погляду гальмування розвитку національної економіки [12, с. 497].

За О. Гринькевич, важливо розуміти освітню міграцію не лише як загрозу відтоку інтелектуальних ресурсів країни, а як ресурс для розвитку її інтелектуального потенціалу [5, с. 261].

За найзагальнішим підходом причинами популярності Польщі серед українських студентів є: можливість жити та працювати у Євросоюзі, низька вартість навчання та можливість навчатися безкоштовно, зручно побудовані навчальні програми, високий рівень науково-технічної бази, проходження практики в усьому світі, унікальні спеціальності, територіальна та культурна суміжність. Під час навчання в Польщі студенти з України мають можливість вільно подорожувати по всій Європі по студентській візі [16, с. 71].

Окремої уваги потребує статистика динаміки та структури освітньої міграції з України до Польщі. Так, якщо в 2001 р. у Польщі навчалося 1693 студенти з України, то 2008 р. – 2470 осіб. Вони становлять 18% усіх іноземних студентів у Польщі. 875 осіб були першокурсниками, 397 – випускниками. Станом на 2008-2009 навчальний рік 25 % студентів з України у Польщі мали польське походження. Українське походження мали 23% іноземних випускників Польщі [3].

У 2012-2013 навчальному році у Польщі було 9747 українських студентів, а вже в 2013-2014 навчальному році це число зросло до 15123. Наступного навчального року навчалось вже 23392 українські студенти, а 2015-2016 навчального року – 30589. Станом на 2016-2017 навчальний рік у польських університетах вчилися вже 35584 українські студенти [4]. Таким чином, за чотири роки відбулося збільшення кількості українських студентів майже в чотири рази, а пояснити щорічне, порівняно із попереднім роком, збільшення кількості бажаючих здобути вищу освіту на 6-7 тис. осіб можна поєднанням різних чинників. На нашу думку, з одного боку вплинуло спрощення процедури отримання студентської візи (дозволу на проживання) у Польщі та активізація рекрутингової діяльності польських вишів в Україні, зокрема на тлі значних міграційних переміщень, зумовлених анексією Росією Криму та вторгненням на Донбас, а з іншого – контраверсійні зміни в системі вищої освіти України, як, наприклад, введення з 2016 р. нового Переліку спеціальностей здобувачів вищої освіти, на якому доцільно докладніше зупинитися далі.

Зараз же варто зупинитися на значенні для зростання освітньої міграції з України до Польщі можливостей здобуття безкоштовної вищої освіти через отримання так званої Карти поляка. Для цієї групи існує окремий статистичний звіт, який показує, що в 2012 р. було прийнято 1570 студентів із Картою поляка, в 2013 р. – 1993, в 2014 р. – 2549, у 2015 р. – 3616. За деякими даними за 2016 рік, у Польщі навчаються 3520 українських студентів із Картою поляка, тобто більш ніж удвічі більше, порівняно з 2012 роком [4].

Відповідно до даних від Міністерства науки та вищої освіти 2017 року, 1857 українських студентів отримували стипендії. Це понад 60% від усіх іноземних студентів, які отримують стипендії в Польщі. Найчастіше українці отримують державну стипендію (1589 бенефіціарів), ще 255 мають недержавну стипендію і 13 осіб – стипендію від церкви [4].

Щодо статистики останніх років, то у 2017-2018 навчальному році в Польщі налічувалося понад 72 тис. іноземних студентів зі 170 країн. У першому півріччі 2019 р. їхня кількість зросла майже до 80 тис. Більше половини з них – це студенти з України. За прогнозами міністра науки та вищої освіти Польщі Я. Говіна, у 2020 році кількість іноземних студентів може збільшитись до 100 тис. [12].

Тенденція до зростання стосується також українських випускників: у 2012-2013 навчальному році з польських університетів випустився 1641 студент, у 2013-2014 – 2163, у 2014-2015 – 3380, а в 2015-2016 було вже 4526 українських випускників [4].

Не менш важливим ресурсом для формування та розвитку соціальної бази активізму поряд зі студентством виступають випускники вишів, які роблять перші кроки у професійній кар'єрі, що нерідко пов'язані з продовженням досвіду громадського активізму студентських років.

Дані від Міністерства науки та вищої освіти Польщі показують, що в 2017 році кількість українських випускників з вищою освітою (інженери, бакалаври, магістри, магістри-інженери) становила 6242 особи, з яких 3640 осіб отримали ступінь бакалавра, 1995 – магістра, 362 – інженера, а ступінь магістра в інженерії здобули 245 українських студентів [4].

Українців бачать як найкращу групу для процесу інтернаціоналізації польських університетів через їхню культурну та лінгвістичну близькість [4]. При цьому польські вузи не вимагають від іноземців офіційних сертифікатів володіння мовою. Достатньо, що приймальна комісія підтвердить у заявника рівень В1. Екзаменатори часто ставлять оцінки на вирість, мовляв, мова схожа й українці швидко навчаються. На практиці ж не всі опановують польську на рівні, достатньому для щоденної комунікації, не те що для написання магістерської. Державних курсів немає, комерційні – тільки в найбільших містах та відлякують цінами [2].

Мовне питання загострюється у зв'язку з тим, що українці мають свої улюблені напрями, на які подекуди складають іспити більшість студентів. Маленька кількість поляків у групі позбавляє їх можливості повноцінного контакту з носіями мови. Вибір спеціальностей українцями, за оцінками експертів із ринку праці, є вкрай непрактичним: 32% вивчають міжнародні відносини, журналістику чи соціологію, 30% – бізнес, адміністрацію та право, 16% – мистецтво й гуманітарні науки. Це напрями, де і Польща, і решта країн ЄС мають надпродукцію власних спеціалістів [2].

За словами К. Салати, уповноваженого Студентського парламенту Польщі у справах інтернаціоналізації вищої освіти, «Студенти звертають увагу на престиж назви спеціалізації, наприклад, міжнародні відносини. А після завершення навчання виявляється, що вони не можуть знайти працю за спеціальністю. Тоді як не є таємницею, що найкращі перспективи дають інші факультети: інженерні науки, ІТ». Натомість туризм, транспорт, готельний бізнес – тобто ті сфери, де українські працівники комфортно почувалися на польському ринку праці, приваблюють лише 1% вступників. Дуже потрібна інформатика – 7%, інженерія – 2% [2].

Найчастіше особи з України вивчають гуманітарні та економічні науки. Українці навчаються у більшості воєводських міст Польщі: Варшаві, Познані, Кракові, Вроцлаві, Любліні, Жешові та інших [3].

Раніше автор статті вже зазначав, що ігнорування попереднім керівництвом Міністерства освіти і науки України на чолі із І. Совсун міжнародної

освітньої практики в реаліях інноваційно-інформаційного вектора світової цивілізації та досвіду підготовки відповідних фахівців у провідних ЗВО України було не виправданим та вже зараз призвело до негативних наслідків. Так, ліквідація у Переліку спеціальностей 2016 року цілої галузі знань як «Міжнародні відносини» та запровадження «унікальної» спеціальності 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» не могла не вплинути на зростання кількості українських студентів-міжнародників у Польщі, із відповідними втратами, зокрема фінансовими для вітчизняних ЗВО та бюджету країни загалом.

У цьому контексті варто звернутися до успішного досвіду організації освітнього процесу вищої школи в соціально-комунікаційній сфері у Польщі. Так, у дослідженні «Іноземні студенти в Польщі 2017» Освітньої Фундації «Perspektywy» I-е місце посів Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Університет Марії Кюрі-Скłodовської у Любліні) (1600 осіб іноземних студентів, у тому числі 1393 студенти з України) [17]. Так, у межах напряму «Dziennikarstwo i komunikacja społeczna («Журналістика та суспільна комунікація») на Відділенні політології UMCS пропонують, зокрема для українських студентів, широкий вибір бакалаврських («Політичний маркетинг» та «Медіа») та магістерських («Редагування», «Онлайн-журналістика», «Зв'язки з громадськістю» та «Цифрові медіа») програм з актуальною предметною проблематикою. Паралельно з ними популярністю серед абітурієнтів користується нова міжгалузєва спеціальність «Інформаційне суспільство».

Не можемо не погодитися із експертними узагальненнями, що українці нині є найбільш чисельною групою серед закордонних студентів у Польщі. Якщо десять років тому на навчання до сусідньої країни їхали переважно власники Карти поляка та лауреати стипендіальних програм, то тепер польська вища освіта перестала сприйматися в Україні як послуга класу люкс. Польські виші спокушають дипломом ЄС, зниженою платою за навчання та можливістю легально поєднувати працю з відвідуванням навчального закладу [2]. Останні разом із соціально-економічними реаліями в Україні впливають на те, що переважна більшість (за різними опитуваннями) понад 90 % українських студентів у Польщі не планують повертатися до України.

Попри виразний соціальний песимізм та навіть апатію, на нашу думку, мають позитивні приклади успішного громадського активізму українських освітніх мігрантів. Наприклад, у жовтневих 2019 року парламентських виборах у Польщі під гаслами «Українка в Сеймі» та «Різноманітність збагачує» приймає участь громадянка Польщі українського походження Мирослава Керик. Уродженка міста Жовкви на Львівщині, історик, соціолог є засновни-

ком і президентом Фонду Nasz Wybór, редактором однойменного журналу, співзасновником Українського дому у Варшаві, членом Ради у справах мігрантів при польському омбудсмені [14]. Тільки один приклад її успішного громадського активізму: в 2011 р. активно долучилася до кампанії за впровадження амністії для мігрантів з нерегульованим статусом. Завдяки підтримці багатьох середовищ та депутата М. Сича, який представляв українську меншину, вдалось переконати уряд, щоб таку амністію ввести у 2012 році [8].

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу можна стверджувати про інституційне утвердження та вагоме значення освітньої міграції з України до Польщі як для внутрішньо українських процесів, так й для реалізації завдань інтернаціоналізації польських вишів. Попри очевидні негативні наслідки для України, зокрема зумовлені державною політикою загалом та питаннями так званого реформування вищої освіти зокрема, не можна не враховувати позитивів не тільки особистісної самореалізації десятків тисяч молодих українців у Польщі, але й потенційних можливостей використання їхнього активізму для розвитку обох держав. Яскравим прикладом останнього стала активна участь українського студентства Польщі в подіях Євромайдану та Революції Гідності, що заслуговує на окреме дослідження. Зараз же варто акцентувати на тому, що інтелект та перший професійний досвід багатьох наших студентів у Польщі має приносити користь не тільки цій державі, а й знаходити відповідні можливості реалізації в Україні. У цьому контексті доводиться тільки сподіватися на зміну пріоритетів попередньої державної політики України у галузі вищої освіти.

Список літератури

1. Бабакова О. Польща наша: як масовий приїзд українців змінив сусідню країну. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/06/18/7097408/>
2. Бабакова О. Як живеться українським студентам у Польщі. Режим доступу: <https://naszwybir.pl/yak-zhyvetsya-ukrayinskym-studentam-u-polshhi/>
3. Біляківська О. Освітня міграція українців до Польщі. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19424/1/101-Bilyakovska-292-293.pdf>
4. Грач К., Пилат А., Фрелак Ю.С, Мішальська Д., Лада А. Українське студентство в Польщі: політики залучення, інтеграції та мотивація і плани студентства. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-v-polshchi-polityku-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv#sum>
5. Гринькевич О. С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2013. Вип. 3. С. 254-264.
6. Гулай В. Магістерські освітні програми напряму «Національна безпека» ВНЗ Республіки Польща крізь призму впровадження спеціальності 256 «Національна безпека» в непрофільних вузах України. Стан та перспективи

реформування сектору безпеки і оборони України: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 24 листопада 2017 р. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. Т. 1. С. 131-133.

7. Гулай В. Перспективи підготовки в Україні магістрів спеціальності «Національна безпека» за програмами подвійних дипломів із провідними вузами Польщі: дилеми вибору спеціальності / спеціалізації. Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної наук.-практ. конф., 1 грудня 2017 р. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. С. 121-124.

8. Мирослава Керик. Ми маємо бути включені в діалог та прийняття рішень. URL: <https://naszwybir.pl/myroslava-keryk-my-mayemo-buty-vklyucheni-v-dialog-ta-pryjnyattya-rishen/>

9. Нагорняк Т. Л., Пачос Ю. В. Міграція українців до Польщі як наслідок державної політики. Політичне життя. 2018. № 3. С. 27-35.

10. Ніколаєць К. Трудова міграція до країн Європейського Союзу: фактори та наслідки. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 5. С. 101-115

11. Піонтківська І. Трудова міграція українців: позитив теж є. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/02/28/634533/>.

12. Польщі потрібні українські студенти-заробітчани. URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/187317_polshch-potrbn-ukransk-studenti-zarobtchani

13. Степуріна С.О., Дериховська В. І. Тенденції освітньої міграції та її вплив на інституційне середовище в Україні. Економіка та суспільство. 2018. № 17. С. 496-505.

14. Українка в Сеймі. Полька українського походження балотується в місцевий парламент і хоче змінити країну. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/miroslava-kerik-ukrajinka-v-seymi-novini-ukrajini-50044532.html>

15. Філатов В. М., Ромашова Я. В. Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_63

16. Черба В. М., Тоболь Г. Д., Мушкатарьова Д. В. Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 68-72.

17. UMCS na I miejscu w Polsce w zakresie. URL: <http://www.umcs.pl/pl/umcs-aktualnosci,1,umcs-na-i-miejscu-w-polsce-w-zakresie-umiedzynarodowienia,56814.htm>.

НІМЕЦЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ

Г. М. Лабінська
канд. геогр. наук, доцент кафедри географії України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Labinska@ukr.net

Анотація. У даному дослідженні увага сфокусована на об'єктивних передумовах векторної трансформації української трудової міграції у напрямку Німеччини. Маючи досвід сезонних підробітків у сусідній Польщі або першого працевлаштування за кордоном, українці природно шукають і кращих умов праці, і вищої оплати праці. Перевищення у 17,4 рази німецької середньомісячної зарплатні над українською свідчить про привабливість німецького ринку праці. Опираючись на демографічні прогнози, Німеччина націлилася на лібералізацію працевлаштування заробітчан, у тому числі українських, за прикладом Польщі. Потребу у заробітчанах німці оцінюють орієнтовно у 260 тис. іммігрантів щорічно. Має місце селективний відбір трудових мігрантів: у 2018 р. Німеччина видала рекордну кількість EU Blue Card, які уможливають працевлаштування у країні кваліфікованим спеціалістам (у 2017 р. таких карт було видано на 25% менше). Серед отримувачів таких карт українці посіли 9-те місце, склавши 4% від загальної кількості. Ймовірні майбутні учасники німецького ринку праці – українські студенти, таких у цій країні налічували майже 10 тис. осіб у 2016/2017 навчальному році. Кількість шукачів притулку у Німеччині – 11 тис. українців (8 місце у переліку країн-донорів біженців, внутрішньо переміщених осіб та осіб без громадянства). Чи не найчисельнішу групу українських заробітчан у Німеччині формують трудові мігранти, яких найняли за контрактом у Польщі або й в Україні. Рекрутери вербують кваліфікованих робітників, медичних працівників, часто тих, хто готовий доглядати за літніми людьми. Оголошення, як показує проведений нами підбір оголошень на спеціалізованому сайті в Інтернеті, містять вікові, гендерні, кваліфікаційні вимоги, пропонований соціальний пакет зі сторони працедавця, ціну послуг посередника. Позитивно, що більшість рекрутерів пропонують проходження мовних курсів під час періоду оформлення документів на виїзд. Паралельно з отриманням й інвестуванням заробітчанських грошей в Україні слід запроваджувати нові умови реалізації трудового потенціалу, підприємницької ініціативи й гідний рівень оплати праці.

Ключові слова: українська трудова міграція, векторні трансформації української міграції.

Abstract. This study focuses on the objective prerequisites for the vector transformation of Ukrainian labor migration towards Germany. With experience of seasonal work in neighboring Poland or first employment abroad, Ukrainians naturally seek both better working conditions and higher pay. The fact that the German average monthly wage is 17.4 times higher than the Ukrainian one perfectly explains the attractiveness of the German labor market. Based on demographic projections, Germany has aimed to liberalize the employment of workers, including Ukrainian, following the example of Poland. Germans estimate the need for earners at 260,000 immigrants annually. There is a selective choice of migrant workers, for example, in 2018, Germany issued a record number of EU Blue Cards that make it possible for qualified professionals to be employed in the country (in 2017, these cards were issued 25% less). Among the recipients of such cards, Ukrainians took 9th place, accounting for 4% of the total. The likely future participants in the German labor market are Ukrainian students, of whom there were nearly 10,000 people in this country in the 2016/2017 academic year. A cohort of asylum seekers in Germany - 11 thousand Ukrainians (8th place in the list of donor countries of refugees, internally displaced persons and stateless persons). Almost the largest group of Ukrainian workers in Germany is formed by migrant workers hired under contract in Poland or in Ukraine. Recruiters recruit skilled workers, health workers, often guardians of the elderly. Our selection of ads on a specialized site on the Internet demonstrates that the ads contain age, gender, qualification requirements, the proposed social package on the part of the employer, the price of intermediary services. On the plus side, most recruiters offer language courses during the period of registration of documents on departure. In parallel with receiving and investing work money in Ukraine, it is necessary to improve the quality of environment: to introduce new conditions of realization of labor potential, entrepreneurial initiative and decent levels of remuneration.

Key words: Ukrainian labor migration, vector transformations of Ukrainian migration.

Постановка проблеми. Вплив міграції на розвинуті країни Європи не послаблюється. Високі рівні оплати праці, соціального забезпечення у країнах ЄС стабільно обумовлюють прибуття до них вихідців з менш розвинених країн. Спостерігається підвищення міграційної активності на векторі Україна– Німеччина у зв'язку з лібералізацією німецького ринку праці та формуванням серед українців стійкої спільноти так званих транснаціональних мігрантів. Векторні трансформації української міграції потребують постійної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранність міграції українців на сучасному етапі пояснює домінування міждисциплінарного підходу у дослідженні даного об'єкта. Доцільність активної політики залучення грошових переказів українських заробітчан і діаспори задля стабілізації економіки Батьківщини, за прикладом Португалії, Туреччини, Ізраїлю, Південної Кореї, обґрунтовує А.Гайдуцький [2]. У ці країни з 2000-их рр. були спрямовані великі обсяги інвестицій від ТНК та інвестиційних фондів, проте це було наслідком провадження протягом 30 років інтенсивної політики залучення грошових переказів від мігрантів і діаспори цих країн та подальшої успішної окупності цих коштів. В Україні ж у більшості регіонів, як аналізує А.Гайдуцький за матеріалами 2017 р., грошові перекази істотно перевищують приплив іноземних інвестицій, до того ж у половині з них – у десять разів і більше.

Ґрунтовні дослідження української міграції та напрацювання у напрямку формування міграційної політики зробила О.Малиновська. Одна з її найновіших публікацій присвячена напрямам та механізмам політики репатріації іммігрантів в Україні. Така політика прийнятна для багатьох країн світу й вже працює у Китаї, Мексиці, Філіппінах, Польщі, Молдові, Грузії [5]. З огляду на наявні демографічні прогнози щодо України це питання зараз дуже актуальне, як і проблеми внутрішньо переміщених осіб, які моніторять В.Смаль, О.Малиновська, О.Чуприна [5,10].

Mustafa Aksakal з Білефельдського університету у Німеччині, що спеціалізується на транснаціональних міграціях на Євразійському та Американському континентах, відстежує тренди останніх років щодо імміграції іноземних студентів і шукачів притулку у Німеччині. Автор пробує порівнювати новітні міграційні тренди з окремими теоріями щодо міграцій та дискутує з приводу можливості пояснення їх існуючими економічними теоріями; пропонує альтернативні методологічні підходи у сфері вивчення сучасної мобільності людей [12].

Аналітичну базу дослідження поповнив колектив кафедри соціології УКУ: «Виклики сучасної міграції: українська громада в Парижі» (2018 р.) та «Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Польщі» (2019 р.).

Спрямованість частини українських міграційних потоків на Німеччину відстежується після окреслення польського вектора української міграції [4]. Орієнтована на експорт німецька економіка відчула кадровий голод і, при наявному у цій країні рівні оплати праці, стала надзвичайно привабливою, а тепер ще й доступнішою для трудових мігрантів, вихідців не з країн ЄС. Імплементация польського досвіду щодо спрощеного працевлаштування іноземців за заявкою працедавця переорієнтує, згідно оцінок [11], щонайменше 0,5 мільйона українців на Німеччину, насамперед тих, які вже працюють у Польщі.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження трансформації західного вектора трудової міграції українців, сформованого на тлі негативних тенденцій суспільного розвитку України, викликів глобального ринку праці та геополітичної кон'юнктури, а також відображення основних характеристик Німеччини – країни-реципієнта української робочої сили.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіку Німеччини оцінюють як п'яту за рівнем розвитку у світі і першу в Європі [13]. Попри значний потенціал кваліфікованої робочої сили, Німеччина чітко усвідомлює виклики демографічного характеру, що постали перед нею (потреба у 260 тис. іммігрантів щорічно [7]), на які потрібно реагувати задля сталого розвитку. Довгостроковий песимістичний демографічний прогноз, підтверджений ООН (табл. 1), значне зростання кількості іммігрантів, які посилюють тиск на систему соціального забезпечення країни, – такі демографічні реалії Німеччини.

В Україні, яка виступає донором робочої сили, на сучасному етапі проживає вдвічі менше населення (42,1 млн. осіб, поч. 2019 р.), ніж у Німеччині (80,5 млн.); у Польщі – 38,4 млн. осіб. Усім трьом країнам загалом притаманні схожі тенденції щодо населення, проте у випадку України вони мають свою специфіку.

Таблиця 1

**Прогнозні зміни кількості населення України,
 Польщі і Німеччини на період з 2010 р. по 2100 р. [16]**

Країни	Прогнозні дані щодо кількості населення за рік, млн. осіб					
	2010	2050	2017	2030	2050	2100
Німеччина	81,6	79,1	82,1	82,2	79,2	71,0
Польща	38,2	38,0	38,2	36,6	32,4	21,2
Україна	45,9	31,8	44,2	41,2	36,4	28,2

Вікова структура населення України на тлі Німеччини й Польщі, виглядає більш оптимістично (рис. 1). Вищий рівень старіння німецького населення, порівняно з польським та українським, нижча частка осіб віком 25-54 рр., явно недостатнє заміщення старших вікових груп дітьми у майбутньому частково обумовлюють напрямок міграцій населення зі сходу на захід. Цікавим виявився аналіз динаміки сумарного коефіцієнта народжуваності в обраних країнах (рис. 2), найрезультативніше демографічна політика реалізується у Німеччині, хоч вагомих вплив тут має зростаюча мультикультурність населення країни за рахунок мігрантів, носіїв інших життєвих стандартів.

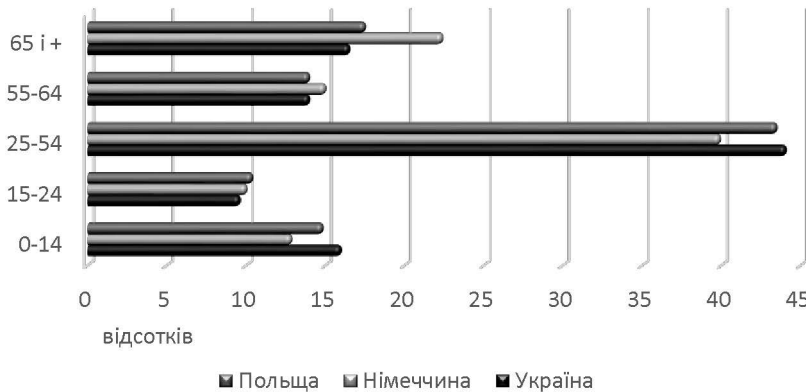

Рис. 1. Вікова структура населення Німеччини, Польщі й України [13,14,15]

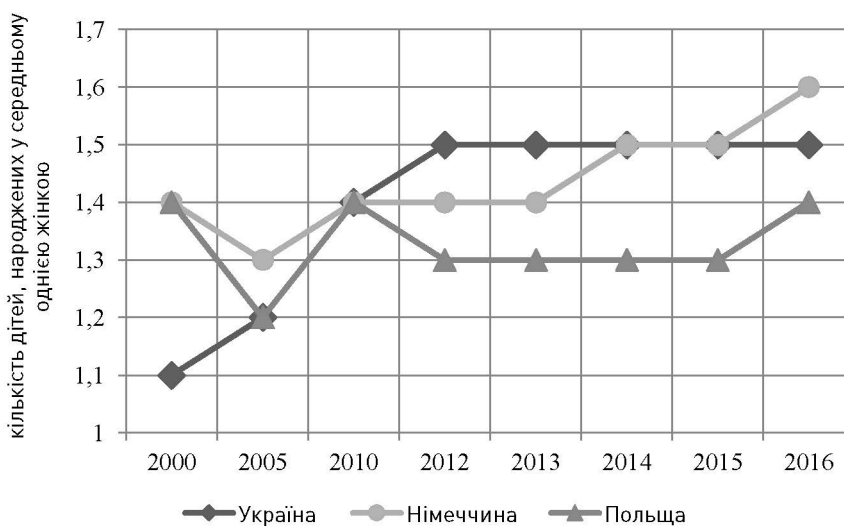

Рис. 2. Динаміка сумарного коефіцієнта народжуваності у досліджуваних країнах [13,14,15]

Економічна привабливість Німеччини ґрунтується на грамотній політиці її топменеджерів. Реформи канцлера Г.Шредера у 1998-2005 рр., спрямовані на подолання високих хронічних рівнів безробіття та низьких темпів економічного зростання, забезпечили економічний поступ країни і відносно скромне зростання рівня незайнятості населення у період спаду 2008-2009 рр. – найглибшого в економіці Німеччини після Другої світової війни. У 2015 р. уряд країни запровадив мінімальну заробітну плату, яка зросла до \$9,79 США або €8,84 у січні 2017 р. Спочатку стимули та стабілізаційні зусилля уряду у 2008-2009 рр., а далі скорочення податків у другому терміні правління канцлерки А.Меркель збільшили дефіцит бюджету до 4,1% у 2010 р. Проте, вже до 2011 р.

помірковані витрати та більші податкові надходження знизили дефіцит до 0,8%, а вже у 2017р. Німеччина досягла профіциту бюджету. Конституційною поправкою від 2009р. дефіцит бюджету обмежено розміром не більше 0,35% ВВП/рік з 2016р., хоч цілі було досягнуто ще у 2012р.

Сучасна Німеччина належить до переліку найбільших та технологічно передових світових виробників чавуну, сталі, вугілля, цементу, хімікатів, транспортних засобів, верстатів, електроніки, продуктів харчування, текстилю. Список найбільших торговельних партнерів Німеччини формують США, Франція, Китай, Нідерланди, Великобританія, Італія, Австрія, Польща, Швейцарія. Урядом заплановано залучення приватних інвестицій в обсязі €15 млрд., в основному, в інфраструктурні проекти. Кардинальні зміни відбуваються у сфері німецької енергетики. Так, зокрема, після ядерної катастрофи у Фукусімі (березень 2011 р.) вже у травні того ж року Ангела Меркель анонсувала закриття восьми з 17 ядерних реакторів у країні, а згодом – і цілковиту відмову від атомної енергетики вже до 2020 р., інтенсифікувавши перехід на екологічно чисту електроенергію. Німці планують також відмовитися від використання вугілля для виробництва електроенергії до 2038 р., спрямувавши \$40 млрд. компенсації в регіони, де видобувають вугілля [6]. Загалом фахівці передбачають, що внутрішнє споживання, інвестиції та експорт сприятимуть стабільному зростанню ВВП Німеччини, і бюджет країни та зовнішньо-торгівельне сальдо, ймовірно, залишаться високими.

Динаміка німецького макропоказника ВВП/особу (рис. 3) демонструє виразний висхідний тренд, випереджаючи в 1,6 раза аналогічний польський показник, який також зростає. Помітне відставання українського ВВП/особу, який у 2017 р. знизився до рівня 2005 р., узагальнено візуалізує причинно-наслідковий зв'язок між трьома країнами у контексті векторних трансформацій української міграції.

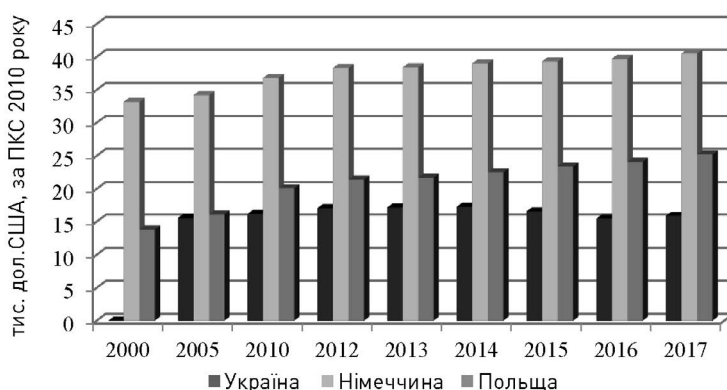

Рис. 3. Динаміка макропоказника ВВП в розрахунку на особу, диференційовано за обраними країнами [13,14,15]

Чи не за найрепрезентативніше пояснення диференціації трьох європейських економік і міграційної поведінки їхнього населення слугує динаміка показника темпів приросту промислової продукції у розрізі аналізованих країн (рис. 4). Спільний період стагнації промислового виробництва у 2012-2013 рр. в Україні був поглиблений початком воєнних дій на Сході країни та анексією Криму у 2014 р. Його Україна змогла подолати лише у 2016 р., та закріпити висхідний тренд не вдалося. Звільнене з промислового виробництва населення частково поповнило ряди офіційних безробітних (рис. 5), частково переорієнтувалося на інші сегменти господарства, але у більшості своїй стало шукати роботу за західним кордоном України, в Польщі [4]. У свою чергу значний відсоток поляків працює у Німеччині, Великобританії, Норвегії, інших країнах. Слід додати, що у Польщі реалізуються численні програми сприяння інвестуванню заробітчанських грошей в польську економіку та підвищення рівня довіри до держави та її інституцій, про що в Україні заговорили лише зараз.

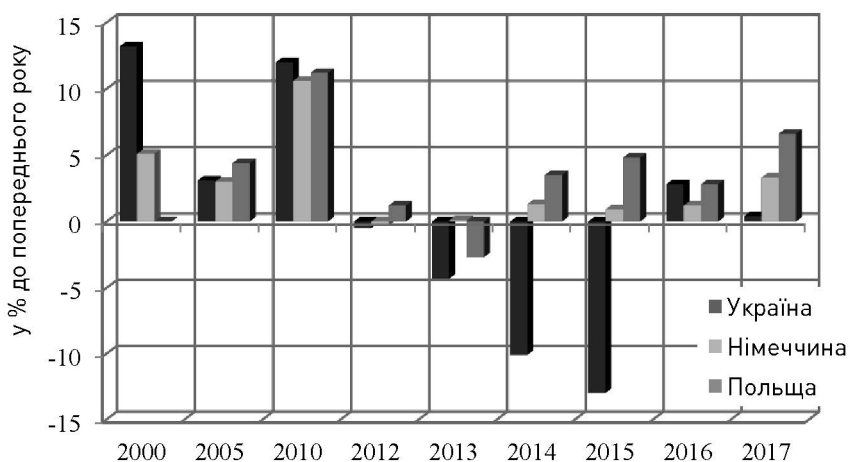

Рис. 4. Темпи приросту промислової продукції [13,14,15]

Стабільно високий рівень безробіття в Україні (7-9%) не відображає сповна повноту цього явища. Не всі безробітні проходять процедуру набуття статусу безробітного, намагаючись вирішити питання зайнятості самотужки, переважно мігруючи за кордон.

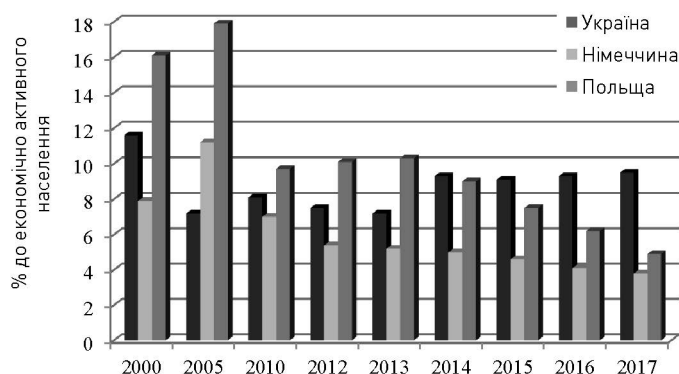

Рис. 5. Рівні безробіття населення в Україні, Німеччині й Польщі [13,14,15]

Номінально середня зарплата фахівців у країні складає близько €58000/рік. Топ-10 найбільш високооплачуваних професій у Німеччині формують лікарі, банківські працівники, інженери, ІТ-фахівці, юристи, страхові агенти, фінансисти, торгові працівники, маркетологи і PR-фахівці, фахівці у галузі природничих наук. У країні наявні і територіальні закономірності у розподілі рівнів оплати праці: найвищі зарплати у жителів округу Гессен (понад €63000/рік) на чолі з «фінансовою столицею» Європи – Франкфуртом-на-Майні, найнижчі – на сході країни: у Мекленбурзі (Передня Померанія), Бранденбурзі та Саксонії-Ангальдт [3]. Міжнародні зіставлення за показником середньомісячної зарплатні більш ніж красномовні (рис. 6): за даними 2016 р. німецький показник у 17,4 рази випереджав український і у 3,5 рази – польський. Привабливість працевлаштування у Німеччині і для поляків, і для українців є очевидною, попри мовний бар'єр і адміністративні перепони [1].

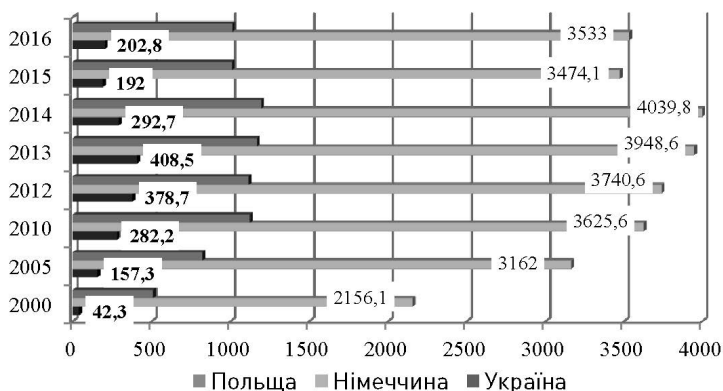

Рис. 6. Середньомісячна зарплата, у доларах США [13,14,15]

Галузева структура зайнятості населення Німеччини є типовою для постіндустріальних країн: 74% робочої сили зосереджено у сфері послуг, якою охоплено діяльність уряду, комунікації, транспорт, фінанси та інші види економічної діяльності, які не виробляють матеріальних благ (рис. 7). Всього за рік (2016-2017) у Німеччині суттєво змінилася галузева структура зайнятості німців через збільшення частки зайнятих у промисловості за рахунок зменшення частки працюючих у інших сегментах (рис. 7).

Рис. 7. Зміна структури зайнятості населення Німеччини [13,14,15]

Про рівень життя у країні свідчить і цінова стабільність. Це також один з чинників спонукання до зміни постійного місця проживання. Як відображає рис. 8, з 2005 по 2017 р. індекс інфляції у Польщі й Німеччині практично не змінювався, у той час як в Україні амплітуда коливань показника була доволі відчутна на тлі вкрай низьких доходів більшості населення.

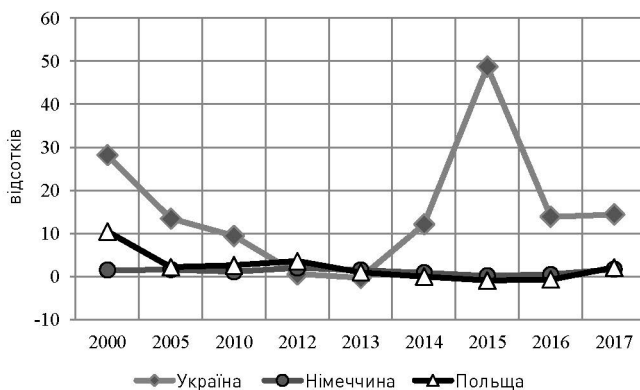

Рис.8. Динаміка Індексу споживчих цін, у % до попереднього року [13,14,15]

Попри високі стандарти життя у Німеччині, за межею бідності у 2017 р. фіксували 17% населення [13] і це з урахуванням «щедріших» стандартів

бідності в порівнянні з іншими країнами світу. Напругу у суспільстві посилюють біженці, внутрішньо переміщені особи (ВПО) або особи без громадянства. За кількістю біженців та ВПО (за країнами походження) у Німеччині у 2018 р. Україна посіла 8 місце (у тис. осіб): 532 (Сирія), 136 (Ірак), 126 (Афганістан), 55 (Еритрея), 41 (Іран), 24 (Туреччина), 23 (Сомалі), 11 (Україна), 9 (Сербія та Косово), 8 (Росія), 7 (Пакистан); а також 14 779 осіб без громадянства [13]. Певною мірою такий варіант імміграції виступає своєрідним способом потрапити до заможнішої країни і там залишитися.

На сучасному етапі Україна як найбідніша країна Європи, з найнижчим рівнем оплати праці, – це країна неплатоспроможних споживачів і виробників з низькою конкурентноздатністю. Населення у більшості своїй обмежене у бізнес-самореалізації монополюваною встановленими тарифами, дорожнечою кредитів і суб'єктивністю судів. Соціальні ліфти у країні практично не працюють, хоча нові обличчя потрапили до влади після чергових виборів у 2019 р. Політика держави у сфері оплати праці й далі демотивує фахівців, знівелювавши зарплатну диференціацію за кваліфікацією, і, зрештою, вкотре стимулює зростання потоку трудових мігрантів. До того ж, закордонні аналітики відзначають високий запит німецької економіки, у першу чергу, на кваліфікованих українських спеціалістів.

Українські студенти, які навчаються у вишах Німеччини, здебільшого поповнюють німецький ринок праці по завершенні навчання. Освіта у багатьох державних університетах німецькою мовою безкоштовна, у платних навчальних закладах вартість навчання за семестр коливається на рівні €300-500. Єдиний мовний іспит студенти здають при вступі на підготовче відділення. Аналітичний центр CEDOS подає дані про 9638 студентів з України, які у 2016/2017 навчальному році студіювали у Німеччині [9].

Варіації працевлаштування українців у Німеччині, які пропонують вітчизняні рекрутингові агентства і приватні особи-підприємці, відображені у таблиці 2. Зазначимо, що у значній частині оголошень українська сторона виступає посередником польського рекрутера. Позитивом є пропоноване рекрутером проходження мовних курсів перед поїздкою на роботу.

Таблиця 2

Вакансії у Німеччині, розміщені на сайті www.gia.com, станом на 26.06.2019 р. [8]

	Вакансія	Оплата праці	Особливості вакансії
1	2	3	4
1	Опікунка особи похилого віку + домашня робота	39000 грн (від 950 до 1300€ /місяць залежно від рівня володіння мовою і умов праці)	Жінки, повна зайнятість, досвід роботи. Знання мови на рівні комунікації. Проживання у будинку замовника. Польський працедавець; легальне працевлаштування за контрактом і робочою візою.
2	Монтажник сонячних батарей	1800-2400€/місяць (на час стажування оплата 8-12€/годину)	Чоловіки, віком до 45 років, з навиками володіння інструментом. Зайнятість 10-12 годин/добу упродовж 6 днів. Вартість житла орієнтовно 250-300€/місяць. Польський працедавець: працевлаштування за наявності біометричного паспорта і Польської візи. Вартість послуг з працевлаштування 700 €.
3	Фасувальники кави	7-8€/годину	Дівчата, сімейні пари віком до 45 років. Зайнятість від 8 годин/добу впродовж 5-6 днів. Проживання можливе у хостелі – 300 €/місяць. Працевлаштування лише за наявності паспорта країни ЄС – ID карти. Можливість оформлення ID карти – 250 €. Рекрутингова компанія «Робота€»; вартість послуг 550 €
4	Робочі для сортування склотари на заводі у Берліні, Гамбурзі, Магдебурзі	6,5€/годину	Дівчата, сімейні пари, віком до 45 років. Зайнятість від 8 годин/добу впродовж 5 днів. Проживання – 300€/місяць. Обов'язкова наявність паспорта країни ЄС – ID карти. Рекрутингова компанія «Робота€»; вартість послуг 500€.

продовження таблиці №2			
5	Робітники на шоколадну фабрику за 200 км від Франкфурта	2000–3000€ + премії за понаднормову роботу та роботу у вихідні у розмірі 100% ставки	Повна зайнятість: з 10.00 до 19.00, 5 днів/тиждень. Досвід не обов'язковий. Проживання – 200€/місяць, у зоні пішохідної доступності з місцем праці. Попередній зв'язок з посередником через мобільні додатки, електронну пошту, скайп, телефоном. Контактна особа – Ксенія.
6	Розкладач товарів у супермаркеті	52 000 грн/місяць 7,5€/годину	Повна зайнятість: 10-12 годин 6 днів/тиждень. Мінімальне знання німецької або англійської мови. Проживання – 300€/місяць, можлива виплата з зарплати. Реєстрація, відкриття рахунку в банку за 180€ з першої зарплати. ФОП Решетняк Ольга. Вакансія 250€.
7	Сортування, фасування, стікерування, вантаж кави у Берліні, Штутгарді, Гамбурзі	43 000 грн/місяць 7€/годину	Повна зайнятість, надається робоча форма. Проживання – 300 €/місяць. ФОП Решетняк Ольга.
8	Будівельно-ремонтні роботи у Бремені, Дюссельдорфі	71 280 грн/місяць 8-10€/годину (2000-2500€/місяць, розрахунок щотижня)	Чоловіки 22-55 років з досвідом роботи. Повна зайнятість 10 годин 6 днів/тиждень. Проживання – 250€. Проводять набір прорабів та керівників будмайданчиків зі знанням німецької мови – оплата 10-15€/годину. Вказано «завуальований» контактний номер телефону.

продовження таблиці №2

9	Доглядальниця	36 000 грн/місяць (800€ у перший місяць без знання мови, далі від 900 до 1300€)	Жінки, віком до 60 років. Повна зайнятість, офіційне працевлаштування. Проживання і харчування забезпечує приймаюча сторона. Можливість проходження мовних курсів. ПП Пелех, Київ
10	Опікунка в сім'ю	43 000 грн/місяць (оплата 800€ у перший місяць без знання мови, далі можливо від 900 до 1300 €)	Жінки, віком 30-55 років, чоловіки – лише зі знанням мови. Досвід роботи не обов'язковий. Повна зайнятість, офіційне працевлаштування. Проживання і харчування забезпечує приймаюча сторона. Можливість проходження мовних курсів. ПП Пелех, Київ.
11	Медперсонал. Робота у клініці	83 200 грн/місяць, у випробувальний термін (6-12 місяців) зарплата 1400€, після підтвердження диплому – 2300-2650€/місяць	Медсестри і медбрати, віком до 45 років. Повна зайнятість. Диплом про отримання медичної освіти обов'язковий. Клініка приймає на себе зобов'язання довчити кандидата за потрібними напрямками і забезпечити проходження практики по них. ПП Пелех, Київ. За час оформлення (2-3 місяці) надаються безкоштовні уроки німецької мови у домашніх умовах.

продовження таблиці №2			
12	Електрик (прокладання електрокабелів, монтаж електромереж, ремонт електрообладнання)	48 000 грн/місяць	Досвід роботи, вік 20-50 років. Знання мови не вимагається. 2 перших місяці робота у Гданську (Польща), зайнятість 10-12 годин упродовж 6 днів при оплаті 15-20 злотих/год.; проживання безкоштовне, видається робоча форма. Згодом робота у Бремені (Німеччина). Оплата 7-10 €/год., забезпечення житлом, робочою формою. Програма офіційного працевлаштування у Німеччині через Польщу за візою Van der Elst. ПП Пелех, кадрове агентство, Київ.
13	Прибирання офісів, квартир, готелів	від 30 000 грн/місяць	Особи віком 18-60 років, без досвіду роботи. Знання мови не вимагається. 2 перших місяці робота у Варшаві (Польща), зайнятість 10-12 годин упродовж 6 днів при оплаті 11-15 злотих/год.; проживання безкоштовне, видається робоча форма. Згодом робота у Німеччині: Дрезден, Штутгарт, Лейпциг та ін. Оплата 7 €/год., забезпечення житлом, робочою формою. Програма офіційного працевлаштування у Німеччині через Польщу за візою Van der Elst. ПП Пелех, кадрове агентство, Київ.
14	Пакувальник за договором на 3 місяці	50 000 грн/місяць 8-9€/годину	Повна зайнятість (40 годин на тиждень). Можливе працевлаштування за студентською програмою. Віковий ценз – до 35 років. Оренда житла – 360€/місяць. ПП Пелех, кадрове агентство, Київ.
15	Зварювальник	15-25 злотих/годину	Повна зайнятість 8-10 годин 6 днів/тиждень (за умови організації бригади з 4 осіб можлива зайнятість по 12 годин). Досвід роботи. Оренда житла – 250 злотих/місяць. Локація – 80 км від Вроцлава. Перспектива офіційного працевлаштування у Німеччині, Нідерландах. Рекрутингова компанія «Робота€».

Висновки. У Німеччині, як і у Польщі, існує ряд передумов для збільшення імміграції робочої сили, зокрема з України. Демографічні й економічні підстави працевлаштування українців у цих двох країнах, які розглянуті вище, спрацьовують за принципом своєрідної ланцюгової реакції у логічному, психологічному й географічному сенсі. В Україні ментальний «запит на комфорт» давно переріс доступне в нашій країні, тому триває відтік населення. У вимогах до місця проживання фізико-географічні параметри території поступилися таким параметрам як рівень доходів, кар'єрні перспективи, безпека, житло, розвинена транспортна інфраструктура, інформаційне й культурне різноманіття. Утримувати населення можна або штучно занижуючи рівень запиту, або підвищуючи якість життя, чого в Україні ми лише вичікуємо. Україна потребує нових умов реалізації трудового потенціалу, підприємницької ініціативи, гідного рівня оплати праці. А поки що німецький вектор української міграції стрімко рухається вперед, залучаючи все більшу кількість осіб працездатного віку, фахівців, студентів, шукачів притулку.

Список літератури

1. В яких країнах Євросоюзу українцям платять найбільше?
URL: <http://a-de.in.ua/link.php?url=Де-в-ЄС-українцям-платять-найбільше>
2. Гайдуцький А. Герої нашої економіки. URL: https://dt.ua/internal/geroyi-nashoyi-ekonomiki-304373_.html
3. Де найвигідніше працювати в Німеччині. Регіон, зарплата, перспективні напрямки. URL: <https://ukrainskagazeta.de/робота/3869/>
4. Лабінська Г.М. Польський вектор української міграції: ризики та загрози. Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. 2018. № 4 (41). С.91-100.
5. Малиновська О. Еміграція vs імміграція: напрями та механізми політики репатріації. URL: <https://dse.org.ua/arhchive/35/5.pdf>
6. Німеччина відмовляється від вугільної енергетики.
URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_nimechchina-vidmovlyayetsya-vid-vugilnoyi-energetiki/882081
7. Німеччина змінює умови праці для іноземців: нові правила важливі для українців. URL: <https://ukrainskagazeta.de/новини/4733/>
8. Робота в Німеччині на Rio.com. URL: https://www.ria.com/uk/work/vacancies/rabota-za-granytsey/germany/?utm_source=facebook&utm_medium=group_rk&utm_campaign=product_work_german_r
9. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/2018 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>
10. Чуприна О. Стратегічні основи регулювання міграційних процесів в умовах

сучасної трансформації економіки України: монографія. Маріуполь, Кривий Ріг: Вид. Р.А.Козлов, 2018. 347 с.

11. Шапран В. Рванут ли украинцы в Германию за зарплатами 50-100 тысяч гривен и как это ударит по экономике Украины. URL: <https://newsone.ua/news/economics/otkrytie-rynka-truda-v-hermanii-naskolko-bystro-ukraintsy-rynutsja-za-zarplatoj-v-2800-evro.html>

12. Aksakal M. The scope of migration theories in the context of contemporary human mobility: International students and asylum seekers in Germany. URL: <https://social-anthropology.org.ua/seminars/teoriyi-mihratsiy/>

13. Germany. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html>

14. Poland. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pl.html>

15. Ukraine. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

16. World Population Prospects, The 2017 Revision. Key Findings and Advance Tables. United Nations. New York, 2017. 53 p.

МІГРАЦІЯ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ В УКРАЇНІ

Олена Малиновська,
д.н. з держ. упр., голов.наук. співробітник
Національний інститут
стратегічних досліджень (Київ)
Malinovska@niss.gov.ua

Після проголошення незалежності та відкриття кордонів на фоні глибокої системної кризи перехідного періоду розгорталася міграція українців за кордон, проте це явище не знаходило місця в політичному дискурсі. Уникати навіть згадки про міграцію змушували політиків рудименти радянського мислення, відповідно до якого міграції (як і сексу) в Радянському Союзі «не існувало», а були лише «організовані переміщення робочої сили відповідно до потреб народного господарства», тоді як виїзд за кордон прирівнювався до зради Батьківщині. Жодних політичних дивідендів відповідна проблематика не обіцяла, проте могла викликати нерозуміння, а то й жорсткі звинувачення, причому як з лівого, так і з правого боку політичного спектру. Для нащадків комуністів-ленінців міжнародна міграція (за Марксом) була найгіршою формою експлуатації працівників, а спроби її врегулювання могли розцінюватися як ганебна работоргівля. Що ж до радикальних націонал-патріотів, то з їхньої точки зору і виїзд українців, і прибуття іноземців становили загрозу питомим цінностям українського народу.

Мінімум уваги політиків до міграції був пов'язаний також і з тим, що, завдяки факту відсутності, мігранти створювали найменше проблем для влади. Вони не страйкували, не вимагали виплати заборгованості по зарплаті, не обурювалися відключеннями електроенергії та тепла, однак переказували своїм сім'ям в Україну все більший і більший обсяг коштів, звільняючи тим самим державу від виконання значної частини соціальних зобов'язань. Закордонні заробітки забезпечували прийнятний рівень життя, фінансування медичних та освітніх потреб мільйонів людей, виконували функції пенсійного фонду та страхування від непередбачуваних ситуацій.

Трудова міграція, таким чином, відігравала в суспільстві роль потужного амортизатора, сприяла зменшенню напруги на ринку праці, була запобіжником поширення бідності і, водночас, послаблюючи соціальні проблеми та зменшуючи протестний потенціал населення, давала змогу владі уникати проведення радикальних реформ, зберігати неефективне управління.

Пасивне споглядання за міграційним процесом об'єктивно відповідало інтересам владних кіл. Адже відсутність політики – це також політика. Водночас конкретних дій у міграційній сфері очевидно бракувало. Вони зводилися здебільшого до посилення контролю за діяльністю фірм-посередників у працевлаштуванні за кордоном, послугами яких користувалися хіба що 2% трудових мігрантів, а також до підписання нечисленних угод про працевлаштування з іншими державами, які або взагалі не реалізовувалися, або могли допомогти знайти роботу за кордоном лише поодиноким мігрантам.

Певна активізація уваги українських політиків до трудової міграції спостерігалася на тлі світової фінансово-економічної кризи. Проте, вірогідно, вона була обумовлена не стільки масштабами виїзду українців на роботу за кордон та його соціально-економічним значенням, скільки побоюванням того, що криза призведе до масового повернення заробітчан додому. Хоч якогось помітного зворотного потоку не спостерігалось, на парламентських виборах 2012 р., мабуть, вперше всі впливові політичні сили, як привладні, так і опозиційні, вважали за потрібне висловитися щодо трудової міграції. Незалежно від політичних позицій йшлося, по-перше, про захист громадян за кордоном і, по-друге, що особливо важливо, про створення умов для повернення тих, хто матиме таке бажання, на Батьківщину. Разом з тим, міграція не стала ні предметом міжпартійної боротьби, ні важливою для мобілізації електорату проблемою. Політична дискусія щодо основних цілей та напрямів міграційної політики в Україні так і не відбулася.

Події Революції Гідності та війни знову відсунули міграційні проблеми на маргінеси політичного дискурсу. На позачергових парламентських виборах 2014 р. про них навіть не згадували, що й закономірно, адже питання суверенітету та цілісності держави, як і подолання викликаної зовнішньою агресією соціально-економічної кризи, були безперечно важливішими.

Водночас криза призвела до помітної активізації міграційних процесів. До економічних чинників міграції додалися політичні. Все більше українців вбачали розв'язання своїх проблем у виїзді за кордон, шукаючи там не лише вищих заробітків, а й безпеки та стабільності. Зазнали змін структура та моделі міграції. Частіше почали виїжджати молоді люди, фахівці. Хоча циркулярна, тобто короткотермінова, проте регулярна міграція з метою заробітку, лишалася найбільш поширеною, зростали обсяги міграції з метою постійного проживання. На переселенську перетворювалася частина тимчасової трудової міграції.

Все це не могло не турбувати громадськість. Тим більше, що на тлі несприятливих демографічних тенденцій міграція посилювала депопу-

ляцію та постаріння населення України, збільшувала навантаження на працюючих. Все частіше з приводу міграції та обумовленого нею дефіциту кадрів висловлював занепокоєння бізнес, вимагаючи від держави протидіяти відпливові працівників за кордон.

Восени 2015 р. парламент ухвалив Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» [1]. Фактично вперше на законодавчому рівні було чітко заявлено про зацікавленість держави у захисті прав працівників-мігрантів, підтримці зв'язків з ними та сприянні евентуальному поверненню на Батьківщину. Довгоочікуваний документ з'явився, однак, не стільки завдяки усвідомленню політиками важливості врегулювання правових відносин мігрантів та держави, скільки зовнішньому чиннику. Адже закон було ухвалено в останньому пакеті законодавчих актів, необхідних для отримання Україною безвізового режиму з ЄС. Уже в момент прийняття щодо змісту закону справедливо критично висловлювалися як в стінах парламенту, так і поза ним. Адже це лише рамковий документ, що «страждає» на декларативність, фактично не містить норм прямої дії (11 з 21 статті закону відсилають до іншого законодавства України або міжнародних договорів) та механізмів реалізації задекларованих норм.

Завдяки Плану дій з лібералізації візового режиму Україна отримала також перший концептуальний документ у сфері міграції – Концепцію державної міграційної політики 2011 року, яку у зв'язку із кардинальними змінами, що сталися в світі та в Україні, у т.ч. і в сфері міграції, влітку 2017 р. було замінено на Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року [2].

На відміну від попередніх спроб концептуального осмислення міграційної політики держави Стратегія відзначається більш глибоким і комплексним підходом. Вона, як це зазначено в документі, має сприяти прискоренню соціально-економічного розвитку країни, сприяти уповільненню темпів депопуляції, стабілізації кількісного та якісного складу населення, задоволенню потреб економіки в робочій силі. Зокрема, в Стратегії йдеться про необхідність забезпечити реалізацію положень Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» щодо реінтеграції громадян України, які повертаються з-за кордону, сприяти поверненню та створити для цього необхідні умови. Передбачено забезпечити зв'язки заробітчани з Україною, їхню участь в економічному, суспільному, культурному та політичному житті держави, підтримку мігрантських організацій та надання їм допомоги в налагодженні культурного життя, української освіти за кордоном, здешевлення вартості переказів зароблених за кордоном коштів в Україну тощо. Заплановано також опрацювати питання щодо можливості запровадження державної системи кредитування

реемігрантів, які бажають відкрити власну справу, податкових пільг для тих, хто вкладатиме зароблені за кордоном кошти у бізнес; щодо підтримки адаптації дітей реемігрантів до української системи освіти, у т.ч. шляхом дистанційного навчання, вивчення української мови за кордоном, проходження додаткових навчальних курсів після повернення, та сприяння доступу до проходження зовнішнього незалежного оцінювання. У перспективі Стратегія націлює на розробку більш масштабних загальнодержавних та регіональних програм заохочення повернення мігрантів та їх реінтеграції в українське суспільство.

У Стратегії йдеться також про спрощення процедур імміграції та натуралізації для закордонних українців, зміцнення зв'язків з українською діаспорою за кордоном, інформування діаспорян про інвестиційні можливості в Україні, потреби у висококваліфікованих кадрах. Так само, як і щодо заохочення повернення трудових мігрантів, запропоновано розроблення і запровадження дієвих державних програм репатріації в Україну закордонних українців, інших вихідців з України та їхніх нащадків.

Попри цінні ідеї, які містяться в Стратегії, варто зазначити, що щодо неї існують також і серйозні застереження. По-перше, хоча відповідно до Конституції України (стаття 92) виключно законами України визначаються засади регулювання демографічних та міграційних процесів, Стратегія державної міграційної політики України затверджена розпорядженням Уряду, тобто документом, рівень якого навряд чи відповідає гостроті міграційних проблем і не має сили закону. Не передбачено спеціального фінансування досягнення визначених цілей, що має здійснюватися за рахунок бюджетних коштів, виділених органам державної влади, задіяним в реалізації Стратегії, міжнародної та спонсорської допомоги. Загальний моніторинг реалізації Стратегії здійснює Державна міграційна служба, яка, однак, не має повноважень на рівні всього Уряду. Проте найголовніше, що в Стратегії фактично відсутні механізми її реалізації.

Цей недолік красномовно підтверджує той факт, що до Плану дій з реалізації Стратегії на 2018-2021 роки [3] задіяні відомства (МЗС, МВС, ДМС, Держприкордонслужба, Мінсополітики, Міносвіти та інші) внесли не стільки заходи, спрямовані на досягнення задекларованих цілей, скільки поточні питання своєї роботи. Так, із 46 пунктів Плану трудовій міграції громадян за кордон присвячено чотири, де йдеться про інформаційно-роз'яснювальну роботу для підвищення обізнаності населення у сфері міграції, створення інформаційного порталу для мігрантів-поверненців, розробку урядового акту щодо порядку ведення дипломатичними представництвами обліку громадян України, які проживають за кордоном, а також сприяння у працевлаштуванні мігрантів-поверненців та членів їхніх сімей, проте без жодної конкретизації.

Водночас інноваційні для міграційної політики в сфері трудової міграції аспекти, які стосуються соціально-економічних питань, зокрема переказів зароблених за кордоном коштів, податкових, митних та кредитних правил для мігрантів, лишилися поза увагою.

Не знайшов відображення у Плані також і такий напрям державної міграційної політики як сприяння репатріації закордонних українців, тобто громадян зарубіжних держав, які мають українське етнічне походження або походження з України. Хоча така мета закладена в Стратегію державної міграційної політики України, розроблення механізмів з її реалізації наразі не планується.

На відміну від багатьох країн, наприклад, Казахстану, Польщі, Україна не має закону про репатріацію. Хоч у преамбулі до Закону України «Про закордонних українців» [4] зазначено, що Українська держава сприяє розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України, зміцненню зв'язків з Батьківщиною та поверненню їх в Україну, у розробленій на вимогу Закону Державній програмі співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року [5] сприяння поверненню навіть не згадується. Не згадується також і залучення діаспори до розвитку України, використання її інвестиційних та інтелектуальних можливостей, що є чи не центральною складовою політики щодо співвітчизників, яка здійснюється багатьма країнами світу.

За даними МЗС, з 2006 р., коли було розпочато оформлення посвідчень закордонних українців, і до кінця 2018 р. було видано 10322 таких посвідчення [6], що є вкрай мало, враховуючи чисельність української діаспори. Це, очевидно, пов'язано з тим, що переваги, які надаються носіям статусу закордонного українця, не варті витраченого на його набуття часу і сил.

Невідповідність сучасним потребам законодавства щодо українців за кордоном полягає також у тому, що воно чітко розмежовує закордонних українців, тобто осіб українського походження, які є громадянами зарубіжних держав, та трудових мігрантів, тобто громадян України, які виїхали на роботу за кордон. На початку 2000-х, коли розроблявся Закон «Про закордонних українців», адресований передусім «старій» діаспорі, представникам та нащадкам перших хвиль еміграції, такий поділ виглядав цілком логічним. Проте зараз ситуація змінилася. Українська діаспора поповнилася внаслідок «четвертої хвилі» еміграції, трудової міграції за кордон. Українські осередки виникли в країнах, де раніше українців практично не було, до їхнього складу ввійшли не лише мігранти-переселенці, а й люди, які розглядають своє перебування за кордоном як тимчасове, хоча й проживають там роками. Завдяки самоорганізації трудових мігрантів, які об'єднувалися з метою взаємодопомоги та представництва своїх інтересів, значно розширилася

мережа організацій української діаспори в світі, активізувалася її діяльність. На практиці неможливо (та й недоцільно) ділити українців за кордоном на дві групи. Та й сам критерій громадянства, покладений в основу поділу на закордонних українців і трудових мігрантів, поступово втрачає свій сенс. Адже частина трудових мігрантів уже встигла набути громадянства країн перебування, оскільки надійний правовий статус відкриває дорогу до вищих заробітків, соціального захисту, що, однак, у більшості випадків не означає відмову ні від української ідентичності, ні від планів щодо повернення додому. За даними Євростату, лише протягом 2017р. 3,3 тис. громадян України набули громадянство Німеччини, майже 3 тис. – Італії, 2,4 тис. – Польщі, близько 2 тис. – Португалії [7]. За підрахунками, здійсненими активістами громадської організації «Global Ukraine» на основі статистики країн Європи та Північної Америки, упродовж останнього десятиліття громадянство цих країн отримали щонайменше 500 тис. українців [8]. Причому до 90% натуралізованих на Заході українців залишилися водночас громадянами України. Отже, діаспора за кордоном складається як з громадян країн перебування, так і з громадян України, а також біпатридів, а держава однаковою мірою зацікавлена у співпраці з ними, їхній підтримці, а також репатріації як найбільш бажаних іммігрантів.

Усвідомлення необхідності удосконалення законодавства у сфері міграції, приведення його у відповідність до сучасних потреб проявилось у посиленні уваги до цієї проблеми законотворців. У 2018 р. в парламенті з'явилося міжфракційне об'єднання депутатів з питань трудової міграції. Протягом лише весни 2019 р. у Верховній Раді України було зареєстровано кілька присвячених їй законопроектів (№10153 [9] та №10383 [10] стосовно регулювання трудової міграції українців за кордон, № 10272 [11] стосовно роботи посередників з працевлаштування за кордоном та процедур працевлаштування іноземців в Україні). Їх детальний аналіз не належить до завдань цієї статті. Разом з тим, зміст зазначених законопроектів вказує на найбільш болючі питання у сфері міграції, необхідність розв'язання яких розуміють політики.

Це, зокрема, інституційне забезпечення реалізації міграційної політики держави, яке пропонувалося посилити у спосіб створення центрального органу виконавчої влади з регулювання зовнішньої трудової міграції та його органів на місцях, заохочення різних форм соціального страхування мігрантів (наприклад, утворення для цього спеціального фонду) та створення умов для повернення мігрантів на Батьківщину, зокрема шляхом допомоги в підприємницькій діяльності поверненців, розвитку тісних зв'язків з громадами мігрантів, забезпечення їхніх інформаційних, культурних та освітніх потреб.

Хоча пропозиції законодавців були спрямовані передовсім на доповнення та уточнення Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», пропонува-

лося також переглянути Закон України «Про закордонних українців», а саме, розширити категорію закордонних українців за рахунок громадян України, які постійно проживають за кордоном, покласти на новостворений центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері зовнішньої трудової міграції також і питання співпраці з закордонними українцями.

Обраний на дострокових виборах в липні 2019 р. парламент навряд чи повернеться до ініціатив попередників, проте законотворчий процес у сфері міграції, вірогідно, розвиватиметься за зазначеними напрямками і в подальшому. Сформувати певне уявлення про його можливий перебіг дають змогу передвиборчі програми парламентських партій [12].

У програмі партії «Слуга народу», яка отримала переконливу більшість і, отже, визначає дії парламенту, про трудову міграцію за кордон не згадується. В ній, однак, проголошено запровадження режиму найбільшого сприяння для іноземних інвесторів українського походження, розробку державної програми системних контактів з українськими діаспорами. Зацікавленість у взаємовигідній співпраці з діаспорою, висловлена у інавгураційній промові лідером партії Президентом В. Зеленським, підтверджується низкою його дій уже після вступу на посаду. Так, однією з перших зустрічей новообраного Президента була зустріч з керівництвом Світового Конгресу Українців, а однією з перших озвучених ініціатив – намір надання представникам діаспори, які мають бажання долучитися до розвитку України, українського громадянства.

У передвиборчій програма партії «Опозиційна платформа – за життя», яка опинилася на другому місці за кількістю отриманих голосів виборців, про трудову міграцію також нічого не сказано. Така позиція в цілому логічна, бо «Опозиційну платформу» підтримали передовсім на Сході на Півдні України, де міграційні процеси порівняно менш інтенсивні.

А от те, що немає навіть згадки про трудову міграції в програмі партії «Голос», більшість виборців якої проживають на Заході країни, менш зрозуміла. Адже тут трудовою міграцією охоплено найбільше осіб, вона чинить очевидний вплив на ринок праці, соціально-економічний та культурний розвиток регіону.

Так само не згадується трудова міграція у передвиборчій програмі Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина». Разом з тим, лідерка «Батьківщини» Ю. Тимошенко є авторкою доволі гучних заяв щодо трудової міграції за кордон. Вона характеризувала це явище як катастрофічне, як причину гальмування економічного зростання та загрозу безпеці держави, пов'язувала відплив населення з неефективністю влади. Ю. Тимошенко заявляла, що необхідно створити умови для достойного життя в Україні, а поки що принаймні не заважати українцям, які виїхали на заробітки, годувати свої сім'ї, пообіцяла у зв'язку з цим зняти всі податки на грошові перекази та посылки мігрантів [13].

Водночас у розробленій партією стратегії інноваційного розвитку України вказується, що для подолання демографічної кризи необхідно вибудувати міграційну політику, орієнтовану на зміцнення конкурентоспроможності економіки і якості життя, підвищення продуктивності праці та привабливості ринку праці для власного населення і мігрантів. Наголошено на потребі проводити системну політику для підвищення мотивації повернення (і залучення) працюючих з-за кордону [14].

Діаспора згадується у передвиборчій програмі «Європейської солідарності» у зв'язку з необхідністю «відкрити Україну світові». Більш докладно ця теза прописана в політичній програмі партії, де міститься розділ «Світове українство», а співпраця з ним названа стратегічним напрямом політики Української держави. Важливо, що документ наголошує на необхідності розробки та реалізації Програми повернення українців на Батьківщину, в якій має бути передбачено створення реінтеграційних консультаційних центрів, сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу тощо. Що ж до трудових мігрантів, які вирішать залишитися у країнах свого нинішнього проживання, програма передбачає втілення системи захисту їхніх прав за кордоном, зокрема реалізації виборчих прав, права на соціальний захист та пенсійне забезпечення [15].

Варто наголосити, що «Європейська солідарність» – єдина парламентська партія, яка в своїх політичних документах вказала на необхідність забезпечення реалізації виборчих прав українців за кордоном. Це не дивно, оскільки саме по закордонному виборчому округу на виборах 2019 р. за неї проголосувала більшість виборців. Та й результати попередніх виборів засвідчують, що українці за кордоном здебільшого орієнтовані на підтримку прозахідних, проєвропейських сил.

З другого боку, результати голосування мігрантів великою мірою пояснюють недостатню увагу більшості політиків до міграційних питань. Адже мігранти не є їхніми виборцями, до того ж вплив голосування за кордоном на результати виборів в Україні мінімальний. Хоч у списках виборців по закордонному виборчому округу зафіксовано понад пів мільйона осіб, кількість тих, хто взяв участь у голосуванні на виборах Президента України 2019 р., ледь перевищує десять відсотків цього числа. Активність закордонних виборців у виборах народних депутатів ще нижча. Частково це пов'язано з тим, що згідно з чинним законодавством українці за кордоном можуть голосувати лише за політичні партії, проте позбавлені можливості обирати депутатів від мажоритарних округів, що значно знижує їхню зацікавленість брати участь у виборах. Однак основна причина – труднощі реалізації виборчого права громадян, які перебувають за кордоном. Це й невелика кількість виборчих дільниць, їхня низька пропускна спроможність, й віддаленість від місць проживання мігрантів,

у зв'язку з чим необхідно витратити багато часу і грошей, щоб дістатися до пунктів голосування. Причому відвідати посольство чи консульство України, де розташовуються виборчі дільниці, потрібно неодноразово – спочатку для внесення до реєстру виборців, потім для голосування.

Виборче законодавство прямо не належить до інструментів регулювання міграційних процесів. Разом з тим, виходячи з основної мети міграційної політики держави, що полягає в скороченні виїзду і сприянні поверненню додому, залучення мігрантів до суспільного життя на Батьківщині є важливою умовою досягнення бажаного результату, а участь у виборах – чи не найважливішим його інструментом. У зв'язку з цим все більше країн світу залучає своїх громадян за кордоном до участі у виборчому процесі, забезпечуючи їм умови не лише для реалізації активного виборчого права, а й надаючи пасивне, тобто можливість делегувати до парламенту своїх представників (наприклад, Італія, Молдова, Португалія, Румунія, Франція, Хорватія тощо). Тому аналіз політичного дискурсу з питань міграції був би неповним без згадки про законотворчі ініціативи щодо введення можливості подачі закордонними виборцями заяви про тимчасову зміну місця голосування, про включення до реєстру виборців або про внесення змін до персональних даних виборця не особисто, а в електронному вигляді та отримання відповіді на неї на електронну пошту (законопроект № 10053 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права голосу на закордонних виборчих дільницях» [16]). Механізми внесення змін до реєстру виборців через електронні засоби зв'язку містилися також у численних поправках до Виборчого кодексу України, який дискутувався в парламенті протягом червня-липня 2019 р. Хоча такі ініціативи й не були підтримані, вони свідчать про усвідомлення політиками необхідності створення умов для політичної активності українців за кордоном, що важливо і в контексті забезпечення прав людини, і відповідно до цілей міграційної політики держави.

Таким чином, тема міграції все частіше порушується політиками, стає предметом законотворчих ініціатив. Водночас міграція розглядається переважно в контексті більш важливих і широких питань, таких як розвиток економіки, реформування ринку праці та соціальної сфери тощо. Відповідно міграційна політика не набуває самостійного значення.

Зацікавленість політичних сил у розв'язанні міграційних проблем загалом невисока, вони не стали ні предметом міжпартійної боротьби, ні важливою для мобілізації електорату проблемою, дебати навколо них фрагментарні і здебільшого тенденційні. Зазвичай вони спрямовані не на пошуки конструктивних рішень, а на звинувачення конкурентів у неспроможності запобігти виїзду громадян за кордон, і активізуються лише в період виборів. Гальмує процес пошуків адекватних відповідей

на виклики міграції й той факт, що мігранти об'єктивно мало впливають на політичний процес, не є активними виборцями, прихильність яких прагнуть завоювати політики.

Разом з тим, тема трудової міграції лобіюється бізнесом, занепокоєним відпливом кваліфікованих працівників, що призводить до підвищення вартості робочої сили. Виїзд молоді, фахівців турбує суспільство, яке усвідомлює, що дефіцит працездатних та підприємливих співгромадян може загальмувати економічний розвиток країни, завадити реформам та інноваціям. За цих обставин тиск на владу, спрямований на удосконалення міграційної політики держави, вірогідно посилюватиметься. Враховуючи громадські настрої очікуваними є різноманітні ініціативи політиків щодо вдосконалення міграційного законодавства, інституційного забезпечення його виконання. Важливо, щоб позиція громадянського суспільства, соціальних партнерів забезпечила системність та послідовність відповідної роботи. Особливо важливою видається у цьому контексті активність організацій українців за кордоном, забезпечення врахування їхніх запитів та досвіду, дієвого зворотного зв'язку.

Список літератури

1. Про зовнішню трудову міграцію. Закон України 761-VIII від 05.11.2015.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-viii>
2. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>
3. Про затвердження плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 року № 602-р.
URL: [https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-20182021-roki-shchodo-](https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-20182021-roki-shchodo)
4. Про закордонних українців. Закон України 1582-IV від 06.06.2004.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15>
5. Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 344. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-spivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayinciyami-na-period-do-2020-roku>
6. Закордонний українець: імітація можливостей. URL: <https://www.unian.ua/society/10414914-zakordonnii-ukrajinec-imitaciya-mozhливостей.html>
7. Eurostat. Acquisition of citizenship by age group, sex and former citizenship. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_acq&lang=en
8. Множинне громадянство та захист прав закордонних українців / Москалу В., Трюхан В., Решетняк І. Київ-Женева, 2017.
9. Проект Закону № 10153 від 14.03.2019 про внесення змін до деяких законо-

- давчих актів України щодо посилення державної підтримки українців за кордоном. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65678
10. Проект Закону № 10383 від 18.06.2019 про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного захисту трудових мігрантів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66084
11. Проект Закону № 10272 від 06.05.2019 про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо подолання та упередження негативних наслідків масової трудової міграції українців за кордон. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65898
12. Центральна виборча комісія. Позачергові вибори народних депутатів 2019 року. Політичні партії на виборах. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp502pt001f01=919pf7171=403.html>
13. Тимошенко пообіцяла скасувати податки на грошові перекази й посилки для українців, які працюють за кордоном. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-timoshenko-poobitsjala-skasuvati-podatki-na-groshovi-perekazi-j-posilki-dlja-ukrajintsiv-jaki-pratsjujut-za-kordonom-593975.html>
14. Новий економічний курс України: стратегія інноваційного розвитку. URL: https://nku.com.ua/wp-content/themes/nku/img/NKU_book.pdf
15. Програма політичної партії «Європейська солідарність» (нова редакція). URL: https://eurosolidarity.org/wp-content/uploads/2019/06/es_program.pdf
16. Проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права голосу на закордонних виборчих дільницях № 10053 від 14 лютого 2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65509

УДК 324.8

АКТИВНІСТЬ МЕДІЙНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Світлана Матвієнків

канд. політ. наук, доцент кафедри політичних інститутів та процесів
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
smatvienkiv@gmail.com

Анотація. Важливий вплив на процес висвітлення президентської виборчої кампанії 2019 року в Україні у ЗМІ здійснили медійні громадські організації, які проводили відповідний моніторинг. Контроль за діяльністю мас-медіа виявився ефективним інструментом для запобігання використанню негативних інформаційних технологій. Також ефективним способом впливу на кандидатів щодо фінансування та використання політичної реклами є постійне інформування виборців про порушення законодавства кандидатами з боку громадських активістів та представників державних органів.

Ключові слова: соціальні мережі, виборча кампанія, моніторинг, медійні громадські організації, медіаексперти, інформаційні технології.

Abstract. An important influence on the process of coverage of the 2019 presidential election campaign in Ukraine by the media was carried out by public media organizations, which conducted appropriate monitoring. That such control over the mass media proved to be an effective tool for preventing the use of negative information technologies. The effective means to influence the candidates as to the financing and use of political advertising can be the constant informing of voters about the violation of legislation by candidates from public activists and representatives of state authorities.

Key words: social networks, election campaign, monitoring, public media organizations, media experts, information technology.

За останні роки глобальний медійний контекст в Україні суттєво змінився, зважаючи на поширення інтернет-ЗМІ та швидке зростання ролі соціальних мереж. Це технологічне й соціальне зміщення змінює вплив засобів масової інформації на весь демократичний процес прийняття рішень. В умовах інформаційного суспільства політична влада активно використовує засоби масової інформації, особливо в період виборчого процесу, оскільки невід'ємною його складовою є інформування громадян про перебіг кампанії (починаючи з реєстрації кандидатів і виборців і закінчуючи звітом про остаточні результати), процедури, кандидатів, партії, а також здійснення контролю як уповно-

важеними державними органами, так і громадськістю за дотриманням правил передвиборної агітації. Тому дослідження впливу сучасних медіа на результати президентської виборчої кампанії в Україні є актуальним. Метою статті є аналіз діяльності медійних громадських організацій щодо регулювання висвітлення президентської виборчої кампанії 2019 року сучасними медіа.

Теорію масової комунікації та її засобів у загальному аспекті розробляли такі зарубіжні дослідники як: Т. Адорно, Р. Барт, З. Бауман, Д. Белл, П. Бурдьє, Ю. Габєрас, М. Горкгаймер, Б. Гунтер, П. Лазарсфельд, Г. Ласвелл, Д. Макквейл, М. Маклюєн, Т. Петерсон, Ф. Сібєрт, О. Тоффлер, В. Шрам та ін. Питанням взаємодії влади і засобів масової інформації присвячені праці українських вчених: В. Здоровеги, О. Копилєнка, В. Лизанчука, В. Миронченка, А. Москаленка, Г. Почепцова, В. Різуна, А. Чічановського, В. Шкляра, В. Воробйова, В. Попова та ін. Вплив ЗМІ на виборчий процес у сучасній Україні досліджують: О. Чєкмишев, І. Бойчук, Л. Зінченко-Апостолова, Д. Дуцик, О. Бурмагін, Є. Кузьменко, О. Юркова, С. Остапа, В. Ткачук та ін.

Кредит довіри до сучасних ЗМІ покладає відповідальність щодо їхнього впливу на зміни ціннісних орієнтацій, зразків поведінки, соціокультурних ідентичностей, політичної свідомості. Наскільки повноцінно ЗМІ виконують роль соціального інституту залежить від рівня демократичного розвитку суспільства. У демократичному суспільстві саме аудиторія ЗМІ є тим інструментом, який впливає на життєдіяльність ЗМІ. У суспільствах з недостатнім рівнем демократії ЗМІ піддаються прямому адміністративному чи еко-номічному тиску, стають пропагандистами й агітаторами: у суспільну свідомість закладається інформація, вигідна певним політичним силам та їхнім інвесторам, яка підкріплюється багаторазовим відтворенням у ЗМІ. За твердженням дослідника мас-медіа І. Бойчука, «проблема полягає в тому, що в сучасній Україні ЗМІ розвиваються і як соціальний інститут, і як бізнес, бо змушені боротися за чисельність своєї аудиторії. До того ж, законодавство держави орієнтоване на забезпечення діяльності ЗМІ, журналістів, але при цьому нехтує забезпеченням безпеки свідомості населення від негативних медіавпливів: не врегульовано питання застосування спеціальних механізмів та/або інструментів боротьби з пропагандою, поширенням навмисно створеної недостовірної інформації та іншими маніпуляціями в інформаційній сфері. Виборче законодавство також не регулює такі питання. Основною нормативною вимогою до змісту телевізійного продукту залишається тільки його адаптація тобто, переклад та озвучування українською мовою» [2, с. 694].

Вміння подати інформацію таким чином, щоб отримати від цього максимальну вигоду, стає вирішальним кроком до перемоги під час виборчих кампаній. Задля досягнення бажаного результату в період передвиборної кампанії також впроваджуються політичні технології, такі як PR, теледебати, стратагеми, сірий соціологічний піар, іміджмейкінг, які широко використовуються як самими політиками, так і підконтрольними їм ЗМІ. Цей процес має небезпеку, яка полягає у нав'язуванні приватних ідеалів усьому суспільству. Повідомлення масмедіа спрямовані на такий ефект, коли, за словами Ю. Лотмана, вже готова інформація «складається» в голові й не потребує глибокого осмислення. Тому зростаючий потік повідомлень масової комунікації може відволікати енергію людей від активної участі в пізнанні й перетворенні дійсності й самих себе та привчати до пасивного знання [7, с. 144-145]. Сучасні ЗМІ поряд із «насильством над психікою» (показ насильства, катастроф) тиражують «насильство над інтелектом», що ґрунтується на низькоякісних серіалах та шоу. Масова аудиторія споживає інформацію, але не осмислює її, що призводить до поверхового наслідування «героїв» чи нівелювання людських відносин у «мильних» серіалах та слізних життєвих історіях [9, с. 41]. А це, у свою чергу, формує таке саме сприйняття політичної інформації, що продукується телебаченням під час виборчих кампаній. Вибори також перетворюються на масове шоу, розвагу, і відчуття цього посилюється ще й тим, що часто немає значення, яка політична партія чи лідер отримає першість. Контролюючи ЗМІ, політик нав'язує власну політичну рекламу й антирекламу, яка ніколи не покаже його справжньої сутності, але тільки те, що потрібно виборцям, тільки ті «факти і коментарі», що сприяють перемозі. Небезпека подібних маніпулювань полягає не тільки у викривленні громадської думки, а й у тому, що підривається довіра громадян до інститутів демократії взагалі [6, с. 547].

Важливий вплив на процес висвітлення президентської виборчої кампанії 2019 року у ЗМІ вперше здійснили медійні громадські організації, які проводили масштабну кампанію спостереження за виборами президента, спрямовану на незаангажовану оцінку процесу підготовки та проведення виборів і попередження порушень: «Комісія з журналістської етики», «Платформа прав людини», «Український інститут медіа та комунікації», «Stop Fake», «Детектор медіа», «Інститут масової інформації», «Громадянська мережа «Опора», «Інститут Медіа Права» та ін. Зокрема, системний моніторинг висвітлення в медіа президентської передвиборчої кампанії в Україні проводила коаліція громадських організацій, що включає «Комісію з журналістської етики», «Платформу прав людини», «Український інститут медіа та комунікації» та «Stop Fake» (Україна), за підтримки проектів Ради

Європи: «Підтримка прозорості, інклюзивності та чесності виборчої практики в Україні» та «Зміцнення свободи слова, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні», що імплементуються у рамках Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 рр.

Метою моніторингу було надання професійної, комплексної та об'єктивної оцінки політичного різноманіття та балансу у висвітленні новин та поточних подій на телеканалах та у матеріалах інтернет-видань. Незалежні спеціалісти проводили кількісний і якісний аналіз медіависвітлення президентських виборів та інформували громадськість про висвітлення ЗМІ виборчої кампанії: про об'єктивність та якість їхньої роботи, дотримання міжнародних стандартів та кращих практик щодо свободи вираження поглядів та незалежності медіа. Основним завданням моніторингу було надавати виборцям інформацію про те, чи інформація, висвітлена в ЗМІ, є достатньою для того, щоб виборці змогли зробити усвідомлений і добре поінформований вибір [1]. У зв'язку з цим голова «Комісії з журналістської етики» А. Куликов звернув увагу на важливість під час виборів дотримання журналістами професійних стандартів: «Те, як люди, що працюють у засобах масової комунікації, розповідають про вибори, прямо впливає на те, як поводяться під час виборів ті, хто голосує (чи не голосує), а отже визначає наше спільне подальше життя» [8].

Після виборів коаліція громадських організацій провела круглий стіл «Президентська виборча кампанія в українських медіа», де медіаексперти відзначили, що «українські виборці під час президентських виборів 2019 року опинилися у перенасиченому інформаційному полі через збільшення кількості та розмаїтості каналів комунікації, які не використовувалися в попередніх виборчих кампаніях. До традиційних медіа (телебачення, преса та онлайн-видання) додалися соцмережі (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube), різні месенджери, зросла вага думок лідерів та блогерів, які використовували нові медіа для просування власної політичної позиції, а відповідно і підтримки того чи іншого кандидата. Незважаючи на позитив становлення різноманітного медіасередовища, це призвело до того, що виборцям було дуже складно орієнтуватися у великій кількості інформації. Приватні ЗМІ лишалися під потужним впливом своїх власників і відкрито усю кампанію демонстрували прихильність до конкретних кандидатів і політичних суб'єктів. Суспільне мовлення («UA: Перший») приділяло недостатньо уваги виборчій тематиці. Уперше в Україні у другому турі саме соціальні мережі вплинули на результат виборів, це було пов'язано зі стратегією комунікації кандидата В. Зеленського. Роль медіа звелася до висвітлення того, що відбувається у соцмережах, які у свою чергу акцентували увагу на шоу-складовій перегонів, за якою губилася змістовна частина» [3].

«Ці вибори проходили в умовах наявної олігархічної системи медіа, відсутності сильного Суспільного мовника та зростаючої ролі нових медіа. Ця кампанія характеризувалася і безпрецедентно великою кількістю політичних

ток-шоу та виборчих марафонів», – підсумувала Діана Дуцик, медіаекспертка, виконавча директорка ГО «Український інститут медіа та комунікації» [8].

Про те, що сучасні традиційні ЗМІ в кризовому стані, як і традиційні інститути, медіаексперти зазначили також на підсумковій конференції «National Media Talk»: «Медіа мають бути високо професійними, точними і безсторонніми у висвітленні подій, бо інакше вони просто не зможуть виконувати свій обов'язок перед суспільством. Проте якісну журналістику під час виборчого процесу замінив розважальний контент, який став основним інструментом у боротьбі за аудиторію у президентській виборчій кампанії 2019 року. ЗМІ втратили роль монопольного посередника між виробниками контенту та його споживачами».

Думки експертів під час конференції базувалися на власних соціологічних опитуваннях: 73,3 % респондентів вважають, що на вибір громадян вплинули серіал «Слуга народу» та телевізійний розважальний контент за участі «Кварталу 95», а 26,3 % – нові методи комунікації політиків через соціальні мережі; 60,5% заявили, що для них основним джерелом новин є онлайн-медіа, для 34,2% – соцмережі, а решту користуються традиційними медіа; 76,3 % вважають, що соціальні мережі виконують роль ЗМІ, тому тільки 34,2% дивляться телевизор. Важливо, що 72,2% опитаних перестають довіряти медіа через негатив і дезінформацію, тому стільки ж вважають, що якісні новини мають бути оперативними і наповненими інформацією [5].

Загалом, експерти заявили, що «вибори виграли не медіа, а телевизор, тобто олігархічний канал «1+1» та сформований ним образ президента Голобородька в серіалі «Слуга народу». Переміг інтертеймент: люди дивилися телевизор і мали зовсім інші уявлення про кандидата». Директорка Фонду «Демократичної ініціативи» імені Ілька Кучеріва, соціолог І. Бекешкіна відзначила, що «вплив телебачення є закономірним, а вибір українців – цілком зрозумілим: люди обрали того, хто був найбільш розкритим медіа» [4]. Таким чином, у президентській виборчій кампанії 2019 року важливу роль відіграла технологія формування та поширення образів осіб (іміджмейкінг), яка створила за допомогою ЗМІ привабливий для виборців імідж політика, що здебільшого не відповідає дійсності, і активно використовується для піару.

Таким чином, дослідження громадських організацій показують: новинна журналістика під час виборчої кампанії була слабкою; ЗМІ не допомогли суспільству розібратися у передвиборчій ситуації, програмах кандидатів; аудиторія отримувала переважно позитивну або відкрити/приховану рекламу; медіа працювали в інтересах власників, а регіональні ЗМІ виступали статистами, уникаючи аналітики, експертних оцінок, досліджень тощо.

Висновки. Сучасна суспільно-політична ситуація в Україні є такою, що конфігурація влади може залежати в тому числі і від інформаційних технологій і провокацій, що покладає на ЗМІ та журналістів відповідаль-

ність і ставить перед неурядовими організаціями серйозні виклики щодо виявлення і запобігання таким явищам. Ефективним під час висвітлення виборчого процесу засобами масової інформації виявився контроль за їхньою діяльністю з боку громадських організацій, оскільки політична влада не має таких повноважень. Моніторинг ЗМІ – це ефективний інструмент для залучення до відповідальності тих, хто повинен бути контролером і спостерігачем. Також ефективним способом впливу на кандидатів щодо фінансування та використання політичної реклами (в умовах недосконалості виборчого законодавства щодо політичної реклами), джінси та кишенькових ЗМІ може стати постійне інформування виборців про порушення законодавства кандидатами з боку громадських активістів та представників державних органів. Вони мають тісно взаємодіяти під час виборчої кампанії, адже виборці можуть ухвалювати рішення, за кого віддавати свій голос, навіть на основі того, наскільки прозоро і чесно кандидати ведуть політичну агітацію під час виборів.

Список літератури

1. Бойчук І. Вплив засобів масової інформації (ЗМІ) на участь громадян України у виборчих кампаніях. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 59. С. 546-553.
2. Бойчук І. Форми, методи та способи впливу засобів масової інформації на політичну свідомість громадян України. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2011. Вип. 54. С. 694-700.
3. Бурмагін О., Дуцик Д., Кужель Р., Кузьменко Є., Юркова О. Підсумковий звіт за результатами незалежного моніторингу висвітлення в медіа президентської виборчої кампанії в Україні. Київ. № 51. 2019. URL:<http://www.cje.org.ua/sites/default/files/Підсумковий%20звіт%20final.pdf> (дата звернення: 20. 06. 2019).
4. Зінченко-Апостолова Л. Віра в Голобородька та Інстаграм. URL: <https://detector.media/infospace/article/167747/2019-05-31-vira-v-goloborodka-ta-instagram/> (дата звернення: 26. 06. 2019).
5. Ключова подія української медіаспільноти. URL: <http://nationalmediatalk.com> (дата звернення: 02. 07. 2019).
6. Кужель Р., Бурмагін О. Президентські і парламентські вибори 2019. Україна. Методологія Моніторингу ЗМІ. 2019. URL: http://www.cje.org.ua/sites/default/files/library/FIN_UKR_Media%20Monitoring%20Methodology_Ukraine.pdf (дата звернення: 14. 06. 2019).
7. Макаров М. Массовая коммуникация в современном мире. Москва, 2000. С. 144 -145.
8. Підсумки моніторингу висвітлення в медіа президентських перегонів в Україні. 2019. URL:http://www.cje.org.ua/ua/novyny_monitoryngu/pidsumky-monitoryngu-vysvitlennya-v-media-prezydentskyh-peregoniv-v-ukrayini (дата звернення: 19.06.2019).
9. Сіленко А. Інфокомунікаційні технології та розвиток громадянського суспільства. Політичний менеджмент. 2004. №5 (8). С. 40-55.

УДК 314.74+331.556.4

ГОТОВНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Крістіна Новсад
канд. соціол. наук, старший викладач кафедри
соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
kristina.novosad@uzhnu.edu.ua

Руслана Джуган
старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ruslana.sopko@uzhnu.edu.ua

Анотація. Дослідження трудової міграції за кордон неодмінно має спиратися на чітке розмежування міграційних настроїв, міграційних намірів та, власне, міграційної поведінки. Слід брати до уваги і комплексність кожного з цих явищ, які можуть виявлятися на інтелектуальному, емоційному або вольовому рівнях. Завдяки визначальному значенню емоційних та вольових складових рішення, зростання міграційних настроїв економічно активного населення України суттєво випереджають реальну готовність до міжнародної трудової міграції. Під впливом емоційних або вольових складових економічно активне населення України приймає недостатньо мотивовані рішення щодо працевлаштування за кордоном і створює соціальні загрози на мікросоціальному і макросоціальному рівнях.

Ключові слова: трудова міграція, міграційні настрої, міграційні наміри, міграційна поведінка, соціальні ризики.

Abstract. The study of labor migration abroad must certainly be based on a clear delineation of migration sentiment, migration intentions and, in fact, migration behavior. Consideration should also be given to the complexity of each of these phenomena, which may manifest themselves at the intellectual, emotional or volitional levels. Due to the decisive importance of the emotional and volitional components of the decision, the growth of migration sentiments of the economically active population of Ukraine significantly outstrips the real readiness for international labor migration. Under the influence of emotional or volitional components, economically active population of Ukraine makes insufficiently motivated decisions about employment abroad and creates social threats at the micro-social and macro-social levels.

Key words: labor migration, migration sentiment, migration intentions, migration behavior, social risks.

Готовність громадян України до трудової міграції за кордон розглядається як складова частина міграційних настроїв, вимірюється як за допомогою кількісних, так і за допомогою якісних методів і назагал оцінюється дослідниками як висока. «За даними дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у вересні 2016 року, 30% опитаних українців скоріше хотіли б поїхати за кордон на постійне місце проживання (майже 65% – скоріше не хотіли б), 40% – хотіли б працювати за кордоном» [1]. Схожі результати показують дослідження інших дослідницьких компаній. Згідно із результатами соціального дослідження, проведеного компанією Research & Branding Group в червні 2017 року, третина мешканців України (33%) за можливості готові назавжди залишити Україну та переїхати до іншої країни на постійне місце проживання, тоді як не готові до такого кроку більше половини мешканців країни (56%) [2].

У деяких дослідженнях можна натрапити на вимірювання намірів українців поїхати на тимчасові заробітки за кордон [3]. Слід зазначити, що у медіадискурсі та політичному дискурсі ці поняття і відповідні показники (бажання виїхати назавжди і бажання поїхати за кордон попрацювати, щоб згодом повернутися) дуже часто свідомо чи несвідомо змішуються. Виникає потреба розмежування готовності до трудової міграції, міграційних настроїв, бажання і наміру українців працювати чи проживати за кордоном.

Зауважимо тут, що у світовому масштабі наміри мігрувати за кордон є досить поширеними у багатьох країнах світу. Компанія Інститут Геллапа (Gallup found) в 2013 – 2016 роках здійснила крос-національне дослідження міграційних настроїв, у якому виявила, що найвищими у світі показниками міграційних настроїв відзначається населення таких країн: Сьєрра-Леоне (62% населення бажають виїхати з країни назавжди), Гаїті (56%), Албанія (56%), Ліберія (54%), Конго (50%), Домініканська республіка (50%), Гондурас (48%), Вірменія (47%), Сирія (46%), Нігерія (43%) та ін. Приблизно на рівні українських показників перебуває населення Македонії та Косова (34% населення бажають назавжди змінити країну проживання) [4].

Питання кількісної оцінки масштабів трудової міграції з України привертало увагу багатьох дослідників. На сьогодні маємо задокументовані показники динаміки цього явища, які, втім, часто є дискусійними. Складність точної оцінки масштабів цього явища зумовлюється низкою методичних труднощів: відносна латентність явища із нелегальною складовою; висока динамічність трудової міграції, включно із таким явищем як циркулярна міграція. «Результати моніторингу «Українське суспільство» переконливо свідчать, що практики трудової міграції за кордон дуже поширені. Так, з 2002 по 2010 рік частка населення, яка мала подібний досвід або чий члени родини мають такий досвід, збільшилася

приблизно з 10 до 14%. Частка осіб, які самі були трудовими мігрантами, у 2005–2010 роках коливалася на рівні 7–10%.

Ті, хто збирається найближчим часом поїхати за кордон, стабільно складають 6–7% впродовж цих років» [3, с. 101].

У 2007 році підрахунки даних статистичних служб країн ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку (англ. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD))), виконані А. Гайдуцьким, показали, що число трудових мігрантів з України становить близько 4,8 млн [5].

У наступні роки, за даними Державної служби статистики України, фіксується хвилеподібна динаміка трудової міграції за кордон. При цьому піковими є роки фінансово-економічної кризи 2008-2009 років та роки після політичної та економічної кризи 2014 року [6]. У той час як державна статистика може бути корисною у сенсі виявлення спрямованості динаміки трудової міграції за кордон, абсолютні масштаби явища за її допомогою оцінювати не варто. Водночас, як зазначають О. Балакірева та О. Шестаковський, державна статистика працевлаштування українців за кордоном не показує реальної кількості зовнішніх трудових мігрантів, оскільки фіксує лише працевлаштованих за допомогою офіційних структур [7].

Результати чотирьох хвиль міжнародного порівняльного соціологічного дослідження, виконаного Інститутом соціології НАН України в межах загальноєвропейського моніторингового проекту «Європейське соціальне дослідження» (ESS), підтверджують те, що кількість трудових мігрантів з України, які впродовж останніх 10 років мали оплачувану роботу в іншій країні терміном не менше ніж 6 місяців, коливалася від 5,7% у 2005 році до 4,95 у 2011 році [8, с. 51]. На думку одної з найбільш авторитетних дослідниць української трудової міграції О. Балакіревої, до 2012 року число українців, які працювали за кордоном, становило близько трьох мільйонів.

У наступні ж роки число громадян, які виїхали в інші країни, виросло до 6-8 мільйонів. Вважаємо, що це число не слід сприймати надто «статично», а більшою мірою розглядати його як наслідок істотного росту можливостей міжнародної мобільності у зв'язку із лібералізацією міграційного режиму з країнами ЄС. Чи доцільно у цьому випадку говорити про незворотні втрати людських ресурсів – питання відкрите. Припускаємо, що за умов сприятливої економічної та політичної ситуації, може йти мова про відносно масштабний процес повернення українських громадян на Батьківщину.

Є очевидним, що різниця поміж міграційними настроями та фактичною міграційною поведінкою може бути досить істотною. Міграційні настрої можуть бути мінливими, нереалістичними, ситуативними, «завищеними» врешті. Це, на наш погляд, свідчить про необхідність більш гнучкого розуміння міграцій-

них настроїв, у той час як міграційні наміри, і особливо міграційний досвід, значно точніше описують явище міжнародної трудової міграції з України.

Готовність до міграції «характеризується прийнятим, але ще не реалізованим рішенням про переїзд» [9, с. 810]. Це рішення має у своїй структурі емоційні, вольові та інтелектуальні елементи. Прийняття трудовими мігрантами міграційного рішення може відбуватися на інтелектуальному рівні, але може бути непогодженим на емоційному або вольовому рівнях. «Цей процес відбувається поетапно на основі психічного оберту як одиниці психічної діяльності, забезпечується актуалізацією вольових, інтелектуальних та емоційних механізмів та опосередковується відповідним рівнем особистісної готовності суб'єкта» [10, с. 145]. Цікаво, що на рівні готовності трудових мігрантів з України до короткотривалої праці за кордоном, це сильніше проявилось у респондентів без досвіду роботи за кордоном. Вони, за словами керівника соціологічної групи «Рейтинг», проявили більшу «обережність», ніж трудові мігранти з досвідом роботи за кордоном [11]. Обережність потенційних трудових мігрантів, на нашу думку, слід розглядати як їх низьку готовність до ризиків праці за кордоном.

На думку І. Маркова, потенціал готовності трудових мігрантів з України зростає завдяки низці чинників інституційно-правового характеру. На нашу думку, це і лібералізація міграційного режиму, і поступове покращення ситуації із правовою захищеністю громадян України, які працюють у країнах ЄС, і ріст частки легально працюючих українців у цих країнах. Згідно із думкою І. Маркова, «українське суспільство виявляє дуже великий потенціал міграційної готовності в усіх сферах, особливо серед молоді» [93]. Найбільш бажаними країнами призначення є країни євроатлантичного вектора міграції, адже соціальні ризики там нижчі, аніж у РФ, а трудові мігранти з України «живуть у режимах правових держав і міжнародного режиму прав людини» і у них є «можливість створити власну громаду, зокрема, церковну» [12] та отримати правовий і соціальний захист за європейськими стандартами. Разом з тим, трудові мігранти з України намагаються зберегти робочі місця і частіше погоджуються на гірші умови оплати праці, вважає І. Марков.

Зауважимо також, що динаміка міграційних настроїв (як і міграційної поведінки) має хвилеподібний характер і, очевидно, пов'язана із політичною та економічною динамікою суспільства. Загалом, зростання міграційних настроїв економічно активного населення України суттєво випереджає його готовність до міжнародної трудової міграції завдяки визначальному значенню емоційних та вольових складових цього рішення. Під впливом емоційних або вольових складових економічно активне населення України приймає недостатньо мотивовані рішення щодо працевлаштування за кордоном і створює соціальні загрози на мікросоціальному і макросоціальному рівнях.

На мікросоціальному рівні недостатньо мотивовані рішення торкаються загрози руйнування сімейних та родинних стосунків міжнародних трудових мігрантів, створення умов для формування соціального сирітства.

На цьому рівні рішення економічно активного населення України щодо міжнародної трудової міграції знижують рівень економічної безпеки держави. «Несинхронність» між міграційними настроями економічно активного населення України та реальною готовністю до міжнародної трудової міграції створює тиск на рішення законодавчої і виконавчої влади. В медіадискурсі та політичному дискурсі тема зовнішньої міграції часто представляється лише поверхово – із нехтуванням реальних показників трудової міграції за кордон і наголосом на міграційних настроях. Проте, як зазначає завідувачий сектором міграційних досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень.

О. Позняк, більшість із тих, хто декларує свої міграційні наміри, насправді нічого не роблять для того, щоби мігрувати. Ці люди не вивчають мову країн потенційної міграції, часто не мають закордонних паспортів та ін., але «мріють про міграцію». Цей факт дозволяє говорити про явище «диванної міграції» – необґрунтованих і відірваних від реальності міграційних настроїв [13].

Водночас такі настрої мають і цілком реальні наслідки як на рівні політичних рішень, так і на рівні масових очікувань. Завищені очікування трудової міграції за межі України вимагають прийняття рішень, які штучно обмежують свободу пересування робочої сили та право на вільний вибір місця проживання. Обмеження демократичних свобод створює умови для вибору безпеки як домінуючої цінності та консервації прагнень до прогресу та динамічного суспільного розвитку.

Список літератури

1. Результати дослідження соціологічної групи «Рейтинг» «Міграційні настрої населення України». URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/migracionnye_nastroeniya_naseleniya_ukrainy.html (дата звернення 18.02.2018).
2. Миграционные настроения в Украине (июнь 2017 г.) URL: <http://rb.com.ua/rus/projects/omnibus/9184/> (дата звернення 17.12.2017).
3. Шестаковський О. Чинники намірів трудової міграції за кордон серед економічно активного населення України. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2011. Вип. 12. С. 101-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arspp_2011_12_23 (дата звернення 28.04.2018).
4. Esipova N., Ray J., Pugliesy A. Number of Potential Migrants Worldwide Tops 700 Million. URL: <https://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx> (дата звернення 21.11.2017).
5. Гайдуцький А. П. Міграційний капітал в країнах, що розвиваються. Київ: УкрІНТЕІ, 2008. 296 с.

6. Державна служба статистики України. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення 12.11.2017)
7. Балакірева О., Шестаковський О. Масштаби трудової міграції українців: досвід кількісної оцінки. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2012. Вип. 29 (№ 993). С. 102 – 106.
8. Головаха Є., Горбачик. А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005-2007-2009-2011. Київ: Інститут соціології НАН України, 2012. 119 с.
9. Лютак О. Соціально-психологічні детермінанти трудової міграції. Молодий вчений. № 11 (51). Листопад, 2017. С. 809 – 813.
10. Помиткіна Л. Теоретико-методологічний аналіз проблеми прийняття рішень у діяльності суб'єкта праці. Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 36. С. 140-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_36_25. (дата звернення 27.01.2018).
11. Прес-конференція з приводу оголошення результатів опитування «Міграційні настрої населення України». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LLJ45WKYMPM> (дата звернення 27.01.2018).
12. Найт Ф. Поняття риска и неопределенности. Альманах «Thesis». Риск. Неопределенность. Случайность. 1994. № 5. С. 12 – 28.
13. Дорош С. Покинуть Украину: «диванная» эмиграция или реальная угроза? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-40853337> (дата звернення 7.08.2017).

УДК 314.7

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Марія Павлюх
асистент кафедри Міжнародної інформації
Національного університету «Львівська політехніка»

Захар Хрущ
студент кафедри Міжнародної інформації
Національного університету «Львівська політехніка»
mariapavluch1982@gmail.com

Анотація. У статті досліджено явище міграції та її вплив на соціально-економічний розвиток країни. Подано дефініцію поняття «міграція». Здійснено огляд основних видів міграції. Проаналізовано вплив міграційних процесів всередині країни.

Ключові слова: міграція, внутрішня міграція, примусова міграція, професійна міграція.

Abstract. The article explores the phenomenon of migration and its impact on the socio-economic development of the country. The definition of «migration» is given. The basic types of migration are reviewed. The influence of migration processes within the country is analyzed.

Key words: migration, internal migration, forced migration, professional migration.

Вступ. Міграція існує в історії людства з моменту його народження: перші відомості про переміщення населення можна знайти в Біблії та інших історичних джерелах. Людство завжди мігрувало. Проте з XIX століття зростання світового населення поглибило ці процеси. Протягом 1815-1930 років близько 52 млн європейців емігрували до Америки, включаючи Бразилію. Тільки за п'ять десятиліть кількість міжнародних мігрантів зроста майже утричі: з 76 млн у 1960 році до 214 млн у 2010 році. Упродовж цього періоду, який охоплював дві світові війни, деколонізацію та холодну війну, світова економіка зазнала глибоких змін, які також вплинули на структуру міграції як країн, з яких імігрували, так і країн, в які мігрували. Тому зміна моделі міграції, яка відбулася у Бразилії у 1980-х і 1990-х роках, є частиною універсального процесу. Західна Європа, яка була головним експортером робочої сили після 1945 року, стала важливим місцем міграції із Північної Африки, Близького Сходу, індійського субконтиненту і, в меншому масштабі, Латинської Америки.

Основний виклад дослідження. Міграція — це пересування людей з одного місця в інше з намірами заселення, постійного або тимчасового. Пересування відбуваються на великі відстані (з однієї країни в іншу), але можлива і внутрішня міграція, яка є домінуючою формою у світі. Люди можуть мігрувати як: особи, сімейні одиниці та великими групами.

Особа, яка виїжджає з дому через стихійне лихо чи громадянське занепокоєння вважається біженцем. Особа, яка шукає притулку від політичних, релігійних або інших форм переслідування, зазвичай є шукачем притулку. Встановити різницю між мимовільним (втечею від політичного конфлікту або стихійним лихом) та добровільною міграцією (економічною чи трудовою міграцією) важко, оскільки мотиви міграції відносні. За даними Світового банку, у 2010 р. 16,3 млн або 7,6% мігрантів мають статус біженців. До 2014 року ця кількість зросла до 19,5 мільйонів або 7,9% усіх мігрантів [6]. Тимчасове пересування людей, кочовий рух з метою подорожей, туризму, паломництва або поїздки також не вважаються міграцією.

Міграційні процеси не є однорідним явищем, тому необхідно враховувати різні види міграції. Люди мігрують через низку причин. Протягом другої половини ХХ століття були виокремлені такі види міжнародної міграції: трудова та тимчасова міграція, яка поєднує нелегальну міграцію; примусова міграція (пересування біженців) та міжнародна пенсійна міграція (IRM). Існує також внутрішня міграція, яка здійснюється через пересування із сільських районів до міських центрів, але у деяких місцях спостерігається тенденція до контрурбанізації [4].

Трудова міграція — це пересування осіб із однієї країни в іншу з метою пошуку роботи. У трудовій міграції виокремлено два типи мігрантів: висококваліфіковані робітники і некваліфіковані робітники із низькою заробітною платнею (включно із нелегальними або примусовими мігрантами).

Висококваліфікована міграція — невеликий відсоток міграції. Саме такий вид міграції є найбільш затребуваний країнами, що приймають мігрантів та стимулюють їх у праці (певні категорії, наприклад, лікарі та медсестри). Залучення висококваліфікованої праці полягає у здатності країни накопичувати людський капітал без витрат на освіту або навчання робітника. Втрата кваліфікованої праці, відоме як «витік мізків», може мати серйозні наслідки для країн-відправників, які втрачають людський капітал і всі гроші, вкладені в освіту і навчання людей, що виїжджають. Тому це можна розглядати як привабливе рішення для вирішення проблем нестачі кваліфікованих працівників та шляхів збільшення економічного виробництва.

Протягом 80-х років ХХ століття, США, Канада та Австралія проводили політику залучення кваліфікованої праці певних категорій, використовуючи систему балів для оцінки заявників, які бажають емігрувати. Цю

політику використовують деякі європейські країни та країни Азії сьогодні, адже значна кількість людей залишаються в країні, куди вони мігрують, виховуючи сім'ї, асимілюються серед населення, зберігаючи високий рівень освіти своїх нащадків [5].

Низькокваліфікована міграція. Із 1945 р. основним видом міграції, який відіграв дуже важливу роль у економічній реконструкції промислово розвинених країн, була низькокваліфікована та низькооплачувана міграція. Не вся міграція була легальною. Деякі країни, наприклад США, були привабливими для нелегальних мігрантів з Мексики та інших країн Латинської Америки, які бажали працювати у «чорній економіці». 1988 року дослідник Сассен у підході до досліджень глобальних міст звернув увагу на подвійну економіку, яка використовує низькокваліфікованих робітників задля низьких заробітних плат (у промисловості, будівництві та побуті). Цей вид становить найбільший відсоток економічної міграції. Некваліфіковані працівники з низьким рівнем заробітної плати, як правило, є нелегальними мігрантами, найбільш вразливими до несправедливої експлуатації та порушень прав людини, оскільки вони мають незаконний статус у чужій країні [15].

Ринок праці в економіках, що розвиваються, відбувається у трьох секторах: сільське господарство (збирання та переробка сільськогосподарської і садівничої продукції), індустрія туризму (готелі та ресторани) та будівництво. У цих сферах часто працюють тимчасові мігранти. Тимчасові мігранти можуть бути добре освіченими, та не можуть передати свої навички приймаючій країні, якщо вона не визнає їхньої кваліфікації [11].

Примусова міграція. До примусової міграції зараховуємо не тільки біженців чи шукачів притулку, що втікають від війни або політичних репресій, а й людей, які мігрують через втілення у життя державних проєктів (будівництво мостів або доріг; природні катастрофи). Освітній рівень багатьох біженців, особливо шукачів притулку, буває високим (політично активні студенти). Деякі шукачі притулку повертаються до рідної країни, якщо обставини позитивні, та більшість асимілюються із місцевими етнічними спільнотами у багатокультурному суспільстві та мають низький соціально-економічний статус [15].

Міжнародна пенсійна міграція. Міжнародна пенсійна міграція є феноменом таких країн як: Німеччина, Великобританія і країни Північної Європи із високою житловою мобільністю пенсіонерів, які мають економічну можливість купувати нерухомість за кордоном. Вихід на пенсію стає основним «стимулюючим фактором», який ініціює процес міграції [8]. Головний вплив цих мігрантів на приймаючі країни — це тиск на урбанізацію та масове будівництво житла у сільських районах. Наприклад, в Іспанії мігранти переселяються в «урбанізації» (житлові

садиби), а їхнє будівництво постійно зростає. Пенсіонери реконструюють занедбані ферми, живуть у віллах в сільських районах [8].

Існують види міграції, які подібні до пенсійної, бо залучають людей до роботи і стимулюють переїжджати до сільської місцевості в інших країнах, наприклад, британців до сільських районів Франції. Мігранти шукають нестресовий спосіб життя, кращу якість життя і, можливо, шанс дешевше жити на скромні доходи [13].

Внутрішня міграція. Цей вид міграції відбувається всередині країни, а також між регіонами (міграція зі сільських районів до великих міст). Це можна пояснити соціальними та економічними недоліками життя у деяких районах. Моделі внутрішньої міграції можуть бути складними і мати серйозні наслідки для земельної експлуатації. У Франції, наприклад, поширений рух із півночі на південь: у старих промислових районах півночі існує міграція до Паризького регіону та рух, пов'язаний з такими містами, як Тулуза і Монпельє [11].

У скандинавських країнах спостерігається міграція із периферійних та промислових районів до мегаполісів. Ця тенденція посилювалася протягом 90-х років минулого століття. У Швеції та Фінляндії, наприклад, спостерігається масштабна сільська депопуляція більш віддалених районів, а великі міста розширюються. Це призвело до занепаду сіл [9]. У пострадянських країнах відбулися масштабні переміщення людей із сільських та старих промислових районів до столичних регіонів. Тому у сільській місцевості багато занедбаних хатин. У мегаполісах спостерігається тенденція до субурбанізації, що сприяє розвитку міст [15].

Контрурбанізація — це вид внутрішньої міграції людей із міських до сільських районів. У Англії цей рух поширюється із 80-х років ХХ століття. Це переважно міграція літніх пар. Зростає також кількість людей похилого віку, які живуть у сільській місцевості (28%). У цьому випадку фінансові ресурси працюють як «проштовхувальний фактор», а прагнення до кращої якості життя є «тяговим фактором». Зростання населення у містах, високі ціни на нерухомість у центрі міста працюють як «стимулюючі фактори» міграції [5].

причини міграції

Причини (мотиви, фактори) міграції	економічні (виробничі потреби, рівень життя, висока заробітна плата тощо)
	соціальні (вступ в шлюб, стан здоров'я і рекреація тощо)
	політичні (переслідування за політичні погляди, незгода з політичним режимом)
	інші (форсмажорні обставини, зокрема війни, засухи, повені, а також релігійні переконання, расові проблеми тощо)

напря́м міграції

Напрямок руху мігрантів	еміграція (виїзд)
	імміграція (вїзд)
	рееміграція (повернення мігрантів на батьківщину, інколи – виїзд у третю країну)
Законність перетинання кордонів	легальна
	нелегальна

часові межі міграції

Часова ознака міграції	остаточна (виїзд назавжди)
	тимчасова або ротаційна, в тому числі сезонна (наприклад, збір урожаю)
	маятникова (регулярні переміщення з пункту постійного проживання до місця роботи. Наприклад, сьогодні за таким принципом організована робота українських і російських шахтарів на норвезькому острові Шпіцберген)

організаційна ознака міграції

Організаційна ознака	добровільна, в тому числі самодіяльна, і організована, наприклад, робота за контрактом
	примусова (вивіз темношкірих рабів з Африки до Америки в період 1650-1859 рр., примусова праця військовополонених і оstarбайтерів на підприємствах Німеччини й інших країн під час Другої світової війни)
Якісний склад	робітники, в тому числі, промислового та сільськогосподарського секторів, а також без певної професії або спеціальності
	фахівці, в тому числі вищої кваліфікації
	представники ліберальних професій (актори, музиканти, письменники, художники тощо)

просторова ознака міграції

Просторовий характер міграції	внутрішня (всередині країни, а саме між містом і селом, між містами і регіонами)
	зовнішня (за межі країни)

Міграція впливає на добробут населення та економіку різними засобами. Наприклад, міграція зменшує бідність та збільшує доходи від грошових переказів; дає доступ до фінансування бізнесу; використовує знання і ресурси імігрантської діаспори. Міграція дозволяє збільшити інвестиції в охорону здоров'я та освіту. Негативні наслідки міграції: експлуатація мігрантів недобросовісними вербувальниками; втрата зв'язку зі сім'єю може бути для мігрантів стресом; масштабна міграція може створити серйозні проблеми для ідентичності та суверенітету нації [13]. Міграція та грошові перекази мають як прямий, так і непрямий вплив на добробут населення в країнах, що постачають мігрантів. Різне збільшення обсягів грошових переказів призвело до загального скорочення рівня бідності у Непалі з 42% у 1995—1996 роках до 31% у 2003—2004 роках [10].

Грошові перекази мають вплив на макроекономічний рівень держав. У Гані грошові перекази допомагають мінімізувати вплив економічних потрясінь на добробут маленьких сільських господарств. Сільські господарства, які отримували грошові перекази в Ефіопії, використовували свої резерви грошових коштів та уникали продажу худоби, щоб впоратися із засухою [6].

Тимчасова циркулярна міграція підвищує ризик розпаду сім'ї і призводить до психосоціального стресу, хоча технічні досягнення у галузі електронної пошти та доступних телефонних дзвінків можуть дозволити транснаціональним сім'ям формувати та розвивати соціальні зв'язки на відстані [14]. Нащадки зі сімей-мігрантів мають нижчий рівень освіти, ніж інші діти, оскільки хлопчики здебільшого бачать себе мігрантами, а дівчатка часто надміру завантажені домашніми справами. Зловживання наркотиками та алкоголем, а також скорочення відвідуваності шкіл спостерігається серед дітей, батьки яких мігрували [7].

Поряд з тим, міграція збільшує пропозицію на ринку, зайнятість, виробництво та ВВП. Міграція збільшує продуктивність економіки держави, до якої мігрують, через внесок мігрантів у інноваційні технології. Незважаючи на переваги, громадськість та політики країн, до яких мігрують вважають, що міграція може стати економічним тягарем, тому що вона може призвести до втрати робочих місць, посилення соціальної напруженості та підвищення рівня злочинності [5].

У періоди економічного занепаду громадськість, місцеві жителі пов'язують весь негатив з міграцією, тому емігранти можуть бути звинувачені у зростанні безробіття, навіть якщо немає явних доказів [2]. Фіскальний вплив міграції залежить від витрат та внесків мігрантів до системи соціального забезпечення країни перебування. Бюджетне управління Конгресу США вважає, що реформа міграції, включаючи легалізацію недокументованих емігрантів (якщо це буде зроблено), збіль-

шить федеральні доходи на соціальне забезпечення, охорону здоров'я. Обмеження для мігрантів можуть бути пов'язані з тим, що багато хто з них не має права на більшість пільг [6].

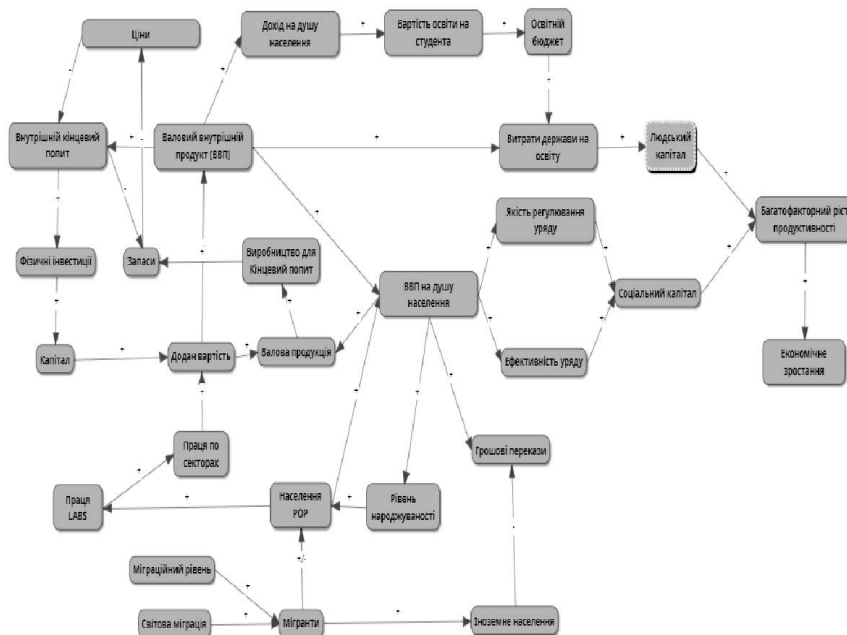
Окрім посиленої конкуренції на ринках праці, зростаючий потік мігрантів зумовлює інтеграційні виклики у всіх сферах суспільного життя. Проте в багатьох країнах, що розвиваються, відсутня політика управління міграцією через обмежені ресурси, слабку адміністративну спроможність і неконтрольовані кордони. Транскордонна міграція сприймається позитивно, хоча нерідко мігранти із сусідніх країн є небажаними. Нездатність контролювати міграцію та інтегрувати мігрантів призвела до масових вигнань мігрантів. Уряд Нігерії, наприклад, вигнав понад два мільйони мігрантів з Гани у 1983 році через внутрішню економічну кризу, в якій були звинувачені мігранти. Сполучені Штати депортували понад 350 тисяч мігрантів. Ці випадки свідчать про важливість посилення міграційної та інтеграційної політики в країнах, що розвиваються [2].

Проблема інтеграції найбільш помітна у містах. Більшість міжнародних мігрантів потрапляють до міст країн, що розвиваються, через можливості працевлаштування, тому працюють у неформальному секторі бізнесу, транспорту, ремесел та послуг. Наприклад, чверть населення Лібревіля в Габоні — мігранти із Центральної та Західної Африки. Примусова міграція може сприяти урбанізації. Війна, знищення навколишнього середовища та економічна криза призводять до масових переселень населення із сільських районів у міста, де люди шукають притулку. Тому міграція є лише частковою проблемою урбанізації. Взаємодія між міграцією та швидкою урбанізацією дуже важлива для політики країн, в яких є наявна велика кількість мігрантів [12].

Основними факторами, які впливають на соціально-економічний розвиток країни є: вплив міграції на збільшення або зменшення населення країни. Населення будь-якої області може змінюватися тільки через три процеси: народження, смерть і міграцію; зміна кількості робочої сили в країні (чим більша зайнятість – тим швидше зростає додана вартість на виробництво; додана вартість впливає на валову продукцію країни; зміцнення ВВП впливає на кінцевий попит товарів, які виробляють підприємства країни; кінцевий попит виробництва впливає на запаси країни, адже при збільшенні запасів продукції в країні їхня ціна на ринку падає; чим більший кінцевий попит в країні, тим більше інвестицій в економіку країни; інвестування сприяє зростанню капіталу та збільшенню доданої вартості; а відповідно, ВВП в країні впливає на ВВП на душу населення; ВВП на душу населення впливає на валову продукцію, грошові перекази, якість регулювання уряду та ефективність уряду; якість і ефективність уряду мають пряме відношення до соціального капіталу).

Наприклад, від ВВП залежить дохід на душу населення, з якого можна розрахувати вартість освіти студента. Освітній бюджет прямо пропорційно впливає на якість отримання освіти, а якість освіти впливає на людський капітал. Людський та соціальний капітал мають вплив на багатofакторний ріст продукції в країні, від якого залежить економічний ріст.

Усі ці процеси та роль міграції у соціально-економічному розвитку країни демонструє когнітивна карта:

Результати дослідження. Міграція здійснює важливий вплив на національні інститути та політику держав. Міграція може призвести до втрати потенціалу управління в країнах, де ці інститути дуже слабкі. Крім того, міграція може посилити політичний тиск, корупцію та зменшити ефективність уряду. В країні може скластися загрозлива ситуація, коли грошові перекази стануть важливими для збереження соціально-економічної стабільності в країні. Мігранти — прекрасний канал для налагодження тісних відносин між країнами, які приймають та відсилають мігрантів, завдяки транскордонному спілкуванню, що може поліпшити міжнаціональні відносини.

Міграція та грошові перекази можуть бути цінним доповненням до широко-масштабних процесів із розвитку держав. Однак, міграція та грошові перекази не повинні розглядатися як замітник офіційної допомоги на розвиток, оскільки це приватні кошти, які не повинні фінансувати громадські проєкти. Використання потенціалу розвитку міграції та грошових переказів здійснюється шляхом вдо-

сконалення даних про грошові перекази та міграцію; сприянням мобільності праці та набору працівників через кордони, забезпечуючи при цьому безпечні та доступні механізми повернення грошей; боротьбою з посиленням ксенофобії через страх і надмірну регуляцію. Така міграційна політика принесе користь тим країнам, що відправляють мігрантів, і тим країнам, що їх приймають.

Світова міграція впливає на демографічний стан у світі, на ринок праці, розвиток економіки, добробут населення. Міграція впливає на сімейні відносини, виховання дітей. Вона створює багато позитивних і негативних наслідків для країн. Міграція створює проблеми, які потребують правильних заходів соціально-економічної, міграційної та зовнішньої політики держав.

Список літератури

1. Бажал А. Долгая дорога в нострификационных «дюнах». Зеркало недели. 2007. № 18.
2. Возжеников А. В. Национальная безопасность: теория, политика, стратегия. Москва, 2000. С. 58–60.
3. Герасименко Г. В. Гендерні аспекти трудових міграцій населення. Демографія та соціальна економіка. 2006. № 1. С. 51.
4. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти. Вісник НАН України. 2005. № 9.
5. Економічна енциклопедія: у 3 т. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. С. 385.
6. Зовнішня трудова міграція. Державний комітет статистики. Київ: ДП «Інформаційноаналітичне агентство», 2009. 568 с.
7. Кучинська. О. Вплив інтеграційних процесів на економічну активність населення, зайнятість та ринок праці. Економіка та держава. 2006. № 3. С. 82–83.
8. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія практика: енциклопедія. Київ: Довіра, 1998. 912 с.
9. На Тернопільщині понад 20 тисяч безробітних. Майже половина – молодь. URL: <http://zz.te.ua/?p=23832>.
10. Переведенцев В. И. Методы изучения миграции населения. Москва: Наука, 1975. 231 с.
11. Розвиток людських ресурсів і міграційна політика. Київ: ETF, 2008.
12. Хомра А.У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. Київ: Наук. думка, 1979. 148 с.
13. Aggrawal R. A. Demirguc-Kunt M. S. Do Remittances Promote Financial Development? World Bank Policy Research Working Paper Series, 2006. №. 3957.
14. Anderson K., Winters L. A. 2008. The Challenge of Reducing International Trade and Migration Barriers. 2008: CEPR Discussion. P. 6760.
15. Castles S. Migration and Development: Perspectives from the South. International Organization for Migration (IOM), Geneva. 2008.

70 років історії Світової федерації українських жіночих організацій: віхи історії

Раєвич Тамара
доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин,
кандидат історичних наук,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, місто Луцьк, Україна,
raievycht@mail.ru

Анотація: Визначено мету, завдання і роль Світової федерації українських жіночих організацій в історії та сьогоденні українського жіночого руху. Здійснено аналіз основних напрямів діяльності СФУЖО.

Ключові слова: український жіночий рух, українські жіночі організації, міжнародна неурядова організація, Світова федерація українських жіночих організацій.

Summary: Defined goals, objectives and role of the World Federation of Ukrainian Women's Organizations in the history and the present Ukrainian women's movement. The analysis of the main activities WFUWO.

Key words: Ukrainian women's movement, Ukrainian women's organizations, international non-governmental organization, World Federation of Ukrainian Women's Organizations.

Актуальність теми дослідження полягає в 1) необхідності наукового аналізу місця та ролі Світової федерації українських жіночих організацій (СФУЖО) у системі міжнародних відносин, які зумовлені впливом на уряди держав для зміцнення політичних, економічних і культурних відносин з Україною; 2) можливості дослідити особливості організації та функціонування жіночих громадських організацій світу; 3) важливості аналізу і визначенні ролі СФУЖО у розбудові та зміцненні української державності.

Стан розробки проблеми. Аналіз науково-теоретичного підґрунтя проблеми показує відсутність комплексного вивчення та висвітлення означеної теми в монографіях чи інших спеціальних дослідженнях. Деяку інформацію знаходимо у статтях керівників жіночих організацій, а такожна їхніх особистих сторінках в інформаційних мережах: Л. Романчин (Всеукраїнське жіноче народно-демократичне об'єднання «Дія») [3], О. Кобець (Всеукраїнське жіноче товариство імені Олени Теліги) [1], О. Сушко (СФУЖО) [9] та ін. Діяльність СФУЖО теж висвітлена

документально і фрагментовано на сайтах[4– 8; 10]. Разом із тим недостатньо дослідженими у вітчизняній науці залишаються деякі аспекти становлення та розвитку жіночого руху українок за кордоном, одним із яких, зокрема, є предметом даного аналізу.

Метою дослідження є аналіз структури та програмних завдань СФУЖО, значення їх реалізації для співпраці з українськими жіночими організаціями і державними структурами України для утвердження позицій нашої держави на міжнародній арені.

Методи дослідження СФУЖО ґрунтуються на принципах наукового об'єктивного підходу до висвітлення теми, системності. Застосування комплексного підходу, системного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, історико-хронологічного та історико-порівняльного методів при вивченні її структури та спрямування міжнародної діяльності, дало можливість визначити особливості процесу становлення організації та завдання на сучасному етапі, пов'язані з умовами внутрішнього суспільно-політичного й міжнародного становища України.

Ключові тези дослідження. Одним із важливих завдань України є формування позитивного іміджу держави у світі. Події 2013–2014 рр., пов'язані з акціями українського Євромайдану, продовження боротьби України з російською агресією у 2014–2016 рр., привертають увагу до України, значно підвищуючи її імідж в очах цивілізованого світу. Це результат не лише епохальних подій, а і справа повсякденних свідомих зусиль її громадян, які бажають бачити свою Батьківщину в колі демократичних держав.

Серед міжнародних неурядових організацій, діяльність яких є вагомим внеском у формування позитивного іміджу українства у світі, на увагу заслуговують громадські ініціативи жіночих товариств, об'єднаних у СФУЖО. Організація утворена в 1948 р. у м. Філадельфія (США). Крім Союзу Українок Америки, що був основоположником СФУЖО, до складу увійшли ще дев'ять жіночих організацій: Український Золотий Хрест у США, Організація Українок Канади ім. О. Басараб, Ліга Українських Католицьких Жінок Канади, Об'єднання Українських Жінок ФРН, Союз Українок Франції, Організація Українських Жінок Великобританії, Об'єднання Українок Бельгії, Союз Українок Аргентини, Організація Українських Жінок Бразилії; згодом ще увійшли: Союз Українок Австралії, Об'єднання Жінок Ліги Визволення України (Канада) й Об'єднання Українських Жінок Венесуели, Український Жіночий Союз Австрії, Об'єднання Жінок Оборони Чотирьох Свобод України у США, Жіноче Товариство ім. Олени Теліги (Великобританія), Об'єднання Українських Православних Сестринств (США), Об'єднання Жінок «Просвіти», Організація Жінок

«Відродження» (Аргентина) [4]. Зараз СФУЖО об'єднує 27 організацій із 17 країн на чотирьох континентах. Її центр знаходиться в Канаді у м. Торонто. Організації, що входять до СФУЖО, зосереджують роботу на таких напрямках конкретної діяльності: громадських, релігійних, культурних, освітніх, імміграційних і гуманітарних справах. Першою головою СФУЖО була обрана відома громадсько-політична та культурно-освітня діячка, одна з теоретиків жіночого руху на Західній Україні в міжвоєнний період, письменниця, редактор журналу «Жіноча доля», сенаторка польського парламенту від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) (1929–1935 рр.) Олена Кисілевська (1869–1956 рр.). Після Другої світової війни О. Кисілевська жила як переміщена особа в Польщі (село Криниця на Лемківщині). Згодом переїхала до Німеччини, а звідти – емігрувала до Канади. Її діяльність в еміграції стала логічним продовженням багаторічної праці на рідній землі: 1923–1928 рр. вона – організатор-референт Союзу українок, з 1935 р. – голова секції господинь при товаристві «Сільський господар». Варто відзначити роль жіночої еліти, голів СФУЖО, вмілих організаторів, патріоток, які сприяли розбудові організації і сформували її міжнародний імідж Олена Залізник (1956–1969 рр.); Олена Лотоцька (1969–1972 рр.); Стефанія Савчук (1972–1977 рр.); Лідія Бурачинська (1977–1982 рр.); Марія Квітковська (1982–1992 рр.) і наші сучасниці: Оксана Бризгун-Соколик (1992–2002 рр.), Марія Шкамбара (2002–2012 рр.), Орися Сушко (з 2012 р.) [9].

В умовах жорсткого ідеологічного протистояння періоду «холодної війни» і сьогодні, СФУЖО відстоює людські права жінок в Україні та діаспорі; стоїть на варті плекання української мови, культури; висвітлює правдиві факти з історії України (в тому числі Голодомор 1932–1933 рр.); організовує тематичні конкурси, програми та проекти виховного аспекту; допомагає старшим і німецьким особам у діаспорі та в Україні; проводить допомогіві акції, спрямовані на оздоровлення та лікування дітей; провадить боротьбу з ганебним явищем – торгівлею людьми, зокрема жінками і дітьми; пише і надсилає заяви, звернення та листи до Уряду України щодо подій, які несуть загрозу для існування Української держави, а також української мови; заохочує і включає членів нових хвиль української імміграції до праці у проводах організацій. СФУЖО віддзеркалює діяльність локальних українських жіночих спільнот у всьому світу, а також представляє їх на міжнародній арені в Організації Об'єднаних Націй з 1990 р. як неурядова організація. Спочатку було представництво при Департаменті Публічної Інформації в ООН (UN-DPI). З 1993 р. СФУЖО має консультативний статус в Економічній і Соціальній Раді ООН (UN-ECOSOC), а з 1997 р. – членство в Комітеті при ЮНІСЕФ (NGOCommitteeonUNICEF) [6].

Почесна голова СУА Ірина Куровицька є головним репрезентантом Міжнародної Ради Жінок в ООН. У даний час до Комісії СФУЖО в ООН входить вісім осіб. Це Марта Кічоровська-Кебало (СУА) – головний представник СФУЖО в ООН, яка координує працю всіх представників СФУЖО в ООН. Вона також очолює групу представників при Економічній і Соціальнойній Радах ЕКОСОП, до якої входять Надія Шмігель (колишня головна репрезентантка СФУЖО в ООН), Дарія Дика (ОЖ ООЧСУ) і Лариса Мельник-Диршка (СУА). Вони активно включаються у специфічні проекти, а Софія Зєлик (художниця народного мистецтва), яка долучилася минулого року, відновлює присутність СФУЖО у НДО, комісії при ЮНІСЕФ. Ірена Яросевич, редактор і журналіст, очолює групу представників, акредитованих у Департаменті Публічної Інформації. До цієї групи входить Наталка Соневицька (СУА) і Тамара Парубченко (голова Українського Православного Сестрицтва в Америці). До нової управи СФУЖО в жовтні 2012 р. увійшло дві представниці СУА: Лідія Білоус – третя заступниця голови СФУЖО і Рената Заяць – перша заступниця голови контрольної комісії. Управа СФУЖО від 1949 р. мала свою сторінку в журналі «Наше життя», від 1975 р. – у журналі «Жіночий Світ». З 1963 р. актуальні проблеми українського жіночого руху висвітлюються на сторінках щоквартального видання СФУЖО «Українка в світі». В жовтні 2015 р. «Українка в світі» відзначила своє 50-ти річчя [6].

Дієвою формою роботи стали щорічні наради членів СФУЖО. Представниці організацій розглядають питання підвищення ролі жінок у суспільстві; розв'язання проблем українських трудових мігрантів у країнах перебування та захист їхніх інтересів; обговорення питань внутрішньо- та зовнішньополітичного становища України; розгортання діяльності сприяння формуванню позитивного іміджу нашої держави в світі. У проведенні цих заходів беруть участь жіночі організації українок, що входять до СФУЖО та гості зі США, Канади, ФРН, Німеччини, Великобританії, Франції, Австралії, Польщі, країн Скандинавії, держав Бенілюксу, Балтії та ін.

2004 рік став знаменним для історії українського жіночого руху. Його прихильники й учасники відзначили 120-у річницю започаткування. Очевидно, що ця подія також стала одним із чинників суспільно-політичного піднесення кінця 2004 р. – Першого українського Майдану. В української діаспори з'явилася надія на результативність подальших демократичних перетворень. Щорічна нарада СФУЖО, яка відбулась у квітні 2005 р. у м. Торонто також була присвячена знаменному ювілею українського жіночого руху. Зроблено підсумки діяльності організованих жіночих структур: український жіночий рух заявив про себе усьому світу,

СФУЖО створив широкий простір для співпраці жіночих організацій в Україні. Визначено подальші завдання діяльності: консолідація світового українства; збереження національної ідентичності, культури; підтримка українців-трудомих мігрантів, які перебувають у складних умовах поза межами Батьківщини; налагодження співпраці організацій з державною владою в країнах, де вони діють.

На місцях під керівництвом представниць СФУЖО пройшли науково-практичні конференції, на яких звертали увагу громадськості на роль жінки, реальний економічний стан жінок у всьому світі, нові проблеми взаємодії розвитку сучасних науково-технічних й інформаційних технологій та українського жіноцтва і світового українства в цілому [4].

Під час Річної наради Світової Федерації Українських Жіночих Організацій у 2010 р. Ольга Кобець, Почесна Голова Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги, народний депутат України IV скликання, зверталася до Голови СФУЖО та учасників Річних Нарад з приводу ситуації в Україні, яка склалася після президентських виборів. Перевага надана ідеологічним гаслам, з якими йшла на вибори Партія регіонів, а це: російській мові – статус державної, геть від НАТО, «ні» визнанню Голодомору геноцидом української нації, тісний союз з Росією [1].

На IX Конгресі СФУЖО, який відбувся 15-17 серпня 2007 р. у м. Київ у Будинку вчених були присутні представниці українок із дванадцяти країн світу: США (Союз українок Америки, Об'єднання жінок оборони чотирьох свобод України); Канади (Ліга українських католицьких жінок Канади, Організація українок Канади імені Ольги Басараб, Ліга українок Канади); Великобританії (Організація українських жінок у Великій Британії, Товариство українських жінок імені Олени Теліги), а також члени Організації українських жінок у Німеччині, Організації українських жінок Бразилії, Союзу українок Австралії, Об'єднання жінок «Просвіти» Аргентини, Союзу українок Польщі, Об'єднання українок Польщі, Об'єднання українок Чехії, Союзу українок Естонії, Союзу українок Литви, Асоціації українських жінок Італії, та нової організації в рядах СФУЖО – Національної асоціації українських жінок Іспанії. Учасники звітували про проведену протягом року роботу, обговорювали шляхи розвитку культурно-освітніх і релігійних цінностей молоді та способи залучення її до активної громадської і політичної діяльності. Загалом Конгрес проходив під гаслом «Національно свідома молодь – майбутнє України!» [3, с. 349].

11-14 жовтня 2012 р. у приміщенні Українського Національного Об'єднання у м. Торонто відбувся X Конгрес СФУЖО за участю вісімдесяти офіційних делегатів від організацій, що входять до її складу. У роботі Конгресу взяли участь: Союз Українок Америки; Об'єднання Жінок Оборони

Чотирьох Свобід України (США); Ліга Українських Католицьких Жінок Канади; Організація Українок Канади ім. Ольги Басараб; Ліга Українок Канади; Союз Українок Канади; Організація Українських Жінок у Великій Британії; Союз Українок Франції; Союз Українок Австралії; Союз Українок Аргентини; Об'єднання Жінок «Просвіти» Аргентини; Союз Українок Польщі; Союз Українок Естонії; Асоціація Українських Жінок-робітниць в Італії [10].

Почесними Гостями були: Оксана Бризгун-Соколик – Почесна голова СФУЖО; Надія Шмігель – голова комісії СФУЖО до НДО ООН; Христина Дурбак (США); Ірина Куровицька – Головна репрезентантка до ООН від Міжнародної Ради Жінок (Союз Українок Америки); члени місцевого, провінційного і федерального парламентів. Впродовж трьох днів було проведено 5 круглих столів, прийнято численні резолюції та конкретні пропозиції. Головою СФУЖО було обрано Орісю Сушко [9].

У роботі X-го Конгресу СФУЖО також узяла участь Ірина Ключковська, директор Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (МІОК). Під час перебування у м. Торонто Ірина Ключковська виступила на Конгресі з доповіддю «Новий український феномен: транснаціональна родина»; взяла участь у роботі круглих столів X-го Конгресу СФУЖО на теми: «Роль української жінки в Організації Об'єднаних Націй», «Образ української жінки в медіа»; виступила з головною доповіддю Конгресу «Досягнення української жінки третього тисячоліття»; взяла участь в обговоренні результатів дискусії 56-ї сесії Комісії ООН зі статусу жінок (27.02–2.03 2012 р.); взяла участь у засіданні Шкільної Ради м. Торонто та виступила з доповіддю про освітній напрям роботи МІОКу; взяла участь у роботі Шкільного комітету Шкільної Ради м. Торонто та виступила з доповіддю про методику викладання української мови як іноземної [7].

За умов активізації трудової міграції українців у Італії, Іспанії, Португалії, Греції, країнах Скандинавії формується новітня українська діаспора. Українські жінки не тільки чисельно переважають у діаспорних громадах, а й очолюють ряд діаспорних товариств і формують стратегію діаспорного життя. Добре відомими є імена Галини Маслюк (голови товариства української діаспори в Греції), Маріанни Сороневич (головної редакторки «Української газети» в Італії), Оксани Пронюк (авторки відомої книжки про життя української громади Болоньї). Світові трансформації, глобальні зміни сучасності суттєво видозмінюють механізм формування і функціонування діаспор. Сучасні українські мігранти мають розгалужені інформаційні, комунікативні зв'язки між собою та зі своїми земляками на Батьківщині та, найголовніше, мають власну державу, яка, хоча й не

завжди спроможна захистити й відстояти своїх громадян, але до якої завжди можна апелювати де-юре.

У роботі товариств, асоціацій, створених трудовими мігрантами новітньої української діаспори, жінки відіграють значну роль в організації святкувань національних ювілеїв, беруть активну участь в музичних, співочих й танцювальних колективах української діаспори, організовують виставки вишиванок, які самі вишивають, живопису, продаж книг. Вони проводять збір коштів для українських шкіл-інтернатів, дітей-сиріт, інвалідів та учасників АТО. Це підтвердила проведена Річна нарада у Швеції.

Остання щорічна конференція СФУЖО проходила 1–7 вересня 2015 р. у м. Стокгольм. У ній взяли участь голови та представники жіночих організацій з сімнадцяти країн світу, які входять до її складу. Ініціатором та організатором проведення Річних Нарад у Швеції стала громадська організація «Союз Українок Скандинавії», яку очолювала Зоряною Кікцьо. На її відкритті були присутні Посол України у Швеції Ігор Сагач та співробітники Посольства з членами їхніх сімей. Серед іншого відзначено, що СФУЖО є відомою міжнародною неурядовою організацією, яка об'єднує українських жінок на трьох континентах та проводить надзвичайно активну громадську діяльність у сферах захисту прав людини, покращення становища жінок і гендерної рівності, боротьби проти насильства щодо жінок та торгівлею людьми, захисту сім'ї та дітей, забезпечення сталого розвитку, національних і культурних прав та захисту рідної мови [8].

Важливе місце серед питань, які визначають спрямування роботи СФУЖО є підтримка України у сучасному українсько-російському протистоянні: формування її позитивного іміджу, через акції протесту проти агресії Росії у державах проживання; заяви та звернення до посольств та інших представників держави-агресора; поширення інформації про український народ, його звичаї, традиції, визначних людей у засобах масової інформації. З метою звернення уваги урядів своїх країн на становище України і залучення їх до підтримки економічних санкцій проти Росії та неучасті у зовнішньополітичних та економічних проєктах за участю РФ; підтримки матеріальної допомоги Україні: надання кредитування на пільгових умовах, військово-технічної та медичної-психологічної. Окреме місце посідає налагодження гуманітарної допомоги Україні медикаментами, грошовими коштами, організацією лікування поранених учасників АТО, їх реабілітація, допомога сім'ям загиблих, населенню, яке проживає на території, близькій до зони проведення бойових дій та ін.

Висновки. З часу свого створення і до проголошення незалежної держави, СФУЖО фактично виконувала роль презентанта України на міжнародній арені, показала приклад об'єднання і координації роботи

іншим організаціям діаспори, докладала усіх зусиль до процесу формування позитивного іміджу України в світі та проведення реформ в Україні. У час, коли Україна є членом багатьох міжнародних організацій, міжнародних неурядових структур, вважаємо можливим ставити питання про входження жіночих організацій України до її складу.

Список літератури

1. Кобець Ольга. URL: http://www.tovarystvotelihiy.com.ua/tovarystvo/vystup_Kobec.pdf.
2. МІОК НУ «Львівська політехніка». URL: <http://www.lp.edu.ua/node/2833>.
3. Романишин Л. Міжнародна діяльність українських жіночих організацій (XX – поч. XXI ст.). Збірник наукових праць. Україна – Європа – Світ. с. 349. URL: <348file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B0/Desktop/%D0%9C%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BDf.pdf>.
4. Світова федерація українських жіночих організацій. URL: <https://uk.m.wikipedia.org>.
5. Слиж Л. «Наше життя». URL: WWW.UNWLA.ORG.
6. СФУЖО вітає український народ з доленосною подією – підписанням політичної частини Угоди про асоціацію України з ЄС. URL: <http://su.org.ua/2014/03/%D1%81%D1%84%D1%83%D0%B6%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0>.
7. СФУЖО X Конгрес (11–14.10.12). URL: <http://miok.lviv.ua/?p=5506>.
8. Shhorichna-konferencija-svitovoji-federaciji-ukrajinskykh-zhinochih-organizacij. URL: <http://sweden.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/39734-1-7-veresnya-2015-r-u-stokgolymi-prohodity-shhorichna-konferencija-svitovoji-federaciji-ukrajinskykh-zhinochihorganizacij>.
9. Sushko O. URL: <http://www.ukrainianworldcongress.org/UserFiles/Image/RZZ2015/Sushko.pdf>.
10. WFUSO. URL: <http://www.unwla.org/Ukrainian/Documents/WFUSO%20UK.pdf>.

ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ГРАНИЧНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗА ОБМІНОМ

Самарська Лада, студентка,
Стокгольмська школа економіки у Ризі (Латвія)
lada.samarska@gmail.com

Сас Наталія, д-р пед. наук, доцент
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка
Sasnat2008@gmail.com

Анотація. Автори обґрунтували актуальність дослідження проблеми студентів за обміном; дали визначення поняття «студент за обміном», виокремили та проаналізували результати здійсненого опитування студентів за обміном щодо їхніх проблем; окреслили напрямки подальших досліджень.

Ключові слова: академічна мобільність, студент за обміном, мігрант, маргінал, цвішенс.

Abstract. The authors substantiated the relevance of the study of exchange students' problems; defined the concept of an «exchange student», identified and analyzed the results of a survey of exchange students regarding their problems; outlined directions for further research.

Key words: academic mobility, exchange student, migrant, marginal, homo zwischens.

У сучасному суспільстві освіта і знання стають транскордонним та транснаціональним явищем. Формування єдиного світового освітнього простору відбувається через зближення підходів різних країн до організації освіти, а також через визнання документів про освіту інших країн. Загальноєвропейський простір вищої освіти (EHEA) й загальноєвропейський дослідницький простір (ERA) утворюють сучасне європейське суспільство знань. Спільний європейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування самого спільного освітнього простору [2].

Академічна мобільність збільшує шанси людини на професійну самореалізацію, а також підвищує якість трудових ресурсів національної економіки. Вона стає відповіддю національних систем освіти на виклики глобального освітнього простору, жорстку конкуренцію на ринку освітніх

послуг. Європейська Комісія зазначає, що навчання за кордоном повинно стати стандартним елементом університетської освіти. Наслідки академічної мобільності виявляються у тому, що, з одного боку, збільшується кількість українців, які навчаються за кордоном, а з іншого – кількість іноземних студентів в українських вузах з кожним роком зростає.

За даними ЮНЕСКО, всього у 2010 році 3,6 млн студентів здобували вищу освіту за межами своєї держави. Для порівняння, у 2000 р. в світі налічувалося близько 2 млн студентів, що навчалися за кордоном, а їхня прогнозована кількість у 2020 році сягне 5,8 млн [6].

Освітню мобільність у Європейському Союзі забезпечує низка спеціальних програм з багатомільйонними бюджетами. За 20 років програмою Erasmus скористалися понад 1,7 млн громадян ЄС. Для академічних обмінів між державами Євросоюзу та іншими країнами в рамках цього проекту працює програма Erasmus-Mundus («Еразм-Світ»). Більшість програм обміну здійснюється через неурядові організації, такі як Еразмус, або приватні організації, такі як Experiment in International Living. Крім того, обмін може також відбуватися на основі партнерської угоди між університетами або містами-побратимами. Студенти за обміном можуть проживати у приймаючих сім'ях або в студентських містечках, де вони піддаються впливу культури приймаючої країни і мови.

Кількість студентів, що навчаються за кордоном (у тому числі і за програмами обміну), прагнення забезпечити і підвищити рівень освітніх послуг і послуг, пов'язаних з прийомом іноземних студентів, зумовлює потребу вивчення проблем студентів за обміном.

Безпосередні відгуки і враження від навчання за програмами обміну містять публікації О.Бредихіної, В.Варламова, К.Кириллової, Н.Маркової, М.Stefanovich; ризикам і викликам академічної мобільності для української освіти присвячено статті Л.Гурч, Н.Гуляєвої, М. Згуровського, С.Юрія, Є.Савельєва, А.Мокія, І.Лапшиної; досвід навчання, проблеми надання освітніх послуг іноземним студентам аналізують у своїх працях Ю.Беляєв, О. Мішуков, О.Іщенко, О.Куць, Н.Дудченко, А.Артеменко, Л. Левченко, К.Васильєва, В.Свиридюк.

Аналіз і узагальнення опублікованих за названими проблемами публікацій дає підстави стверджувати, що, незважаючи на актуальність, проблеми студентів за обміном ще не достатньо висвітлені. Серед невирішених питань: не сформовано поняття «студент за обміном», не виокремлено групи проблем студентів за обміном, не здійснюються спеціальні опитування студентів щодо їхніх проблем.

Академічна мобільність школярів, студентів, викладачів (згідно з вимогами Болонського процесу) актуалізує дослідження змісту терміносполук

«студенти за обміном», «зарубіжні студенти», «міжнародні студенти», «мобільні» студенти», «іноземні учасники освітнього процесу».

Аналіз зазначених терміносполук засвідчує таке їхнє розуміння та тлумачення:

– до категорії студент за обміном («transfer student») належать школярі, студенти, аспіранти та викладачі, що їх супроводжують, які подорожують з освітньою метою, включаючи програми обміну та інші освітні заходи [5];

– іноземні учасники освітнього процесу (зарубіжний студент, студент-іноземець) – учасники освітнього процесу з іноземних вищих навчальних закладів (наукових установ) у вітчизняних наукових закладах (наукових установах) [3]

– міжнародні студенти, «мобільні» студенти» – вітчизняні учасники освітнього процесу, які реалізують своє право на міжнародну академічну мобільність у вищих навчальних закладах (наукових установах)-партнерах поза межами України, а також іноземні учасники освітнього процесу у вітчизняних вищих навчальних закладах (наукових установах) [5].

Усі вищезазначені терміносполуки показують таке соціальне явище як студентська академічна мобільність, процес здобуття студентом знань і навичок у навчальних закладах країни, в якій він не має статусу громадянина. Цей процес передбачає безпосередній перетин кордону фізичною особою з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня по закінченню терміну навчання [1].

У той же час терміном «академічна мобільність» О. Шеремет позначає інтегративну характеристику особистості, виражену у здатності долати міжнародні мовні та міждержавні бар'єри, оперативно встановлювати контакти, успішно адаптуватися до іншого освітнього простору згідно з сучасними вимогами суспільства до особистості (динамізму, адаптивності, швидкого реагування та оперативності) [4].

Таким чином, терміносполуки «студенти за обміном», «зарубіжні студенти», «міжнародні студенти», «мобільні» студенти», «іноземні учасники освітнього процесу» використовуються як синоніми і відображають таке соціальне явище як студентська/шкільна академічна мобільність, а також позначають статус і процес здобуття студентом, школярем знань і навичок у навчальному закладі країни, в якій він не є громадянином. Окрім здобуття освітніх знань та навичок «студент за обміном» виявляє і розвиває у себе здатність долати міжнародні мовні та міждержавні бар'єри, оперативно встановлювати контакти, успішно адаптуватися до іншого освітнього середовища.

Соціальний стан, соціальне самовідчуття молодшої людини – студента за обміном, можна позначити термінами «marginal» (той, хто що знаходиться на межі), «migrant» (переселенець), «homo zwischens» (від нім. zwischen – між).

Словники так подають вказані терміни та терміносполуки: маргінал, маргінальна людина, маргінальний елемент (від лат. *Margo* – межа) – людина, що знаходиться на кордоні різних соціальних груп, систем, культур і відчуває суперечливий вплив їхніх норм, цінностей, та ін.; міграція населення – переміщення людей з одного регіону в інший, в ряді випадків великими групами і на великі відстані; мігрант – особа, яка здійснює міграцію, тобто, перетинає кордони тих чи тих територій, зі зміною постійного місця проживання назавжди або на більш-менш довгий час; цвішенс, з онтологічної точки зору, – це особистість, яка перманентно перебуває в стані альтернативності, в ситуації «між» (переоцінки цінностей, переорієнтації цілей та ін.)

Тобто, соціальне відчуття того, хто навчається за кордоном, характеризується граничним станом: впливу іншої культури, традицій, норм поведінки та необхідністю дотримуватися цінностей, норм та правил країни перебування; необхідності організації побуту за новим зразком або знаходження прийнятних заміників; вибудовування альтернативи сталому і звичному образу «Я» (у тому числі – рівня власних освітніх прагнень та обмежень).

Таким чином, під поняттям «студенти за обміном» ми розуміємо соціальне явище, статус і процес здобуття студентами/школярами знань і навичок у навчальному закладі країни, в якій вони не є громадянами, та характеризуємо їхнє соціальне відчуття як граничний стан.

Досліджуючи особливості соціального та особистісного аспектів студентів за обміном, ми звернули увагу на проблеми з якими вони стикаються.

Зокрема, О. Бредихіна, розглядає такі проблеми студентів за обміном :

– тривалість перебування (перебування в якості студента за обміном протягом навчального року – великий проміжок часу. Багато чого може статися – втрата близьких, зміни в сім'ї, тощо);

– втрачені можливості (останній рік провчитися зі своїм класом у рідній країні, можливість встигнути здати ДПА/ЗНО, для хлопців вкрай небажано залишатися на другий рік через можливість призову в армію);

– погані умови в країні перебування (невідповідна приймаюча сім'я, поганий локальний координатор, повністю не влаштовує школа);

– інший менталітет населення країни перебування (спочатку деякі речі здаються дивними; потім з'являється звичка; до кінця року – відчуття, що перейняв щось. Найстрашніше – усвідомлення того, що щось, наприклад, американське залишилося всередині...)

– неспішність у школі в країні перебування (обмежений запас специфічної предметної лексики; інша методика подачі і контролю знань; відсутність підтримки з боку приймаючої сім'ї; наявність інших можливостей (для занять спортом, подорожей, хобі), що відволікає від занять у школі) [1].

М. Stefanovich виокремлює 10 складних ситуацій, з якими стикаються іноземні студенти за кордоном:

– панічна атака першої ночі (під час підготовки до сну вас починають долати тривожні думки: «тепер я в іншій країні ... я так далеко від дому! Чому я просто не залишився на батьківщині?!»);

– жоден пристрій для зв'язку не працює (після перельоту на ваших електронних девайсах можуть сісти батарейки; ви можете виявити, що забули вдома зарядні пристрої; ваші зарядні пристрої не підходять до розеток);

– мовний бар'єр (дехто зі студентів впадає у відчай, їм здається, що їх ніхто не розуміє через акцент або неправильне вживання іноземних слів і виразів);

– необхідність відповідати на одні й ті ж запитання про себе та рідну країну (вам, напевно, доведеться багато разів відповідати на одні й ті ж питання про себе і про те, звідки ви приїхали; багато студентів виявляються не готовими до постійного розвінчування «міфів» щодо своєї національності або рідної країни);

– спокуса нездорового харчування (у перший місяць за кордоном все буде для вас новим, включаючи смачні місцеві страви та вуличну їжу, багато студентів в такій ситуації починають їсти більше, ніж зазвичай);

– складно знайти «свої» товари (в іншій країні багато студентів стикаються з тим, що не можуть знайти звичні для себе продукти харчування, напої, речі, косметичні засоби тощо);

– раптові напади туги за домівкою (напади смутку і туги за звичною атмосферою і людьми, які залишилися в рідній країні, можуть бути абсолютно несподіваними і викликаними чим завгодно);

– необхідність звикнути до нової валюти (швидше за все, вам буде потрібно кілька тижнів, щоб звикнути до нової валюти і процесу обміну: наприклад, ви можете випадково витратити набагато більше, ніж збиралися, або зловити на собі злісний погляд продавчині під час тривалого підрахунку незвичних монет на касі);

– ви взяли з собою не ті речі (якись із взятих з собою речей не використовуються, а якихось не вистачає, і вам доведеться витратити додатково немалі кошти на придбання необхідних товарів вже після переїзду);

– небажання повертатися додому (після того, як ви подолаєте стрес переїзду, впораєтеся з проблемами, проживете деякий час, ви зрозумієте, що в новій країні у вас з'явилося безліч друзів і затишне

житло. Одна тільки думка про те, що вам доведеться залишити все це, може виявитися найбільшою проблемою, з якою вам доведеться зіткнутися!)[7].

Узагальнюючи зазначене ми виокремили такі групи незручностей, які можуть перетворитися на проблеми:

Побутові:

– потреба в речах – якісь із взятих з собою речей не використовуються, а якихось не вистачає, і вам доведеться витратити додатково немалі кошти на придбання необхідних товарів вже після переїзду);

– відсутність культури харчування, складність дотримуватися «здорового харчування»;

– необхідність звикання до нової валюти;

– складність знайти «свої» товари (продукти харчування, напої, речі, косметичні засоби тощо).

Академічні:

– неуспішність;

– інша методика подачі і контролю знань;

– наявність інших можливостей (для занять спортом, подорожей, хобі), що відволікає від занять у школі).

Мовні:

– мовний бар'єр (дехто зі студентів впадає у відчай, їм здається, що їх ніхто не розуміє через акцент або неправильне вживання іноземних слів і виразів);

– обмежений запас специфічної предметної лексики.

Емоційні:

– раптові напади туги за домівкою (напади смутку і туги за звичною атмосферою і людьми, які залишилися в рідній країні, можуть бути абсолютно несподіваними і викликаними чим завгодно).

Так, 50 % опитаних авторами, відчувають проблеми, пов'язані зі зміною культури харчування; 58,3 % відзначили академічні труднощі; 53,8% відчувають дискомфорт від того, що не можуть швидко реагувати на звернення інших людей; 50 % ухиляються від контактів, оскільки відчувають страх бути незрозумілими; 57,1 % відчувають дискомфорт емоційного характеру, вважаючи, що тільки в них є проблеми, яких ніхто інший не має; 68,2% опитаних відчувають настільки сильну невпевненість у собі, що навіть у моменти, коли їм висловлюють своє захоплення, похвалу, сприймають їх як вияв люб'язності.

Таким чином, перехід від поодинокого до масового навчання за кордоном країни, у якій народився студент, прагнення забезпечити і підвищити рівень освітніх послуг і послуг, пов'язаних з прийомом іноземних студентів, зумовлює потребу вивчення проблем студентів

за обміном. Теоретичний аналіз дозволив під терміном «студенти за обміном» розуміти соціальне явище, статус та процес здобуття студентами/ школярами знань і навичок у навчальному закладі країни, в якій вони не є громадянами, і характеризувати їхнє соціальне відчуття як граничний стан (впливу іншої культури, традицій, норм поведінки та необхідністю дотримуватися цінностей, норм та правил країни перебування; необхідності організації побуту за новим зразком або знаходження прийнятних замінників; вибудовування альтернативи сталому і звичному образу «Я» (у тому числі – рівня власних освітніх прагнень та обмежень). На основі вторинного аналізу досвіду організацій, які здійснюють академічний обмін, особистого досвіду колишніх учасників програм академічної мобільності виокремлено такі групи проблем студентів за обміном: побутові, академічні, мовні, емоційні, пов'язані з особливостями менталітету.

У психології поведінки рефлексивні механізми подолання граничних станів описані на прикладах долаючої поведінки (overcoming behavior), копінгстратегії виживання (coping strategies), саморегульованої поведінки (self-regulating behavior). То ж перспективою дослідження вважаємо аналіз теорії та практики застосування поведінкових форм, які допомагають студентам/школярам за обміном долати бар'єри під час навчання та проживання за кордоном.

Список літератури

1. Бредихина О. Стоит ли становиться студентом по обмену? URL: <https://shkolazhizni.ru/school/articles/42370/>
2. Мокій А., Лапшина І. Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія «Міжнародні відносини». Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки. 2009. № 11. С.14–17.
3. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/>
4. Шеремет А.Н. Формирование академической мобильности будущих учителей информатики средствами информационных и коммуникационных технологий: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Новокузнецк, 2009. С. 6.
5. Bolons'kij proces u faktah i dokumentah / Upor.: Stepko M. F., Bolyubash Ya. Ya., Shinkaruk V. D., Grubinko V. V., Babin I. I. K.: Vid-vo TDPU, 2006. p. 20-21.
6. Santiago P., Tremblay K., Basri E., Arnal E. Tertiary Education for the Knowledge Society: Social Features, Equity, Innovation, Labour Market, Internationalisation. Vol. 2. Paris: OECD, 2008. P. 243.
7. Stefanovich Maria. Обучение за границей: После приезда. URL: <https://www.Hotcourses.ru/study-abroad-info/once-you-arrive/student-fears/>.

УДК 314.745:331.101.262

ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ ДИСКУРСИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ У ФОКУСІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Тетяна Степура

канд. екон. наук, доцент

Інститут адміністрування та післядипломної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

tetyana.stepura@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто суть, специфіку та роль господарської культури в особливостях української міграції, формуванні і згуртуванні діаспори, зокрема, з погляду українських мислителів. Оцінено сучасні фокуси впливу міграції та міграційних настроїв населення на диференціацію якості людського потенціалу регіонів України. Досліджено, що міграційний відтік населення поглиблює асиметрію розвитку регіонів. Запропоновано враховувати усе зростаючу роль міграції та міграційних настроїв у формуванні соціально-економічної політики держави, зокрема, з метою збереження якості людського потенціалу регіонів України. Така політика, перш за все, повинна базуватись на засадничих ідеях специфіки українського національного господарства.

Ключові слова: якість людського потенціалу, господарська культура, міграція, міграційний потенціал, диференціація регіонів України.

Abstract. The article deals with the essence, specificity and role of economic culture in peculiarities of Ukrainian migration, diaspora formation and rallying, in particular, from the perspective of Ukrainian philosophers and economists. The modern focuses of the migration influence and migration motives on the differentiation of human potential quality of the Ukrainian regions were evaluated. It has been researched, that migration outflow of population deepens the asymmetry of regional development. It was suggested to take into account the growing role of migration and migration motives in formation of the country socio-economic policy, in particular, in order to preserve the human potential quality of Ukrainian regions. Such a policy, among other things, should be based on the basic ideas of the Ukrainian national economy specifics.

Keywords: Human Potential Quality, Economic Culture, Migration, Migration potential, Differentiation of Ukraine's Regions.

Міграція як невід'ємна ознака сучасного соціально-економічного розвитку світу в українському житті вже давно стала національним феноменом, зі своїми особливими причинами, мотивами, традиціями, а, відповідно, й дослідженнями. Тому українську міграцію можна умовно

розглянути з ракурсу її досліджень у вітчизняній філософсько-економічній науковій думці, у контексті її взаємозв'язку з господарською культурою українців (як удома, так і за кордоном), а також під фокусом її впливу на якісні ознаки людського розвитку. І кожний з аспектів є актуальним з огляду на потужні резерви міграції як рушія соціально-економічного розвитку, якісних змін людського потенціалу країн, так і джерела людських втрат, як кількісних, так і якісних, що особливо відчутно для регіонів, що перебувають у фазі незворотної демографічної депопуляції.

Метою дослідження є оцінка ролі міграції у формуванні якості людського потенціалу регіонів України у контексті культурологічних традицій українського народу.

Згідно з теорією історичної типології культур, яка виникла у кінці XIX – на початку XX століття, у світі існує нескінченне різноманіття культур, які певним чином трансформуються відповідно до потреб мешканців певної території, представників етносу, народу, нації. Представниками цієї теорії були Н. Я. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, П. Сорокін.

Традиційно розрізняють дві форми культури: матеріальну і духовну. Сучасні дослідники інколи додають до цього ще соціальну і фізичну форми. Культура матеріалізується у побуті – звичаях, традиціях, діяльності – у формах і способах ведення господарства; у соціальних взаємодіях – в системі норм права, засобах комунікацій; зрештою, у духовній сфері – в релігійних обрядах, мистецтві, проведенні дозвілля, тощо.

Водночас у залежності від носіїв виділяють культуру етносу, національну, субкультуру, культуру еліт тощо. Відчуття самоідентифікації і приналежності до певної культурної спільноти є фундаментом національної культури, особливі риси якої проявляються при порівнянні якостей одного етносу з іншим. Більше того, культура загалом, в тому числі її матеріальна форма, є одночасно найвищим критерієм оцінки розвитку соціуму і чинником якісного розвитку структур середовища існування. У цьому проявляється зовнішня сторона культури. Внутрішня складова стосується світу людини, її цінностей, переконань, вірувань, рівня розвитку потреб та інтересів, норм поведінки, світосприйняття. Відповідність внутрішнього світу людини зовнішньому розвитку середовища у культурному вимірі створює позитивні передумови для прирощення якості людського потенціалу, під яким розуміємо об'єктивно обумовлену та фактично сформовану інтегральну сукупність власних властивостей людини (організму, індивіду, особистості) та регіональних спільнот людей, які проявляються або можуть проявитися за певних умов середовища їхнього існування (життя та праці), і вказують на можливі межі відтворення структур (компонент) людини та регіональних спільнот людей.

Господарство відображає систему суспільних взаємовідносин щодо відтворення умов життєдіяльності та задоволення потреб людини. Спосіб ведення господарства визначається насамперед природньо-географічними, історично-екістичними умовами, а також соціально-економічним рівнем розвитку суспільства. Разом з тим, на економіку впливають і сформовані упродовж століть звичаї народу, пріоритетні сфери зайнятості, ставлення до праці та до ресурсу часу, мораль та багато інших нематеріальних чинників. Більше того, господарська культура як надбання тривалого усталеного способу ведення домогосподарства поступово закріплюється у генокодї нації.

На необхідність врахування культурних чинників в економіці українські мислителі звертали увагу ще у XVII столітті. Так, за твердженням Феофана Прокоповича, предметом вивчення економіки є господарські звичаї на рівні родини чи маєтку, тому критерієм ефективності економіки є досягнення суспільного блага, а відтак – щастя [6]. Більше того, Ф. Прокопович вважав економіку частиною етики.

Розгорнуті дослідження ролі господарської культури у формуванні різних аспектів соціально-економічного життя знаходимо також у пізніших працях вітчизняних учених. Зокрема, М. Зібер зазначав, що для українців є характерним визнання землеробської праці єдиним джерелом багатства. При цьому, реалізуючи міждисциплінарний підхід до вивчення економічних явищ, на основі узагальнення величезного фактичного матеріалу довів, з однієї сторони, – історичну схожість економічного розвитку різних народів, а з другої сторони, варіативність становлення їхніх економічних систем у залежності від етнографічних, соціально-психологічних, культурологічних, гендерних особливостей суспільств. Також М. Бунге науково обґрунтовував пріоритетність приватно-індивідуальних форм ведення господарства, О. Русов наголошував на значному впливі традицій на форми ведення господарства.

Значним у контексті досліджуваної тематики є доробок українського історика, публіциста, письменника Ю. Липи, який багато праць («Призначення України», «Українська раса» та інші) присвятив дослідженню українського національного характеру у його історичній обумовленості. Еволюція українського національного характеру, зокрема у частині ведення господарства, базувалась на трьох складових традиціях – еллінській, готичній та трипільській. У результаті сформувався тип українського господаря-хлібороба, індивідуаліста з практичним мисленням, обережного і терплячого. Такий набір рис зумовив, зокрема, превалювання родинного укладу, а також виняткову роль жінки-матері у господарстві українців. Жіноче начало формує установки до осілости та родинної єдності. Отже, розвиваючи думки Ю. Липи, у випадку міграції українцю особливо важливо відчувати єдність з родиною,

що й формує відповідні міграційні настрої українських родин. Разом з тим, в національному характері є схильність до об'єднання, що, за дослідженнями інших вітчизняних учених минулої доби, в господарській культурі знайшло вираження у поширенні кооперативного руху. Такі ідеї ученого дають багатий ґрунт для розвитку культурологічної концепції поведінки українця у глобалізованому світі для пристосування його до зовнішніх умов без втрати національної ідентичності й створення високого рівня безпеки. При цьому Ю. Липа наголошував на окремішності української нації у європейському вимірі, на її виключну роль у майбутньому геопросторовому розвитку.

Про значення ціннісного підходу до формування якості людського потенціалу свідчать й інші напрацювання мислителів минулого та сучасності. Так, залежність економічного розвитку нації, народу і домінуючої в суспільстві ідеології описав у 1905 році відомий соціолог Макс Вебер у праці «Протестантська етика і дух капіталізму», де розкрив соціальні причини виникнення та стійкого розвитку капіталізму. Теорія базується на дослідженнях залежності між релігійними переконаннями та добробутом населення. М. Вебер встановив, що більшість заможних верств населення Німеччини на зламі століть (XIX та XX-го) сповідували протестантство. Така залежність визначається не тільки поширеністю цієї релігії серед відповідних верств населення, але й притаманною протестантам «раціональністю» мислення.

Ця ідея залежності економічного розвитку соціуму від системи цінностей, в тому числі й релігійних, звучить уже через більш ніж століття у статті львівського історика Ярослава Грицака «Хто такі українці і чого вони хочуть?» [2]. У статті автор обґрунтовує свою думку про те, що основою майбутнього економічного розвитку України є система цінностей українців, яка характеризується: релігійністю, наявністю комуністичної та імперської спадщини. І якщо перше є рушієм цивілізаційного розвитку (західнохристиянські суспільства, зокрема протестанти, мають більше шансів на заможність), то останні два гальмують поступ. Тому, зважаючи на те, що ми маємо зараз, перспективи українського суспільства є невтішними, оскільки всі три чинники несприятливі, адже більшість населення України сповідує східнохристиянську релігію. Однак така ситуація, на переконання автора, не вироком, – є безліч прикладів, у тому числі і в сучасному світі, коли економічна відсталість слугувала потужним рушієм розвитку країни лише при наявності двох умов – політичної волі та суспільної готовності до змін цінностей. Висота стрибка «... залежить ... від матеріалу. Цим матеріалом ... є наші цінності: те, у що ми віримо, що для нас дороге, на що ми готові пожертвувати свій час, гроші, здоров'я, а за потреби навіть наше життя...» [2].

Національна культура ретранслюється і як феномен, що перебуває у постійному розвитку, твориться усіма представниками етносу. Завдяки

розгалуженій діаспорі українська культура вийшла поза межі простору проживання материнського соціуму, держави, включилася у глобальну соціокультурну систему. Вищий рівень взаємодії елементів системи дозволяє очікувати формування нової якості національної культури, що містить інформацію про минуле, але й, згідно з принципами синергетики, народжує нові стани, самоорганізовується у системи вищого порядку. Це означає, що людський потенціал діаспори чи міграційної спільноти в умовах різних приймаючих суспільств може розвиватися за відмінними сценаріями, однак безперечним є створення нової якості на вищих рівнях самоорганізації за ієрархією аж до ноосфери.

Міграція українців має низку специфічних особливостей. Виділяють чотири хвилі новітніх міграційних рухів українців: кінець XIX–початок XX століття – здебільшого економічного характеру; період між двома світовими війнами, а також після другої світової війни (друга і третя хвилі) – переважали політичні мотиви; після здобуття Україною незалежності у 1991 році – знову економічні причини. Розуміння превалюючих причин еміграції потрібне для усвідомлення специфіки культури, що формувалася в осередках оселення емігрантів у світі. Економічні мотиви спонукають, як правило, емігрувати людей, що не мають роботи чи заробітку, однак відрізняються активністю, схильністю до прийняття ризику, відповідальністю за свою долю та долю родини, прагненням самореалізуватися. На особливості еміграції з економічних причин вказував І. Франко, наголошуючи, що часто виїжджають не найбідніші, а ті, що прагнуть «свободи», кращої долі для дітей. Очевидно, що такі особи залишаються носіями національної культури і в умовах еміграції. Зрозуміло, що у ще більшій мірі це стосується вимушених емігрантів з політичних причин в умовах становлення чужоземного тоталітаризму. Здебільшого ці особи – провідники боротьби за волю України, політичні діячі, вчені, митці. Таким чином, причини еміграції сприяли утворенню осередків діаспори та збереженню національної культури в умовах помірної асиміляції у приймаючу спільноту. Про це свідчать дослідження Ю. Бачинського («Українська імміграція в З'єднаних Державах Америки», 1914), де автор досліджує життя українських емігрантів та збереження ними національних традицій у США.

Серед сучасних досліджень заслуговує на увагу новітня концепція самоорганізації соціокультурологічного впливу української діаспори [1], базована на принципах синергетики як наднаукової методології розвитку систем. У даному дослідженні роль діаспор, що самоорганізуються, дуже широка – від культурологічних функцій, збереження ідентичності, культурного впливу на приймаючий соціум до націєтворчих. Такий підхід цілком відповідає ноосферній концепції, оскільки розглядає системний саморозвиток культури, в тому числі й господарської, у глобальному вимірі.

Формування українських діаспор у всьому світі (Бразилія, Аргентина, США, Канада, Австралія, майже усі європейські країни) за участі часто найкращих представників українського народу мало вирішальну роль у творенні української державності, продовженні традицій української наукової думки, збереженні національної ідентичності у релігійному, господарському, побутовому житті. Такі обставини дозволили українським діаспорам не лишитися осторонь, а навпаки, прийняти активну участь у збереженні етнічно-культурної складової якості людського потенціалу України.

Сучасний фокус дослідження культурологічного контексту міграції може ілюструвати різнопланові тенденції: на тлі об'єднання та активізації патріотичних настроїв українського суспільства та діаспори, міграційні настрої українців не тільки не зменшуються, а, навпаки, зростають.

Міграційні настрої українців щодо зовнішніх виїздів уже тричі оцінювались у рамках проведення модульних вибіркового обстежень з питань трудової міграції. Обстеження проводилися в Україні силами органів статистики, Українського центру соціальних реформ, Інституту демографії та соціальних досліджень за сприяння МОП у 2008 [3], 2012 [4] та 2017 роках [5]. Одним із питань модульного обстеження було дослідження намірів постійних членів домогосподарств щодо виїзду за кордон з певних зазначених в опитуванні причин. Серед причин, які ми трактуємо як підстави для тривалого перебування за кордоном та високої ймовірності не повернутися в Україну, – возз'єднання сім'ї, пошук роботи та виїзд на роботу, навчання, сімейні обставини, бажання змінити місце проживання.

У регіональному вимірі показники обстеження не були високо точними, тому були узагальнені за п'ятьма економічними зонами. При цьому належність областей до економічних груп розподілили в обстеженнях наступним чином: Північ (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області та м. Київ), Схід (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області), Південь (Миколаївська, Одеська, Херсонська області), Центр (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області) та Захід (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області). Результати обстежень узагальнені у таблиці 1.

Результати обстежень свідчать про високі темпи зростання міграційних намірів українців за всіма економічними зонами, окрім Центру, де, очевидно, є сильний вплив метрополії Києва.

Отримані показники враховувалися нами як міграційний потенціал населення регіонів України та включалися поряд з іншими 17 показниками у дискримінантний аналіз для проведення класифікації регіонів

України за демографічно-валеологічною складовою якості людського потенціалу.

Слід зазначити, що демографічно-валеологічна компонента якості людського потенціалу регіонів України характеризується досить широким переліком показників, які відображають репродуктивний та міграційний потенціали, демовідтворювальні процеси, стан і тенденції змін здоров'я мешканців регіонів. Окрім показника міграційного потенціалу в аналіз було включено й внутрішні переміщення населення.

Одним із результатів дослідження, який окреслений у контексті тематики статті, було те, що показник міграційного потенціалу населення найбільше вплинув на розрізнення регіонів за ознакою якості людського потенціалу за демографічно-валеологічною компонентою.

Узагальнені кінцеві результати групування регіонів України за ЯЛП відтворено у таблиці 2 та на рис. 1.

Таблиця 1

Дані вибірових обстежень зовнішньої трудової міграції України щодо намірів виїзду за кордон за окремими причинами, %*

Показник	Північ	Центр	Південь	Схід	Захід
2008 рік					
Питома вага осіб, що планували виїзд за кордон з метою працевлаштування, навчання, повернення на роботу, возз'єднання з сім'єю, заміжжя чи одруження, бажання змінити місце проживання у загальній чисельності населення працездатного віку	5,9	54,3	18,0	13,4	54,3
2012 рік					
Питома вага осіб, що планували виїзд за кордон з метою роботи, пошуку роботи, навчання, возз'єднання з сім'єю, із сімейних обставин у загальній чисельності населення віком 15-70 років	11,2	43,5	48,6	10,4	72,0
2017 рік					
Питома вага осіб, що планували виїзд за кордон з метою роботи, пошуку роботи, навчання, возз'єднання з сім'єю, із сімейних обставин у загальній чисельності населення віком 15-70 років	16,0	28,9	65,7	40,8	73,2

* - узагальнено авторкою за [3-5].

Таблиця 2

Класифікація регіонів за рівнем якості людського потенціалу (демографічно-валеологічна компонента), отримана у результаті проведення дискримінантного аналізу*

Класифікаційні групи за ЯЛП	Регіони
Висока	Київська, Львівська, Одеська
Середня	Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Хмельницька, Волинська, Миколаївська, Херсонська, Дніпропетровська, Вінницька, Житомирська, Рівненська, Черкаська
Нижче середнього	Запорізька, Полтавська, Тернопільська, Харківська, Чернігівська, Чернівецька, м. Київ
Низька	Луганська, Донецька, Сумська

* - авторські розрахунки

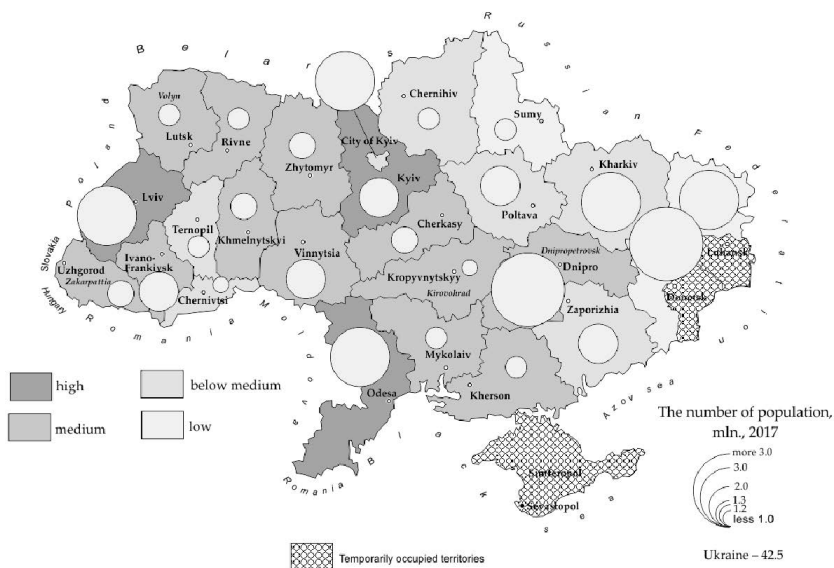

Рис. 1. Диференціація рівня якості людського потенціалу за демографічно-валеологічною компонентою та чисельність населення регіонів України*

* - авторська розробка

Результати дослідження акумулюються у таких **висновках**. Львівську, Київську та, особливо, Одеську області не можна назвати однорідними регіонами. Однак об'єднання їх в одній групі з високою якістю людського потенціалу пояснюється додатними показниками внутрішнього міграційного приросту, що призвело до меншого середнього віку населення, меншого демографічного навантаження, вищої частки жінок фертильного віку, вищого співвідношення шлюбів до розлучень, вищої самооцінки населенням свого здоров'я. При цьому традиційно вищі показники захворюваності в Одеській області не вплинули визначально на зарахування її до цієї групи. Тому особливо актуальною є розробка активної сприятливої міграційної політики для регіонів (і країн), які відчувають демографічні труднощі.

Водночас регіони, які потрапили у групи з рівнем якості людського потенціалу нижче середнього, характеризуються глибшими процесами як природної, так і міграційної депопуляції. Особливо цей вплив помітний у Сумській області, яка потрапила у групу з низькою якістю поряд із регіонами проведення антитерористичної операції. Інші тенденції, характерні для Сумської області, – низька самооцінка населенням щодо свого здоров'я, найнижчі в Україні витрати домогосподарств на харчування.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити деякі узагальнення.

По-перше, регіони України значно різняться між собою у процесі формування демографічно-валеологічних характеристик якості людського потенціалу, і одну з визначальних ролей у цьому відіграють показники міграції. Усі інші характеристики (захворюваності, демографічного відтворення, психічного здоров'я) відіграють важливу, але статистично менш важливу роль у розрізненні регіонів. Таким чином, активна міграція і надалі поглиблюватиме асиметричність економічного розвитку.

По-друге, в умовах демографічної депопуляції, активізації просторової мобільності населення міграційні переміщення зумовлюють значні якісні втрати у людському розвитку регіонів-донорів.

По-третє, співставлення міграційних настроїв населення щодо довготривалих переміщень та результатів оцінки якості людського потенціалу дає підстави прослідкувати обернений взаємозв'язок між ними. Доречним буде звернення до висновків І. Франка, наведених вище, про активність та працелюбність, відповідальність та небайдужість тих, хто має намір емігрувати. Такі особи справді зміцнюватимуть культурний дух та єднатимуть українську діаспору, однак завданням держави є створювати сприятливі соціально-економічні умови для них удома, або ж сприяти поверненню мігрантів.

По-четверте, якщо концептуалізувати питання урегулювання міграційних переміщень як елемента творення якості людського потенціалу, то

досягнення цієї мети має бути узагальнене в ідеологію, яка базується на основних ціннісних постулатах українців у частині господарської культури. Індивідуалізм підприємництва та схильність до кооперативної праці – ті засадничі ідеї, які у культурологічному плані допоможуть підвищити якість людського потенціалу. Для українця ці цінності є геокультурними кодами, які мають енергетичне наповнення, містять начала самоорганізації і можуть бути активізованими у сприятливих умовах.

Список літератури

1. Біль М. М. Фактори самоорганізації трудових мігрантів у площині соціокультурологічних наслідків міграції. Молодий вчений. 2015. № 2 (17). С. 92–97.
2. Грицак Я. Хто такі українці і чого вони хочуть? Науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти «Доба». 2011. №1. С.6-15.
3. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Будапешт: МОП. 98 с.
4. Зовнішня трудова міграція України: звіт про результати модульного вибіркового дослідження. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. 120 с.
5. Зовнішня трудова міграція України: статистичний бюлетень за результатами модульного вибіркового обстеження. Київ: Державна служба статистики. 36 с.
6. Прокопович Ф. Етика. Філософські твори: у 3 т. Київ: Наук. думка, 1979–1981. Т. 2. С. 503–514.

РОЛЬ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ РЕІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ

Інна Ахновська
канд. екон. наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
i.akhnovska@donnu.edu.ua

За даними Міністерства соціальної політики, на постійній основі за межами України працює 3,2 млн громадян, на тимчасовій основі – від 7 до 9 млн осіб. У 2016–2017 навчальному році було 77 424 особи з українським громадянством, які навчались у закордонних університетах. Якщо врахувати, що в українських ЗВО (університети, академії та інститути усіх форм власності) на денних програмах тоді навчалось приблизно 900 тис. осіб, то за кордоном здобувало освіту близько 8% від загальної кількості студентів. Найчастіше їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини [1]. Крім того, у зв'язку з розвитком блогосфери, в останні роки поширеним є тревел-блогерство. Діти таких батьків-блогерів, як правило, є хоумскулерами і навчаються дистанційно. Великою проблемою є також реінтеграція осіб, які проживають у Криму, Донецькій та Луганській областях. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України, до 2031 року населення нашої країни скоротиться до 39,5 млн осіб. Таким чином, одним із основних обов'язків держави, поряд з першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної кризи, розбудови миру та соціальної злагоди залишається реінтеграція мігрантів. Одним з інструментів цього є механізм відкритої освіти.

Роль відкритої освіти у суспільстві на сьогодні встановлено в роботах О. Захарова, І. Колеснікової, А. Хуторського, О. Є. Висоцької, О. Ю. Коржилової, М. П. Лещенко, А. В. Яцишин. Спробу розглянути відкриту освіту як систему здійснено в наукових працях Р. Бужикова, Л. Виноградова, Б. Шуневича. Теоретичні основи процесу дистанційного навчання розглядаються в роботах В. Кухаренко, Н. Морзе, В. Олійник, Є. Полат, О. Рибалко та інших. Проблеми впровадження інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес досліджують В. Биков, М. Жалдак, М. Кадемія та ін. Характерні особливості віртуальних комунікацій досліджено у наукових працях В. Слободяна, Г. Остапенко, О. Висоцької.

Реформування економіки неможливе без змін в освітньому процесі. Оскільки сьогодні ще немає однастайності серед науковців щодо

визначення понять «відкрита освіта», «віртуальні комунікації», «дистанційна освіта», «дистанційне навчання» та «e-learning», вважаємо доцільним з'ясувати сутність цих термінів. Аналіз літературних джерел [2–4] дозволяє зробити висновки, що деякі вчені: а) ототожнюють терміни «відкрита освіта», «електронне навчання», «онлайнове навчання», «віртуальне навчання»; б) вважають терміни «відкрита освіта» та «евристична освіта» синонімічними; в) під «відкритою освітою» розуміють слабоформалізовану освітню систему, в якій доступ до освітніх ресурсів надається усім охочим без перевірки вхідних параметрів знань (вступних іспитів), і в якій використовуються технології (в тому числі дистанційні), що максимально враховують бажання та можливості того, хто навчається. Погоджуючись із наведеним вище визначенням, наголосимо на різниці понять «відкрита освіта» та «дистанційна освіта». Під дистанційною освітою будемо розуміти відкриту систему навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і студентом за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Терміни «дистанційна освіта», «дистанційне навчання» та «e-learning» є взаємопов'язаними, але кожен має своє змістове навантаження. Так, при дистанційній освіті та дистанційному навчанні учбові матеріали можна доставляти кур'єром або поштою. Тобто, при дистанційному навчанні суб'єкти навчального процесу – учень і вчитель, знаходяться на відстані, при цьому спосіб передавання матеріалу наразі не має значення. Дистанційне навчання – це така організація навчального процесу, у якій основна увага приділяється самостійній роботі студента. Основні принципи дистанційного навчання – це встановлення інтерактивного спілкування між студентом та викладачем без їх безпосередньої зустрічі та самостійне засвоєння певного масиву знань і навичок за обраним курсом при використанні певних інформаційних технологій. При цьому здобувачі дистанційної освіти, як правило, отримують підтвердження здобутих знань і навичок (диплом, сертифікат), при дистанційному навчанні це не обов'язково, оскільки результатом навчання є не документ, а саме здобуті знання та навички. При «e-learning» весь навчальний матеріал представлений тільки в електронному вигляді: це навчання за допомогою Інтернету і мультимедійних засобів, а також управління освітнім процесом і автоматизація документообігу освітніх закладів. Під віртуальними комунікаціями ми розуміємо спілкування між комунікантами за допомогою глобальної комп'ютерної мережі Інтернет та здійснення обміну інформацією між суб'єктами комунікації.

Дослідимо феномен відкритої освіти більш детально, для початку окресливши основні етапи її становлення. На першому, початковому

етапі (70–80-ті рр. XX століття) створено Відкритий Університет у Великій Британії (1969 р.); тоді ж спостерігалось розповсюдження ідеї відкритої освіти передовими країнами світу. На другому, адаптаційному етапі (90-ті рр. XX століття) різні міжнародні фонди здійснювали підтримку просвітницьких центрів, корегуючи їх діяльність під власне бачення. На третьому, масовому етапі (2000-ні роки – поточний час) з кожним роком зростала кількість користувачів ресурсів відкритої освіти. На четвертому, інституційному етапі за всіма ознаками розвитку суспільних відносин очікуємо в майбутньому перетворення відкритої освіти в загальний стандарт навчання на усіх рівнях.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з питань функціонування відкритої освіти [2–4] дозволяє відзначити такі типові її особливості: безпосередній навчальний процес; індивідуалізацію та особистісну спрямованість процесу навчання, адже людина навчається самостійно, практично не відволікаючись, і має високий рівень мотивації; доступність такої освіти для всіх верств населення незалежно від географічного місця знаходження та матеріального достатку; гнучкість, тобто здатність слухачів навчатись у зручний час та у зручному місці; вільне користування різноманітними інформаційними системами споживачами освітніх послуг, наслідком чого є розвиток інформаційної культури в суспільстві; технологічність, що передбачає використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій з боку викладачів та тьюторів; охоплення – кількість споживачів освітніх послуг не є критичним параметром, що дозволяє забезпечити масовість навчання одночасно з індивідуальним підходом до кожного споживача; координованість – у плані впровадження посади наставника-консультанта і введення функції координатора навчального процесу; модульність: можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів; інтерактивність; інтеграція всіх способів засвоєння людиною світу; розвиток і включення в процеси синергетичних понять про відкритість світу, цілісності та взаємозв'язку людини, природи й суспільства; зміна ролі викладача (викладач виконує функцію не вихователя і оцінювача, а мотиватора); паралельність, що полягає у здійсненні навчання одночасно з професійною діяльністю, без відриву від виробництва або іншого виду діяльності; віддаленість – відстань від місця знаходження студента до освітньої установи (за умови якісної роботи зв'язку) не є перешкодою для ефективного освітнього процесу; асинхронність – у процесі навчання студент і викладач працюють за зручним для кожного розкладом; соціальна рівність, тобто реалізація

ідей соціальної рівності в освіті через отримання рівного доступу для її здобуття; інтернаціональність: можливість одержати освіту в навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни та надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, які проживають за кордоном, що особливо важливо для учнів, батьки яких подорожують світом або працюють в інших країнах, і дитина подорожує разом з ними; економічність: економія витрат матеріальних, фінансових і людських ресурсів засобами використання технологій відкритої освіти; рентабельність – під цією особливістю мається на увазі економічна ефективність дистанційного навчання.

У відкритій освіті доступ до освітніх ресурсів забезпечується кожному учневі чи студентові, без перевірки вхідних параметрів знань (вступних іспитів), в якій використовуються технології (в тому числі дистанційні), що максимальною мірою враховують бажання та можливості того, хто навчається (наприклад, платформи Prometheus, EdEra, Khan Academy та інші). Суб'єктами (користувачами) таких освітніх послуг нерідко стають цілі сім'ї.

Українська економіка потребує сьогодні нових ресурсів для пришвидшення темпів розвитку. Мігранти з України є носіями знань щодо особливостей економіки тих країн, де проживають зараз, а також знають особливості нашої країни, бачать можливості впровадження елементів іноземного досвіду, що надає їм конкурентні переваги на ринку праці, а повернення їх додому є одним із найважливіших завдань сьогодення. Саме освіта є інструментом формування свідомості людини, тому збільшення кількості якісних українських ресурсів відкритої освіти є перспективним напрямком.

Список літератури

1. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/2018 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>.
2. Висоцька О. Є. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства. Веб-кафедра менеджменту освіти та психології. URL: http://virtkafedra.ucoz.-ua/el_gurnal/pages.pdf.
3. Коржилова О. Ю. Відкрита освіта як глобальна освітня система: стан та розвиток. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. №3 (37). С. 48–53.
4. Лещенко М. П., Яцишин А. В. Відкрита освіта у категоріальному полі вітчизняних і зарубіжних учених. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. Том 39. №1. С. 1–13.

ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

Наталія Бойко,
магістр історії, аспірант кафедри
етнології і археології
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
nataliaivanivnaboiko@gmail.com

Масова еміграція українців до Сполученого Королівства (дальше СК) розпочалася наприкінці 50-х рр. ХХ ст. Так, у 1946–1949 рр. сюди переїхали три великі групи українців: 3–6 тис. чол., які воювали у складі Другого польського корпусу під британським командуванням («Корпус Андерса»); близько 8,5 тис. колишніх вояків дивізії СС «Галичина»; 21 тис. українців з таборів для переміщених осіб у Німеччині й Австрії [2, с. 24]. За підрахунками дослідників, на початку 50-х рр. на території СК перебувало біля 46 тис. осіб. Оскільки в основному це були колишні вояки різних військових формувань, кількість чоловіків у 4 рази перевищувала кількість жінок. Наслідком такої диспропорції було одруження чоловіків-українців із жінками інших національностей [1, с. 34]. Близько 40 % чоловіків цього покоління еміграції залишилися неодруженими [6]. Власне переселенців 50-х рр. дослідники відносять до першого покоління українців-мігрантів Англію.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у зв'язку із важкими соціально-економічними умовами в Україні розпочалась друга масова хвиля еміграції українців до Великої Британії (дальше ВБ). Згідно з даними Посольства України у Великобританії, на території СК зафіксовано майже 70 місць компактного проживання українців. Найчисельніші громади українців знаходяться в Лондоні, Манчестері, Брадфорді, Ноттінгемі, Ковентрі, Лестері, Единбурзі та Кардіфі [6].

Офіційна статистика кількості етнічних українців у ВБ на сьогодні відсутня. На думку керівників українських громадських організацій, чисельність їхніх співвітчизників у СК на сьогодні становить близько 30 тис. осіб, які об'єднують представників першого та другого покоління еміграції [8]. Назвати загальну чисельність громадян України, які перебувають у СК, неможливо з огляду на відсутність відповідної статистики, методології її визначення, а також відсутності реєстрації при виїзді громадян за межі країни. Більше того, у зв'язку із подіями на Сході України та в Криму емігрантський потік українців до ВБ набрав ще більших обертів, що дає

підстави окремим науковцям говорити про чергову хвилю української еміграції до ВБ [5].

Важливою складовою діяльності українців у СК є відповідні громадсько-культурні запити, які в основному зосереджуються та реалізуються в межах діяльності громадських організацій та освітніх закладів. Українці першої емігрантської хвилі на території СК створили цілу мережу громадсько-культурних організацій, які можна згрупувати за напрямками їхньої діяльності: 1) громадські організації загального характеру (наприклад, Організація Українських Жінок, яка діє від 1948 р. до сьогодні); 2) церковно-релігійні інституції (Українська Католицька Церква діє з 1947 р. до сьогодні; Українська Автокефальна Православна Церква діє з 1947 р. до сьогодні; 3) молодіжні організації (Спілка Української Молоді діє з 1948 р. до сьогодні; «Пласт – Українська Скаутська Організація», діє з 1948 р. до сьогодні); 4) ветеранські об'єднання (Об'єднання колишніх вояків-українців у Великій Британії діє з 1949 р. сьогодні); 5) студентські та академічні товариства (українські товариства в Кембриджському (засноване 2000 р.) та Оксфордському (2005 р.) університетах; 6) фахові об'єднання (Спілка Українських Учителів і Виховників (1955–2012 рр.); 7) інформаційно-політичні осередки (Британська група Української Гельсінської Спілки, 1989–1990 рр.); 8) культурно-освітні установи (Бібліотека і Архів ім. Тараса Шевченка, 1947 – донині; 9) допомогіві установи; 10) земляцькі товариства; 11) британсько-українські організації (Британсько-Українська Правнича Асоціація, діє з 1993 р. – до сьогодні); 12) координаційні комітети [7]. З цього приводу Н. Волхова зауважує, що однією із особливостей української еміграції до ВБ була її висока організованість [1, с. 34].

Окремі із перерахованих організацій активно діють до нашого часу. Зокрема найчисельнішою українською громадською організацією у СК є «Союз українців у Великій Британії» (СУБ), заснований 1946 р. У наш час організація нараховує близько 2 000 членів. До складу СУБ входять 28 місцевих відділень та 19 осередків. Всього у власності організації знаходиться 35 приміщень по всій території ВБ, в яких розташовані українські клуби та школи українознавства. Окрім СУБ у СК активно функціонує Об'єднання українців у Великій Британії, яке нараховує 350 членів. Після здобуття Україною незалежності Об'єднання подарувало державі Україна будинок в Единбурзі, де сьогодні розташоване Генеральне консульство України. Організація також надала для довготермінового користування приміщення, в якому сьогодні функціонує консульський відділ Посольства України в Лондоні.

Друга хвиля українських емігрантів у СК також спричинила створення громадсько-культурних організацій, таких як: Україно-Британський

Сіті Клуб (засновано 2005 р.; мета – сприяння комерційним зв'язкам між СК та Україною), Британсько-Українське Товариство (засновано 2007 р.; мета – посилення зв'язків між Україною та Великою Британією на всіх рівнях); «Юкрейнієн евентс ін Лондон» (засновано 2014 р.; мета – інформування про українські культурні та інші заходи в СК) [4]. Так, лише Українсько-Британський Сіті Клуб нараховує близько 500 членів, серед яких – фізичні особи, компанії, представництва, банки, корпорації, які співпрацюють з Україною.

Важливою складовою громадсько-культурного та просвітянського життя українців у СК є шкільництво. На сьогодні у ВБ діє 9 українських суботніх шкіл, в яких працюють 70 вчителів та навчається понад 400 учнів. У школах діти вивчають українську мову, історію, географію та культуру. Більшість шкіл працюють при відділах СУБ. Викладацький склад шкіл об'єднаний у «Спілку Українських Вчителів і Виховників». Окрім суботніх шкіл також діють інші навчально-освітні заклади. Для прикладу, Школа слов'янських та східноєвропейських наук та Університет св. Андрія пропонують мовні курси для вивчення української мови та історії України. На базі Українського Інституту у Лондоні функціонують постійно діючі курси української мови. В Українській видавничій спілці друкуються українські книги. У Лондоні функціонує українська книгарня, де можна придбати сучасні книги та періодику, що видається у ВБ та Україні. У Британській Бібліотеці є відділ україністики, який постійно поповнюється за рахунок бюджетних коштів новими надходженнями [8].

Однак, на сьогодні потрібно констатувати певну відокремленість та автономну діяльність представників першої мігрантської хвилі українців від другої. Такому розмежуванню сприяють кілька важливих факторів: різні світоглядно-групові орієнтири; побоювання новоприбулих українських мігрантів продемонструвати свій нелегальний статус в країні; різна ступінь інтеграції у британське суспільство. Поділ на старе та нове покоління мігрантів є закономірним явищем, зумовленим об'єктивною соціально-культурною дійсністю, адже, якщо мігранти 50–60-х рр. ХХ ст. уже пройшли повноцінне входження у суспільство, то мігранти останніх 10–15 років знаходяться лиш на певній стадії цього процесу. Як стверджує дослідниця О. Малиновська, різний час прибуття та соціальне становище в країні перебування мігрантів однієї етнічної спільноти може ускладнювати внутрішню консолідацію та інституціоналізацію діаспори й породжувати внутрішні суперечності [3, с. 248–249].

Зокрема, вихідці з незалежної України лише незначною мірою долучилися до діяльності організацій, заснованих післявоєнними поселенцями-українцями та їхніми нащадками [4]. Слід констатувати також

те, що післявоєнні українські поселенці на теренах СК розвивали своє суспільно-громадське життя навколо різного роду формальних організацій. Натомість сучасний світ розвинених глобально-інформаційних технологій зумовлює те, що громадсько-культурне комунікування між українськими мігрантами другої хвилі значною мірою відбувається у світі медіа.

Так, на сьогодні серед українців ВБ діє ціла низка груп у соціальних мережах «Facebook», «Telegram» та ін. Для прикладу, на одну тільки сторінку у «Facebook» під назвою «Radio kozachok new page» підписано 1600 українців-мігрантів (Організація громадського життя). У даній соціальній мережі також користуються популярністю такі групи: «Англія UA | Дошка оголошень»; «Англія UA | Робота»; «Англія UA | Житло»; «Англія UA | Перевізники». Натомість у «Telegram» поширеними є групи «Робота для україночок»; «Перевізники UA | УК»; «Лондонські Лейбора»; «Лондонські Фіксера»; «Лондонські Пластера»; «Бріклеєри UA | УК»; «Плиточники UA | УК»; «Електрики UA | УК»; «Пейнтнери UA | УК»; «Іміграційні поради»; «Бухгалтерські поради»; «Фанати спорту»; «Медичні поради»; «Подорожі і відпочинок»; «Лондонські знайомства»; «Scotland UA | УК»; «Manchester UA | УК»; «Birmingham UA | УК». Таким чином, соціальні мережі групують між собою українців за професійною ознакою, а також сприяють вирішенню низки соціально-культурних запитів. Водночас спілкування у медіапросторі виявляється недефективним способом мобілізації українців для участі у тому чи іншому культурному заході.

На відміну від української міграції 50-х рр., серед представників сучасної хвилі простежується певне гуртування за професійно-виробничою специфікою, згідно з якою в першу чергу об'єднуються особи, які працюють на одному підприємстві чи зайняті одним видом діяльності. Тут слід відзначити той факт, що у більшості випадків українські мігранти нового покоління являють собою високоосвічену верству, серед якої значна частина представників мають вищу освіту, зокрема мистецько-творчого спрямування. Для них організація громадсько-культурних заходів – самореалізація особистісного творчого потенціалу. Тому саме українці сучасної міграції на території ВБ долучились до створення та діяльності національних творчих колективів: «Мрія» (м. Брадфорд), «Дніпро» (м. Ноттінгем), «Булава» (м. Ковентрі); танцювальних гуртів: «Метелик» (м. Редінг), «Орлик» (м. Манчестер) [8].

Однак, попри певне розмежування, між представниками двох емігрантських хвиль українців простежуються й певні інтегративні процеси. Чільне місце у цьому належить церковним інституціям. Роль церкви як важливого осередку не тільки духовності, але й соціально-культурного спілкування серед українців ВБ не зменшується. Церква й надалі про-

довжує відігравати чільне місце у процесі адаптації та пристосування до нових умов, адже задовольняє не тільки духовно-моральні запити українства, але також є місцем культурного та соціального гуртування. Часто священники після закінчення Служби Божої роблять оголошення, у яких повідомляють представників своєї громади про наявність тієї чи іншої робочої вакансії чи інші важливі для мігрантів потреби. Одночасно церковна громада виступає ініціатором проведення культурно-масових та національно-патріотичних заходів серед українства.

Об'єднують інтереси двох поколінь українців-мігрантів у СК також навчальні та відпочинкові установи й заходи. Так, значна кількість українців другої хвилі міграції віддає своїх дітей до створених першим поколінням українців-мігрантів суботніх шкіл та молодіжних організацій (СУМ і «Пласт»), а деякі самі стають учителями або вихователями [4]. Зауважимо, що «сумівці» щорічно проводять літні збори в таборі «Тарасівка» біля Дербі. Щороку в день Святої Трійці туди з'їжджаються українці з усієї ВБ, щоб відзначити Свято Героїв. Дійство супроводжується міжконфесійною літургією та концертами. Саме на «Тарасівці» щороку у другу суботу липня відбувається найбільший у Великій Британії український фестиваль та ярмарок.

Список літератури

1. Волхова Н., Ольхова О. Громадсько-політичне життя української діаспори у Великобританії та його особливості. URL: http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/1531/Zbirnik_politologiya_35-39.pdf (дата звернення: 10. 09. 2019)
2. Історичні зв'язки Великої Британії з Україною до 1991 р. URL: http://elibrary.ivinas.gov.ua/466/1/Entsyklopedia_verska-10-30 (дата звернення: 10. 09. 2019).
3. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
4. Організація громадського життя – створення та розвиток мережі добровільних об'єднань українців та інших громадських установ у Сполученому Королівстві (СК) URL: <http://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/01/hromzhyttia-u.htm> (дата звернення: 10. 09. 2019).
5. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів XXI століття : наукове видання / наук. ред. У. Я. Садова. Львів, 2019. 110 с.
6. Українці Великої Британії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96_%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%91%D1%80%D0 (дата звернення: 10. 09. 2019).
7. Українці в Сполученому Королівстві. Інтернет-енциклопедія. Перелік організацій українських (та британсько-українських) об'єднань та установ у Сполученому Королівстві. URL: <http://www.ukrainiansintheuk.info/ukr/01/peredikorh-u.htm> (дата звернення: 10. 09. 2019).
8. Українці у Великій Британії. URL: <https://uk.mfa.gov.ua/ua/ukraine-uk/ukrainians-in-uk> (дата звернення: 15. 09. 2019).

ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ, СУТНІСТЬ ТА НАСЛІДКИ

Владислав Болгов
канд. екон. наук, доцент кафедри підприємництва,
корпоративної та просторової економіки,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
v.bolgov@donnu.edu.ua

Отримавши незалежність, Україна стала повноправним членом глобальних економічних відносин. Однак, за останні 28 років у міжнародному поділі праці вітчизняна економіка все більше перетворюється на постачальника ресурсних товарів на ринки інших країн, в тому числі і трудових ресурсів.

В економічній теорії визначальним фактором економічного розвитку є людина як носій людського капіталу. Як стверджує Васильєва О. О.: «Людський капітал є специфічним капіталом, оскільки він стає джерелом майбутніх доходів і задоволення інших потреб (соціальних, моральних, творчих); людським він називається тому, що його володарем є людина, особистість. Поняття капіталу є похідним від людського капіталу, оскільки завдяки знанням, вмінням, здібностям людини створюється капітал взагалі. Основними складовими людського капіталу, що забезпечують його формування, розвиток та ефективну реалізацію, є: здоров'я, рівень освіти, знань, добробут, рівень життя населення» [3, с. 9].

Для початку необхідно визначитись з дефініціями та поняттями. Як відомо, міграційні процеси в суспільстві складаються з двох складових, що мають протилежні напрямки:

- імміграція – це рух людей з-за кордону до певної країни з метою тривалого терміну перебування, включно з отриманням громадянства;
- еміграція – це рух людей за межі країни на тривалий строк, включно зі зміною місця проживання.

Для визначення тенденцій міграційних процесів в Україні проаналізуємо таблицю 1, у якій наведені офіційні дані Державної міграційної служби України про кількісний склад еміграційних та імміграційних течій в нашій державі.

Таблиця 1. Динаміка міграційних процесів в Україні за 2015–2018 рр.

Рік	Емігрувало на постійне проживання, осіб	Емігрувало на тимчасове проживання, осіб	Емігрувало всього осіб	Іммігрувало осіб
2015	27183	23456	50639	16795
2016	26118	29752	55870	14767
2017	27007	32671	59678	15344
2018	24195	56199	80394	14294

Більш наочно наведені в таблиці 1 показники ілюструю рис. 1

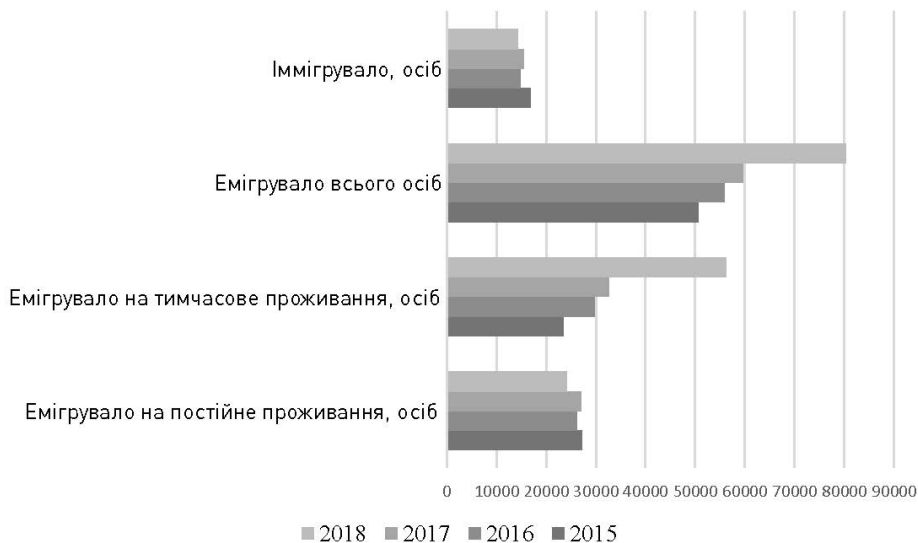

Рис. 1. Графік зміни міграційних процесів в Україні за 2015–2018 рр.

Проаналізувавши статистичні дані, можна сміливо стверджувати, що за останні чотири роки зберігається стійка тенденція до збільшення кількості осіб, які виїжджають з України за кордон, переважно через еміграцію на тимчасове проживання, яка збільшилась у 2018 році в 2,4 рази у порівнянні з 2015 роком. У той же самий час імміграція має незначні тенденції до зменшення.

Як стверджують вітчизняні та закордонні фахівці, реальна кількість українців, що від'їжджають за кордон, значно перевищує офіційні дані. За неофіційними даними постійно за кордоном знаходиться від 4,5 до 5 млн українських заробітчан.

За свідченням даних опитування, яке провела соціологічна група «Рейтинг», емігрувати з України хочуть 35% українців, а працювати у США та ЄС бажає 44% опитаних громадян, з них: 37% українців хотіли б працювати у Німеччині, 26% – у Польщі, 22% – у США, 21% – у Канаді, 16% – у Чехії, 15% – в Італії, 14% – у Великобританії, по 12% – у Франції та Швеції, 11% – в Ізраїлі, 9% – в Іспанії, 7% – у Нідерландах, 6% – в Росії [1, с. 154].

Націленість на міграцію серед громадян України за віковим показником виглядає наступним чином: молодь – 68%, серед осіб середнього віку – 52%, серед осіб старшого віку – 20% [1, с. 154].

За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України, за сучасних міграційних тенденцій до 2031 року населення України може скоротитися до 39,5 мільйонів осіб [4, с. 89].

Причинами виїзду за кордон є переважно трудові чинники, а сімейні фактори стимулюють повернення на батьківщину. Причини зворотної міграції з незначними варіаціями майже однакові для різних груп поверненців, незалежно від їхнього віку, статі, побутових умов тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що економіка України втрачає значний ресурс, який може слугувати драйвером розвитку.

Список літератури

1. Болгов В. Є., Морочило Н. М. Україна в процесах міжнародної міграції робочої сили. Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами : матеріали III Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. Луцьк. 2018. С. 153–154.
2. Болгов В. Є., Вронський М. О. Вплив трудової міграції на трансформацію українського ринку праці. Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами : матеріали III Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. Луцьк. 2018. С. 155–156.
3. Васильєва О. О. Людський капітал в агропромисловому комплексі. Причорноморські економічні студії. 2016. № 11. С. 7–11.
4. Майданік І. П. Контекстуальні параметри зворотної трудової міграції в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2019. № 2 (36). С. 81–95.
5. Офіційний сайт Державної міграційної служби України. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Галина Вербицька
канд. екон. наук, доцент
кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»
galinaverbicka@ukr.net

В умовах євроінтеграції трудова міграція відіграє значну роль. Країни Центральної та Східної Європи, які стали членами ЄС, одразу після набуття членства переживали масштабні еміграційні хвилі до більш розвинутих країн ЄС, що пропонували вищі доходи. Для того, щоб не втрачати економічний розвиток через нестачу робочої сили, деякі країни робили сміливий крок: залучали іммігрантів з інших країн на свій ринок праці.

Зростання інтересу українців до країн ЄС пов'язане, перш за все, з пошуками кращої долі, проте всіх їх об'єднує одне – вищий рівень оплати праці в Європейському Союзі. Трудова міграція в ЄС сприяє зростанню рівня життя багатьох сімей, зниженню бідності, зменшенню тиску на вітчизняному ринку праці, можливості відкрити власну справу. Трудова міграція українських громадян є циркулярним явищем, адже більшість цих людей часто їде працювати в країни ЄС, повертається додому, а через деякий час знову вирушає на заробітки.

Проблемою дослідження трудової міграції в нашій країні є недовіра статистичної бази, адже її розмір має приблизний характер і засновується на експертних оцінках та непрямих даних. Міграційні процеси здебільшого мають стихійний характер, тому що більшість мігрантів перебуває в країнах нелегально. Так, найбільший відсоток таких осіб перебуває в Польщі (56,2%) та Італії (36,2%). Серед країн, де найбільша кількість українських мігрантів (близько 50%), можна назвати Чеську Республіку, Португалію, Іспанію [1, с. 38].

Варто зазначити, що українські трудові мігранти мають найвищий відсоток освіченості (37%) серед мігрантів, які мають завершену вищу освіту. Проте це не означає, що освіта і досвід відповідають потребам ринку праці країни призначення. Як відзначають аналітики, велика кількість освічених та талановитих людей (інженери, лікарі, фахівці з інформаційних технологій), які працюють за кордоном, сприяють певному

Україна входить до переліку країн, які отримують найбільші суми переказів мігрантів. Упродовж першого півріччя 2018 року сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, майже в дев'ять разів перевищувала суму коштів, відправлених за її межі (рис. 1) [3].

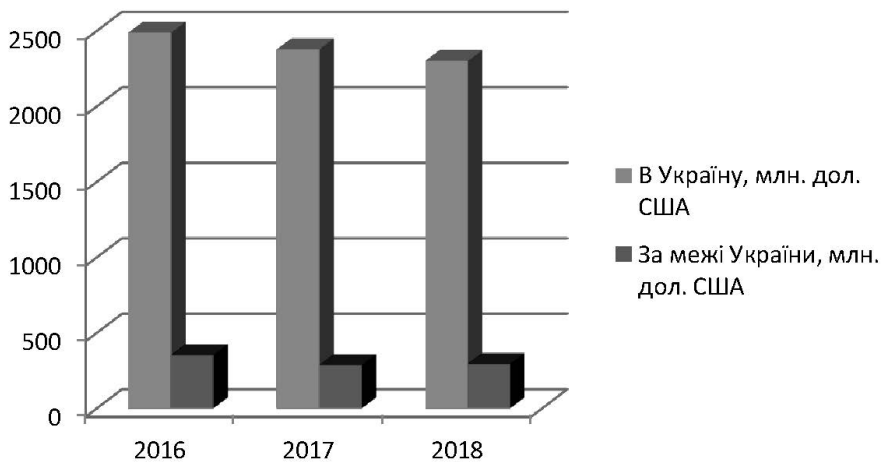

Рисунок 1. Обсяги переказу коштів з використанням міжнародних систем переказу за 2016–2018 рр.

Переважна більшість мігрантів використовує неофіційні методи грошових переказів у країну, тому сума заробітчанських грошей, яка надходить в Україну, є значно більшою. Найпопулярнішими неофіційними методами є особисте привезення коштів, передача їх водієм автобуса чи туристичною агенцією. З офіційних методів мігранти надають перевагу операторам грошових переказів, таких як WesternUnion, Money Gram та банківським переказам.

Незважаючи на значні інвестиції в економіку України зі сторони заробітчан, трудова міграція в ЄС в цілому не відповідає інтересам України, оскільки виїжджає найбільш працездатне населення, серед якого значна кількість високоосвічених людей, що призводить до суттєвого погіршення трудового потенціалу нашої країни. Тому пріоритетними завданнями української влади є створення достатньої кількості робочих місць, що призведе до зростання ВВП та покращення рівня життя населення в цілому.

Список літератури

1. Бережна Н. І. Міжнародна міграція робочої сили та шляхи її регулювання на державному, місцевому та особистісному рівнях. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2018. Вип. 3 (46). С. 37–40.
2. Кваша О. С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактори, стан та наслідки для України. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 10. С. 535–540.
3. Національний банк України [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=64288362&cat_id=105262 (дата звернення 23.09.2019 р.).

FB-СПІЛЬНОТИ ЯК ОДНА ІЗ СУЧАСНИХ ФОРМ ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В ІТАЛІЇ

Оксана Галайчук

к. філол. н., мол. наук. співроб.

Міжнародного інституту освіти, культури і зв'язків з діаспорою,
Національний університет «Львівська політехніка»

ok_halaychuk@ukr.net

Однією із сучасних форм громадського активізму українців діаспори є такий різновид інтернет-груп як фейсбук-спільноти. Мета цих, як і будь-яких інших інтернет-груп, об'єднати людей за спільними інтересами, максимально швидко поширювати різноманітні матеріали, рекламу, оголошення, забезпечити можливість листування, привітання, обговорення гострих тем тощо.

Зрозуміло, що особливо активні у цьому плані fb-групи, адміністраторами яких є представники останньої хвилі трудової міграції. Початковими учасниками цих груп були українці, які поїхали на тимчасову або постійну роботу за кордон (пізніше до них долучилися родичі, друзі, знайомі та студенти, що приїхали на навчання) і потребували спілкування зі співвітчизниками, аби уникнути почуття самотності та ностальгії.

Наприклад, однією з найактивніших fb-груп, які об'єднують і координують український рух в Італії, є «Українці в Італії». Групу створено 1 липня 2010 р. і станом на другу половину 2019 р. вона налічує 144 114 осіб. Як зазначають її адміністратори, «УВІ» – це група українців, які проживають в Італії, планують сюди приїхати чи цікавляться країною» [2]. Її учасники дописують про життя українців в Італії, діляться інформацією про звичаї і традиції автохтонів, попереджають про ризики, які очікують новоприбулих, проводять цікаві дискусії на суспільні теми, допомагають один одному у пошуку роботи, житла, шкіл, садочків, діляться новинами з італійського законодавства, яке стосується емігрантів, постять відомості з України і про Україну. Звичайно, діляться рецептами місцевої кухні, жартують, вітають один одного з днем народження, іменинами, релігійними святами, домовляються про безпосередні зустрічі, сперечаються і, головне, жваво коментують усі дописи українською (іноді російською) мовою.

Учасники групи також активно організовують поїздки на фестивалі української культури не лише в Італії, а й в інших країнах Європи, діляться адресами бібліотек, центрів, які надають урядові та громадські послуги, поширюють інформацію про співвітчизників, які надають ритуальні послуги в Італії і здійснюють перевезення тіл померлих земляків з будь-якого міста Італії в будь-яке місто України, та ін.

На відміну від групи «Українці в Італії», яка є загальнодоступною і членами якої може бути будь-хто зацікавлений, fb-група «Українці в Італії чи Італія по-українськи» є закритою, а відповідно, її учасників і дописи можуть бачити лише самі учасники. Ця інтернет-спільнота створена 27 червня 2017 року і налічує 36 689 осіб. За словами адміністраторів, «група створена лише для українців, які проживають, працюють, вчаться чи за інших обставин знаходяться в Італії» [3]. Оскільки група «Українці в Італії чи Італія по-українськи» закрита для сторонніх користувачів, про активність її членів не маємо жодної інформації.

Фейсбук-спільнота «Український центр в Італії (найкраща група для українців в Італії)». Адміністратори групи заявляють, що «кожний українець, незважаючи на своє місцезнаходження в Італії і навіть в Україні, має змогу написати своє оголошення про пошук і надання роботи, пошук і оренду житла, продаж речей та надання послуг саме в нашій групі!!! А також висвітлення цікавих заходів та просто обговорення різних тем в нашій групі!!!» [5]. Створено цю групу 7 листопада 2017 р. (назву змінено 23 квітня 2018 р.) і налічує вона 7 275 учасників.

Ще одна інтернет-група українців в Італії «Українські оголошення в Римі!!!» є відкритою і пропагує себе як «Перша офіційна група в Римі для розміщення оголошень про оренду кімнат, postoletto, пошук роботи, надання послуг, продаж автомобілів, побутової техніки та інших речей» [4]. Групу створено 13 вересня 2016 р., вона налічує 23 953 учасників.

25 жовтня 2017 р. було створено ще одну групу – «Оголошення в Римі». Зараз вона налічує 2 687 осіб, є безкоштовною і закритою. За словами адміністраторів, група створена «для всіх, хто має потребу розмістити оголошення» [1]. Правила групи забороняють використовувати ненормативну лексику, виявляти зневагу до інших учасників, розпалювати ворожнечу, сперечатися на релігійні і політичні теми. Заборонено продавати продукцію, вказувати ціни; проводити акції опитування, збирати кошти і допомогу.

Опублікувати і прочитати різноманітні оголошення можна також у групі «Італія UA | Дошка оголошень» (загальнодоступна, налічує 3 264 ос.).

Знайти роботу в Італії допоможуть fb-групи «Робота та послуги в Римі» (загальнодоступна, налічує 5 140 ос.) та «Робота в Італії» (загальнодоступна, налічує 2 064 ос.).

Консультативну допомогу надають учасникам «Sindacato Ucraino Roma» (закрита, налічує 20 967 ос.). Також українці об'єднуються у fb-групи за місцем проживання («Українці в Болоньї єднаймося!» (загальнодоступна, 2 762 ос.), «DIASPORA UCRAINA IN ITALIA» (закрита, 16 507 ос.), «Українська громада Реджіо Емілії, Італія» (загальнодоступна, 1 198

ос.)), за інтересами/хобі («Італійсько-українська асоціація «КАЛИНА»» (загальнодоступна, 1 915 ос.)), за віком «УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ ІТАЛІЇ & ЗУСТРІЧІ (УМІЗ)» (закрита, 21 948 ос.) та ін.

Отже, якщо врахувати лише ті фейсбук-групи, які ми назвали, то загалом кількість їх учасників налічує 290 483 особи. Очевидно, що певний відсоток користувачів є учасниками відразу кількох груп, що свідчить про їхню активну діяльність у громадському житті українців в Італії, а збільшення кількості fb-груп і широкий спектр їхньої діяльності лише підтверджує той факт, що інтернет-спільноти є одним із виявів громадського активізму.

Список літератури

1. Оголошення в Римі. URL: <https://www.facebook.com/groups/299262270558341/> (дата звернення: 6 жовтня 2019 р.)
2. Українці в Італії. URL: https://www.facebook.com/groups/129796527060913/?multi_permaLinks=3344719902235210¬if_id=1570008449805904¬if_t=group_highlights (дата звернення: 3 жовтня 2019 р.)
3. Українці в Італії чи Італія по-українськи. URL: <https://www.facebook.com/groups/650965928431000/> (дата звернення: 3 жовтня 2019 р.)
4. Українські оголошення в Римі!!! URL: <https://www.facebook.com/groups/ReklamaRoma/> (дата звернення: 3 жовтня 2019 р.)
5. Український центр в Італії. URL: <https://www.facebook.com/groups/ukrogo.it/about/> (дата звернення: 6 жовтня 2019 р.)

УКРАЇНЬСЬКА ГРОМАДА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В ЯПОНІЇ¹

Сергій Гераськов
канд. філос. наук, доцент,
завідувач Центру соціальних та гуманітарних досліджень
Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень,
Національна академія державного управління при
Президентові України
sergii.geraskov@gmail.com

Сьогодні одним із найпотужніших агентів впливу на формування іміджу України у світі є українська діаспора. Українці, які проживають за кордоном, стали дуже важливим чинником сприйняття нашої держави в суспільствах інших країн. Як стверджує О. Мотиль, «Це правда, що Україна має співпрацювати з діаспорою, але, що набагато важливіше, Україна має зрозуміти, що без діаспори Україна сама не в стані поліпшити свій імідж. Діаспора має досвід, фінанси, інститути, вплив та знання світових мов. Україна тих чинників не має і довго не матиме. Отже без діаспори поліпшення іміджу неможливе» [1].

Офіційно українська діаспора чи особи, що набули статусу «закордонного українця», в Японії відсутні. Однак кількість українських громадян, які тимчасово проживають у Японії з метою навчання, роботи чи приватних справ, зростає. Існує неофіційна спільнота українців, які проживають в Японії, – «Краяни». Основною метою їх діяльності є популяризація України в Японії та надання підтримки тим, хто хотів би дати своїм дітям найважливіші елементи української освіти. Організація спочатку була створена як електронна поштова розсилка у березні 2000 року, а пізніше створила свою сторінку на Facebook. Вона не має формальної структури, формального членства чи керівних органів, її місія – консолідація українців, які живуть в Японії. «Краяни» – це здебільшого інтернет-спільнота, хоча заходи у реальному житті вона зазвичай організовує через онлайн-спілкування. Офіційної реєстрації учасників «Краян» немає, тому їхню точну кількість важко підрахувати. В цілому, через невелику кількість учасників її можна охарактеризувати як організацію з низькою активністю. Події Помаранчевої революції та революції Гідності в Україні спричинили деяке тимчасове поживлення як онлайн, так і оффлайн діяльності.

За статистичними даними Міністерства юстиції Японії, станом на червень 2018 року в Японії проживало 1824 українці [2]. Якщо проаналізувати

¹ Це дослідження було проведено у рамках програми довгострокових стажувань Японської фундації (The Japan Foundation). Автор висловлює щире подяку Японській фундації за надану можливість і допомогу в проведенні дослідження.

їх за віковими та гендерними характеристиками, то можна констатувати, що найбільш типовим українцем в Японії (48,3% від загальної кількості) є жінка у віковій категорії 20–40 років (див. рис. 1).

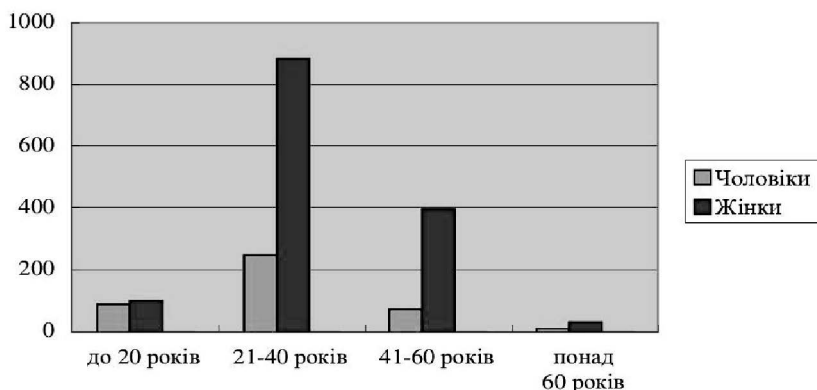

Рисунок 1. Українці, що проживають в Японії
(за віковими та гендерними характеристиками)

Після ретельного моніторингу Facebook-спільноти українців, які проживають у Японії, для нашого дослідження було обрано 10 категорій (науковці, студенти, моделі, дружини, працівники, чиновники, бізнесмени, митці, медійники, представники ГО), і з представниками від кожної категорії проведено глибинні інтерв'ю.

Отримані дані дозволяють нам зрозуміти, що найактивніші українські громади функціонують в м. Токіо, Йокогама, Осака, Кіото, Нагоя та Фукуока. Існують певні розбіжності в думках, але загалом респонденти мають консолідовані погляди на глобальні проблеми. Опитувані не назвали жодної офіційно зареєстрованої організації, що поширювала б українську культуру в Японії. Ймовірно, це могло б бути поясненням певних прогалин щодо знань про Україну в японському суспільстві, «ніби японці мають інше бачення історії, де Україна починається з часів СРСР, а до цього була якась *tabula rasa*. Як наслідок, молоді люди просто вважають, що вони знають, що таке Україна, а люди похилого віку сприймають її як Радянський Союз».

Українську громаду в Японії, з одного боку, називали більш активною, порівняно з російською, а з іншого – набагато менш активною, ніж українська громада в Австралії. Вона ініціювала деякі заходи, частину з яких підтримувала місцева влада, але загалом все зводилося до ентузіазму організаторів [3].

Ще один аспект формування іміджу України в Японії був віддзеркаленням складного процесу відносин «Україна – Росія». Російська агресія викликала різні реакції українців у Японії. Частина української громади зайняла проросійську позицію, при цьому вважаючи себе належною як до української, так і до російської культур. Вони відвідували заходи, що організовувались як укра-

їнською, так і російською громадами . Це викликало питання у проукраїнської більшості і плутанину серед японців, адже багато з них досі (!) вважають, що Україна та Росія є одним і тим же. Таким чином, можна відзначити альтернативний, чи радше паралельний процес іміджмейкінгу України, а точніше її іміджбрейкінгу проросійськими українцями, які проживають у Японії.

Опитувані погодилися, що імідж України в Японії слід покращувати, оскільки сучасний рівень поінформованості японців щодо України здається недостатнім. Пропозиції щодо вдосконалення цього процесу були різними і включали організацію спеціальних культурних місій з України , подальше просування українських брендів та планування належної державної політики щодо питань формування іміджу . Також траплялася думка про те, щоб цей процес протікав природним шляхом, оскільки Україна вже має гарний імідж як «країна вродливих дівчат» . Однак усі опитувані були оптимістично налаштованими щодо майбутнього двосторонніх відносин між Україною та Японією, стверджуючи, що між українською та японською культурами є багато паралелей, і водночас відзначали відсутність територіальних конфліктів між двома країнами.

Список літератури

1. Мотиль О. Янукович, імідж України та діаспора. Тиждень. 2010. 14 липня. URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/5782> (дата звернення: 11.09.2019).
2. Міністерство юстиції Японії. Інформація про статус іноземців у 2018 р. URL: <https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&layout=datalist&toukei=00250012&tstat=000001018034&cycle=1&year=20180&month=12040606&tclass1=000001060399> (дата звернення: 12.09.2019).
3. Народна дипломатія в Японії: інтерв'ю з П. Котенком. Global Ukraine. URL: <http://global-ukraine-news.org/ru/2016/03/25/narodna-dyplomatiya-v-yaponiyi-interv-yu-z-pavlom-kotekom/> (дата звернення: 13.09.2019).

Список джерел

- ²Моє інтерв'ю з Лізою Жуковською, моделлю, 9 грудня 2016 року, м. Тенрі.
- ³ Моє інтерв'ю з Богданом Павлієм, викладачем університету Тояма, 5 лютого 2017 року, м. Майбара.
- ⁴ Моє інтерв'ю з Сергієм Онищенком, музикантом, 14 грудня 2016 року, м. Кобе.
- ⁵ Моє інтерв'ю з Романом Яковенком, першим секретарем Посольства України в Японії, 23 листопада 2016 року, м. Токіо.
- ⁶ Вочевидь, проросійське крило всередині української громади в Японії є меншим, хоча зараз немає можливості його точного обчислення, так само як і оцінити масштаби його діяльності, що може бути предметом для подальших досліджень.
- ⁷ Моє інтерв'ю з Лізою Жуковською, моделлю, 9 грудня 2016 року, м. Тенрі.
- ⁸ Моє інтерв'ю з Романом Яковенком, першим секретарем Посольства України в Японії, 23 листопада 2016 року, м. Токіо.
- ⁹ Моє інтерв'ю з Ріммою Такахаші-Сімоновою, одруженою з японцем, 23 листопада 2016 року, м. Чіба.

УКРАЇНОЗНАВЧІ ШКОЛИ ВИХІДНОГО ДНЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ

Оксана Горда
канд. філол. наук, ст. наук. співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою,
Національний університет «Львівська політехніка»
hordaoksana@gmail.com,

Оксана Трумко
канд. філол. наук, наук. співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою,
Національний університет «Львівська політехніка»
oksana_trumko@ukr.net

За різними даними, від 12 до 20 мільйонів українців проживають за кордоном [2, с. 10]. Це українська діаспора та трудові мігранти. Вони об'єднуються у громади та ініціюють створення освітніх закладів різних типів [3, с. 339], серед яких основне місце займають українознавчі школи вихідного дня.

Основним завданням таких закладів є збереження національної ідентичності українців за кордоном, що реалізується шляхом формування позитивного сприйняття своєї нації, країни, громадян і передбачає знання мови, історії, культури, звичаїв та традицій, сповідання релігії [1, с. 100–101].

Ці школи здебільшого працюють у суботу та неділю. Викладання у них відбувається на волонтерських засадах, що є виявом громадського активізму українців за кордоном. За результатами опитування «Українознавчі школи за кордоном» [4], проведеного Міжнародним інститутом освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка» у 2017–2018 рр., в якому взяло участь 39 директорів із 39 шкіл 24 країн та 86 вчителів із 45 шкіл 30 країн, з'ясовано, що 76,3% керівників і 77,6% вчителів, окрім громадської роботи в таких закладах, мають основні місця праці у різних сферах людської діяльності. Це освіта, медицина, державна служба, бізнес, сфера послуг та інші (див. рис. 1 і рис. 2).

Українське шкільництво за кордоном поширюється в основному завдяки громадським організаціям (56,4%), також до цього процесу долучаються батьки та церква. Фінансування шкіл відбувається завдяки членським внескам (див. рис. 3).

Рис. 1. Сфери діяльності директорів українознавчих шкіл вихідного дня, %

Рис. 2. Сфери діяльності вчителів українознавчих шкіл вихідного дня, %

Рис. 3. Джерела фінансування українознавчих шкіл вихідного дня, %

Українознавчі школи вихідного дня за кордоном активно співпрацюють із іншими громадськими організаціями, посольствами, органами державної влади, благодійними фондами та іншими інституціями (див. рис. 4).

Рис. 4. Партнери українознавчих шкіл вихідного дня, %

Свою діяльність українознавчі школи вихідного дня спрямовують не тільки на викладання української мови та літератури, історії та культури України й інших предметів українознавчого циклу, а й на проведення різноманітних культурних заходів, що спрямовані на поширення знань про Україну серед громадян країни проживання. До того ж, як показали результати дослідження, навчання та просвітницькій роботі відводиться майже однакова кількість часу (див. рис. 5).

Рис. 5. Напрями діяльності українознавчих шкіл вихідного дня, %

Отже, перелічені вияви активності (організація роботи шкіл і викладання на волонтерських засадах, пошук джерел фінансування, співпраця з іншими інституціями, популяризація України за кордоном) свідчать про належний рівень залучення українознавчих шкіл вихідного дня до громадського активізму.

Список літератури

1. Кравченко Д. Національна ідентичність українців: соціокультурний вимір. *Versus*. 2015. № 1. С. 99–105.
2. Лисенко В. І. Поняття та ознаки закордонних українців. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 9–13.
3. Сидоренко О. Особливості формування лінгводидактичної компетентності вчителів закордонних українських навчальних закладів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 38. С. 399–403.
4. Українознавчі школи за кордоном. URL: <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2018/> (дата звернення: 02.10.2019).

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТУ ТА ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВІЗМ У СИСТЕМІ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Лілія Гринів
д. екон. наук, професор,
директор Інституту сталого розвитку
ЗНЦ НАН і МОН України
hryniv-lydia@ukr.net

Сьогодні світ потерпає від потужних природних змін, що спричинені порушеннями стійкості кліматичної системи планети, тому увага науковців все більше зосереджена над розв'язанням проблем запобігання цим процесам та формуванням якісно нової моделі існування людства в XXI ст. – моделі сталого розвитку.

Реалізація стратегічних засад сталого розвитку світу передбачає обґрунтування концептуальних підходів до формування державної політики сталого розвитку в національній економіці. Науковим підґрунтям такої політики мають стати міждисциплінарні дослідження вчених різних галузей новітньої науки, в тому числі і вчених українського походження з інших країн світу.

Ця проблема, як відомо, порушувалась у таких документах світового рівня:

— Рішеннях Конференції сторін Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату – COP-17 – COP-21 (Дурбан, 2011; Доха, 2012; Варшава, 2013; Ліма, 2015; Париж 21;

— Підсумковому документі Конференції ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми хочемо» (Ріо+20», 2012);

— «Порядку денному у галузі сталого розвитку на період до 2030 року» (Нью-Йорк, 25.09.2015).

З іншого боку, зростає попит на новітні міждисциплінарні знання та розробки з боку практичних потреб: Україна все більше інтегрується в світову систему протидії негативним наслідкам глобальних кліматичних змін і розбудовує відповідне інституційне середовище для реалізації концепції сталого розвитку світу.

У зв'язку з цим в Західному науковому Центрі МОН і НАН України у 2016 р. було створено громадську організацію «Інститут сталого розвитку».

Головна місія Інституту – об'єднання зусиль вітчизняних та зарубіжних науковців для розв'язання теоретико-прикладних проблем сталого розвитку на основі ідей Української наукової школи фізичної економії.

Діяльність Інституту як неурядової дослідницької організації спрямована на здійснення міждисциплінарних наукових пошуків з даної

проблематики та реалізацію рішень, що сприяють формуванню економіки сталого розвитку в Україні та у світі. Для цього було сформовано три основні напрями (блоки) діяльності Інституту, а саме:

I блок. Здійснення фундаментальних трансдисциплінарних досліджень для новітньої науки про екологічну сталість економіки та популяризація в світі та Україні нових знань, що базуються на імплементації вчення В. Вернадського в новітній макроекономічний аналіз.

II блок. Залучення наукових грантів на участь у міжнародних дослідницьких програмах і проєктах з метою подальшої співпраці в «Горизонті 2020» (за напрямами).

III блок. Розвиток прикладних інноваційних досліджень та підтримка освітніх програм «Освіта для сталого розвитку» в Україні.

Інститут був організатором (співорганізатором) багатьох круглих столів та конференцій із даної тематики.

Головна ідея наукових пошуків полягає у необхідності формування якісно нової дослідницької, а звідси – і господарської парадигми сталого розвитку на оновлених принципах і механізмах новітньої фізичної економії, обґрунтованих в Українській науковій школі з розвитку цієї науки. Нові фізико-економічні знання, обґрунтовані українськими вченими, дають змогу суттєво оновити і доповнити науку про сталий розвиток. У цьому контексті Інститут відкритий до співпраці з науковцями з інших країн світу.

Сьогодні фізична економія вивчає умови збереження стійкості природної продуктивності поверхні Землі та здійснює якісно нове моделювання на основі врахування вчення С. Подолінського та розвитку ноосферної ідеї В. Вернадського. Ці новітні моделі фізичної економії сприятимуть застосуванню превентивних, а не компенсаційних економічних механізмів на шляху до сталого розвитку.

Вважаємо за необхідне привернути увагу світової наукової громадськості та громадських активістів з інших країн світу до нових наукових здобутків вчених України, які стосуються, зокрема, впровадження в практику господарювання фізико-економічних моделей сталого розвитку (Sustainable Development) та положень Екологічної Конституції Землі для протидії негативним кліматичним змінам на планеті.

Список літератури

1. Гринів Л. С. Фізична економія: нові моделі сталого розвитку. Львів : Ліга-прес, 2016. 425 с.
2. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України №68/2016 від 26.02.2016.
3. Екологічна Конституція Землі : методологічні засади. Київ : РВВ НЛТУ, 2011.

ЗРОСТАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У ЄВРОПІ: СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ

Ігор Доцяк
канд. політ. наук, доцент
Центру соціальних досліджень,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
i_docyak@ukr.net

Посилення динаміки міграційних процесів є визначальною характеристикою глобалізаційного розвитку сучасного світу. Для України особливо актуалізувались такі процеси в період незалежності. Відкритість кордонів та руйнування тоталітарної системи спонукали сотні тисяч українців вирушити на пошуки кращої долі та цивілізованих умов існування. За цей період змінились не лише самі мігранти, але і базові мотиви їхнього виїзду за кордон. Якщо раніше це було прагнення знайти будь-яку працю для хоча б мінімального заробітку, то зараз все важливішими стають гідні умови праці та можливості професійного чи соціального зростання. Значна частина представників «останньої» хвилі діаспори суттєво відрізняється від попередніх наявністю певної кількості високоосвічених людей зі знанням мов, бажанням вдосконалюватися та розвиватися. Зміна суспільно-політичної ситуації в самій Україні також суттєво вплинула на самоідентифікацію та позиціонування українців за кордоном. Починаючи із Помаранчевої революції відбувається активізація процесів зростання громадянської активності як окремих представників українського міграційного середовища, так і формування цілих об'єднань, основною метою діяльності яких стає економічне та соціально-психологічне сприяння демократичним змінам на батьківщині. Люди об'єднуються на основі спільних цінностей, які стали основою успішного розвитку Європи, і які вони би хотіли бачити визначальними в Україні. Саме це виступає консолідуючим чинником для українських громад. Як вдало зауважила А. Колодій, усвідомлення членами громад своїх специфічних інтересів доповнюється розумінням, що існують інтереси інших груп, а також ширші, загальнонаціональні інтереси, від яких залежить розвиток усього суспільства, зокрема і цих громад [1, с. 112]. Події Революції гідності на перший план висунули проблему європейського цивілізаційного вибору українців та необхідності його захисту. Як зазначає знана громадська активістка Віолетта Делегану, саме ці події «розбудили величезний потенціал креативної творчості українців через відчуття спільної загрози.

Наші експати стали справжніми та надзвичайно активними народними дипломатами, тобто тими, хто представляє та відстоює інтереси України в світі» [2]. Розширюються та активізуються різні форми політичної участі українських громад в Європі щодо впливу на перебіг подій на батьківщині. Поряд із традиційною економічною підтримкою діаспора розширює волонтерський рух, приймає на лікування та реабілітацію воїнів АТО, пікетує російські представництва та європейських проросійських політиків, поширює численні вимоги та заклики до європейських інституцій. Найбільш свідомі та активні українці навіть вирушають добровольцями для захисту рідної землі від російської агресії. Важко переоцінити значення цієї допомоги в збереженні суверенітету та територіальної цілісності України. При достатньо високому рівні лояльності українських організацій Європи до української влади, вони все-таки роблять активні спроби тиску на політичні інститути з метою прискорення економічних та соціально-політичних реформ.

Важливим аспектом залишається участь українських мігрантів у виборчих процесах. При солідаризуванні з тими чи іншими політичними силами та кандидатами все-таки достатньо проблематичним є забезпечення їх права на волевиявлення шляхом участі у голосуванні. Яскравим прикладом є практика організації голосування на виборах Президента України 2019 року. Архаїчність українського виборчого законодавства призвела до того, що, попри всі зусилля та витрачені кошти з боку держави, виборчих комісій та виборців, участь у голосуванні брали лише близько 1% громадян України, що проживають за кордоном. До прикладу, у Польщі, де проживає близько півтора мільйона громадян України, було лише чотири виборчі дільниці, на яких фізично могли проголосувати лише 20–25 тис. виборців. Про таку ситуацію заявили члени закордонних виборчих комісій та закликали Президента України виступити з власними законодавчими ініціативами або підтримати вже існуючі щодо: запровадження електронної системи зміни виборчої адреси та місця голосування; збільшення кількості виборчих дільниць за кордоном; запровадження системи розсилки виборцям запрошень та передвиборчих програм електронною поштою; запровадження альтернативних методів голосування, таких як електронне або поштове [3]. Цілком природно, що, вкладаючи в розвиток української економіки понад 10 мільярдів доларів щорічно, українські мігранти прагнуть впливати на політичні процеси на батьківщині. Активізація політичної участі передбачає поєднання зусиль мігрантських організацій і українських політичних інститутів – це і відповідні зміни у законодавстві, і створення режиму найбільшого сприяння для інвестицій з боку закордонних

українців, і захист права власності, і можливість представництва своїх інтересів в органах влади та ін. Економічні можливості, позитивний професійний та соціальний досвід, патріотичний та творчий потенціал українців Європи можуть і повинні стати важливою потугою для вільного демократичного розвитку України.

Список літератури

1. Колодій А. Ф. Національний вимір суспільного буття. Львів : Астролябія, 2008. 368 с.
2. Москалу В. Хто такі Global Ukrainians і чому їхня діяльність важлива для України. Європейська правда. 24 травня 2016 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/05/24/7049480/>
3. Члени ДВК за кордоном закликають змінити «архаїчний» виборчий процес. Укрінформ. 22 квітня 2019 р. URL: www.ukrinform.ua/rubric-elections/2686771-cleni-dvk-za-kordonom-zaklikaut-zminiti-arhaicnij-viborcij-proces.html

ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ ЯК ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ

Сергій Єсімов
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»
esimov_ss@ukr.net

Право на свободу пересування є одним із ключових позитивних результатів демократичних перетворень, що відбулися в країні. Право на свободу пересування є одним із суб'єктивних публічних прав, наданих громадянину. Забезпечення цього права здійснюється цілою системою правових засобів, головними з яких є адміністративно-правові.

Право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання не є абсолютним правом, наданим людині. Його не можна обмежувати за політичними мотивами, однак обмеження можуть бути встановлені з метою забезпечення правопорядку. Право на свободу пересування забезпечується реєстраційним обліком громадян за місцем перебування та проживання.

Право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання логічно взаємопов'язане з регулюванням внутрішніх міграційних процесів. Забезпечення права на свободу пересування в межах України забезпечує внутрішні міграційні процеси.

Право громадян на свободу пересування є одним із ключових у структурі правового статусу особи. Повноцінний розвиток людини неможливо уявити без можливості вільного переміщення не лише в межах своєї країни, а й загалом у світі. Без реалізації права на свободу пересування неможливо уявити існування такого соціального явища як міграція взагалі, внутрішня міграція зокрема.

Виходячи з того, що без права на свободу пересування, вибору місця перебування та проживання неможливо реалізувати певні права людини, неможливо говорити про перспективи соціального та економічного розвитку. Без права на свободу пересування інститут міграції втрачає інституційні та функціональні якості. У зв'язку з цим, як зазначається у спеціалізованій літературі, світовий розвиток різко посилив міграційні процеси. Міграція стала невід'ємною частиною економічного порядку, великі індустріальні держави не обходяться без залучення праці мігрантів.

Право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання стало соціальним надбанням людства лише в середині двад-

цятого століття. В ряді держав, у тому числі в Україні, існували правові обмеження на шляху реалізації цього права. Встановлення обмежень було продиктовано політичними, економічними та різного роду адміністративними причинами. На сьогодні право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання гарантовано на міжнародному та внутрішньодержавному рівні. Його реалізацію забезпечує ціла система засобів політичного, економічного, організаційного, юридичного характеру. Тільки при такій гарантованості можна говорити про повноцінну реалізацію зовнішніх та внутрішніх міграційних процесів.

З огляду на соціальну важливість гарантій права на свободу пересування, за нормами міжнародного права, які стосуються прав свобод людини та громадянина, ці права виділяються особливо. У Загальній декларації прав людини, яка була прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН, зазначається, що кожна людина має право вільно пересуватися і обирати місце проживання у межах кожної держави. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи власну, або повернутися у свою країну (ст. 13).

Міжнародний пакт «Про громадянські та політичні права» від 16 грудня 1966 року визначає положення, згідно з яким людині, яка законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування та свобода вибору місця проживання. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи свою власну (ст. 12). Кожен має право на свободу (ст. 5).

Можна зробити висновок, що право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання, виходячи з функціональності, відноситься до категорії суб'єктивних публічних прав. У науковій літературі це право іноді відносять до категорії особистих прав людини. Суб'єктивне публічне право, на відміну від інших соціальних прав, які належать громадянину, – це право, яке здебільшого реалізується у зовнішньому середовищі життєдіяльності людини. Як зазначається в науковій літературі, така категорія як суб'єктивне публічне право є типовою для європейського адміністративного права.

Суб'єктивні публічні права особи закріплено в Конституції. Одним із видів суб'єктивних публічних прав особи є право на свободу пересування, вибір місця перебування і проживання (ст. 33). Перешкоджання поза законом у реалізації даного права, наданого громадянину, – не припустимо. Суб'єктивні публічні права, як правило, необхідні громадянину при взаємодії з органами державної влади і управління, іншими адміністративними структурами.

Соціальне і юридичне значення суб'єктивних публічних прав особливо яскраво проявляється при знаходженні громадянина в громадському

місці. Потрібно зазначити, що право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання не може бути реалізовано громадянином без його присутності в соціальному середовищі, поведінка в якому регламентується нормами адміністративного права. Така регламентація здійснюється не в особистих, а в публічних цілях. Право на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання регламентується нормами адміністративного права, які містяться в нормативних актах.

Конституційне закріплення права громадян на свободу пересування – це формальний аспект закріплення природного стану людини. При цьому стані відсутні обмеження з боку суспільства та держави на пересування або зміну місця знаходження особи та усвідомлення можливостей такої свободи як повноцінної. Слід зазначити, що з урахуванням мінливих політико-правових реалій було б цілком доцільно право громадян на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання визначити як право громадян на внутрішню міграцію. Такий підхід розширить межі реалізації права на свободу пересування, вибір місця перебування та проживання в межах України та сприятиме розвитку внутрішніх міграційних процесів.

Право на свободу пересування забезпечується цілою системою правових засобів. Воно тісно пов'язане з іншими правами, зокрема з правом на особисту недоторканність, особисту свободу тощо. Законодавством передбачена кримінальна відповідальність за незаконне обмеження права на свободу пересування.

Право особи на свободу пересування спочатку носило природний характер, з плином часу воно поступово наповнилося необхідним юридичним змістом. Таке право має необхідну правову охорону, не є абсолютним, у випадках, передбачених законом, воно може бути обмеженим. Без цього права уявити повноцінний правовий статус особи неможливо.

Конституція України визначає, що кожен, хто законно перебуває на території України, має право вільно пересуватися, вибирати місцеперебування та проживання. Кожен може вільно виїжджати за межі України. Громадянин України має право безперешкодно повертатися в Україну. Економічний аспект права на свободу пересування полягає у тому, що в Україні гарантуються єдність економічного простору, вільне переміщення товарів, послуг і фінансів.

Одним із законодавчих актів, що регламентують відносини, пов'язані з реалізацією права громадян на свободу пересування, є Закон України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [1].

Цей Закон ввів у систему регулювання права на свободу пересування вибір місця перебування та проживання, а також інститут реєстрації

громадян за місцем перебування та проживання. Відсутність такої реєстрації не передбачає жодного обмеження прав і свобод. Згідно з Законом, реєстрація або її відсутність не може служити підставою для обмеження або умовою реалізації прав і свобод громадян, передбачених Конституцією України.

Ще одним важливим юридичним документом, який забезпечує право громадян на свободу пересування, є Закон України від 21 січня 1994 року №3857-XII «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» [2].

Як видно з Конституції, права та свободи громадянина можуть бути обмежені законом настільки, наскільки це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни та безпеки держави. Обмежувальні засоби загалом і адміністративно-обмежувальні засоби в системі правового регулювання об'єктивно необхідні, вони виконують важливі соціальні та юридичні функції.

Адміністративно-обмежувальні засоби правового регулювання стримують розвиток соціальної активності, в тому числі у сфері внутрішніх міграційних процесів. Обмеження реалізації права громадян на свободу пересування, вибору місця перебування та проживання повинні бути зрозумілі та соціально виправдані, а також диференційовані за формою та методом впливу. Такий підхід дозволить сформулювати необхідний правовий режим інтенсифікації внутрішніх міграційних процесів.

Список літератури

1. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 15. Ст. 232.
2. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 18. Ст. 101.

ЗГУРТОВАНІ ВИКЛИКАМИ МІГРАЦІЙ: РОДИННЕ ТУТОРСТВО ЯК НОВА ПРАКТИКА ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ УКРАЇНЦІВ

Оксана Іванкова-Стецюк
провідний науковий співробітник,
Інститут народознавства НАН України
is.oksan@gmail.com

Зміни у просторі сучасних міграцій українців актуалізують потребу у виявленні та аналізі нових практик громадського активізму. Якщо до 2014 року йшлося про такий простір, в якому основним сегментом були зовнішні трудові міграції, то з початком збройного конфлікту на сході України, коли активізувалися внутрішні (вимушені) переміщення, з'являються нові практики громадського активізму. Останні потребують докладного вивчення як з метою теоретичної (ре)концептуалізації міграційних процесів в Україні та з України в нових умовах, так і для впровадження результатів дослідницької діяльності в практику соціального служіння, зокрема громадськими організаціями.

Концептуальною основою аналізу нових практик громадського активізму українців у міграційному контексті в нашому дослідницькому проєкті слугують теорії комунітаризму у його «низькій» версії. Зокрема, використовується концептуальне положення про розвиток комунітарних інфраструктур як складової соціальних змін, які формують новий тип соціальних відносин [3, с. 27], позаяк, окрім своїх безпосередніх цілей, сприяють відновленню духу колективізму, виховують «відчуття ліктя» [3, с. 124]. При цьому передбачається можливість виявлення «емоційного змісту солідарності» через актуалізацію мотиваційних преференцій індивідів щодо своїх ролей, колективів і колег [2, с. 245].

Емпіричною базою для вивчення нових тенденцій в розвитку активізму українських (як внутрішніх, так і зовнішніх) мігрантів слугують результати 2-х дослідницьких проєктів: 1) спільне дослідження ПМВ УГКЦ та Інституту регіональних досліджень НАН України «Виклики та адаптаційні резерви полілокальних родин українських трудових мігрантів» [1], скероване на аналіз феномену полілокальної родини та процесів, що відбуваються в її рамках як таких, які несуть у собі потенціал позитивних змін (фокус-групи; лейтмотивні інтерв'ю) – за підтримки фонду Реновабіс; 2) результати проєкту МБФ Карітас України «Створення Центрів підтримки сім'ї в якості моделі інтеграції внутрішньо переселених осіб і приймаючих громад в Україні», який реалізовується за підтримки Карітасу Польщі та співфінансований МЗС Республіки Польща у рамках Програми польської співпраці задля розвитку (фокус-групи; опитування).

Основними результатами проведеного аналізу є такі:

1. Українські родини відповідають на виклики міграції через входження у певну громаду чи об'єднання людей з подібною долею, розділяючи з ними цінності та демонструючи готовність до спільної відповідальності. Входження в спільноту забезпечує психологічний захист, надаючи відчуття дому, сприяє духовному зростанню, допомагає у вирішенні соціальних питань, створює середовище комунікацій, сприяє розвитку сімейного бізнесу, забезпечує організацію сімейного дозвілля. Посилення солідаризації у середовищах родин зовнішніх (трудових) мігрантів та ВПО, активне використання ними ресурсів громад, неурядових організацій та самоорганізованих об'єднань громадян відбувається внаслідок активізації безпосередніх і неформальних контактів.

Центри підтримки сімей (ЦПС) створюють передумови для комунікації, інтеграції та соціальної адаптації людей, які опинилися у складній та нестабільній життєвій ситуації, а відтак – постають дієвим чинником структурування взаємодій соціальних суб'єктів. Яскравим новим феноменом громадського активізму та посилення процесів інтеграції в громаді на платформі ЦПС проєкту МБФ Карітас України є виокремлення з середовища бенефіціарів сімей-лідерів, здатних дбати не лише про свої інтереси, але й інтереси усієї громади, а в ідеалі – вважати ці інтереси своїми власними. У цьому разі бенефіціари ЦПС постають не як пасивні клієнти, а як свідомо залучені і відповідальні учасники процесу розв'язання соціальних проблем.

2. Перспективною організаційною формою співпраці з родинами в потребі є тьюторство (наставництво), яке передбачає прояви поваги, завдяки чому людина отримує позитивний досвід. За своєю суттю це форма громадського активізму, яка на другому році дії проєкту тьюторство розвивається надзвичайно активно. Останнє можна вважати особливим досягненням проєкту як громадської ініціативи, скерованої на розвиток існуючих форм активізму задля (взаємо)підтримки в громадах України воєнного часу, для посилення впливу на процеси самоорганізації в громадах. Тьюторство, яке стало поширеним в рамках проєкту, має свою специфіку, яка полягає у тому, що йдеться про наставництво не з боку особи, як це прийнято традиційно, а цілої родини. Така модифікація форми є закономірною з огляду на орієнтацію проєкту – допомагати сім'ї цілісно.

3. На даний час у громадах, де діють ЦПС, сформовано мережу родин-тьюторів із числа тих, які вже отримали соціальну допомогу і тепер не лише готові допомагати іншим родинам у потребі, але й мають бажання інтегруватися разом із ними для досягнення спільних цілей. Інакше кажучи, розпочато процес створення мережі спільнот взаємопідтримки людей,

які діють під егідою ЦПС за принципом «допомоги для самопомоги». На відміну від «офіційних» соціальних установ, для яких людина, що звертається по допомогу, є їх клієнтом («пацієнтом») і потребує надання конкретних (соціальних) послуг, йдеться про процеси адаптації та (пізніше) інтеграції через допомогу потребуючим у набутті vs відновленні звичних соціальних навичок, їх активне залучення до соціального та трудового життя, мотивацію до позитивних змін.

4. Розвиток тьюторства як форми громадського активізму в середовищі вимушених мігрантів у новому форматі «родина – родині» формує якісно нові гармонійні осередки в сучасних громадах українців. 79% експертів у ході їх опитування відзначили, що серед родин бенефіціарів у їхніх осередках є такі, які вже виконують роль тьюторів (наставників). Цей факт свідчить про те, що середовище ЦПС ефективно сприяє формуванню простору взаємодопомоги в громаді. Водночас, головними умовами, які сприяють створенню спільнот взаємодопомоги, визначено відчуття підтримки (89%), бажання допомагати особам, які потрапили у схожу складну ситуацію (67%) та можливість спільного розвитку (67%).

Таким чином, у контексті пошуку відповідей на виклики формування якісно нового простору міграцій українців, фіксуємо актуалізацію родинного тьюторства як нової практики громадського активізму. Є підстави припустити, що в перспективі розвиток такої форми активізму сприятиме інтенсивному перетворенню територіальних громад у т.зв. моральні громади, в рамках яких кожна людина здобуватиме за потреби підтримку у доланні життєвих труднощів та допомагатиме іншим у цьому, тим самим розширюючи простори активізму українців у відповідях на виклики зовнішніх міграцій та внутрішніх вимушених переселень. Враховуючи, що родини українських (е)мігрантів та/або трудових мігрантів за кордоном й надалі потребуватимуть соціальної підтримки та опіки, можемо припустити, що родинне тьюторство буде розвиватися. Тож на його підтримку доцільно скерувати зусилля громадських активістів в Україні та за кордоном.

Список літератури

1. Іванкова-Стецюк О., Г. Селещук Г., Сусак В. Виклики та адаптаційні резерви полілокальних родин українських трудових мігрантів. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України; Комісія УГКЦ у справах мігрантів, 2011. 130 с.
2. Парсонс Т. Система современных обществ. Москва : Аспект Пресс, 1998. 270 с.
3. Etzioni A. The Spirit of Community. L.: Fontana Press, 1995. 518 p.

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ВИКОНАННЯ СТРАТЕГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Христина Канагіна
студентка VI курсу
програма «Управління неприбутковими організаціями»
Інститут лідерства та управління
Український католицький університет
kanahina@ucsu.edu.ua

Відома цитата, яку хибно приписують класику науки менеджменту Пітеру Друкеру, каже, що культура з'їдає стратегію на сніданок. Із початку 80-х років організаційна культура справді опинилась у фокусі уваги практиків та теоретиків менеджменту, зокрема в громадських організаціях [2, с. 19–20]. Для практиків стало очевидним, що гарний план не обов'язково гарантує успіх, а теоретики взялися дослідити, чому це саме так. Таким чином була сформована перша теорія організаційної культури, яку зараз розглядають серед ключових елементів організації на рівні з лідерством та стратегією.

Варто звернути увагу на неузгодженість у термінах «організаційна» та «корпоративна» культура. Попри те, що думки дослідників відрізняються, – часом корпоративну культуру розглядають як частину організаційної, чи навпаки, вважають її підвидом організаційної як таку, що стосується виключно корпорацій, – зазвичай переважає синонімічне використання обох термінів. Тому, мабуть, доречно не розрізняти формулювання у зв'язку з неточністю перекладів: часто англomовні праці, де постійно трапляється один із термінів, при перекладі передають іншим. Таким чином, ці терміни ми можемо використовувати паралельно [3, с. 11–15]. Організаційна (корпоративна) культура – це набір базових припущень, вивчених організацією у процесі вирішення проблем зовнішньої адаптації чи внутрішньої інтеграції, які спрацювали достатньо добре, щоб вважатися вартісними, а отже, переданими новим членам організації як правильний спосіб сприймати, думати, почуватися щодо цих проблем [2, с. 27]. Простіше кажучи, це колективне «програмування» думок, що відрізняє одну організацію від іншої [1].

Ефективне управління організаційною культурою вимагає розуміння її як системи. Поверхневе розуміння культури спричиняє декоративні зміни, що не зачіпають найбільш глибокі її шари. Згідно зі структуризацією Е. Шайна, вона має три ключові рівні:

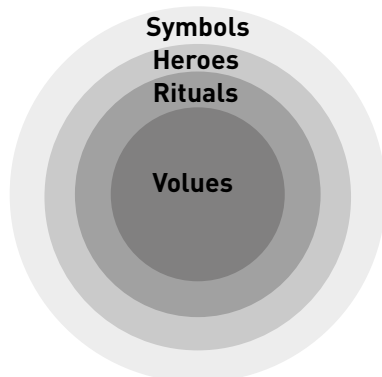
– Артефакти, що включають усі видимі візуальні структури, процеси, предмети. До них належать: поведінка та манера спілкування людей,

символіка, назва, гасло. Їхнє значення контекстуальне, а отже, його непросто розшифрувати людині з-поза системи; за тими ж самими вчинками чи процедурами можуть стояти різні мотиви у різних організаціях.

– Задекларовані цінності, що тут означають філософію, ідеологію, місію, що проповідуються в організації.

– Глибинні переконання – несвідомі вірування, думки, переживання, що сприймаються як належне, очевидне та єдиноможливе, і є справжньою мотивацією дій та цінностей. Вони закладаються найперше засновником організації і у випадку, якщо організація успішна (тобто продовжує існувати), стають джерелом культури, того, «як у нас прийнято [2, с. 22–27].

Гофстед у своїй моделі культури демаркує її складові дещо інакше. Умовно кажучи, задекларовані цінності та базові припущення об'єднані у єдину категорію «цінності». Вона становить серцевину всієї структури і пронизує інші елементи: ритуалів, героїв, символи (усі три категорії Е. Шайн відніс би до «артефактів»). Тут ритуалами є спільні події: зустрічі, свята, традиції; героями – люди, що є прикладами позитивної для цієї культури поведінки: керівники, успішні працівники тощо; символами – предмети, типові для культури: логотип, гасло, інші атрибути [1].

Рисунок, 1

Культура (і організаційна зокрема) є дискурсом і пронизує усі взаємодії в організації. У цьому контексті важливо враховувати її вплив. Так, громадські організації, де глибокою цінністю є стабільність та дотримання встановлених правил, і які усвідомлюють дотримання процедур як ефективного способу взаємодії, можуть бути неготові до ініціативності чи генерування ідей. І навпаки, гнучкі та креативні організації можуть сприймати бюрократію вороже, що ускладнить організаційний розвиток.

Тому одним із ключових, а, за словами Е. Шайна, чи не єдиним завданням лідера є управління організаційною культурою. Такий менеджмент вимагає усвідомлення її як комплексу матеріальних та нематеріальних

факторів та глибокого розуміння своєї організації. Зміни організаційної культури включають її оцінювання [2, с. 77–87], аналіз щодо потреб організації та план заходів із коригування, який може стосуватися як ідеології (розуміння і переосмислення неписаних правил), так і змін у «артефактах»: процедурах, ритуалах і традиціях, символах і правилах, появі нових героїв, формуванні нових звичок тощо.

Отже, організаційна культура є вагомим фактором як успіху, так і провалу втілення стратегії організації. Одним із ключових завдань лідера є розуміння та коригування культури, яке може відбуватися через вплив як на матеріальні, так і на нематеріальні її складові, що мають сприйматися як частини одного комплексу.

Список літератури

1. Hofstede, Geert H. What Do We Mean by Culture? URL: <https://news.hofstede-insights.com/news/what-do-we-mean-by-culture>
2. Shein, Edgar H. The Corporate Culture Survival Guide. New and Revised Ed. San Francisco : Jossey-Bass, 2009. 240 p.
3. Дышаева А. А. Методика исследования организационной культуры предприятия : маг. дисс. Екатеринбург, 2018. 119 с. URL: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/61439/1/m_th_a.a.dyshaeva_2018.pdf

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ФРАНЦІЇ

Галина Лещук
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
h.v.leshchuk@gmail.com

Історія українського міграційного руху у Францію офіційно бере свій початок ще з часів правління Анни Ярославни, дочки князя Ярослава Мудрого, дружини французького короля Генріха I. XX ст. позначилось інтенсифікацією міграційного потоку з України у Францію, причиною чого стали активні суспільно-політичні процеси та події: революції, світові війни, наростання в Україні політичних репресій унаслідок становлення радянської влади, зубожіння населення, яке спровокувало трудову міграцію в основному із території Західної України. Після Другої світової війни у Франції більшість української діаспори становили трудові мігранти, рештки еміграції УНР, молоді націоналістичні активісти, колишні в'язні німецьких концтаборів.

Попри не дуже велику чисельність (за неофіційними даними у Франції мешкає 40 тис. українців, 33% з них зосереджені у паризькому регіоні) [1], українська громада завжди відзначалася активною соціальною позицією, про що свідчить діяльність у Франції значної кількості громадських об'єднань та спільнот різного спрямування, більшість з яких була заснована у середині XX ст.:

1) просвітницькі – Бібліотека імені Симона Петлюри (Bibliothèque Ukrainienne Symon Petlura), Український літературний клуб (Club Littéraire Ukrainien), Українське академічне товариство (Abécédaire Oukrainien), Наукове товариство імені Тараса Шевченка (Société Scientifique Ševčenko (Chevtchenko), головним здобутком діяльності якого є видання одинадцятитомної «Енциклопедії українознавства» (1954–1989 pp.);

2) освітні – Асоціація українських студентів у Франції (Association des Etudiants Ukrainiens en France), Українська школа в Парижі (Ecole Ukrainienne de Paris), Українська школа образотворчого мистецтва (Ecole Ukrainienne des Beaux Arts), Федерація франко-українських обмінів (Fédération Echanges France Ukraine);

3) історичні – Репрезентаційний комітет української громади у Франції (Comité Représentatif de la Communauté Ukrainienne en France), Нащадки українських добровольців Іноземного легіону (Descendants des Volontaires Ukrainiens de la Légion Etrangère), Україна 33 (Ukraine 33), Об'єднання українців Франції (Union des Ukrainiens de France);

4) правозахисні – Комітет захисту демократії в Україні (Comité de Défense de la Democratie en Ukraine), Україна в дії (Ukraine Action);

5) культурні та мистецькі – Український хор імені Володимира Великого (Choeur ukrainien saint Volodymyr le Grand), хор «Борисфен» (Choeur Borysthène), Берегиня (Bereguinia), Культурний центр Анни Київської (Centre Culturel Anne de Kyiv), Ідеї без кордонів (Idées Sans Frontières), Коріння (Korinnia-Racines), Український дім у Франції (Maison de l'Ukraine en France), Інтеграція та розвиток франко-українських зв'язків (Integration et Developpement des Relations Franco-Ukrainiennes), Україна мистецька (Ukraine Art), ПромоУкраїна (PromoUkraine), СлавКо (Slav'Ko);

6) дозвілєві – Український вакаційний центр (Centre de Vacances Ukrainien), Українська молодь у Франції (Jeunesse Ukrainienne en France), Український футбольний клуб (Ukraine Football Club);

7) релігійні – Українська єпархія святого Володимира Великого у Парижі (Eparchie Ukrainienne Saint-Volodymyr-le-Grand de Paris), Парафія Української православної автокефальної церкви у Франції (Paroisse de l'Eglise Ukrainienne Orthodoxe Autocéphale en France);

8) спрямовані на підтримку різних соціальних груп – Друзі людей з інвалідністю в Україні (Drouzi Ukraine Handicap), Українки у Франції (Femmes Ukrainiennes en France), Гуманіст (Human'East), Надія (Nadyia – Espoir).

Вважаємо, що на особливу увагу в контексті тематики нашого дослідження заслуговують громадські об'єднання, діяльність яких була зніційована чи набула нового звучання після подій Помаранчевої революції 2004 р. та революції Гідності 2014 р. [3].

Комітет захисту демократії в Україні, який базується у Ліоні, був створений наприкінці 2003 р., під час Помаранчевої революції. Основна мета його діяльності – сприяння демократії в Україні, інформування французьких і західних ЗМІ про актуальні загрози для територіальної цілісності України, незалежності та свобод її громадян. З кінця 2013 р. Комітет проводить численні акції (паради, петиції, збори, написання статей, проведення інтерв'ю тощо) у ліонському регіоні для поширення інформації про анексію Криму та війну Росії на Донбасі.

Майдан без кордонів (Maïdan Sans Frontières) (заснування – 2014 р.) основними цілями своєї діяльності визначає гуманітарну, благодійну та культурну. Гуманітарні та благодійні акції об'єднання в основному спрямовані на надання допомоги безпосередньо та опосередковано постраждалому населенню через війну на Сході України, зокрема, людям похилого віку.

Медична благодійна допомога Україна–Франція (Aide Medicale Caritative France-Ukraine) (заснування – 2014 р.) надає підтримку пораненим, біженцям і загалом усім постраждалим внаслідок воєнного

конфлікту на Сході України. З моменту створення об'єднання реалізувало чимало проєктів, серед яких: систематичний збір та відправка медичного обладнання до українських лікарень (у середньому – 24 гуманітарні конвої упродовж року), допомога дітям, які втратили батьків на війні та дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту, сприяння лікуванню українських поранених у Франції, навчання українських лікарів, зокрема роботі з посттравматичними синдромами, надання психологічної підтримки постраждалим від конфлікту (пораненим, біженцям) [3].

Об'єднання українців Франції (заснування – 1949 р.) створило сайт (www.uduf.fr), метою якого є протидія антиукраїнській пропаганді: поширення реальної інформації про події в Україні та спростування проросійських кліше насамперед у середовищі французів, де часто панує фейкова та спотворена інформація про соціальну ситуацію в Україні. Серед основних цілей сайту голова Об'єднання українців Франції Богдан Білогоцький (Білот) називає надання правдивої інформації про діяльність УНР та Центральної Ради, роль українців у ході Другої світової війни, сучасну релігійну ситуацію в Україні, українську культуру, спорт, традиції тощо. Окрім того, сайт використовується як платформа для оприлюднення офіційних звернень і листів, зокрема до офіційних осіб, здатних впливати на суспільно-політичну ситуацію в Україні [2].

Список літератури

1. Кухаренко Р. Українці у Франції. Всеукраїнська інформаційно-аналітична газета «Міграція». 25 січня 2016. URL: <http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ua-ukrainians-in-france/> (дата звернення: 10.09.2019).
2. Об'єднання українців Франції відкрило сайт для діаспори. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2554961-obednanna-ukrainciv-francii-vidkrilo-sajt-dla-ukrainskoi-diaspori.html> (дата звернення: 08.09.2019).
3. Guide des Associations et des Initiatives Franco-Ukrainiennes. 2016. 86 p.

STATE YOUTH POLICY: THE EXPERIENCE OF UKRAINE

Anna Lukasevych
student, department of Political Science and International Relations
Institute of the Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University
annalykasevuch@gmail.com

Zoriana Zazuliak
PhD in Political Science, Assistant Professor
Department of Political Science and International Relations
Institute of the Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University
zazuliak.zorian@gmail.com

Youth are the engine of change and development of every state, so it is an important task to formulate a competent and effective youth policy. In Ukraine, this area is not yet well-established and is considered virtually inefficient. Therefore, it is necessary to analyze the omissions of the state youth policy and to understand the possible solutions.

Youth policy is about the situation of young people in a specific period of time. The most important and most problematic issue is that Ukrainian youth are not involved in public life. In general, this feature is common for the young people around the world: they are politically passive, although considered to be the driving force of the coming years. Sometimes young people complain that there is no adequate provision of information on all the possibilities for them, but NGOs and public authorities outline that it is difficult to cover all the possible interesting sectors for young people without a clear request. Only 4% of Ukrainian youth are volunteers, which is very small compared to other countries. The reason for this is indeed the lack of awareness among young people. Yes, only 5-10% know about the activity of youth centers, and even fewer are involved in them. This fact forms a conclusion that young people do not believe in their own capabilities and are not motivated, since a motivated person will always find the information, that he/she needs. It cannot be denied that educational institutions at all levels do not generally inform young people about the opportunities available to them. This is a testament to the problems in the education system and the civil society low culture.

In addition, it is worth noting that Ukraine has a poorly developed “youth infrastructure”. Youth centers, free spaces, hubs occasionally exist even

in big cities. Because of this, the awareness of opportunities suffers, and more importantly, this situation limits the rights of young people in small towns and villages to develop: the smaller the city, the fewer opportunities.

On the positive side, the state gives assistance to the creation of youth councils and state authority youth advisory councils. The state takes care about the skilled workers at the youth centers and regularly provides trainings for them.

It is very important that the legislation covers the interests of young people at the national level. Moreover, a youth policy strategy is now being created which is important for civil society development in Ukraine. Unfortunately, there is no such legislation at regional level, although in the context of decentralization reform, these documents are urgently needed. The counterbalance to the creation of youth advisory bodies may be the creation of a representative council of non-governmental youth organizations which would be more autonomous from the government. It is crucial to address the issue of informing young people about their rights as a particular social group and about opportunities for their development.

When choosing between higher education institutions and specialties, young people are not guided by labor market trends, and the major factor in choosing a future is a profession prestige. This situation is compounded by the myth that “every person needs to get higher education”. Subsequently, after obtaining a diploma of higher education, due to lack of vacancies in the specialty, a young person is forced to retrain. Often, due to lack of employment in their own country, youth migration is increasing. The biggest problem is the inefficiency of higher education, the glut of unnecessary information. Training programs are often outdated.

To prevent high unemployment, education should be aligned with the labor market situation. In many highly developed countries, it is a common practice for educational institutions to cooperate with local or national businesses. In this way, the business can count on skilled professionals and young people receive work places after graduation.

Today there is also a lack of places where young people can interact, get acquainted, develop, gain useful skills, knowledge and engage in non-formal education. This is especially acute in small towns and villages. The solution is in the creation of youth centers, hubs and other youth infrastructure. If it is not possible to create separate spaces for young people, the premises of local councils should be used for such purposes.

Young people often feel abandoned and lonely, as often their initiatives are implemented not through power, but against governmental structures. The solution to this issue can be divided into certain levels, such as institutional,

financial, moral. From a financial point of view, young people should be encouraged to receive scholarships not only during their studies at a university, but also for successes in public life. Youth initiatives at local level should be supported. The institutional level is related to infrastructure and the main problem remains the limited space for youth development. Young people should know that their achievements are appreciated and give benefit to the state [1].

To sum up, it is important to outline that the issues of state youth policy remain relevant for Ukraine. Public policy has significant shortcomings that need to be addressed, but in this process, Ukraine is not unique, as all countries of the world face such challenges. Ukraine has great potential and active citizens who are taking decisive steps to improve the state of youth in the country.

References:

1. Youth and state: Partnership development / Democracy in action: turning on the Youth participation. Activity report // International Eastern Partnership Conference. Youth and State: Partnership for development – 7-8 December 2018. Lviv. – P.18

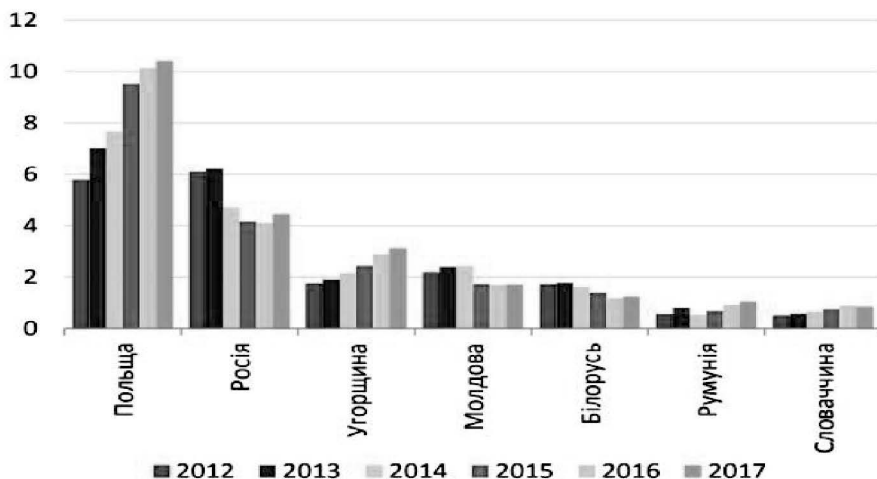
ПРАВОВІ ВИКЛИКИ МІГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Лук'ян Валерія
студентка IV курсу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
valeryox001@gmail.com

Економічна ситуація та ріст безробіття в Україні зумовлюють збільшення міграційних процесів. Питанням державного регулювання міграційних процесів присвячено багато наукових праць: О. Малиновської, І. Прибиткової, В. Переведенцева, Т. Регента, Ю. Римаренко, Л. Рибаківського, О. Хомра, Б. Хорєва та ін.

На сучасному етапі головним завданням для розбудови правової держави та прагненням України до інтеграції в ЄС є визначення напрямів її міграційної політики та вдосконалення системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів у сфері реалізації прав людини [1]. Останнім часом процес еміграції населення України набув загрозливих для економіки масштабів, а тому перехід до активної політики у сфері міграції в Україні має відбуватися невідкладно [2, с. 48].

Виїзд громадян України до країн-сусідів, млн осіб

Рисунок, 1

Державне управління цим явищем є доволі важливим для забезпечення всебічного захисту прав українських громадян. Важливо підкреслити те, що вплив держави має реалізовуватися через відповідний механізм,

який повинен охоплювати різні напрямки державного управління та включати сукупність взаємоузгоджених методів на суспільну життєдіяльність людей для досягнення відповідної мети, що сприятиме розвитку країни в обраному стратегічному напрямку з додержанням низки визначальних принципів [3, с. 79].

Насамперед, у юридичному аспекті ми маємо низку правових актів, які характеризуються відповідною ієрархічністю та систематизованістю. Загалом можна виокремити таку базу:

- 1) Конституція України – закріплює основні, соціальні, політичні та інші права та свободи людини і громадянина, а також гарантії захисту;
- 2) Законодавство України про міграції загальної дії та інші підзаконні акти – визначають специфічні аспекти правового регулювання міграції в цілому;
- 3) Міжнародні правові акти та договори – закріплюють взаємовідносини України з іншими державами.

Гострим нині залишається питання саме трудової міграції та механізми захисту громадян, які нелегально перебувають і працюють в інших державах. На сьогодні нормативним актом, що здійснює регулювання такого кола відносин, є Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». Так, відповідно до частини 1 статті 4 закріплюється те, що державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції базується на принципах забезпечення прав та законних інтересів трудових мігрантів і членів їхніх сімей та здійснюється на засадах ефективного державного регулювання процесів зовнішньої трудової міграції [4].

У частині 2 цієї ж статті є гарантія захисту громадян, яка передбачає те, що держава зобов'язана забезпечувати реалізацію передбачених у цьому Законі прав трудових мігрантів і членів їхніх сімей незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак [4].

Однак, незважаючи на дані закріплення основних аспектів та різні правові механізми, тільки за останній 2019 рік відбулася низка порушень трудових прав наших громадян, більшість з яких перебувають та працюють за кордоном нелегально. Таким категоріям осіб доволі складно захистити себе та свої права. Більше того, навіть органи влади нашої держави не спроможні врегулювати усі правові ситуації. Фактично у частині 2 статті 20 Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» зазначено, що центральні та місцеві органи виконавчої влади у межах своїх повноважень вживають заходів із запобігання незаконній зовнішній трудовій міграції [4]. Проте на практиці здійснення цих заходів часто є неефективним, або ж взагалі неможливим.

У цьому випадку доцільним буде реформування і вдосконалення національного законодавства. Так, на нашу думку, потрібно створити відповідний орган (а, точніше, відділ), який займатиметься виключно питаннями незаконної зовнішньої міграції та взаємодією з громадянами, права яких були порушені іноземними роботодавцями. Даний орган повинен підпорядковуватися Державній міграційній службі України, або ж Президенту України. Вектор політики такого відділу має бути направлений на контроль та нагляд за дотриманням законодавства. Важливим також буде створення відповідних підзаконних актів, які визначатимуть основні функції та сфери правового впливу, встановлення відповідальності за порушення норм.

Таким чином, вдосконалення, реформування та прийняття відповідного пакету законів для ефективного регулювання міграційних процесів потребує негайного вирішення у зв'язку із економічною ситуацією в країні. Для ефективної реалізації цього рішення ми пропонуємо: 1) створити відповідний відділ, який займатиметься вузькими на конкретно-спрямованими питаннями; 2) створити відповідну інформаційну базу для нагляду та відстеження за порушеннями у сфері трудової міграції; 3) сприяти активній взаємодії з іноземними державами; 4) перейняти досвід із врегулювання таких питань у інших держав; 5) запровадити орган так званої «міграційної поліції». Реалізація цих пунктів стане вирішальним кроком для уникнення будь-яких зловживань і порушень законодавства про міграцію. Використання європейського досвіду у даному випадку є обов'язковим для детального дослідження та аналізу.

Список літератури

1. Про Концепцію Державної міграційної політики: Указ Президента України від 30.05.2011 р. № 622/2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.
2. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України. Київ : НІСД. 2014. 48 с.
3. Коротич О. Механізм державного управління: проблеми теорії та практичної побудови. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2006. № 3. С. 79–84.
4. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-viii>

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТА ДО ІНШОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Оксана Лютак

доцент кафедри соціальної психології та психології розвитку
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»
oksanalyutak319@gmail.com

У сучасному світі взаємодія між людьми відмінних між собою культур, віросповідань, політичних переконань, тобто різних світоглядних позицій, не можлива без толерантності.

Без сумніву, толерантність як особистісна якість залежить від статевих, вікових і темпераментних особливостей людини, проте значною мірою на її формування впливають соціальні чинники: сім'я, школа та інші інститути соціалізації. Соціально-психологічними характеристиками толерантності загалом є неупередженість в оцінці різноманітних подій, думок, терпимість до етнічного розмаїття народів, здатність забезпечувати комунікативну компетентність під час спілкування тощо.

Чи забезпечить толерантність адаптацію у новому культурному для мігранта середовищі? Т. Г. Стефаненко вивела узагальнений образ мігранта, який найефективніше може пристосуватись до вимог чужої культури. Це професійно компетентний комунікабельний індивід екстравертованого типу, що має високу самооцінку; в системі цінностей якого значне місце посідають загальнолюдські цінності; відкритий для різних поглядів; не байдужий до оточення; при врегулюванні конфліктів схильний до співробітництва [1]. І хоча універсального набору якостей, який би сприяв адаптації мігранта, не існує, ми можемо об'єднати ці специфічні риси в поняття «толерантність».

Толерантність передбачає певне ставлення до інших людей (визнання права інших на власну думку, позицію; намагання розширити власний світогляд); певне розуміння невизначеності (здатність роздумувати й приймати рішення, навіть без повного розуміння об'єктивної реальності й можливих наслідків цього рішення); певне когнітивне сприйняття реальності (пристосування до погоди, їжі, вбрання тощо). Толерантність проявляється в адекватній самооцінці, позитивній оцінці інших людей, сприйманні себе як представника однієї з багатьох культур, загалом у позитивній Я-концепції. Толерантна людина мислить нестандартно, соціабельна, емпатійна, легко приміряє на себе різні соціальні ролі, шукає подібність у співрозмовнику, відкрита до нового досвіду, для зміни себе, мотивована до взаємодії з новою культурою.

Толерантність пов'язують з комунікативним потенціалом особистості, вважають не тільки результатом, але й умовою ефективної міжкультурної комунікації. Наприклад, В. В. Бойко виокремлює комунікативну толерантність як терпимість індивідів під час взаємодії. На його думку, комунікативна толерантність має таку структуру: ситуативну, типологічну, професійну та загальну. Ставлення людини до партнера по спілкуванню (дружини чи чоловіка, колеги тощо) характеризує ситуативний рівень толерантності. Ставлення до групи людей (представників якогось соціального прошарку, професії чи національності) визначається типологічним рівнем толерантності. Професійна комунікативна толерантність проявляється у взаємодії з людьми одного роду діяльності (учні, студенти, пацієнти, клієнти). Морально-етичні засади, риси характеру та життєвий досвід обумовлюють загальний рівень толерантності. Він може визначати інші форми комунікативної толерантності [2].

Психологічний портрет толерантного мігранта має наступний вигляд: а) чітке усвідомлення власних чеснот і недоліків; б) відсутність схильності звинувачувати у всіх бідах інших людей; в) відчуття безпеки і впевненість, що загрозу можна подолати; г) здатність не перекидати відповідальність на інших людей; ґ) визнання різноманітності світу, а не поділ його на біле й чорне, готовність вислухати будь-яку точку зору; д) орієнтацію на себе, на власну незалежність, а не на зовнішні інститути та пріоритети; е) схильність до порядку; є) здатність адекватно оцінювати людей; ж) почуття гумору; з) надання переваги свободі, демократії [3].

У цьому контексті важливо в осередках української культури за кордоном навчати мігрантів, особливо юне покоління, навичкам толерантної взаємодії, долати стереотипне мислення, позбуватися «комплексу меншовартості» чи, навпаки, думки про виняткові переваги власної культури.

Список літератури

1. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. – М.: Аспект-Пресс, 2004.
2. Бойко В. В. Коммуникативная толерантность : методическое пособие. – СПб : СПбМАПО, 1998. – 24 с
3. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. – М., 1998.

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ЕСТОНІЇ У 2014–2019 РР.

Олена Миронюк
аспірантка,
кафедра історії світового українства,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
olenamyroniukk@gmail.com

Після революції Гідності та подій на Сході закордонні українці почали активно допомагати своїй Батьківщині. Досить плідну діяльність у цьому напрямку веде українська громада в Естонії.

З 2014 року проводиться збір гуманітарної допомоги, ліків, теплого одягу, товарів першої необхідності для мешканців Луганської та Донецької областей. Активісти регулярно пікетують російське Посольство в Естонії, вимагаючи повернути АР Крим, зупинити вбивство мирного населення на Донбасі, звільнити політичних в'язнів Кремля [3, с. 237].

Ще у 2014 р. голова Конгресу українців Естонії Віра Коник разом з Богданом Лютюком очолили допомогу Україні. Неодноразово вони передавали з Таллінна контейнери із перев'язувальними матеріалами [3].

Керівник Центру Української Культури у Талліні – Анатолій Лютюк їздив на лінію фронту для того, щоб особисто проконтролювати використання гуманітарної допомоги на місцях [1].

Громада спеціально створила сайт «Ukraina heaks» («На допомогу Україні»), через який Центр Української культури у Талліні разом з Конгресом українців організували збір коштів та гуманітарної допомоги на підтримку переселених осіб в Україні.

Кожного року українців в Естонії стає все більше завдяки новим мігрантам. У зв'язку з війною на Сході України, до Естонії прибуло багато переселенців, які отримали тимчасовий дозвіл на проживання. У 2016 році до Естонії переїхало майже 1100 українців, 16 з них отримало статус біженця. Збільшилася кількість українських громадян, які приїжджають працювати на запрошення фірм – це, головним чином, медики, економісти, висококваліфіковані фахівці у галузі ІТ-технологій. Перед українськими товариствами постає питання щодо залучення новоприбулих до українського громадського життя. Згідно з даними статистики, в Естонії проживає майже 23 тисячі українців, що становить біля 1,8 відсотка від усього населення країни; за кількістю це друга після росіян національна меншина [4].

Необхідно зауважити, що через різкий ріст мігрантів, корінні естонці почали упереджено ставитись до українців. Зокрема, міністр внутрішніх справ Естонії Март Хельме заявив, що хотів би представити парламенту

законодавчі ініціативи зі скасування безвізового режиму для українців, оскільки він стурбований напливом трудових мігрантів з України [6]. Натомість міністр закордонних справ Естонії Урмас Рейнсалу на цю ініціативу відповів, що скасування безвізового режиму для громадян України неможливе і не в інтересах Естонії [7].

Сама ж влада Естонії зацікавлена у підтримці української громади в країні, надаючи їй фінансову підтримку, оскільки має на меті розширення дружніх партнерських зв'язків між естонським та українським народами [4].

Українська діаспора веде й просвітницьку роботу та намагається популяризувати нашу культуру в Естонії. Велику роботу проводить Центр української культури у Таллінні. Особливо популярні майстер-класи українських народних ремесел, зокрема розписування писанок, а також виготовлення паперу ручним способом. При Центрі діє Школа каліграфії. Майстер-класи відвідують групи з різних установ: навчальних закладів (дитсадків, шкіл, університетів), міністерств, департаментів, закладів культури, соціальних будинків з усієї країни. Центр української культури постійно проводить екскурсії, під час яких відвідувачі знайомляться з українською культурою [3, с. 239].

Багаторазово діаспора представляла українські народні ремесла, музику, національну кухню на місцевих святах в Естонії. Зокрема, у вересні 2016 року Союз українок Естонії та Центр української культури брали участь у талліннському Ярмарку національностей. У травні 2017 р. колективи Конгресу Українців Естонії взяли участь у Талліннських днях Старого міста, а Центр української культури в рамках цього заходу провів десяток майстер-класів та екскурсій. У червні Центр української культури взяв участь у талліннських Днях середньовіччя. Колективи українських осередків були учасниками Днів міст Нарва, Раквере, Маарду, а також фестивалю національних меншин міста Тарту та Північного Сходу Естонії [5].

У вересні 2016 р., під час офіційного візиту до Естонії, тодішній міністр оборони України Степан Полторак разом з українською делегацією відвідали талліннський Центр української культури, де відбулася церемонія вручення відзнак Міністерства оборони українським бійцям, естонським волонтерам та лікарям, які опікуються пораненими українськими воїнами. У січні 2017 року, під час офіційного візиту до Естонії, Президент України відвідав талліннський Центр української культури, де ознайомився з його діяльністю і зустрівся з представниками української громади [3, с. 240].

Отже, в контексті останніх подій Естонія надає Україні невимовну підтримку. Щотижнева волонтерська підтримка для мешканців Луганської та Донецької областей є актуальною та своєчасною, адже саме завдяки цій підтримці лікарні та шпиталі мають усі необхідні лікарняні засоби.

Важливо зазначити, що влада Естонії підтримує діяльність української громади в країні та надає їй фінансову підтримку, що має надзвичайно позитивний вплив. З кожним роком кількість українських громадян у цій країні збільшується, і є важливим той факт, що діяльність громади не дає їм забути рідну культуру та мову, здійснюючи просвітницьку діяльність як для дітей, так і для дорослих.

Список літератури:

1. Анатолій Лютюк – патріарх українського життя в Естонії: як змінилась Естонія та сприйняття естонцями України. Europe now UA. URL: <https://eu.in.ua/6289-2/> (дата звернення: 14.09.2019).
2. Естонська діаспора передала українським лікарням перев'язочні матеріали. УКРІНФОРМ – Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/1894360-estonska-diaspora-peredala-ukrajinskim-likarnyam-perevyazochni-materiali.html> (дата звернення: 14.09.2019).
3. Звіт Конгресу Українців Естонії з липня 2016 по липень 2017. Річні загальні збори Світового Конгресу Українців : зб. звітів. Київ. 2017. 401 с.
4. Про українську громаду в Естонській Республіці. Посольство України в Естонській Республіці : офіційна сторінка. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ee/ukrainians-in-ee> (дата звернення: 14.09.2019).
5. Українська діаспора бере участь у Дні народів Естонії. Центр міжнародних зв'язків України. URL: <http://ua.ciru.org/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%96/> (дата звернення: 14.09.2019).
6. Estonian Interior Minister Wants to Abolish Visa-Free Entry for Ukrainians. Schengen Visa Information website. URL: <https://www.schengenvisa.info.com/news/estonian-interior-minister-wants-to-abolish-visa-free-entry-for-ukrainians/> (дата звернення: 14.09.2019).
7. Foreign minister: Not possible to lift visa-free rules for Ukrainian. Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://news.err.ee/979119/foreign-minister-not-possible-to-lift-visa-free-rules-for-ukrainians> (дата звернення: 14.09.2019).

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ «СХІД-ЗАХІД» ЯК ПРИКЛАД ДОБРОЇ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПРОЄКТУ, НАПРАВЛЕНОГО НА СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ УКРАЇНИ В ПОЛЬЩІ

Надія Мороз-Ольшанська
докторантка
Академія Ігнаціанум в Кракові
morozolshanska@interia.pl

В українській мові відповідником до англійського терміна NGO (non – governmental organizations) є термін «недержавна організація», хоча він і не є абсолютно відповідним, оскільки вищезгадані організації становлять частину держави. Попри те, що вони не знаходяться під безпосереднім впливом уряду, термін «позаурядові організації» є найвідповіднішим. Третій сектор – це термін, який використовують для виразнішого підкреслення характеру функціонування таких організацій і відрізнення їх від двох інших: публічної адміністрації і бізнесу. Тим, що найбільше відрізняє цей третій сектор і публічну адміністрацію є автономія і незалежність від публічної влади, а від сектору бізнесу він відрізняється діяльністю, не направленою на отримання фінансової користі. Звідси назва – сектор організацій позаурядових або організацій non-profit. Позаурядові організації – це такий вид організацій, дякуючи яким громадяни можуть самостійно (без огляду на урядові публічні організації) поєднуватися і співпрацювати під час організації важливих для них завдань, розв'язуючи різноманітні суспільні потреби, доповнюючи пропозиції публічних послуг, що до цього не надавалися (наприклад, пункти дошкільної освіти чи допомога для старших осіб), а також для розв'язання важливих потреб (наприклад, інтеграція осіб з обмеженими можливостями). Інша назва організацій такого типу – громадські організації. Вона ґрунтується на тому, що дані організації активно залучають громадян в неурядову діяльність. Вони заохочують мешканців ставати активними громадянами, тобто такими, що несуть відповідальність за щось у своєму оточенні [1].

Сектор неурядових організацій у Польщі досить добре розвинений і регулюється законодавством. Для того, щоб полегшити створення та функціонування громадських організацій у Польщі, існують спеціальні урядові інституції, а також незалежні осередки та відділи, створені при організаціях третього сектора. Проводиться величезна кількість семінарів та майстер-класів з управління громадськими організаціями для полегшення роботи їхнього керівництва [1].

В Україні діяльність громадських організацій не є популярною серед населення, а для осіб, що працюють у третьому секторі, пошуки добрих рішень в сфері управління ускладнюють роботу. Навіть українська термінологія на сьогоднішній день не до кінця передає ідею: чим має займатися громадська організація. Саме тому як приклад доброї практики реалізації громадською організацією проєкту буде подія, організована Фондацією Масових Видовищ, – Міжнародний фестиваль українського театру «Схід–Захід», метою якого є створення позитивного образу України в Польщі.

Сьогодні для багатьох держав одним із пріоритетних завдань є створення та управління іміджем країни для більш успішного та дієвого автопозиціонування у світовому просторі. «За результатами низки досліджень, Україна до кінця 2013 року сприймалася переважно як молода демократія перехідного періоду, країна Помаранчевої революції, відомих спортсменів і красивих жінок, окремих високотехнологічних галузей економіки, а також як невлидова, маловідома держава, осередок політичної нестабільності, корупції, неефективності влади та невизначеності розвитку, поганого інвестиційного клімату. Заходи Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки, Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на період до 2011 року не змогли поліпшити ситуацію. Справжнє вікно можливостей для України відкрилося з початком 2014 року. Низка зовнішніх чинників, пов'язаних із російською агресією та бажанням цивілізованого світу нам допомогти, як ніколи сприяли перезавантаженню позиціонування України у світі. Маючи низку варіантів дій та обравши «роль жертви», ми тривалий час одержували різноманітну підтримку» [2].

Виходячи з політичної та суспільної ситуації, яка склалася в Україні на початку 2014 року, організатори Міжнародного фестивалю українського театру «Схід–Захід» прийняли рішення про створення в Кракові, як культурній столиці Польщі, мистецького заходу, який, представляючи доробок українських та закордонних театрів, сприятиме позитивному сприйняттю України в цілому. З кожним наступним роком проєкт збільшував географію своїх учасників, але також відповідав на потребу суспільства: в Польщі з 2014 по 2019 роки суттєво збільшилася кількість мігрантів з України (переважно це трудові мігранти). За роки існування фестиваль довгий час залишається унікальною подією, що теж створює в Польщі мистецьку пропозицію для українців. За свої досягнення в 2015 році фестиваль отримав відзнаку як культурний транскордонний проєкт співпраці під час Форуму східноєвропейської співпраці в Любліні, а вже за рік – отримав на цьому ж Форумі і в цій самій номінації головну нагороду [3].

Рис.1. Логотип Міжнародного фестивалю українського театру «Схід– Захід», що вже 6 років поспіль відбувається в Кракові

Список літератури

1. Podręcznik zarządzania NGO / pod. red. Wcisł W. Warszawa : Europejski Dom Spotkań – Fundacja Nowy Staw, 2015. Ss. 11–24.
2. Попова Т. Репутація України у світі. Необхідно покращувати імідж держави. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29107381.html> (дата звернення: 29.09.2019).
3. URL: https://www.kongres.lublin.eu/files/publications/katalog15_en.pdf, ст. 24 (дата звернення: 29.09.2019).

СУЧАСНІ ВИДИ МІГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВПЛИВІВ

Марія Павлюх
ас. кафедри Міжнародної інформації,

Захар Хрущ
студент кафедри Міжнародної інформації МІМ – 21,
Національний університет «Львівська політехніка»
mariapavluch1982@gmail.com

Міграція існує дуже давно. Перші відомості про переміщення населення можна знайти в Біблії та інших історичних джерелах. Людство завжди мігрувало. У ХІХ столітті міграційні процеси у світі поглибилися у зв'язку із збільшенням чисельності населення.

Міграцією називають пересування людей з одного місця в інше з намірами заселення – постійного або тимчасового. Пересування відбуваються на великі відстані (з однієї країни в іншу), але можлива і внутрішня міграція, яка є домінуючою. Люди можуть мігрувати як особи, сімейні одиниці та великі групи.

Міграційні процеси не є однорідним явищем, тому необхідно враховувати різні види пересування. Люди мігрують із різних причин. Протягом другої половини ХХ століття були виокремлені такі види міжнародної міграції: трудова та тимчасова міграція, яка поєднує нелегальну міграцію; примусова міграція (пересування біженців) та міжнародна пенсійна міграція (IRM). Існує також внутрішня міграція, яка здійснюється шляхом пересування із сільських районів до міських центрів, але у деяких місцях спостерігається тенденція до контрурбанізації [1].

Трудова міграція — це пересування осіб із однієї країни в іншу з метою пошуку роботи. У трудовій міграції виокремлено два типи мігрантів: висококваліфіковані робітники і некваліфіковані робітники із низькою заробітною платнею (включно із нелегальними або примусовими мігрантами).

Висококваліфікована міграція — невеликий відсоток міграції. Саме такий вид пересування є найбільш затребуваний країнами, що приймають мігрантів та стимулюють їх у праці (певні категорії, наприклад, лікарі та медсестри). Залучення висококваліфікованої праці полягає у здатності країни накопичувати людський капітал без витрат на освіту або навчання робітника. Втрата кваліфікованої праці, відома як «витік мізків», може мати серйозні наслідки для країн-відправників, які втрачають людський капітал і всі гроші, вкладені в освіту і навчання людей, що виїжджають. Для країн, які приймають, це можна розглядати як привабливе рішення

для розв'язання проблем нестачі кваліфікованих працівників та шляхів збільшення економічного виробництва.

Низькокваліфікована міграція. Із 1945 р. основним видом міграції, який відіграв дуже важливу роль в економічній реконструкції промислово розвинених країн була низькокваліфікована та низькооплачувана міграція. Не все переселення було легальним. Деякі країни, наприклад США, були привабливими для нелегальних мігрантів з Мексики та інших країн Латинської Америки, які бажали працювати у «чорній економіці». 1988-го року дослідник Сассен у підході до досліджень глобальних міст звернув увагу на подвійну економіку, яка використовує низькокваліфікованих робітників задля низьких заробітних плат (у промисловості, будівництві та побуті). Цей вид становить найбільший відсоток економічної міграції. Некваліфіковані працівники із низьким рівнем заробітної плати, як правило, є нелегальними мігрантами, найбільш вразливими до несправедливої експлуатації та порушень прав людини, оскільки вони мають незаконний статус у чужій країні [5].

Примусова міграція. До примусової міграції зараховуємо не тільки біженців чи шукачів притулку, що втікають від війни або політичних репресій, а й людей, які мігрують через втілення у життя державних проєктів (будівництво мостів або доріг; природні катастрофи тощо). Освітній рівень багатьох біженців, особливо шукачів притулку, буває високим (політично активні студенти). Деякі шукачі притулку повертаються до рідної країни, якщо обставини позитивні, та більшість асимілюється із місцевими етнічними спільнотами у багатокультурному суспільстві та має низький соціально-економічний статус [5].

Міжнародна пенсійна міграція. Міжнародна пенсійна міграція є феноменом Німеччини, Великобританії і країн Північної Європи – країн із високою житловою мобільністю пенсіонерів, які мають економічну можливість купувати нерухомість за кордоном. Вихід на пенсію стає основним «стимулюючим фактором», який ініціює процес міграції [3]. Головний вплив цих мігрантів на приймаючі країни — це тиск на урбанізацію та масове будівництво житла у сільських районах. Наприклад, в Іспанії мігранти переселяються в «урбанізації» (житлові садиби), а тому їхнє будівництво постійно зростає. Пенсіонери реконструюють занедбані ферми, живуть у віллах сільських районів [3].

Існують види міграції, які подібні до пенсійної, бо залучають людей до роботи і стимулюють переїжджати до сільської місцевості в інших країнах, наприклад, британців до сільської Франції. Мігранти шукають не стресовий спосіб життя, кращу його якість і, можливо, шанс дешевше жити на скромні доходи [4].

Внутрішня міграція. Цей вид міграції відбувається всередині країни, а також між регіонами (міграція із сільських районів до великих міст). Це можна пояснити соціальними та економічними недоліками життя у деяких районах. Моделі внутрішньої міграції можуть бути складними і мати серйозні наслідки для земельної експлуатації.

Контурбанізація — це вид внутрішньої міграції людей із міських до сільських районів. В Англії цей рух поширюється із 80-х років ХХ століття. Це переважно міграція сімейних пар похилого віку. Зростає також кількість літніх людей, які живуть у сільській місцевості (28%). У цьому випадку фінансові ресурси працюють як «проштовхувальний фактор», а прагнення до кращої якості життя є «тяговим фактором». Зростання населення у містах, високі ціни на нерухомість у центрі міста працюють як «стимулюючі фактори» міграції [2].

Отже, розглянувши основні сучасні види міграції людей, робимо висновки, що міграція – явище багатостороннє, яке здійснює позитивні та негативні взаємовпливи на держави-відправники та ті держави, які приймають мігрантів. Усі ці види міграції у глобалізованому світі мають взаємовпливи та здійснюють безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток держав.

Список літератури

1. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти. Вісник НАН України. 2005. № 9.
2. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 2. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. С. 385.
3. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія практика) : енциклопедія. Київ : Довіра, 1998. 912 с.
4. Aggrawal R. A. Demirguc-Kunt M. S. Do Remittances Promote Financial Development? World Bank Policy Research Working Paper Series. 2006. №. 3957.
5. Castles S. Migration and Development: Perspectives from the South. International Organization for Migration (IOM), Geneva. 2008.

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Володимир Староста
д. пед. н., проф.,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
volodymyr.starosta@uzhnu.edu.ua;
volodymyr.starosta@upjs.sk

Реформування вищої освіти, посилення глобалізаційних процесів у сучасному світі – ці та інші чинники сприяли як активізації усіх форм міжнародної взаємодії, так і посиленню міграційних потоків українських студентів. Значну роботу щодо аналізу стану та причин освітньої міграції у європейському освітньому просторі проводить громадська організація «Центр дослідження суспільства/CEDOS» (cedos.org.ua), а результати висвітлюють її активісти та автори численних публікацій О. Слободян, Є. Стадний та ін.

За своєю сутністю, як зазначають В. Філатов і Я. Ромашова, освітня міграція передбачає тимчасове перебування на території розташування закладу освіти з подальшим поверненням мігранта до колишнього місця проживання. Метою освітньої міграції є отримання освіти шляхом переміщення школярів, студентів, докторантів та інших [6]. Згідно з Л. Жураковською [2], міжнародна освітня міграція є переміщенням людей між країнами з метою здобуття освіти різного рівня незалежно від терміну перебування за межами країни походження. Значення міжнародної освітньої міграції як важливої, інтелектуальної за змістом форми міграційних переміщень населення закономірно зростає. Для більшості економічно розвинених країн вона стає одним із засобів формування людського капіталу, необхідного для розвитку національних економік, водночас – є потужним геополітичним ресурсом, що використовується для розповсюдження і просування культури, ціннісних установок і технологій країн навчання іноземців.

Потужним регулятором процесів освітньої міграції як у глобальному, так і національному масштабах є інституційне середовище цих процесів. Інституційне середовище як технологічна основа управління процесами освітньої міграції є сукупністю цінностей, норм, правил, організацій, а також інших інститутів, які регламентують, сприяють або обмежують функціонування і розвиток цих процесів. Систематизацію основних складових інституційного середовища управління процесами освітньої міграції в Україні та країнах Європейської співдружності здійснила О. Гринькевич [1].

На нашу думку, в нормативно-правовому аспекті формуванню освітньої мобільності у XXI столітті як передумови освітньої міграції в Україні та подальшому посиленню міграційних освітніх потоків сприяли такі основні кроки:

1. Приєднання України в 2005 році до Болонського процесу (Болонської декларації) уможливило реалізацію його основних позицій: введення двох циклів навчання: перший цикл – для одержання ступеня бакалавра (3–4 роки); другий – для одержання ступеня магістра (1–2 роки навчання після бакалаврату) або для одержання ступеня доктора (3–4 роки); введення кредитної системи (запровадження ECTS) – Європейської системи трансферу залікових одиниць трудомісткості (кредитів) як засобу студентської мобільності; контроль якості освіти; розширення мобільності; забезпечення працевлаштування випускників; забезпечення привабливості європейської системи освіти. На основі виконання цих пунктів успішно проходив розвиток мобільності студентів та викладацького складу, а також внесено зміни до деяких національних законодавчих актів та введено в дію нові.

2. Запровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК), яка є системним і структурованим за компетентностями описом кваліфікаційних рівнів. Згідно з цим нормативно-правовим документом, прийнятим в Україні в 2011 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>), НРК запроваджена з метою: введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудова відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці.

3. Прийняття Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII, який став чинним 6 вересня 2014 року. Наприклад, у статті 5 «Рівні та ступені вищої освіти» встановлено відповідність рівнів вищої освіти кваліфікаційним рівням Національної рамки кваліфікацій.

4. Запровадження безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом (ЄС), який набув чинності 11 червня 2017.

Важливе значення мають угоди (дво- і багатосторонні) про співробітництво між українськими і закордонними університетами.

Визначальний вплив на міграційні потоки має рівень життя в країні, який охоплює широкий спектр показників щодо стану та умов життєдіяльності людини у суспільстві. У теперішній час в Україні, на нашу думку, рівень життя

є достатньо низьким, що засвідчують прямо чи опосередковано різноманітні статистичні показники, зокрема чисельність постійного населення, сумарний коефіцієнт народжуваності, середня очікувана тривалість життя при народженні, індекс інфляції, номінальний внутрішній валовий продукт (ВВП) на одного жителя та інші [3]. У пошуку кращого життя відбувається стрімке посилення міграційних потоків з України різних вікових груп.

На міграцію впливає зростання недовіри до українських закладів вищої освіти (ЗВО). В останні роки зроблено багато кроків для реформування цієї ланки освіти, проте незначна кількість університетів надає освітні послуги на світовому рівні. Наприклад, у число 1000 кращих університетів світу 2018 року, за версією QS World University Rankings, потрапили тільки шість українських університетів (джерело: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2018>).

Не останню роль в освітній міграції, як зазначає Є. Стадний [5], грають різні посередницькі рекрутингові фірми, які активно просувають навчання за кордоном. Частіше реклама потрібна саме тим вишам, які не мають реноме якісних університетів. З іншого боку, українська молодь не зіткнеться там із хабарництвом, а це дуже часто спонукає виїхати в інші країни.

О. Слободян та Є. Стадний [4] на основі аналізу даних щодо освітньої міграції українців виділили три основні потенційні мотиви міграції. Студенти їдуть навчатись за кордон для того, щоб: здобути там навички та знання, доступ до яких обмежений в Україні (зазвичай вони повертаються в Україну); залишитись там на постійне проживання (повертаються в Україну тільки тоді, коли досвід міграції був неуспішним); возз'єднатись із сім'єю, яка проживає за кордоном.

Повністю погоджуємось із прогнозом, який формулює Є. Стадний [5], що кількість українських студентів за кордоном буде зростати. По-перше, це глобальна світова тенденція. По-друге, це великий бізнес. По-третє, війна в Україні суттєво впливає на наміри будувати тут своє майбутнє. По-четверте, вже давно існують своєрідні сегменти академічної міграції: більш заможні українці можуть собі дозволити навчання у Британії, Австралії, США чи Італії, а, наприклад, люди середніх статків їдуть вчитися до Польщі, Німеччини, Чехії чи Франції.

Для виявлення міграційних настроїв студентів першого курсу Ужгородського національного університету (УжНУ) було проведено анонімне електронне анкетування на початку другого семестру в 2016 р. (200 студентів), 2018 р. (750 студентів), 2019 р. (744 студентів) під час дослідження їх адаптації до вищої школи.

Студентів просили відповісти на питання: «Де Ви плануєте працювати після закінчення навчання в УжНУ?». Відповіді (табл. 1) свідчать, що отримані дані добре узгоджуються за різні роки і, вважаємо, що вони віддзеркалюють міграційні настрої в Україні.

Таблиця 1. Міграційні настрої першокурсників УжНУ

Відповіді на питання анкети: «Де Ви плануєте працювати після закінчення навчання в УжНУ?»	2016 р., %	2018 р., %	2019 р., %
В Україні	29,5	25,5	27,0
За кордоном	26,0	29,1	27,3
Важко відповісти	44,5	45,4	45,7

Для вивчення освітньої міграції проводяться анкетування студентів різних країн, наприклад, на сайті університету імені Павла Йозефа Шафарика в Кошице (Словацька республіка): http://slice-study.ff.upjs.sk/cgi-bin/rws5.pl?FORM=migration_ukraina&UID=47c54ede1f50ccd9.

Таким чином, освітня міграція українських студентів за кордон зростає, стає важливою складовою суспільного життя, а тому потребує ретельного комплексного аналізу.

Список літератури

1. Гринькевич О. С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2013. Вип. 3 (101). С. 254–264.
2. Жураковська Л. А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку. Демографія та соціальна економіка. 2014. №1 (21). С. 233–242.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.06.2019).
4. Слободян О., Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? 13 грудня 2016. URL: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu> (дата звернення 10.10.2017).
5. Стадний Є. Чому українська молодь обирає польські університети. 16 жовтня 2015. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/pochemu-ukrainskaya-molodezh-vybiraet-polskie-1444995723.html> (дата звернення 12.06.2018).
6. Філатов В. М., Ромашова Я. В. Специфічні ознаки освітньої міграції та її місце в структурі міграційних потоків. Ефективна економіка. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_63 (дата звернення 12.10.2018).

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МІГРАНТІВ У ПІДТРИМАННІ ЇХНЬОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Данило Судин
к. соціол. н., доцент кафедри соціології,
Український католицький університет,
наук. співробітник відділу соціальної антропології,
Інститут народознавства НАН України
dansudyn@ucu.edu.ua

Згідно із загальноприйнятим трактуванням, нація є уявленою спільнотою, тобто її учасники переважно не є знайомими між собою [1]. На основі цього визначення національну ідентичність можна описати як категоріальну [3]: індивід ідентифікує себе з певною нацією завдяки тому, що має певні характеристики, які і є ключовими для конкретної нації. Тобто, в термінах соціальних відносин чи взаємодій нація постає абстрактною категорією, яка існує в свідомості її членів, але не реалізується через безпосередні соціальні взаємодії. Протилежністю до категоріальної є реляційна ідентичність, яка опирається на відносини (relations) учасників між собою. Прикладом реляційної ідентичності виступає родова ідентичність: індивід її набуває лише на основі певних соціальних взаємин, а саме – структур спорідненості. Втім, загальноприйнятою є позиція, згідно з якою національна ідентичність не може бути реляційною, а лише категоріальною.

Таке трактування національної ідентичності не враховує процесів підтримання / відтворення національних ідентичностей в діаспорах чи групах мігрантів. Ми можемо припустити, що в таких соціальних середовищах національна ідентичність перестає бути категоріальною, а стає реляційною. По-перше, перестають діяти механізми «банального націоналізму» [5], які підтримували відчуття національної ідентичності в країні походження мігрантів. Тепер вони змушені самі докладати зусиль для підтримання власної ідентичності. По-друге, змінюються критерії приналежності до нації. Тепер приписаних ознак стає недостатньо – ідентичність починає більше опиратися на діяльнісні. До останніх можуть належати різноманітні практики – навіть гастрономічні [4], які виступають маніфестаціями національної ідентичності учасників.

Відповідно, ми можемо припустити, що національна ідентичність починає проявлятися через соціальні відносини – тобто стає реляційною. Таким чином, ми сформулювали гіпотезу: соціальні відносини із вихідцями з батьківщини призводитимуть до меншої участі мігранта в

житті власної національної громади в країні призначення. І навпаки, чим меншою є інтенсивність контактів із вихідцями з батьківщини, тим більше мігрант буде залучений до життя національної громади. Оскільки мігрант підтверджує / підтримує національну ідентичність через соціальні контакти / взаємодії, то, якщо таких взаємодій з іншими представниками власної нації є достатньо в повсякденному житті, то потреби долучатися до діяльності національної громади немає. І навпаки, брак соціальних контактів у повсякденному житті призводить до більшої участі в житті громади, оскільки тепер вона виступає джерелом реляційної основи національної самоідентифікації.

Для перевірки цієї гіпотези було використано результати дослідницького проєкту «Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Парижі», який виконала кафедра соціології факультету суспільних наук Українського католицького університету на замовлення та за підтримки єпархії святого Володимира Великого у Парижі для українців візантійського обряду у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії. Етап збору анкет тривав із 16 січня до 4 лютого 2018 р., усього було опитано 634 особи, старших за 16 років [2].

Було сформульовано теоретичну модель (див. Рисунок 1).

Факторами виступали соціальні контакти з вихідцями з України (питання «З ким із перелічених Ви підтримуєте приятельські чи дружні стосунки у Франції? – Із вихідцями з України»), а також кількість родичів, з якими мігрант/ка проживають у Франції (питання «Скільки людей, що проживають з Вами під одним дахом у Франції, є членами Вашої родини?»).

Натомість залежною змінною виступала участь мігранта/ки в житті громади. Індикаторами для цієї латентної змінної виступали такі запитання:

- Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживаєте у Франції? (church attendance)
- Чи берете Ви участь у заходах, організованих Посольством України у Франції та його культурним центром? (embassy events)
- Чи брали Ви участь у виборах Президента України та/або народних депутатів до Верховної Ради України – проживаючи у Франції тепер? (elections in France)
- Як часто Ви слідкуєте за новинами про події в Україні, перебуваючи у Франції? (news in Ukraine)

Загалом результати є надійними для цього конструкту (див. Табл. 1). Всі коефіцієнти є статистично значущими на рівні $p < 0.001$ (змінна elections in France виступала як індикаторна).

Таблиця 1

**Стандартизовані та не стандартизовані коефіцієнти для
конструкту «Громадська активність мігрантів»**

Змінна	β	B	S.E.
church attendance	0.28	0.505	0.151
embassy events	0.354	0.283	0.081
elections in France	0.738	1	
news in Ukraine	0.606	0.809	0.139

Результати моделювання структурними рівняннями є надійними: TLI=0.927, CFI=0.972, RMSEA=0.026, межі 90%-го довірчого інтервалу (0; 0.057), $\chi^2=11.45$, $df=8$, $\chi^2/df=1.431$. Загальна модель представлена на Рис. 1.

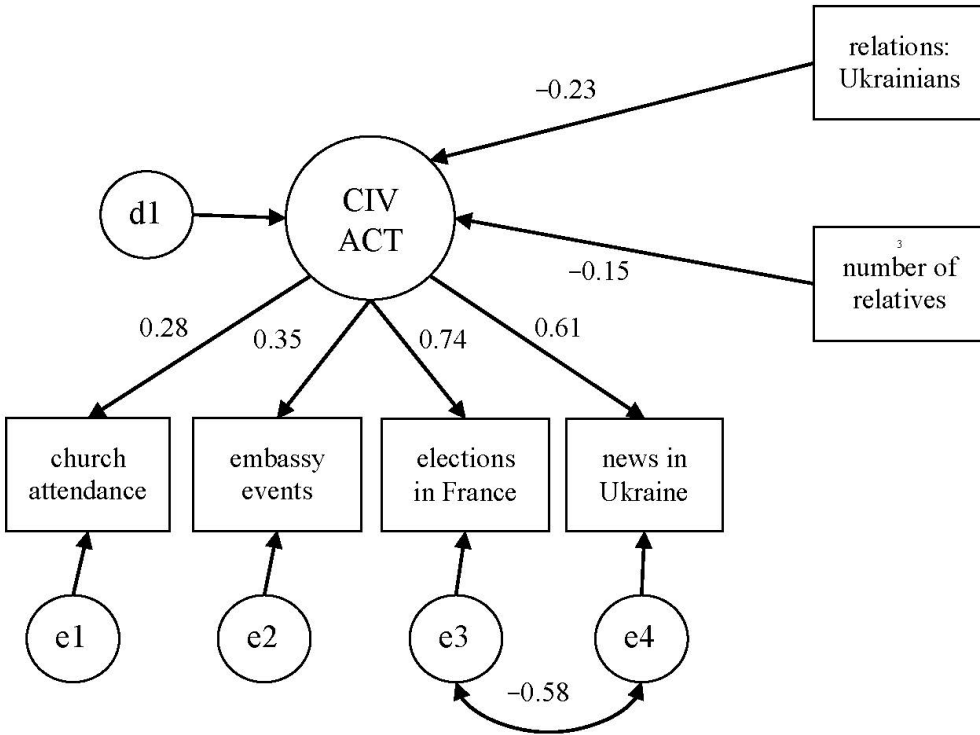

Рис. 1. Результати моделювання структурними рівняннями

Загальні результати спростували наведену вище гіпотезу: чим більше мігранти/ки підтримують повсякденні контакти чи з іншими вихідцями з України, чи з власними родичами, тим більше вони залучені до життя громади (див. Табл. 2)¹.

Таблиця 2

Результати моделювання структурними рівняннями

	B	B	S.E.	R ²
CIV.ACT				0.077
relations:	-0.234	-0.5	0.1	
Ukrainians number of relatives	-0.148	-0.087	0.029	

Оскільки вплив обох факторів виявився статистично значущим, можемо зробити висновок, що вони взаємно підсилюють один одного.

Таким чином, підсумовуючи, можемо зробити декілька висновків. По-перше, національна ідентичність мігрантів з категоріальної стає реляційною: соціальні взаємодії та відносини стають важливою маніфестацією ідентичності. По-друге, наявність повсякденних соціальних взаємодій та відносин з членами своєї національної групи посилює інтегрованість мігрантів до національної громади та участі в її житті.

Список літератури

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти: міркування щодо походження і поширення націоналізму. Київ : Критика, 2001. 271 с.
2. Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Парижі : аналітичний звіт / За заг. ред. О. Міхеєвої. Львів : Український католицький університет, 2018. 140 с.
3. Калхун К. Национализм. Москва : Издательский дом «Территория будущего», 2006. 288 с.
4. Ханенко-Фрізен Н. Інший світ або етнічність у дії: канадська українськість кінця двадцятого століття. Київ : Смолоскип, 2011. 392 с.
5. Billig M. Banalny nacjonalizm. Kraków : Wydawnictwo Znak, 2008. 365 s.

¹ Від'ємні коефіцієнти кореляції зумовлені різноспрямованістю шкал індикаторів латентної змінної CIV.ACT та шкал екзогенних змінних. В CIV.ACT більші значення шкали відповідають меншому рівню активності, а в екзогенних змінних – навпаки, тобто більшій кількості родичів, які проживають з респондентом/кою, а також наявності контактів з вихідцями з України.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНО-ГРЕЦЬКИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Оксана Терещенко
аспірантка кафедри філософії
КПІ імені Ігоря Сікорського
perekladachgr@gmail.com

Міграція – це безперервний всесвітній процес. Вона існувала з давніх-давен і мала різноплановий характер. Згадаймо, для прикладу, нашого українського філософа Григорія Савича Сковороду, який кинувся у мандри, аби побачити світ та набратися житейської мудрості. Або взяти історика-мандрівника Древньої Еллади Геродота, який багато подорожував та досліджував різні культури, зокрема Скіфію. Із сучасних філософів можна згадати Тетяну Цимбал, яка досліджувала міграційні процеси від давніх часів до певного сучасного періоду. Починаючи із 90-х років Греція перетворилася із країни «еміграції» греків-мігрантів на країну «іммігрантів» [4]. На сьогодні ми маємо безліч прикладів, коли міграція має як руйнівний, так і рушійний характер.

У цих тезах на прикладі україно-грецьких зв'язків я хочу дослідити позитивні сторони та проблеми міграції і культуротворчості українців; їх рушійні сили; як вони впливають на відносини двох держав. Станом на сьогодні це питання не достатньо досліджене саме у контексті розвитку відносин культур України та Греції, тому буде доречно розглянути його більш детально.

Нещодавно в Україні та Греції пройшло три презентації перекладів книг українських та грецьких сучасних письменників. Дві презентації – у червні цього року в Києві та Чернігові, і одна – в Афінах. Презентація «Антології грецької сучасної поезії» у перекладі з новогрецької мови на українську Оксани Терещенко, зробила фурор серед письменницького та перекладацького бомонду України та Греції. Також у вересні цього року в Афінах відбулася презентація роману Миколи Хомича «Загадка гробниці», перекладена з української мови новогрецькою Оксаною Терещенко. Ця книга відкриває очі на такі факти з української історії, про які іноземний читач навіть не мав уявлення. Презентація роману сколихнула українську діаспору Греції, представники якої радо відгукнулися та прийшли на цю подію у культурний центр Афін «Public». Також створила ажіотаж і книжка грецької письменниці Какі Ксиді «Подорож у тумані», перекладена з новогрецької на українську та презентована у Києві та Чернігові. Ці події ще більше об'єднали людей двох культур та дві Спілки письменників – України та Греції.

Зв'язки між країнами поступово поглиблюються: повага до України як висококультурної держави з кожним днем росте, посольства обох країн активно

співпрацюють, радо відгукуються на пропозиції. На жаль, пересічні греки (хоча у Греції існує три пам'ятники Тарасові Шевченку) слабо обізнані з українською літературою та культурою, ще гірше вони орієнтуються в історії нашої країни і українсько-грецьких зв'язках. Саме тому вкрай необхідно максимально поширювати інформацію про українську історію, культуру, літературу, а це у змозі робити наші мігранти і громадські організації діаспори. Звичайно, вартувало б залучити до співпраці міністерства й департаменти з метою розробки спільних програм для популяризації української культури в Греції, і навпаки.

Тішить той факт, що українці-мігранти, які здебільшого виїхали з країни через економічний фактор, розпочали працю у напрямку розвитку культури та ведуть активну громадську діяльність. Зокрема, з-поміж інших українських громад варто відзначити українську громадську спільноту «Грекобандерівці», які оздоровлюють наших бійців та їхні сім'ї, допомагають продуктами, речами першої допомоги та ін. Українські недільні школи в Афінах «Берегиня» та «Трембіта» навчають наших дітей патріотичності, української мови, культури та історії України, дбають, щоб молоде покоління не втрачало свого коріння.

Завдяки скрупульозній праці українських та грецьких письменників, істориків, перекладачів в обох країнах пізнають та розуміють традиційні та сучасні тенденції культур України та Греції. Звичайно, ще існує багато перешкод, аби співпраця цих країн була повноцінною. Однією із таких є, наприклад, «енсіма» – стаж роботи. Українці, які офіційно працюють у Греції та мають там багато напрацьованих років, не можуть додати їх до стажу в Україні (і навпаки, – здобутий стаж в Україні доплюсувати до грецького), аби вийти на пенсію в зазначений термін та отримати гідні виплати від держави. Також у Греції найвищі податки з-поміж усіх європейських країн, що ускладнює життя не лише намим українцям, а також самим грекам та іншим іноземним громадянам. Але, не дивлячись на це, наші мігранти успішно ведуть бізнес у Греції: відкривають туристичні фірми, адвокатські та юридичні послуги тощо.

Підсумовуючи, потрібно сказати, що, по-перше, необхідно дипломатичним шляхом врегулювати питання щодо пенсійних виплат українцям. По-друге, співпрацювати на державному рівні щодо питань культури: фінансувати переклади, презентації, культурні заходи. По-третє, відкривати офіційні установи – українські школи, культурні центри, надавати їм фінансову допомогу із бюджету країни тощо. Бо сила міграційних зв'язків між Україною та Грецією полягає у тому, аби бути взаємокорисними.

Список літератури

1. Цимбал Т. Протоконцепції еміграції у філософії Давньої Греції. Людинознавчі студії. Філософія. 2014. Вип. 30. С. 30-40.
2. Χρήστος Μπάγκας, Δέσποινα Παπαδοπούλου, Μαρία Συμεωνάκη, «Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα», Ελλάδα.

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ЦЕРКОВНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ОРГАНАМИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У 1920-Х РОКАХ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЧЧИНИ

Андрій Фесенко
к. і. н., доцент кафедри філософії
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
м. Покровськ
andriyfes@ukr.net

Релігійна політика радянської держави була орієнтована на впровадження ідей войовничого атеїзму, передбачала формування нового світогляду радянської людини, зокрема шляхом подолання «релігійних забобонів». Одним з головних базисів комуністичної ідеології було твердження, що релігія як форма суспільного світогляду завжди виявляє себе як реакційна ідеологія, яка буцімто гальмує історичний розвиток людства. Виходячи з цієї точки зору, начебто реакційна роль релігії в історії впливає з самої суті релігійного світогляду. Шлях до звільнення від релігійного тягаря, за словами В. Леніна, полягав у революційній боротьбі робітничого класу з церквою та релігією.

На першому етапі боротьби керівництва партії та держави з церквою активно застосовувались репресії проти духовенства як провідника української церковної інтелігенції. У роки громадянської війни жертвами антирелігійної політики ставали в основному ті священно-служителі, які виступали проти політики радянської влади, хоча пізніше ситуація змінилася. На перший план вийшли міркування ідеологічного, політичного та безпосередньо матеріального порядку. Політичне керівництво країни спиралося саме на ці міркування, а не на факти існування якоїсь таємної змови церковників проти рішень РКП(б) та радянського уряду [1, с. 213].

В. І. Ленін під час свого виступу на X з'їзді РКП(б) проголосив перехід до НЕПу. Для ефективного розвитку країни та впровадження НЕПу необхідно було врегулювати відносини з православною церквою. Постійні погроми храмів та монастирів, які влаштовували місцеві «громади безвірників», чи глумливі «комсомольські пасхи» були не на користь радянській владі і тільки озлоблювали проти неї православну частину населення. Треба було тимчасово послабити наступ на церкву. ЦК РКП(б) лицемірно закликав партійні та радянські органи обережно ставитися «до релігійних забобонів селянського та відсталого частини робітничого населення» і піддав критиці антирелігійну пропаганду, що проводилася ними у спотворених формах [2, с. 53–54]. Про це свідчить директива ЦК РКП(б) до радянських та партійних органів, у якій заборонялося застосо-

увати по відношенню до пересічного духовенства надзвичайні заходи, такі як, наприклад, чистка відхожих місць, тільки на підставі належності до духовенства [3, арк. 85].

Але вже в середині березня 1922 р. В. І. Ленін у своєму листі до В. Молотова порадив членам політбюро ЦК РКП(б) розробити та починати впроваджувати низку репресивних заходів проти православних священників. Він рекомендував не обмежуватися тільки критикою релігії, а вести нищівну боротьбу з чорносотенним духовенством: «Чим більше представників реакційного духовенства вдасться розстріляти, тим краще, придушити його опір треба з такою жорстокістю, щоб воно не забувало цього протягом кількох десятиріч» [4, с. 190].

Незважаючи на заклики розправитися з духовенством, деякі члени вищого партійного керівництва розуміли, що масові репресії проти священнослужителів можуть остаточно відштовхнути віруючих від радянської влади. Під їх впливом XII з'їзд РКП(б) засудив грубі засоби боротьби проти церкви, які часто використовувались як у центрі, так і на місцях, знуцання з предметів віри й культу. На XIII з'їзді партії у травні 1924 р. було наголошено на необхідності ліквідувати будь-які спроби боротися з релігійними забобонами адміністра-тивними заходами (закриттям церков, мечетей, синагог, молитовних будинків, костьолів тощо) [5, с. 39]. Також ЦК РКП(б) ухвалив заборону закриття культових споруд за невиконання адміністративних розпоряджень про реєстрацію, за несплату податків, а де закриття вже відбулося – відмінити. Були також заборонені арешти «релігійного характеру», оскільки вони не пов'язані з явно контрреволюційними діями священнослужителів і віруючих. Членам партії роз'яснювали, що успіх у справі розкладу церкви і викорінювання релігійних забобонів залежить не від утисків віруючих, а від тактовного ставлення до них за умов помірної і вдумливої критики. Особиста відповідальність за проведення директиви була покладена на секретарів губернських комітетів, національних ЦК і крайових комітетів.

Отже, пом'якшення політики більшовиків було позитивним кроком у відносинах держави та церкви, однак більшість керівників місцевих партійних комітетів, виконкомів, рад залишалася на позиціях войовничого атеїзму, застосовуючи при цьому жорстокі репресивні методи. Зокрема, про це свідчить звіт одного з керівників ДПУ Є. А. Тучкова про ексцеси через закриття церков на Донеччині. Так, під час закриття церкви у липні 1924 р. на Щербінській копальні натовп у кількості 400 чоловік закидав камінням міліцію й комуністів. Коли в селі Димитрівка Таганрозького округу в храмі був влаштований клуб і почали ламати купол, розлючені селяни увірвалися до церкви і заходилися нищити розставлені лави,

рвати плакати. Міліція, що прибула, відкрила по них вогонь, внаслідок чого постраждало п'ятеро жінок і одна трирічна дитина. Після цього селяни вирушили до сільради з вимогою піддати міліціонерів самосуду [6, арк. 3, 15]. На захист свого храму піднялися миряни у селищі Шахти й зустріли камінням кінний резерв озброєної міліції.

Постійний цілеспрямований тиск радянської влади спричиняв ускладнення становища та створював умови щодо переміщення зі своїх домівок української церковної інтелігенції: їй відмовляли або затягували реєстрацію статутів релігійних громад, передавали храми іншим угрупованням задля ослаблення становища, обмежували пересування священнослужителів, забороняли проводити зібрання, видавати релігійну літературу тощо.

Церковна інтелігенція повсякчас зазнавала психологічного тиску та морального приниження. Через провокаційні дії місцевих партійних та каральних органів, масові утиски з боку держави, більшість православних віруючих перебувала під загрозою репресій, багато парафій регіону припинили свою діяльність. Заяви на ці безчинства рідко зустрічаються в архівах України, оскільки апелювати до державних органів зі скаргою на образу людської гідності в тих умовах було марно. Загальну картину морального тиску на священнослужителів дають можливість відтворити окремі факти. Наприклад, журнал «Безвірник» так описує зречення священника села Семибуди на Донеччині: «Попа Климова викликали на відвертість хитрощами. Він просив дати йому землі. Люди й кажуть: «Скажеш правду про релігію, тоді побачимо». Піп: «Молитва не для Ісуса, для хліба куса. Релігія – узда для народу». Люди: «Обстрижеш коси, тоді поговоримо». На цьому ж зібранні піп обстриг коси, а землі йому все-таки не дали і прогнали з села».

Перший пік масових репресій проти духовенства припадає на 1929 – початок 1930-х рр. – період найбільшого загострення соціальних відносин на селі в ході здійснення колективізації та виконання сталінських вказівок щодо ліквідації куркульства як класу. Духовенство, кваліфіковане сталінським керівництвом як прибічник куркульства, мало розділити його долю. Знущення з духовенства, утиски з боку ДПУ відіграли певну роль у тому, що багато священників зреклися духовного сану та вимушені були покинути свої домівки. У Мартирології українських церков наводяться такі дані про зречення духовного сану: 1927–1928 рр. – 179 осіб; 1928–1929 рр. – 439 осіб; 1929–1930 рр. – 2000 осіб [7, с. 1031].

Таким чином, із приходом радянської влади в країну, типовим для державно-церковних взаємин у промисловому Донбасі стало свавілля та насильство стосовно української церковної інтелігенції й церкви. Період

20-х рр. XX ст. можна окреслити як час зміцнення позицій радянської влади та втілення в життя репресій як єдиного методу соціальної практики держави щодо православ'я в Донецькому регіоні.

Характеризуючи процес становлення та впровадження антирелігійної політики щодо православної церкви на території Донеччини, слід відзначити, що радянський уряд прагнув ліквідувати панівне становище православної церкви, витісняючи її з усіх сфер життя регіону. Одним із кроків радянської влади у боротьбі з православною церквою було обмеження виборчих прав служителів культу. Крім того, робота з реєстрації актів цивільного стану, що проводилася раніше церквою, була передана РАГСу. Ефективним важелем впливу на православних священнослужителів був податковий тиск. Місцева влада постійно пригноблювала православну церкву різноманітними економічними заходами. Релігійні громади незаконно зобов'язувалися сплачувати збори на тракторизацію, індустріалізацію, купувати облігації тощо. Усі ці заходи створювали умови для вимушеної міграції церковної інтелігенції у 1920-х роках на території Донеччини.

Список літератури

1. Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України. Частина III: 1917–2003 рр. : підручник для іст. ф-тів вищих навчальних закладів. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 628 с.
2. Форостюк О. Д. Правове регулювання державно-церковних відносин у радянській Україні в 1917–1941 роках (на матеріалах Донецького регіону). Дис... к. ю. н.: 12.00.01. Луганськ, 2001.
3. ЦДАГО України Фонд 1. Оп. 20. Спр. 748 на 244 арк.
4. Новые документы. В. И. Ленин / Ю. Ахапкин и др. Известия ЦК КПСС. 1990. №4. С. 138–197.
5. Кузьменко М. М. Проведення репресивної політики проти священнослужителів в умовах радянської адміністративно-ідеологічної системи в 1918 – на початку 1930-х рр. Наука. Релігія. Суспільство. Донецьк, 2002. №2. С. 138–143.
6. ЦДАГО України Фонд 1. Оп. 20. Спр. 1842 на 54 арк.
7. Мارتирологія Українських церков : у 4-х т. / за ред. О. Зенкевича і О. Воронина. Торонто–Балтимор : Смолоскип, 1987. 1208 с.

ДІАСПОРИЗАЦІЯ СВІТУ: ВІДНАЙДЕННЯ ШЛЯХІВ СПІВПРАЦІ МІЖ МІГРАНТАМИ І КРАЇНОЮ ПОХОДЖЕННЯ

Оксана Юринець,
к. е. н., професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»,
народний депутат України VIII скликання
uroksana@gmail.com

Світові масштаби міжнародної трудової міграції сьогодні свідчать про те, що вона стає чинником формування нового глобального порядку. Різке зростання її темпів відбувається одночасно з консолідацією мігрантів, перетворенням їхніх товариств та організацій в інституції. Науковці говорять про так звану «діаспоризацію світу» як один з найбільш імовірних сценаріїв розвитку людства. Бо роль діаспор і їх вплив у світі постійно зростає.

Під впливом сучасних міграційних процесів трансформуються й структури діаспори. Поряд із традиційним переміщенням для постійного проживання, характерні ще й інші форми міграції, зокрема трудова, яка сьогодні здійснює істотний вплив на розвиток існуючої діаспори шляхом якісного вдосконалення її складу та географічної диверсифікації діаспорних мереж.

Діаспора для кожної країни – це потужне економічне, інвестиційне, політичне, культурне лобі, яке одні держави використовують більше, інші – менше. Сьогодні усі провідні країни-донори мігрантів розробляють свої стратегії залучення діаспори для розвитку (Diaspora for development).

Тут потрібно розуміти, що механізми залучення діаспори повинні враховувати наявність соціально-економічних, політичних та культурних відмінностей між країною походження та країною проживання діаспори. Тому успішна стратегія залучення діаспори повинна бути адаптована до цих відмінностей. Зокрема:

1. Потрібно чітко розмежовувати конкретні групи населення, які потрібно відносити до діаспори, оскільки від цього залежить вибір стратегії.

2. Розробити загальну філософію стратегії діаспори і пропагувати цю думку серед зацікавлених осіб.

3. Вибрати основні компоненти державної політики щодо діаспори, визначити пріоритетні напрямки і проаналізувати раціональність формування нових.

4. Визначити інституційні структури, програми, технології, які необхідні для налагодження та розвитку відносин з діаспорою.

У культурному сенсі кожна діаспора – це носій традицій своєї держави, осередок їхнього збереження. В економічному – це потужний інвестор. Патріотично налаштований емігрант може вкладати кошти у невеликі проєкти, не вимагаючи високих прибутків через почуття обов'язку і патріотизму. Діаспора

– це і найкращі дипломати своєї країни. Нерідко саме емігранти лобіюють інтереси країни походження у найвпливовіших міжнародних інституціях. Багато держав сьогодні ефективно залучають людський капітал діаспорних мереж шляхом створення відповідних баз даних. Наприклад, у Нігерії створено Базу даних закордонних нігерійців-професіоналів, у Гані – Банк навиків, у Беніні – Базу даних співвітчизників-професіоналів, які проживають у Франції.

За статистичними даними, за межами України сьогодні проживає третина нашого населення, тому нам дуже важливо навчитися ефективно використовувати людський капітал можливостей діаспори тих країн, які успішно це роблять.

Українська діаспора – це дуже ефективні культурні, економічні, політичні дипломати. Однак, на жаль, ми ще мало знаємо свою діаспору, недостатньо вивчаємо, тому й не на повну потужність залучаємо для розвитку країни. Упродовж останніх років науковці говорять про необхідність створення Міністерства діаспори, яке б у комплексі зайнялося питаннями і закордонних українців, і трудових мігрантів, які, згідно з українським законодавством, є розмежованими категоріями.

Щодо механізмів співпраці з діаспорою, які стосуються не лише України. Вони повинні включати кілька складових: науково-дослідну (створення світової мережі знань); інформаційну (обмін інформацією між діаспорою, країною походження і між різними діаспорами загалом); творення бізнес-мережі (спільні бізнес-структури); реінтеграція (створення умов для успішного повернення діаспори у країну походження); фінансова складова (максимізація обсягів валютних потоків, фінансова співпраця у формі пайових фондів, депозитних рахунків; розробка інвестиційних проєктів для вкладання грошових трансфертів); культурна (пропагування країни походження); правова (захист прав своїх громадян за кордоном).

Ми маємо пам'ятати, що успіх держави залежить від успіху людини. Не залежно від того, чи проживає вона на території країни походження, чи так склались обставини, що вона живе і працює за межами місця народження.

Список літератури

1. П'ятковська О. Р. Механізми регулювання міжнародної трудової міграції в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / О. Р. П'ятковська; МОНМС України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2012. 20 с.
2. Final conclusions of the PACE Annual Diaspora Forum on «The Democratic Participation of Diaspora». Istanbul, 10 June 2019.
3. Final Conclusions of the PACE Conference on «The role of diasporas in the development of civil society». Warsaw, 22 March 2019.
4. Final Conclusions of the PACE regional Conference «Platform for co-operation policies: role of diaspora associations and synergies with public authorities». Kyiv, 24 September 2018.
5. Final Conclusions of the PACE launching Conference of the parliamentary network on diaspora policie. Lisbon, 7–8 September 2017.
6. Sheffer G. Diaspora politics: At home abroad. Cambridge, 2003. 208 p.

СВІТОВИЙ КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (СКУМО)

Руссу Роман,
Голова секретаріату СКУМО
info@skumo.org
http://www.skumo.org/en

Дмитро Лекарцев,
Голова організації

Світовий Конгрес Українських Молодіжних Організацій є координаційною надбудовою українських молодіжних організацій діаспори.

Історія СКУМО починається в 1967 році, коли при Світовому Конгресі Українців була створена Комісія українських молодіжних організацій (КУМО), яка координувала роботу українського діаспорного молодіжного руху. В 2013 році стало зрозуміло, що КУМО не може ефективно виконувати свою головну мету і на її основі була створена незалежна організація СКУМО. Однак організація залишається членом СКУ і президент Світового Конгресу Українських Молодіжних Організацій є членом ради директорів Конгреса.

Мета організації – всебічно представляти інтереси української молоді діаспори – як через координацію діяльності українських «молодіжок» у світах, так і через співпрацю з вітчизняними відомствами, установами та організаціями в Україні. Також ціллю СКУМО є збереження національної ідентичності української молоді, що живе за межами України. Разом з тим, пріоритетним напрямком діяльності є гуртування та консолідація сил української молоді діаспори у світі та їх направлення на сприяння розбудови України.

Для досягнення зазначеної мети СКУМО

- а) координує дії усіх організацій-членів СКУМО;
- б) зміцнює та поглиблює зв'язки української молоді діаспори з Україною та поміж собою;
- в) сприяє становленню і розвитку громадянського суспільства і громадських організацій в Україні та за кордоном;
- г) ідейно, організаційно та інформаційно підтримує організації-членів СКУМО;
- г') виконує функцію громадського ресурсного, експертного та організаційного центру, спрямованого на координацію зусиль української молоді;
- д) організовує і проводить форуми, конгреси, конференції, семінари, колоквиуми, тренінги, фестивалі, виставки, презентації;
- е) бере участь у міжнародних акціях, форумах, семінарах, конференціях, фестивалях;

Членами СКУМО можуть бути крайові або світові українські молодіжні організації, які визнають мету, завдання і напрями діяльності СКУМО. На сьогоднішній день членами Світового Конгресу є: Асоціація української молоді Республіки Молдова «Злагода», Спілка Української Молоді Румунії, Союз Українського Студентства Канади, Українська молодь Вірменії «Юність», Пласт – союз скаутів Словаччини, Центр української молоді та дітей Латвії, Асоціація молодих Українців (Словаччина), Українська молодіжна організація Грузії «Світанок», Словацький Корпус Українських Студентів, Асоціація студентів українських у Польщі.

За 6 років свого існування СКУМО реалізувало низку проєктів у партнерстві з різними українськими громадськими організаціями, такими як СКУ, ГО «Промінь» та з українськими державними структурами, такими як Міністерство молоді та спорту України, Міністерство інформаційної політики, Тернопільською ОДА. Це такі проєкти як «Українська політика та ЗМІ очима молоді», «Молодіжний лідер СКУМО», «Діти просять миру», місія спостереження та українських виборах та багато інших.

Головною подією року для СКУМО та української молоді діаспори є Форум української молоді діаспори, який проходить кожного року у серпні. Перший ФУМД пройшов 9 років тому і з тих пір встиг побувати у багатьох містах України: Києві, Львові, Тернополі, Івано-Франківську, Одесі, Вінниці, Дніпрі та Хмельницьку.

Форум української молоді діаспори проводиться в Україні і є щорічним міжнародним заходом, до участі в якому запрошуються лідери українських молодіжних організацій діаспори, керівники діаспорних організацій, депутати Європейського Парламенту, представники дипломатичних місій, представники виконавчої влади України, народні депутати, відомі культурні та громадські діячі.

Упродовж ФУМД передбачені тематичні сесії, офіційні прийоми та зустрічі з представниками вищого керівництва держави, тренінги, насичена культурна програма, неформальне спілкування, обмін досвідом з представниками громадських організацій, представниками бізнесу та державних інституцій України для розробки спільних проєктів та подальшої співпраці.

Основними завданнями ФУМД є організація зустрічей керівників українських молодіжних організацій діаспори та України з видатними діячами Європи задля їх згуртування навколо ідеї консолідації та об'єднання світового українства, розбудови міжнародних структур та розвитку неформальної освіти; зміцнення існуючих та налагодження нових контактів з молоддю, громадськими та культурними діячами України.

Ми переконані, що разом з європейськими та українськими лідерами ми можемо розпочати значні соціальні зміни, які сприятимуть визнанню європейських цінностей в українському суспільстві та його успішному прогресу у напрямку до ЄС.

«УКРНОВИНИ»

Оксана Коненко
Член правління «УКРНОВИНИ»
ukrnoviny@gmail.com

«УКРНОВИНИ» – неприбуткова, не політична, незалежна організація.

«УКРНОВИНИ» – громадська організація, яка заснована в місті Острава (Чеська Республіка) у 2009 році.

Наша мета – забезпечити всіх українців, які проживають або тимчасово перебувають на території Чеської Республіки, необхідною та корисною інформацією українською мовою.

Зміцнення чесько-українських відносин в культурній, політичній і соціальній сфері. Співпраця з іншими організаціями, установами, меншинами і асоціаціями.

Новини українською в Чехії – Українські новини в Чехії – *Noviny ukrajinsky v ČR*. [www. UKRNOVINY.cz](http://www.UKRNOVINY.cz) є незалежний інтернет сайт для українців в Чехії.

Одночасно з електронною версією до 2012 року виходило друковане видання «Українські новини в Чехії – UKRNOVINY.CZ» і розповсюджувалося безкоштовно в Празі, Оставі та Брно.

Головний редактор: Оксана Коненко, email: ukrnoviny@gmail.com
Засновник та видавець: UKRNOVINY.CZ – Марія Сватославова.

Реєстрація: ČW200911003283
www: <https://www.ukrnoviny.cz/>
facebook: <https://www.facebook.com/ukrnoviny/>

МІЖНАРОДНА НЕУРЯДОВА ОРГАНІЗАЦІЯ «КООРДИНАЦІЙНИЙ РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР»

Олекса Мартінец,
магістр, виконавчий директор
Міжнародної неурядової організації
«Координаційний ресурсний центр»
alex.mar@seznam.cz

24 квітня 2014 року було створено «Український Координаційний Ресурсний Центр». У 2017 році настала потреба розширення діяльності асоціації, відбулася дипломатична реструктуризація, декілька організацій об'єдналися та 23 січня 2017 року громада вирішила створити «Міжнародну неурядову організацію «Координаційний ресурсний центр»».

Повна назва українською мовою: Міжнародна неурядова організація «Координаційний ресурсний центр»

Англійський еквівалент: International non-governmental organization «Coordination Resource Center»

Офіційна абревіатура міжнародної неурядової організації:

українською мовою – КРЦ, англійською – CRC

Ідентифікаційний код: 05956960

Правова форма: об'єднання

Статус: міжнародний

Місце знаходження: Європейський Союз (Чехія).

Міжнародна неурядова організація «Координаційний ресурсний центр» є інформаційним об'єднанням – міжнародною неурядовою організацією, створеною відповідно до норм, закону № 89/2012 Зводу законів цивільного кодексу Чехії та інших чеських правових актів про міжнародні неурядові організації. Також КРЦ відповідає закону № 304/2013 Зводу законів Чехії та законам, які регулюють умови організацій з міжнародним елементом.

Метою КРЦ є публічне поширення інформації; розвиток благодійної та освітньої діяльності; заохочення, співпраця, комунікація та підтримка патріотичних організацій, християнських громад; координування їхньої діяльності, спостереження за виборами та референдумами, зокрема в Україні; захист національних, конституційних, духовних і соціально-економічних інтересів громадян, зокрема молодих українців; української культури, звичаїв, мови формами і методами, які відповідають нормам

міжнародного і внутрішньодержавного права; співпраця з церквами та релігійними організаціями, державними та місцевими органами влади, європейськими і світовими організаціями.

Статутний орган: Генеральний директор – Олександр Петренко

Назва найвищого органу: Форум

Орган управління: Конгрес

Орган контролю фінансового і майнового господарства: Нагляд

КРЦ є оператором CRCMedia – новини європейської діаспори й інформаційного порталу www.crcmedia.info.

КРЦ – єдина в Чехії громадська організація, яка, крім обов'язкового статуту чеською мовою, має зареєстрований також статут українською мовою.

Від 7 квітня 2017 року КРЦ є другим дійсним членом «Координаційної ради українських громадських організацій при Посольстві України в Чехії».

Від 1 серпня 2017 року на території України діє постійне представництво КРЦ.

Електронна пошта: ingocrc@gmail.com

Головні проєкти Міжнародної неурядової організації «Координаційний ресурсний центр»:

- 1) CRCMedia – новини європейської діаспори;
- 2) День із закордонним українцем;
- 3) Молодіжний парламент української національної спільноти;
- 4) КРЦ – корпус спостерігачів на виборах;
- 5) Портал українських культурних ресурсів;
- 6) Українські громади Європи;
- 7) Портал «Українець у Європі».

У грудні 2018 року розпочато масштабне поширювання на території Чеської Республіки інформаційних поштівوک українською та чеською мовами в рамках проєкту «НЄД інформаційної та освітньої кампанії» Міжнародної неурядової організації «Координаційний ресурсний центр». Поштівки «Пам'ятай, яка ціна спокою» на замовлення КРЦ випустило державне підприємство Чеська пошта за фінансової підтримки Чеського громадського телебачення.

7 березня 2019 року Міжнародна неурядова організація «Координаційний ресурсний центр» розпочала місію зі спостереження за виборами в рамках проєкту КРЦ – корпус спостерігачів на виборах і вже в травні

було розгорнуто Міжнародну місію КРЦ зі спостереження за парламентськими виборами, головою місії обрано Олексу Мартінця із західної Чехії.

За складом та обсягом своєї діяльності місії Міжнародної неурядової організації «Координаційний ресурсний центр» були унікальними, оскільки склалися з україномовних спостерігачів та української діаспори, які знали українські реалії – були обізнані з актуальним політично-економічним станом в Україні; крім довготермінового моніторингу, безпосередніх відвідин ОБК та дипломатичних представництв України, при яких за межами державних кордонів України було створено 101 закордонну виборчу дільницю, до Спеціальної моніторингової місії КРЦ приєдналися добровольці та міжнародні короткотермінові спостерігачі.

Про більш детальну діяльність членів, представників і партнерів Міжнародної неурядової організації «Координаційний ресурсний центр» можна ознайомитися в українських і закордонних масмедіях (Чехія, Україна, США), зокрема, в:

а) CRCMedia – новини європейської діаспори: <http://crcmedia.info>;

б) JARMART – інформаційний культурно-історичний вісник: www.jarmart.info;

в) Культурно-політичний місячник для українців в ЧР «Пороги» та безпосередньо у пресрелізах і відеозвітах на Ютюб-каналі.

КРЦ у приватних соцмережах

ФБ: <https://www.facebook.com/WorldCRC/> ;

Соловейко: <https://twitter.com/WorldCRC> ;

Ютюб: <https://www.youtube.com/channel/UCVPdWYQmfKQKi1meowcRKw>.

ФУНДАЦІЯ МАСОВИХ ВИДОВИЩ / Fundacja Widowisk Masowych
(Польща)

Надія Мороз-Ольшанська
президент управління
Фундації масових видовищ
morozolshanska@interia.pl

Фундація Масових Видовищ була створена українкою Надією Мороз-Ольшанською в 2014 році. Фундація займається організацією культурних, освітніх та інтеграційних проєктів та співпрацює з різними інституціями і організаціями з Польщі, України, Австрії, Німеччини, Вірменії, Грузії, Фінляндії, Греції та інших країн.

Ще до офіційної реєстрації Фундація була співорганізатором першого Фестивалю українського театру «Схід–Захід» спільно з Центром Молоді ім. док. Хенрика Йордана в Кракові та організувала виставку молодого польського художника Якуба Матушевського «Українські інспірації» разом з Фундацією Святого Володимира Хрестителя Київської Русі з Кракова. Пізніше Фундація займалася організацією зустрічей студентів і журналістів (подорож Україною), виставки кераміки та картин українських та польських митців у Польщі. Наступні роки Фундація продовжувала організацію Міжнародного фестивалю українського театру «Схід–Захід», під час якого за 6 років виступило більше 100 професійних театрів та аматорських театральних колективів з України, Польщі, Латвії, Австрії, Німеччини, Вірменії, Грузії, Фінляндії. Фестиваль щороку відбувається під патронатами Міністерства культури та національного спадку Польщі, Посла України в Польщі, Генерального консульства України в Кракові, Президента міста Кракові, Маршалка Малопольського воєводства, послів країн, що беруть участь, а також ректорів найпрестижніших вищих навчальних закладів Кракова. За свої досягнення в 2015 році проєкт фестивалю отримав Відзнаку за культурний транскордонний проєкт співпраці під час Форуму східноєвропейської співпраці в Любліні, а вже за рік – отримав на цьому ж Форумі і у цій самій номінації Головну нагороду.

Фундація також організовує заходи, скеровані на інтеграції та творчий обмін дітей та молоді, як, наприклад, Міжнародний фестиваль-конкурс дитячої та молодіжної творчості «Вавельські скарби», Міжнародний проєкт «Незалежне мистецтво» та інші.

Фундація є активним членом Платформи Співпраці для інтеграції в Варшаві, яка поєднала організації, що діють для інтеграції мігрантів.

Зараз Фундація займається підготовкою 7-го Міжнародного фестивалю українського театру «Схід–Захід», а також багатьох інших проєктів.

УМК (УКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ КЛУБ М. МОСКВИ)

Копельчук Ярослав
керівник Українського молодіжного клубу м. Москви
Москва, Росія
ethnosecret@gmail.com

УМК є неформальною громадською організацією, яка діє переважно на теренах м. Москви.

Організація об'єднує молодь (і не тільки) переважно українського походження. Однак в наших рядах є члени-представники інших національностей. Ми виступаємо за розповсюдження правдивої інформації щодо українських реалій сьогодення.

За роки існування УМК було проведено кілька сотень заходів та акцій, мета яких – об'єднання як українців, так і шанувальників української культури та історії.

Також ми намагаємось створити позитивний образ українства в російському середовищі, наприклад, через так звані «уроки дружби», на яких розказуємо дітям та молоді про історичну та культурну спадщину України і української діаспори. Чималу користь у цій справі роблять українські майстер-класи, які ми проводимо в різних місцях та для різних прошарків населення (вчимо готувати традиційні українські страви; робити різні народні речі (ляльки, віночки, тощо).

Поширюємо інформацію про розповсюдження українців по території Росії і за її межами.

Також, у міру можливостей, підтримуємо українських політв'язнів, які тимчасово перебувають в Москві.

Незважаючи на критичне, а місцями і негативне відношення до всього українського, яке спостережується в РФ, особливо в останні роки, ми боремось за те, аби українські мешканці Москви чітко та сміливо визначали свою українську ідентичність.

Місце знаходження: Російська Федерація, м. Москва

Дата створення: 24.08.2009

Керівник: Копельчук Ярослав Сергійович

Основні напрямки:

- Театр «Трипільська Русь»
- Спортивний клуб «СЛАВУТИЧ»
- Кіноклуб
- Історична реконструкція
- Дискусійний клуб
- Літературний напрямок

Цілі: поширення та розвиток культурної української спадщини та розвиток Українського Світу на теренах м. Москви. Об'єднання української молоді Москви. Інформативна та інша підтримка молоді, яка приїжджає до Москви.

Контакти:

+79645619548

ethnosecret@gmail.com

<https://www.facebook.com/groups/483607655016259/?ref=bookmarks>

<https://www.facebook.com/groups/1628179660789316/?ref=bookmarks>

<https://www.facebook.com/groups/379014482146943/>

АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК В ІТАЛІЇ

Олександра Фарима,
президент Асоціації
Adu.alexandra1@gmail.com,

Рік заснування – 2004

Мета – згуртування громади

Напрямки діяльності – освітній, культурно-виховний, інтеграційний

Доповідач – Роксолана Драгун Магус
член Асоціації українських жінок в Італії
roxi29roksolana@gmail.com
<https://www.facebook.com/Roksolania/>
<https://www.facebook.com/lesyaukr5/>
Неаполь, Італія

Добровільна асоціація українських жінок в Італії була зареєстрована в квітні 2004 року як перша жіноча українська асоціація та одна з перших українських асоціацій на території Італійської Республіки. Реєстрація та створення перших асоціацій були викликані нагальною потребою багатотисячної новоприбулої української спільноти мати свої осередки, через які була б можливість підтримувати одне одного, допомагати, отримувати необхідну інформацію, шукати шляхи інтеграції в новій країні, зберегти нашу культуру та наші традиції.

Перша українська школа в Італії, яка була відкрита у 2004 році, – це наш перший і постійнодіючий проєкт. Школа була відкрита завдяки договору про співпрацю між асоціацією, середньою школою м. Неаполя ім. Джованні Верга (яка надавала нам приміщення), департаментом освіти м. Неаполя /*assessorato di educazione*/ та департаментом освіти регіону Кампанія. У даний час, за підтримки регіональної влади, нам вдалось домовитись з інститутом Салезіанського ордену Дон Боско про проведення занять у їхньому приміщенні. Школу відвідує близько 100 учнів.

У школі працює 13 висококваліфікованих педагогів. Школа ексклюзивна тим, що для учнів вона є безкоштовною, але і вчителі працюють безкоштовно також.

У школі викладають такі предмети:

- для молодших класів: читання, рідна мова, Я і Україна, образотворче мистецтво, український фольклор;
- для середніх і старших класів: українська мова, українська література, українознавство, історія України, географія України, етика, правознавство.

При школі діє підготовчий клас для дітей віком до 5 років.

Протягом 15 років у школі регулярно проводились навчальні, виховні та розважальні заходи, більшість із яких відбулась за участю української спільноти Неаполя та околиць.

Уже традиційними стали

- свято першого дзвоника;
- урок-реквієм, присвячений пам'яті жертвам Голодомору;
- свято Миколая;
- святковий вечір, приурочений до Різдвяних свят;
- подорож в країну знань;
- Шевченківські читання;
- весняно-традиційний урок писанкарства, у якому беруть участь діти і батьки, і який щороку проводить вчитель образотворчого мистецтва Людмила Балан;
- загальношкільний конкурс «Краща каліграфія»;
- прощання з Буквариком;
- свято останнього дзвоника, під час якого учні отримують грамоти та сертифікати, які засвідчують про закінчення ще одного навчального року.

Асоціація представила діяльність школи на міжнародній виставці, яку організувало Міністерство освіти Італійської Республіки та яка відбувалась під патронатом регіону Кампанія та Міністерства закордонних справ Італійської Республіки «Exposcuola». Виставку відвідали 80 000 гостей зі всієї Європи.

З кожним роком до школи приходять все більше дітей, які народились в Італії та погано володіють українською мовою, не розуміють значення багатьох слів, а тому важко сприймають навчальний матеріал. Для них необхідно викладати українську мову як іноземну. У 2016 році на звернення президента асоціації Олександри Фарими МІОК у рамках освітнього напрямку «Крок до України» започаткував проєкт співпраці з українськими суботніми та недільними школами щодо розробки та апробації навчально-методичних матеріалів, до якого приєдналось багато шкіл з різних країн. Минулого року вчителі нашої школи брали участь у роботі Першого світового форуму українознавчих суботніх та недільних шкіл у Львові.

Асоціація, у співпраці з віддлом джереатрії м. Неаполя, організувала безкоштовні курси для українських жінок за доглядом за людьми похилого віку, хворими та інвалідами, після завершення яких слухачі отримали дипломи.

Приміщення школи стало місцем для зустрічей з членами різних українських та італійських організацій та асоціацій – Карітас, кооператив «Дедадлус», Асоціація «Donne dell'Est – Жінки сходу» та ін. Також туди приїжджають члени нашої асоціації з інших міст та околиць Неаполя.

Для батьків та громади регулярно організуємо зустрічі, навчальні семінари, для обговорення наших потреб, проблем, беремо активну участь у проєктах регіону Капанія:

- круглий стіл для ознайомлення з італійським законодавством щодо іноземців;
- участь у конференції, присвяченій проблемам української спільноти в Італії під назвою «Україна – двері Сходу», організованій за ініціативи італійського міністерства праці;
- участь в регіональному проєкті, який забезпечує присутність перекладачів з іноземних мов на італійську для іноземців, які знаходяться на лікуванні в медичних закладах регіону.

Багато років наша асоціація працює в проєкті, ініційованому Асоціацією боротьби з раком молочної залози (Associazione per la Lotta ai Tumori del Seno) у партнерстві з іншими локальними асоціаціями (l'associazione di volontariato Andos Napoli Ovest, Associazione onlus Malati Endocrini Irpinia, Febe onlus, Mediterraneo Sociale scarl, Resistenza – Associazione di lotta all'illegalità e alla cultura camorristica). Віце-президент асоціації Ольга Кобриневич відпрацювала 65 годин під час 32 виїздів мобільної клініки в різні міста регіону Кампанія. Серед 400 обстежених жінок декількох лікар скерував до лікарні для оперування. Цей проєкт спрямований допомогти «вразливим» верствам жіночого населення – жінкам-мігрантам, іноземкам, жінкам, що живуть у бідних районах Неаполя та регіону Кампанія (таких як Скампія), віддалених внутрішніх регіонів, які, зважаючи на низькі доходи, часто не мають можливості нормального доступу до соціальних і медичних послуг.

Кожного року 25 листопада, у міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок, члени асоціації, вчителі, учні та їхні батьки беруть участь у заходах, організованих численними жіночими організаціями Неаполя. З роки Асоціація у співпраці з міжнародним літературно-музичним клубом «Натхнення» виступала співорганізатором Міжнародного поетичного конкурсу, який об'єднав учасників з Італії, Німеччини, України, Молдови.

З перших днів Революції гідності і до тепер члени асоціації активно включились в благодійну діяльність: організували збір та відправку в Україну коштів, медикаментів та одягу для потреб учасників Євромайдану. Багато разів представникам української громади надавали можливість в приміщенні школи організувати збір медикаментів, коштів, одягу та продуктів для учасників АТО, шпиталів та сиротинців. Члени асоціації допомагають дітям-сиротам с. Орєпи Житомирської області. Разом з благодійною асоціацією «Napoli insieme» вони організували збір продуктів і грошей для малозабезпечених мешканців Неаполя.

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ІНТЕГРАЦІЯ PL»

Шух Еліна
Член ГО «Інтеграція PL»
gowori.pl@gmail.com
Лодзь, Польща

Ми послуговуємося соціальними групами міста на FB, в тому числі наших партнерів:

- мовної школи Gowori.pl <https://www.facebook.com/Gowori.pl.Lodz/>;
 - Зв'язку Українців в Лодзі <https://www.facebook.com/zwukrlodz/>;
 - Почесного консульства України в Польщі м. Лодзь <https://www.facebook.com/konsulatlodz/>;
 - громадської організації Амбітна Польща <https://www.facebook.com/ambitnapolska/>
- а тому не маємо окремої сторінки.

Рік заснування: 2017

Напрямки діяльності:

- правова допомога мігрантам;
- психологічна допомога мігрантам;
- освітня діяльність: навчання польської мови, знайомство з історією, культурою, традиціями Польщі;
- просвітницька діяльність: знайомство поляків і інших національних представників з українською культурою і традиціями.

Наша мета – це допомогти українцям і мігрантам зі сходу адаптуватися в новому середовищі. До нас звертаються за допомогою у вивченні мови, з питаннями правової допомоги, з питаннями, пов'язаними з легалізацією перебування на території Польщі й іншими моральними та соціальними проблемами.

Ми організуємо безкоштовні (або за собівартістю) культурні події, пов'язані з відпочинком, навчанням, комунікативними процесами мігрантів в Польщі.

У нашій команді працюють такі волонтери:

- Віталій Мазуренко – юрист;
- Ізабелла Лешік – присяжний перекладач з української мови;
- Еліна Шух – директор мовної школи – керівник проєкту;

Ми організували безкоштовно такі події:

- семінар про легалізацію перебування неповнолітніх у Польщі;
- презентацію про традиції і свята в Польщі;

- практикум, як писати резюме польською мовою;
- місяць безкоштовних консультацій з юристом, де відповідали на всі запитання охочих;
- показ польського фільму, перекладеного на українську мову з дискусією після нього;
- показ українського фільму, перекладеного на польську мову з дискусією після нього.

Відеопроєкти, які є у вільному доступі на You Tube:

- як діткам імігрантів познайомитися з своїми однолітками на дитячих і спортивних майданчиках;
- польський сленг.

За собівартість організуємо:

- екскурсії – практичні уроки з історії і культури Польщі, проводимо їх по нашому місту Лодзь, зрідка їздимо до інших міст (щосуботи);
- розмовний клуб – практичні заняття польської мови, вибираємо найактуальніші теми. Такі заняття проводимо двічі на тиждень.

Ми прагнемо мати можливість:

- безкоштовно проводити зустрічі розмовного польського клубу, де всі бажаючі зможуть вдосконалювати свою практику розмовної польської мови;
- безкоштовно проводити екскурсії, щоб люди, які приїжджають до Польщі, мали можливість дізнатися більше про місто і країну в якій вони зараз перебувають;
- безкоштовно надавати психологічну та правову допомогу мігрантам;
- мати фінансову можливість і надалі реалізовувати освітні відеопроєкти.

Більшість із цих речей ми робимо за власні кошти, лише один проєкт – кінопокази, дофінансовує програма міських мікрогрантів, оскільки ми виграли конкурс на проведення такого заходу.

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНЬСЬКА РОДИНА»

Віта Михайлова,
Голова ГО «Українська родина» в Туреччині
info@ukraile.com
www.ukraile.com
www.facebook.com/ukraile
www.instagram.com/ukraile

Громада заснована у 2009 році (Анталія, Турецька Республіка).

Мета діяльності:

Громада надає підтримку співвітчизникам у вирішенні соціальних і юридичних проблем, допомагає адаптуватися до умов проживання, сприяє культурній і діловій співпраці між Україною і Туреччиною, а також надає підтримку розвитку української культури і української мови. Крім того, громада займається організацією та здійсненням різних проєктів, святкових заходів, виставок і фестивалів, адже здобутки української діаспори – це інтегральна частина досягнень України.

За експертними оцінками, в Туреччині нараховується приблизно 35 тисяч українців, які мешкають або тимчасово перебувають на її території. Більшість українців у Туреччині концентруються у Стамбулі та Анталії.

Шляхи реалізації проєктів:

- організація культурних, ділових, громадських та спортивних заходів;
- проведення зустрічей, круглих столів, презентацій, виставок, днів пам'яті, концертів тощо;
- висвітлення діяльності української громади у засобах масової інформації;
- налагодження контактів на рівні місцевих державних і бізнесових структур та поза ними;
- вивчення потреб членів української громади для цілеспрямованої допомоги.

Для того, щоб вчасно інформувати членів громади про заплановані заходи, у 2018 році на базі програми WhatsApp було створено адресну розсилку. Крім того, громада висвітлює діяльність шляхом розміщення інформації у засобах масової інформації:

сайт www.ukraile.com, сторінки у соціальних мережах [facebook.com/ukraile](https://www.facebook.com/ukraile), twitter.com/info_ukraile, [instagram.com/ukraile](https://www.instagram.com/ukraile), інтерв'ю ЗМІ.

У п'ятиповерховому культурному центрі при ГО «Українська родина» є суботня школа, гуртки, секції та клуби для дітей і дорослих, затишна бібліотека та кав'ярня «Смаколики». З вихованцями різних груп працює більше 10 педагогів.

У 2017 році громада започаткувала культурно-освітній проєкт відпочинку дітей у літньому таборі (у тісній співпраці з національною скаутською організацією України – ПЛАСТ). Діти різного віку щороку влітку відпочивають на Середземноморському узбережжі. Цього літа у таборі перебувало більше сорока хлопців та дівчат. Більше інформації про проєкт на сторінці <https://www.facebook.com/tmukraile>

Наразі у громаді діють:

1. Українська суботня школа «Українська родина».
2. Кабінет юридичної консультації.
3. Дитяча музично-ритмічна студія «До-мі-соль-Ка».
4. Художня студія «Чарівний олівець».
5. Diva dance studio.
6. Турецька мова для дітей та дорослих.
7. Англійська мова для дітей та дорослих.
8. Французька мова для дорослих.
9. Хореографічний ансамбль «Сонечко».
10. Логопед. Заняття для дітей та дорослих.
11. Phoenix squad dance school.
12. Модельна студія «The AY model school».
13. Секція боксу.

Українська суботня школа «Українська родина» діє за підтримки Посольства України у Туреччині вже третій рік. Діти займаються за синтезованою програмою МУШ НУШ з елементами Пласту та фінської освіти. Є чотири вікові групи. Заняття проходять один раз на тиждень.

Діти вивчають українську мову і літературу, традиції і звичаї, образотворче мистецтво, культуру та історію України.

Ми приймаємо дітей віком від 4 років до 14 років. Минулого навчального року у школі було більше 40 учнів. Викладає дипломований фахівець з 25-річним досвідом – пані Олена Світельська. Заняття з Пласту у старших групах проводить Жанна Унлю.

У 2018 році громада провела більше 60 заходів. У поточному році вже відбулось більше п'ятдесяти подій. За рік заходи громади зазвичай відвідує більше 3500 діаспорян. Станом на січень 2019 року у ГО «Українська родина» є 456 постійних та активних членів спілки.

Пропонуємо перелік основних заходів, проведених громадою у 2018 році:

Зустріч Міністра закордонних справ Турецької Республіки Мевлюта Чавушоглу з членами українських громад Анталії

26.01.2018 р. у ГО «Українська родина» відбулась зустріч Міністра закордонних справ Турецької Республіки пана Мевлюта Чавушоглу (Mevlüt Çavuşoğlu) з членами українських громад Анталії. Глава зовнішньополітичного відомства Туреччини оглянув робочі приміщення спілки, відповів на запитання і на знак підтримки діяльності громади вручив голові ГО «Українська родина» спеціальну срібну відзнаку. В. Михайлова висловила Міністру глибоку вдячність за увагу до потреб українців і за його особисту підтримку проєкту оздоровлення 600 дітей учасників АТО.

В «українській родині» святкували Колодія!

17.02.2018р. вправні українські господині влаштували багатий стіл у приміщенні громади. Серед розмаїття смаколиків почесне місце займали млинці з різноманітними начинками, пірижки. Нові обличчя, давні знайомства, цікаве спілкування.

День пам'яті Героїв Небесної Сотні

Для увічнення подвигу учасників Революції гідності, представники громади зібрались разом, згадали кожного і вшанували пам'ять Героїв хвилиною мовчання. Музичний твір виконала Олена Речбер. Голова громади Віта Михайлова, зазначила: «Україна плаче за своїми дітьми. Вони загинули в мирний час за нас, за наше краще майбутнє, за свою рідну землю! Кожен, хто загинув, – це наш герой, герой України».

Закордонні українці несуть рідну культуру в маси

08.03.2018 р. мешканка Анталії, мама трьох хлопчиків, українка Ріта Абаджи (Rita Abacı) провела у школі Ramazan Savaş урок української культури. Пані Ріта підготувала цікаві слайди турецькою та розповіла школярам про усі області України, пригостила дітей справжнім короваєм і запропонувала одягнути національні українські костюми.

Літературно-мистецьке свято «Життєвий шлях Шевченка»

11.03.2018 р. у готелі Ramada Plaza Antalya відбулось літературно-мистецьке свято «Життєвий шлях Шевченка», організоване ГО за підтримки Посольства України в Туреччині і Товариства «Україна-Світ». У програмі брали участь учні Суботньої школи української мови і літератури; вихованці дитячої музичної студії «ДомісольКа»; запрошений з України бандурист Віталій Мороз; співачка Аліна Симицару. У виконанні пана Hans-Joachim Schuhmacher прозвучав німецькою найвідоміший вірш Кобзаря – «Заповіт». Свято відвідали більше 80 гостей.

Кобзарська гутірка з відомим бандуристом Віталієм Морозом

Зустріч відбулась у кав'ярні на першому поверсі спілки. Віталій Мороз заграє на бандурі, розповів про кобзарів, особисту історію навчання і життєві замальовки про гастролі.

Майстер-клас з писанкарства та флешмоб «Як українці в Туреччині Великдень святкували»

Учасники заходу прикрашали яйця орнаментами під керівництвом запрошеної з України майстрині – пані Лесі Турукіної. Пані Леся розповіла про рідкісні історичні факти, пояснила значення основних елементів, підказала, за якими критеріями раніше створювали орнаменти, розказала про свій творчий шлях. Майстер-клас організовано громадою за підтримки Посольства України в ТР.

Театралізований захід до річниці з дня смерті С. С. Гулака-Артемовського

22.04.2018 р. у ресторані «My Meeting» відбувся культурно-мистецький театралізований захід, організований до 145-ої річниці з дня смерті видатного українського композитора, драматурга і співака С. С. Гулака-Артемовського.

Вечір, влаштований громадою за підтримки Посольства України в Турецькій Республіці, відвідали більше пів сотні осіб. Гості переглянули фрагменти з опери «Запорожець за Дунаєм», екранізованої Київською кіностудією ще у 1953 році, та насолодились неординарним виступом запрошеного з України телеведучого, режисера, співака і талановитого автора-виконавця Сергія Файфури.

До культурного центру громади завітав Посол України в Турецькій Республіці – Сибіга Андрій Іванович

24.04.2018 р. Посол України Сибіга Андрій Іванович та співробітники посольства і консульської установи в Анкарі – Ореста Старак, Євгенія Габер, Феріде Усеїнова та В'ячеслав Хоменко завітали до громади.

Фестиваль туризму, краси та квітів на центральній площі Анталії. Відкритий урок в українській суботній школі з гостями з України. Висадка калини. Святкова хода у вишиванках

Вранці, 28.04.2018 р. на площі Cumhuriyet було відкрито ярмарку з солодощами, різноманітними смаколикками, сувенірами, авторськими вишиванками з України від дизайнера Ілони Млинарської та іншими товарами. О 14:00 за ініціативи Сергія Файфури – запрошеного з України режисера, телеведучого, співака і автора-виконавця, біля будівлі громади посадили калину. До заходу долучились О. Старак, І. Файфура, О. Авраменко, І. Коваль, О. Цупиков та члени громади. О 14:30 у Суботній школі української мови і літератури розпочався відкритий урок за участі

Олександра Авраменка (відомого педагога, телеведучого, автора підручників та посібників з української мови й літератури); Івана Ковалю (поета, прозаїка, редактора газети «Українська правда»), Сергія Файфури (автора-виконавця, актора і режисера), а також Цупикова Олега (доктора медичних наук, провідного наукового співробітника Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України). О 16:30 на центральній площі міста розпочався перший блок українського концерту за участі дитячих колективів. О 18:00 члени громади приєдналися до святкової ходи у вишиванках, яку організувала спілка разом з проектом Kadınlar Çiçek Açıyor. О 20:00 на центральній площі міста розпочався другий блок українського концерту. Виступали співачка Аліна Симіцару та народна зірка України, автор-виконавець – Сергій Файфура. До Всесвітнього дня вишиванки був підготовлений творчий номер – показ авторської колекції сучасного дорослого та дитячого вишитого одягу української дизайнерки Ілони Млинарської під пісню «Моя сорочка-вишиванка» у виконанні Аліни Симіцару.

Виставка-продаж шовкових шарфів «Палімпсест перевертнів» Наталії Колпакової

26.05.2018 р. у приміщенні громади відбулась виставка ексклюзивних шовкових шарфів відомої української дизайнерки Наталії Колпакової. Це була перша презентація нової колекції квадратних шарфів «Палімпсест перевертнів» у Туреччині. Інші роботи пані Наталії вже були представлені на Паризькому «Fashion Week», на виставці «Frankfurt Ambiente», а після «Європейського туру» повернулись в Україну. Колекція квадратних шовкових шарфів складається з відбитків-перевертнів розміром 138x138 см.

Фестиваль українських дитячих анімаційних фільмів та II Міжнародний дитячий конкурс талантів «Stars of Turkey»

12.06.2018 р. в Анталії відбувся Фестиваль українських дитячих анімаційних фільмів, організований громадою за підтримки Посольства України в Турецькій Республіці. В рамках фестивалю глядачам показали серію нових українських дитячих мультиплікаційних фільмів про «Козаків» та провели II Міжнародний дитячий конкурс талантів «Stars of Turkey», в якому взяли участь більше 300 дітей з України і Туреччини.

Під час конкурсної програми учасники показали більше 50 творчих номерів (в номінаціях: хореографія, вокал, декламація віршів, декоративно-прикладне мистецтво та образотворче мистецтво). Оцінювало конкурсантів компетентне журі.

Безкоштовний літній табір для дітей українських громад Туреччини

17.06.2018 р. у Кемері розпочався тижневий відпочинок 47 дітей віком від 7 до 14 років у безкоштовному літньому таборі для дітей укра-

їнських громад Туреччини, організованому ГО «Українська родина» за підтримки Посольства України в Турецькій Республіці.

Вшанування пам'яті Народного артиста України, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, професора Геннадія Івановича Ляшенка

21.07.2018 р., у річницю смерті, біля місця поховання вшанували пам'ять Народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Т. Шевченка, кавалера ордена «за заслуги», професора Геннадія Івановича Ляшенка. Місце поховання Г. І. Ляшенка знаходиться на території Kurşunlu Kent Mezarlığı у Анталії.

Акція «Запалимо свічку пам'яті»

02.09.2018 р. члени ГО «Українська родина» взяли участь у акції «Запалимо свічку пам'яті», яка відбулася за ініціативи Світового Конгресу Українців. Туреччина була визначена першою країною, яка перейняла естафету від України в рамках вшанування 85-их роковин Голодомору 1932-1933 років.

Під час зустрічі відбувся перегляд науково-пізнавальної програми «Великий злам» з циклу «Невідома Україна. Нариси нашої історії». Присутні послушали читання фрагментів книги «Український голокост. Свідчення тих, хто вижив». Голова громади Віта Михайлова згадала про долю своєї бабусі – Софії Іванівни Ліщини. Після хвилини мовчання, під акомпанемент тужливої пісні-молитви, усі запалили свічки пам'яті.

Серед присутніх на акції була шановна гостя з міста Тернопіль, засновниця благодійної організації «Українська родина», кандидат педагогічних наук, доцент – пані Ірина Найдих.

Участь громади у четвертому фестивалі «Yöreler renkler» у Анталії

25.09.2018 р. відбулось урочисте відкриття фестивалю та павільйону української спілки на ярмарці. А 28.09.18 р. голова муніципалітету району Муратпаша пан Ümit Uysal особисто відвідав павільйон громади і поспілкувався з присутніми. У заключний вечір голові громади Віті Михайловій Ümit Uysal вручив Диплом учасника фестивалю, після чого відбувся виступ гурту «Пшеничне перевесло» з Тернополя та вокалісток – Аліни Симіцару, Марії Письменної, Анни Кузьменко та Софії Кольчевської.

До громади завітали підлітки з проєкту «Мрійники» українського фонду «Громадяни»

29.09.2018 р. до ГО «Українська родина» завітали діти-сироти із зони АТО, а також діти з «червоної» зони війни. У приміщенні громади вони зустрілися з учнями Суботньої школи української мови і літературив Анталії, а також з Надзвичайним і Повноважним Послом України в Турецькій Республіці – А.І. Сибігою.

Президент України Петро Порошенко завітав до ГО «Українська родина»

У ході офіційного візиту до Туреччини Президент України Петро Порошенко зустрівся з представниками української та кримськотатарської діаспори у приміщенні громади «Українська родина» міста Анталія. На зустрічі також були присутні Мустафа Джемільєв, Міністр закордонних справ України Павло Клімкін, Посол України в Туреччині Андрій Сибіга, військовий капелан Олександр Дедюхін (УПЦ КП) та лідери українських громад Туреччини.

Колектив авторів презентував літературно-художнє видання «Збірка творів українців у Туреччині», а письменник Борис Берш провів лекцію

10.11.2018 р. у культурному центрі громади у кав'ярні «Смаколики» автори збірки та дизайнер обкладинки презентували літературно-художнє видання «Збірка творів українців у Туреччині». Написали твори (вірші та прозу) 8 авторів: Марина Сапмаз Денисенко, Надія Алдоган, Олена Литвиненко, Діана Осипенк, Маргарита Яковлева, Юлія Наджар Троцюк, Олена Лис, Катерина Самойлик. Книгу видано ГО «Українська родина» за підтримки Посольства України в Туреччині. Після презентації в рамках проєкту «Зустрічі з цікавими людьми» у громаді відбулась лекція письменника Бориса Берша (Boris Bersh).

Захід до Міжнародного дня пам'яті жертв Голодомору

17.11.2018 р. у громаді відбулась зустріч, організована до Міжнародного дня пам'яті жертв Голодомору. Під час заходу було відкрито тематичну експозицію (трьома мовами: українською, турецькою і англійською), пролунав реквієм у виконанні Ніни Матвієнко, а також уривки з книги «Український голокост». Усі присутні запалили «свічки пам'яті» і вшанували загиблих хвилиною мовчання.

Театралізована вистава «Зустріч зі Святим Миколаєм!»

15.12.2018 р. більше 150 дітей у Анталії відвідали театралізовану виставу «Зустріч зі Святим Миколаєм!», влаштовану ГО «Українська родина». Тематична концертна програма за участі п'яťох казкових героїв на чолі зі Святим Миколаєм, виступи маленьких вихованців шести творчих колективів і передноворічна ярмарка відбулись у комплексі Abdullah Sevimçok STK Merkezi. Свято відвідали Радник-посланник, заступник Посла України в Турецькій Республіці пані Наталья Лопатіна та Консул Консульства України в Анталії пан В'ячеслав Хоменко.

Московська регіональна громадська організація «КОЛО КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ»

ГО «Коло культурної дипломатії» – некомерційне громадське об'єднання, створене 8 березня 2017 року за ініціативою громадян, які згуртувалися на основі спільності інтересів для досягнення загальних цілей.

Головною **метою** діяльності Організації є:

- розвиток та популяризація української культури, історії та традицій серед етнічних українців та шанувальників української культури;
- розвиток соціальних, економічних та культурних зв'язків української діаспори м. Москви з Україною та українськими діаспорами в інших країнах.

Основними **завданнями** Організації є:

- сприяння у збереженні та розвитку культурних традицій, обрядів, національних промислів українців, які проживають на території м. Москви;
- організація та проведення навчання української мови, літератури, історії;
- створення умов для зберігання та розвитку українського етносу.

Перші паростки Організації з'явилися ще в травні 2016 року спільними зусиллями батьків та дітей, які відвідували палац дитячої творчості на «Воробйових горах». Вони ставили вистави за творами відомих українських письменників, брали участь в урочистому концерті, присвяченому 20-й річниці Конституції України, благодійній ярмарці Winter Bazaar, організували концерт до дня святого Миколая, влаштували майстер-класи з приготування вареників тощо. У жовтні 2016 р., завдяки старанням батьків та дітей, було відкрито навчальний сезон у Культурному центрі України 2016–2017 рр. До невеликого гурту стало приєднуватися все більше і більше людей. Стало очевидно, що ми переросли в повноцінну організацію.

8 березня, після вшанування пам'яті видатного українського поета Т. Шевченка, громада вирішила створити організацію. Був прийнятий статут та обрано голів організації. Одночасно була створена творчо-освітня студія «Первоцвіт».

Діяльність організації з дня її започаткування і по сьогоднішній день досить різноманітна.

1. Щорічно відзначаємо державні свята: День незалежності України, День Конституції України, День Соборності України (відкритий урок, при-

свячений Дню Соборності України, організований спільно з Посольством України у Російській Федерації 20.01.18), День Державного прапора.

2. Святкуємо народні свята: Різдво Христове в Кафедральному соборі Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, різноманітні новорічні дійства: вертеп, колядки, Маланка, влаштували Андріївські вечорниці, зустріч святого Миколая (грудень 2017 р.), святкування спільно з Українською греко-католицькою громадою Дня Святого Миколая (2018 р.), святкування Вербної неділі та Великодня, Дня Вишиванки та ін.

3. Діти беруть участь у конкурсах (Всеросійський конкурс на краще читання творів Шевченка 24.03.18 р., конкурс в Підмосков'ї «Страна моей души», участь в поетичному марафоні, участь у святковому концерті вихованців ТОС «ПЕРВОЦВІТ» – до Дня народження Т. Г. Шевченка з літературно-музичною композицією «Сонце України» 14.03.18 р.), вікторинах, квестах (квест «Українські зимові традиції, звичаї та обряди»), фестивалях (дитячому Фестивалі національних культур «Мой дом». ТОС «Первоцвіт» Шахбанов Арсеній з піснею «Чорнобривці». Дипломант фестивалю 27.11.2018 р.) тощо.

4. Влаштуємо тематичні заходи: майстер-клас з розпису писанок (31.03.2018 р.), майстер-клас з виготовлення вареників, майстер-клас від Марини Николенко – власними силами відтворили роботи Казимира Малевича на горнятках 24.02.2018 р. Знайомилися зі Львовом у розмовному клубі. Тема: «Львівська кава та плячки» (за сприяння ЦСК 10.10.2018 р.). Зустріч з бандуристом Іваном Михайличенком (19.09.2018 р.). Взяли участь у святковому концерті до Дня Матері 13.05.2018 р., заходах до Дня пам'яті та примирення «1939–1945 Ніколи знову» 08.05.2018 р. тощо.

5. Відвідуємо пам'ятники, могили, меморіали: вшанування пам'яті українського космонавта П. Поповича, покладання квітів до пам'ятника С. П. Корольова, жертвам катастрофи на Чорнобильській АЕС, організуємо зустріч з родинами загиблих. 05.08.2018 р. вшанували пам'ять жертв Великого терору 1937–1938 років в урочищі «Сандармох». Вшануємо урочисті дати та покладаємо квіти до пам'ятників Лесі Українці та Тарасові Шевченку. Організували ходу до каплички Гетьмана Війська Запорозького П. Дорошенка, який покоїться в Підмосковній землі під Волоколамським.

6. Постійно підтримуємо тісний зв'язок з посольством: на запрошення Посольства України в РФ вшанували пам'ять жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні (12.09.2018 р.); урочисто покладаємо квіти до пам'ятника Кобзареві на набережній Тараса Шевченка у Москві (2016–2019 рр.).

7. Ведемо просвітницьку роботу (доповідь до 100-річчя Бою під Крутами, 28.01.2018) та розповсюджуємо інформацію про різноманітні конкурси (Міжнародний мовно-літературний конкурс (червень, 2019),

фестивалі (Шефест, Dzenzelivka Classical Week, свято Івана Купала) та наукові конференції (Науковий симпозіум «Україна пам'ятає, світ визнає», у зв'язку з 85-ми роковинами Голодомору – геноциду Українського народу, 22.11.2018 р.), які відбуваються в Україні та у світі.

8. Є постійними учасниками СКУМО, СФУЖО та СКУ (взяли участь у роботі з'їздів СКУ, 2017–2018 рр., Асамблеї «Українка у світі: професіоналізм, активізм, традиція», 02.08.2019, форумі української молоді діаспори «Дніпро 2017», з'їздах СКУМО 2017–2019 рр., Форумі української молоді діаспори «Хмельниччина 2019» 24.08.2019).

9. Допомагаємо отримати закордонним українцям можливість безкоштовно навчатися за квотами у внз України.

10. Організовували підтримку українським морякам, політв'язням та їх родинам (збір коштів, фінансова підтримка та організація відправлень передач і посилок). Організація збору коштів та надання фінансової допомоги родині політв'язня Володимира Балуха (листи, грошові перекази, продукти харчування та предмети першої необхідності).

11. Надали юридичну допомогу та ведемо супровід оформлення документів громадянам РФ в отриманні посвідчення закордонного українця більше двом десяткам осіб, половина з яких на даний момент уже переїхала до України. Ціла родина математиків і спеціалістів в ІТ-сфері у квітні наступного року переїжджає до Львова на ПМП.

За свою роботу ми отримуємо слова подяки від різних людей та організацій. Ми пишаємося своєю діяльністю на благо українського народу та Української Держави.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ІНСТИТУТУ ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ ТА ЗВ'ЯЗКІВ З ДІАСПОРОЮ «МОЛОДІЖНИЙ ГРО- МАДСЬКИЙ АКТИВІЗМ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У КРАЇНАХ ЄС»

Вікторія Гойсан, Ірина Ключковська

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ АКТИВІСТІВ У
СЕРЕДОВИЩА КРАЇН ПРОЖИВАННЯ.....5

Юрій Марусик, Ірина Ключковська

ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВІЗМ ЗА КОРДОНОМ: ПОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ
МОЛОДІ В ЄВРОСОЗІ19

Оксана П'ятковська, Ірина Ключковська

ПАРТНЕРСТВО ТА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ
АКТИВІСТІВ ЗА КОРДОНОМ.....33

РОЗДІЛ 2. СТАТТІ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Василь Гулай, Наталія Дмитришин

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ ЯК «ВІКНО МОЖЛИВОСТЕЙ»: УКРАЇНСЬКІ
СТУДЕНТИ В ПОЛЬЩІ У ДИЛЕМАХ АКТИВІМУ.....43

Галина Лабінська

НІМЕЦЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ МІГРЦІЇ.....52

Олена Милиновська

МІГРАЦІЯ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ В УКРАЇНІ.....68

Світлана Матвієнків

АКТИВНІСТЬ МЕДІЙНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ЕФЕКТИВ-
НИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ79

Крістіна Новосад, Руслана Джуган

ГОТОВНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ТРУДОВОЇ МІГРЦІЇ.....85

Марія Павлюх, Захар Хрущ
ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК КРАНИ.....91

Тамара Раєвич
70 РОКІВ ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ: ВІХИ ІСТРІЇ.....100

Лада Самарська, Наталія Сас
ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ГРАНИЧНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНО-
ГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗА ОБМНОМ.....108

Тетяна Степура
ІСТОРИЧНІ ТА СУЧАСНІ ДИСКУРСИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ
УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ У ФОКУСІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЯКОСТІ
ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....115

РОЗДІЛ 3. ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Інна Ахновська
РОЛЬ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ РЕІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ.....125

Наталія Бойко
ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ
МІГРАНТІВ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА.....129

Владислав Болгов
ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ, СУТНІСТЬ
ТА НАСЛІДКИ.....134

Галина Вербицька
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА
ЄС В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....137

Оксана Галайчук
ФВ-СПІЛЬНОТИ ЯК ОДНА ІЗ СУЧАСНИХ ФОРМ
ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ
МІГРАНТІВ В ІТАЛІЇ.....139

Сергій Гераськов

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ
ВЯПОНІІ.....142

Оксана Горда, Оксана Трумко

УКРАЇНОЗНАВЧІ ШКОЛИ ВИХІДНОГО ДНЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ФОРМА
ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ.....145

Лідія Гринів

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТУ ТА ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВІЗМ
У СИСТЕМІ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....149

Ігор Доцяк

ЗРОСТАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У
ЄВРОПІ: СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ.....151

Сергій Єсімов

ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ ЯК ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА
СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ.....154

Оксана Іванкова-Стецюк

ЗГУРТОВАНІ ВИКЛИКАМИ МІГРАЦІЙ: РОДИННЕ ТУТОРСТВО ЯК НОВА
ПРАКТИКА ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ УКРАЇНЦІВ.....158

Христина Канагіна

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ВИКОНАН-
НЯ СТРАТЕГІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....161

Галина Лещук

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ
МІГРАНТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ФРАНЦІЇ.....164

Anna Lukasevych, Zoriana Zazuliak

STATE YOUTH POLICY: THE EXPERIENCE OF UKRAINE.....167

Валерія Лук'ян

ПРАВОВІ ВИКЛИКИ МІГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ170

Оксана Лютак

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ
МІГРАНТА ДО ІНШОГО КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....173

Олена Миронюк

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ЕСТОНІЇ У 2014–2019 РР.....175

Надія Мороз-Ольшанська

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ «СХІД-ЗАХІД»
ЯК ПРИКЛАД ДОБРОЇ ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОЮ ОРГА-
НІЗАЦІЄЮ ПРОЄКТУ, НАПРАВЛЕНОГО НА СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНО-
ГО ОБРАЗУ УКРАЇНИ В ПОЛЬЩІ.....178

Марія Павлюх, Захар Хрущ

СУЧАСНІ ВИДИ МІГРАЦІЇ: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВПЛИВІВ.....181

Володимир Староста

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ
СТУДЕНТІВ.....184

Данило Судин

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ МІГРАНТІВ У ПІДТРИМАННІ ЇХНЬОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....188

Оксана Терещенко

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНО-ГРЕЦЬКИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....192

Андрій Фесенко

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ЦЕРКОВНОЇ ІНТЕЛІ-
ГЕНЦІЇ ОРГАНАМИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У 1920-Х РОКАХ НА ТЕРИТО-
РІЇ ДОНЕЧЧИНИ.....194

Оксана Юринець

ДІАСПОРИЗАЦІЯ СВІТУ: ВІДНАЙДЕННЯ ШЛЯХІВ СПІВПРАЦІ МІЖ
МІГРАНТАМИ І КРАЇНОЮ ПОХОДЖЕННЯ.....198

РОЗДІЛ 4. РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА КОРДОНОМ

«СВІТОВИЙ КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (СКУМО)».....	200
«УКРНОВИНИ».....	202
«КООРДИНАЦІЙНИЙ РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР»	203
«ФУНДАЦІЯ МАСОВИХ ВИДОВИЩ».....	206
«УКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ КЛУБ М. МОСКВИ».....	207
«АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК В ІТАЛІЇ».....	209
«ІНТЕГРАЦІЯ PL».....	213
«УКРАЇНСЬКА РОДИНА».....	215
«КОЛО КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ».....	222

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Громадський активізм українських мігрантів Європи:
згуртовані новими викликами**

24 жовтня 2019 року

Відповідальна за випуск: Ірина Ключковська

Комп'ютерна верстка: Ірина Українська

Літературна редакція:

Оксана Галайчук,

Наталія Мартинишин,

Оксана Трумко